

Competența interculturală

Ghid metodologic

Chișinău, 2015

CZU

Punctele de vedere exprimate în prezenta lucrare sînt cele ale autorilor și nu angajează în nici un fel instituțiile de care aceștia aparțin, tot așa cum nu reflectă poziția instituției care a finanțat elaborarea sau care a asigurat managementul proiectului.

Centrul Educațional PRO DIDACTICA
str. Armenească, 13, mun. Chișinău, MD-2012
tel.: (022) 54 25 56, fax: 54 41 99
e-mail: prodidactica@prodidactica.md

Consiliul Național al Tineretului din Moldova
bd. Ștefan cel Mare și Sfînt, 126, sc. 4, ap. 40,
mun. Chișinău, MD-2012
tel.: (022) 23 51 75, 23 30 88; fax: 23 51 75
e-mail: cntm.corespondenta@gmail.com

Acest ghid metodologic a fost elaborat în cadrul proiectului *Dialog intercultural în Moldova*, implementat de Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM), cu suportul financiar al Fundației Elvețiene pentru Copii „Pestalozzi” (PCF).

Coordonatoare: dr. hab. Viorica GORAȘ-POSTICĂ, Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Recenzent: Serghei LÎSENCO, director, Centrul de Dezbateri Criuleni

Colecția *Biblioteca Pro Didactica*
Seria *Aici și Acum*

Redactor: Dan BOGDEA
Redactor stilizator: Mariana VATAMANU-CIOCANU
Copertă și procesare computerizată: Nicolae SUSANU
Țipar: Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

© Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Consiliul Național al Tineretului din Moldova. Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cuprins

Serghei LÎSENCO	
Cuvînt înainte	4
Viorica GORAȘ-POSTICĂ	
Competența interculturală: funcționalitate conceptual-practică	8
Rima BEZEDE	
Promovarea dialogului intercultural prin edificarea culturii organizaționale	21
Olga DUHLICHER	
Competența interculturală din perspectivă pragmatică	27
Daniela TERZI-BARBAROȘIE	
Educație interculturală pentru cetățenie democratică europeană.....	38
Tatiana CARTALEANU	
Harta culturală a satului meu. Proiect interdisciplinar	51
Olga COSOVAN	
Locuința umană privită interdisciplinar și intercultural	59
Elena SUFF	
Competența interculturală la orele de limbă străină.....	67
Angela GRAMA-TOMIȚA	
Îndemnuri spre interculturalitate	75
Rodica SOLOVEI	
Disciplina <i>Educația civică</i> – cadru favorabil pentru dezvoltarea la elevi a competenței interculturale.....	82
Victoria PILA	
Școala de vară și taberele tematice de vacanță – oportunități de promovare a dialogului intercultural	94
Viorel BOCANCEA, Victor CIUVAGA	
Formarea competenței interculturale la orele de fizică	102
Daniela STATE	
Practici pentru dezvoltarea competenței interculturale.....	109
Nina MÎNDRU	
Educația interculturală în clasele primare	137
Efimia MUSTEAȚĂ	
Formarea competențelor interculturale la copiii de vîrstă timpurie	143

Cuvînt înainte

Dragă cititor!

Ai ales să citești această carte pentru că te intrigă subiectul sau pentru că ești convins că educația interculturală este un domeniu foarte important pentru școala noastră?

Competența interculturală se formează prin toate dimensiunile educației, prin diferite arii curriculare și activități extracurriculare. Ea rareori este formalizată în subiect concret de învățare, mult mai des fiind dezvoltată indirect, prin crearea unor contexte specifice, noi, profesorii, urmînd să le oferim elevilor modele practice de comportament în acest sens. Observarea, imitarea și replicarea comportamentelor respective de către elevi deseori au o valoare mai mare decît discuțiile despre necesitatea respectării diversității. Prin propriul comportament, profesorul, conștient sau inconștient, influențează pozitiv sau negativ formarea competenței interculturale la elevi. În acest context, fiecare dintre noi ar trebui să se întrebe: „În ce măsură am dezvoltat competența interculturală? Ce modele comportamentale observă discipolii mei?”.

Realizatorii proiectului TICKLE, implementat în Norvegia în cadrul Programului Comenius (2007), au descris cum se manifestă competența interculturală în cele șapte domenii de competență profesională a celui care se ocupă cu educația*, indicatorii prezentați în tabel facilitînd autoevaluarea sau evaluarea gradului de dezvoltare a acesteia la colegi.

Domenii de competență a profesorului	Profesorul competent din punct de vedere intercultural
1. Competența interpersonală	<ul style="list-style-type: none">– cunoaște și respectă originea culturală diferită a elevilor săi;– este conștient de propria cultură și receptiv față de persoanele care provin din alte medii culturale;– este conștient că are prejudecăți;– creează momente de întîlnire, de relaționare între elevi aparținînd unor culturi diferite;– discută deschis despre diferențe și asemănări, ceea ce permite identificarea prejudecăților;
2. Competența psihopedagogică	<ul style="list-style-type: none">– este empatic față de situațiile de viață ale copiilor din alte culturi;– încurajează elevii să prezinte elementele specifice culturii lor;– discută deschis despre conflictele de ordin cultural, descoperind soluțiile împreună cu toți elevii;– analizează și raportează normele și valorile diferitelor culturi la normele clasei de elevi;

* Formarea competenței interculturale a profesorului. Rezumat – doctorand Marius BAZGAN. București, 2014, pag. 12.

3. Competența științifică și metodică	<ul style="list-style-type: none"> – utilizează modele didactice adecvate din perspectiva educației interculturale; – alege cea mai potrivită abordare pentru grupul său; – se asigură că mediul de lucru reflectă diversitatea culturală a clasei (amenajarea sălii de clasă, materialele utilizate – manuale, caiete, fișe etc.);
4. Competența de organizare	<ul style="list-style-type: none"> – este capabil să gestioneze clasa astfel încât elevii aparținând unor culturi diferite să se descopere unul pe celălalt; – acordă o atenție deosebită evenimentelor reprezentative pentru cultura de origine a elevilor; – discută și negociază cu elevii normele de grup;
5. Colaborarea cu colegii	<ul style="list-style-type: none"> – colaborează cu profesorii aparținând altor culturi în vederea obținerii unui feedback cu privire la modul în care tratează situațiile interculturale;
6. Capacitatea de a implica și celelalte medii educaționale	<ul style="list-style-type: none"> – cooperează cu parteneri din afara școlii (părinți, instituții, organizații) aparținând altor culturi, pentru a le permite elevilor să intre în contact cu diversitatea culturală;
7. Capacitatea de reflecție	<ul style="list-style-type: none"> – oferă feedback colegilor privind stilul lor de a aborda situațiile interculturale; – reflectează asupra cunoștințelor, abilităților și atitudinilor sale; – este preocupat de felul său de a fi și de propria cultură, precum și de modul în care acestea influențează relația cu elevii și activitatea educațională.

Realizând această evaluare, nu este exclus că ai depistat aspecte aflate pînă acum în umbră. Prin urmare, în speranța că motivația pentru organizarea unor activități de dezvoltare a competenței interculturale a crescut, este momentul să descriem succint oportunitățile prezentate în ghid.

* * *

Fiecare articol conține argumente teoretice privind necesitatea și specificul educației interculturale în contexte concrete – la ore de limba română sau de limbi străine, de fizică, de educație civică sau de educație moral-spirituală – și sugestii pentru organizarea demersului didactic în cheia cadrului ERRE (Evo-care/Realizare a sensului/Reflecție/Extindere). Activitățile practice propuse de autori pot fi organizate sau ajustate la varii contexte educaționale: arii curriculare, ore de dirigenție sau demersuri extrașcolare. Toate activitățile sînt realizate cu aplicarea unor strategii didactice interactive, unele dintre ele destul de cunoscute, altele – mai puțin. Astfel, grație acestui ghid, vă veți îmbogăți arsenalul de strategii didactice utilizate la clasă.

La ce vîrstă copiii sînt pregătiți să-și cultive competența interculturală? În clasele primare, gimnaziale sau în anii de liceu? *Efimia Musteață* este convinsă că bazele acestora trebuie să fie puse la vîrsta preșcolară. Anume în grădiniță copiii acumulează prima experiență de acceptare a diversității, de coexistență pașnică alături de cel care este diferit prin limba vorbită, tradițiile de familie etc. Cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie vor putea prelua (integral sau parțial, adaptînd la specificul grupei de copii) proiectul tematic *Casa noastră*, important fiind, subliniază autoarea, ca decizia de a-l realiza să fie dictată de interesele și nevoile de învățare ale copiilor. Întrucît activitățile se desfășoară cu implicarea părinților sau a bunicii, autoarea propune mostre de scrisori de intenție și de mulțumire. Descrierea procesului de planificare și de organizare a activităților pe parcursul unei săptămîni poate servi drept model pentru abordarea altor subiecte de interes pentru copii.

Daniela State prezintă modele de proiecte interdisciplinare prevăzute de curriculumul actual pentru toate clasele ciclului primar, utile profesorilor în planificarea și organizarea unor activități ce contribuie la formarea competenței interculturale, dar și în elaborarea unui proiect interdisciplinar.

Alte două modele de demersuri didactice în cheia educației interculturale pentru clasele primare sînt propuse de *Nina Mîndru*. Autoarea accentuează importanța aplicării strategiilor didactice interactive, pentru că ele asigură un mediu de comunicare deschis și amical, solicită de la elevi mobilizare și cooperare.

Viorica Goraș-Postică vine cu o serie de activități ce pot fi desfășurate în cadrul orelor de educație moral-spirituală, de limba română, de dirigenție sau opționale. Deși sînt recomandate spre realizare cu elevii din clasele primare, cu siguranță, cu mici ajustări, ele pot fi organizate și cu elevii mai mari. Valențe deosebite prezintă activitatea care îi ajută pe elevii de gimnaziu sau de liceu să descopere conceptul de *competență interculturală*, activitate ce poate fi organizată și cu participarea colegilor din instituție – pentru a asigura o viziune comună privind diverse aspecte ale competenței interculturale.

Articolul elaborat de *Olga Duhlicher* ne oferă ocazia de a cunoaște diferite abordări în definirea și manifestarea competenței interculturale, oportunitățile de dezvoltare a acestei competențe în procesul de studiere a limbilor străine.

Un alt aspect relevant, deseori trecut cu vederea în învățarea limbilor străine, este abordat de *Elena Suff*: depășirea stereotipurilor create în procesul studierii culturii popoarelor a căror limbă constituie obiectul disciplinei respective. Exemplele de sarcini cu accent pronunțat de interculturalitate îi vor permite profesorului să desfășoare studiul limbii în cauză mai interesant.

Daniela Terzi-Barbaroșie argumentează nevoia dezvoltării competenței interculturale prin prisma formării spiritului cetățeniei democratice europene, analizează oportunitățile și provocările pentru dezvoltarea acesteia în Republica Moldova. Activitățile descrise, prevăzute pentru orele de dirigenție sau demersurile extracurriculare în clasele primare, gimnaziale sau liceale, vor contribui la lărgirea cunoștințelor elevilor despre țările europene și despre valorile unui cetățean european.

Profesorilor preocupați de aplicabilitatea cunoștințelor și a abilităților dobîndite în școală le recomandăm articolul *Tatianeii Cartaleanu*. Citindu-l, veți descoperi noi căi de dezvoltare a competenței interculturale prin realizarea unor proiecte interdisciplinare, veți avea o înțelegere mai profundă a specificului acestui instrument de lucru. Sugestiile pentru evaluarea produselor elaborate la etapa Extindere vă vor aprofunda cunoștințele legate de această fază a cadrului ERRE.

Care este istoria și geografia competenței culturale și interculturale pentru un elev din Republica Moldova la începutul secolului al XXI-lea? Răspunsul la această întrebare îl veți găsi împreună cu *Olga Cosovan*. În baza exemplului de cercetare lingvistică și interdisciplinară a locuinței umane, cercetare ce poate dura cîțiva ani școlari, autoarea descrie traseul dezvoltării competenței interculturale: de la acumularea cuvintelor noi, care vizează elemente specifice locuinței noastre, pînă la acceptarea diversității arhitecturale a lumii.

Dacă dorești să afli în ce mod studierea textelor unor mari scriitori, cum ar fi Dimitrie Cantemir și Lucian Blaga, constituie un bun prilej pentru inițierea unor discuții despre valorile și caracterul creatorilor imprimate pe obiectele plătuite de ei, citește articolul *Angelei Grama-Tomiță*, care continuă șirul ideilor orientate spre dezvoltarea competenței interculturale la lecțiile de limba română.

Articolul semnat de *Rodica Solovei* se adresează profesorilor de educație civică. Autoarea analizează competențele, conținuturile și activitățile de învățare cuprinse în curriculumul de educație civică care oferă oportunități pentru dezvoltarea competenței interculturale. În baza demersului didactic propus, profesorul poate crea propriul proiect didactic, selectând activitățile și conținuturile în funcție de numărul de ore prevăzute pentru subiectul dat și de specificul clasei.

Profesorilor care organizează acțiuni extrașcolare, cum ar fi școli de vară și tabere tematice de vacanță, li se adresează *Victoria Pila*, prezentând un set de activități captivante, dinamice, cu un potențial apreciabil de învățare prin experiență.

Ideea că dezvoltarea competenței interculturale este posibilă doar în cadrul disciplinelor socioumane este contestată de *Viorel Bocancea* și *Victor Ciuvaga*. Autorii prezintă algoritmul unei dezbateri despre rolul și aportul reprezentanților diferitor culturi la progresul științei. Sperăm ca demersul dat va servi drept punct de inspirație atât pentru profesorii de fizică, cât și pentru cei ce predau alte discipline reale.

Cu toate că în materialul elaborat de *Rima Bezede* nu vei găsi exemple de activități didactice, sugerăm să-l studiezi minuțios: autoarea se referă la un aspect semnificativ, dar foarte subtil: promovarea dialogului intercultural prin edificarea culturii organizaționale.

Să fim sinceri și să recunoaștem că nu e dificil să organizăm activități de formare a competenței interculturale și să obținem rezultate bune – copiii vor vorbi despre necesitatea respectării diversității și vor demonstra o atitudine civilizată față de reprezentanții altor culturi, dar aceste rezultate vor deveni durabile numai atunci când valorile declarate se vor materializa în comportamente obișnuite. Acesta este un indicator fundamental al existenței unei culturi organizaționale ce înglobează și competența interculturală, un indicator al faptului că sîntem profesori competenți din punct de vedere intercultural.

Serghei LÎSENCO

Competența interculturală: funcționalitate conceptual-practică

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,
Universitatea de Stat din Moldova

În contextul postmodern, competența interculturală se impune prin necesitate și actualitate pentru cetățeanul fiecărei țări, din Europa sau din alte părți ale mapamondului, de vreme ce procesul de globalizare se află în plină expansiune. Conștienți, într-o măsură mai mare sau mai mică, de acest fenomen, copiii noștri urmează să fie îndrumați cu grijă, în vederea achiziționării de cunoștințe vaste și funcționale despre cultura națională și universală, în sensul cel mai larg al cuvântului. Ei urmează să încerce experiențe multiple de învățare formativă pentru dobândirea de abilități și, în același timp, să își poată forma atitudini corecte, să manifeste deschidere și disponibilitate de comunicare și interacțiune civilizată cu orice om de pe planetă, inclusiv cu cel de alături, să poată coopera cu acesta pentru a soluționa probleme comune.

Toate ariile curriculare actuale și cele viitoare din palmaresul curricular național vor avea în vizor educația interculturală, cu avantajele și problemele inerente ce le impune. De aceea, cadrele didactice de la toate treptele de școlaritate vor avea nevoie de pregătire continuă în domeniu, de sensibilizare și de orientare adecvată. Deși aceste deziderate nu sînt deloc noi pentru realitatea noastră, vom propune cîteva demersuri didactice și culturale posibil de extrapolat la n contexte educaționale.

Înscrind-se în aria competențelor civice, alături de cele personale și interpersonale, *competența interculturală* include toate formele de comportament care permit fiecărei persoane să participe în mod eficient la viața socială și profesională, fiind legată în mod direct de bunăstarea individuală și colectivă. Aceste competențe vizează cetățenia democratică, utilizarea cunoștințelor, a deprinderilor, valorilor și atitudinilor necesare pentru a promova incluziunea, justiția și dezvoltarea durabilă, respectînd toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Așa cum s-a stipulat în actele normative recente, elevii trebuie să facă față în mod activ caracterului multietnic și multicultural al societății moldovenești, pentru a se raporta într-o manieră constructivă și pozitivă acestei diversități; să manifeste respect pentru drepturile lor și ale celorlalți, indiferent de etnia, limba, cultura, religia, genul, vîrsta sau statutul social al acestora; să respecte credințele sociale și culturale ale celorlalți, respingînd orice tip de intoleranță, extremism și rasism; să demonstreze responsabilitate pentru sine și cei din jur, pentru societate și mediu; să exercite în mod activ și responsabil drepturile proprii, respectînd și drepturile celorlalți; să prețuiască diversitatea; să demonstreze toleranță și atitudine incluzivă; să practice și să promoveze valorile umane în viața cotidiană (respectul demnității personale; lupta împotriva prejudecăților și discriminării de orice tip, împotriva sărăciei și marginalizării; promovarea egalității de gen etc.).

În obiectivul specific nr. 9 – Dezvoltarea relațiilor internaționale și promovarea politicilor interculturale în educație – din *Strategia Educația – 2020* se conțin următoarele orientări strategice:

- (i) racordarea la valorile și standardele educaționale europene;
- (ii) promovarea standardelor și a experienței internaționale avansate în domeniul educației polilingve și multiculturale;
- (iii) crearea mecanismelor de parteneriat cu structurile respective la nivel internațional;
- (iv) promovarea educației interculturale la toate nivelurile sistemului de învățămînt;
- (v) crearea cadrului legal cu privire la realizarea reformelor internaționale în domeniul educațional;

(vi) integrarea sociolingvistică a elevilor ce studiază în instituții de învățământ cu instruire în limba rusă, prin extinderea numărului de discipline școlare în limba română.

În articolul 6 din Codul Educației al Republicii Moldova – Principiile fundamentale ale educației, regăsim: a) realizarea dreptului la educație, fără nici o deosebire de rasă, culoare, sex, vîrstă, stare a sănătății, limbă, convingere religioasă, opinii politice sau de alt tip, naționalitate, origine socială sau apartenență etnică, situație materială și proprietate etc.... și j) interculturalitatea și garanția identității etnice și culturale. *Competența interculturală* se formează prin toate dimensiunile educației, inclusiv prin intermediul noilor educații, care răspund în mod prompt la necesitățile lumii contemporane. Palierele disciplinare/curriculare pe care se realizează educația interculturală, avînd ca finalitate competența vizată, sînt variate, incluzînd educația lingvistică și literară, educația civică, educația religioasă, educația morală etc.

Avînd la bază educarea toleranței de ordin cultural, etnic, lingvistic, social, confesional etc., educația interculturală se desfășoară pe tot parcursul școlarității obligatorii, continuînd, în mod variat și contextual, de-a lungul întregii vieți.

Educația prin și pentru valori/axiologică trece ca un fir roșu prin curricula la toate disciplinele școlare, inclusiv prin Curriculumul de educație moral-spirituală, de religie, de dirigenție sau de educație civică. În demersurile disciplinelor date sînt disponibile resorturi interculturale polivalente. În acest sens, Curriculumul de religie promovează în mod prioritar valori creștine, care sînt definitorii pentru orice ființă umană, manifestate prin credință, nădejde, dragoste, identitate, familie, educație, prietenie, preferințe, relații între semeni, dar și alte valori general-umane: viață, adevăr, sfințenie, bine, frumos, iubire, răbdare, chibzuintă, voință, demnitate, verticalitate, curățenie, iertare, milostenie, orientate spre desăvîrșirea moral-religioasă. Conform prevederilor curriculare, implementarea acestor valori va contribui la stabilirea unei coerențe între conținutul educației și mediul sociocultural; cunoașterea/promovarea patrimoniului cultural al poporului; formarea și dezvoltarea unor comportamente adecvate de integrare și adaptare socială; formarea și dezvoltarea unei atitudini pozitive, autonome, care să armonizeze relația cu sine și cu ceilalți, cu mediul înconjurător [7, pp. 3-4]. În aceeași ordine de idei, Constantin Cucos afirmă că „școala trebuie să fie mai întîi culturală, apoi interculturală”, fiind binevenit temeiul cultural, pe care se produce dialogul intercultural. Or, religia creștină, prin definiție și origine, este a tuturor neamurilor și presupune dragostea și slujirea aproapelui, comuniunea, iertarea și pacea: „Și robul Domnului nu trebuie să se certe, ci să fie blînd cu toți, în stare să învețe pe toți, plin de îngăduință răbdătoare, să îndrepte cu blîndețe pe potrivnici, în nădejdea că Dumnezeu le va da pocăința” (2, Timotei 2: 24-25).

Secvențe didactice pentru educarea toleranței la copiii mici (ore de dirigenție, educație moral-spirituală, limba română, ore opționale etc.)

1. DIFERENȚE ȘI ASEMĂNĂRI*

EVOCARE

1. Răspundeți individual, timp de 2 minute, la 2 întrebări, faceți notițe:

- Prin ce te asemeni cu colegii tăi?
- Prin ce te deosebești?

2. Uniți-vă în grupuri a cîte 5 elevi și colectați toate ideile din grup, făcînd notițe pe un poster în tabel.

Afișați posterele la loc vizibil.

* Activitățile 1-6 (pag. 5-10) sînt adaptate după: Stalfelt P. Who are you? A book about tolerance. Tesksedorden, Stockholm, 2014.

REALIZARE A SENSULUI

1. Citiți individual textul *Prin ce sîntem diferiți?* și în timpul lecturii subliniați ideile comune din text și posterele afișate. Puneți semnul „+” alături de idei, care nu au fost reflectate în posterele afișate. (profesorul organizează discutarea ideilor noi găsite în text de copii).
2. Citiți individual textul *Prin ce ne asemănăm?* și în timpul lecturii subliniați ideile comune din text și posterele afișate. Ce idei din textul citit nu sînt reflectate în posterele afișate? (profesorul discută cu elevii ideile noi).

Dacă textul se utilizează pentru elevii mai mari, sarcina poate fi schimbată — elevii pot clasifica deosebiri și asemănările într-un grafic conceptual pe diverse domenii: deosebirile/aseamănările corpului uman și starea sănătății; acțiuni realizate; preferințe și ocupații; regiunea geografică; comportamentul.

Prin ce sîntem diferiți?

„Noi purtăm haine diferite, ne plac lucruri diferite, avem coafuri diferite și diferite culori ale părului. Putem fi dreptaci sau stîngaci. Vorbim în mod diferit și avem voci diferite. Ne este frică de lucruri diferite. Diferite lucruri ni se par amuzante, iar unii oameni rîd mai tare și mai lung ca alții. Diferite lucruri ni se par rușinoase, privim fetele și băieții în mod diferit. Avem permisiunea să facem sau nu diferite lucruri. Dansăm în moduri diferite. Persoanele poartă ochelari cu rame diferite. Putem cînta la instrumente muzicale diferite. Vorbim limbi diferite și utilizăm gesturi diferite. Ne plac diferite bucate și mîncăm în mod diferit. Purtăm încălțăminte diferită și avem mărimi diferite. Sîntem deosebiți la matematică. Conducem diferite mașini, care sînt produse în mod deosebit. Putem să ne naștem în țări diferite. Putem avea valize colorate divers. Avem amprente diferite. Avem nasuri de formă diferită și dinți diferiți. Purtăm inele și coliere diferite. Putem purta lucruri diferite pe cap. Unii oameni nu au păr deloc. Lucruri diferite ne fac să ne mîniem. Ne comportăm diferit atunci cînd ne înfuriem sau sîntem triști. Putem să suferim sau nu. Putem fi cu o deficiență fizică. Putem fi orbi de un ochi. Putem avea religii diferite. Putem fi gemeni, însă diferiți. Putem mîncă cantități diferite de clătite. Putem avea ciorapi diferiți. Diferite lucruri ni se par dezagătătoare. Tolerăm lucruri deosebite. Unii oameni au alergii. Ne plac mirosuri diferite. Putem utiliza parfumuri diferite. Casele noastre miros în mod diferit. Unii oameni pot avea un cîine, alții – o pasăre, iar unii nu au nici un animal domestic. Mergem cu diferite autobuze sau trenuri. Unii oameni schiază, alții patinează. Unii oameni trăiesc mai mult decît alții. Vizităm locuri diferite. Bem ceaiuri diferite și preferăm diferite arome de sucuri. Unii oameni au doar un picior. Putem fi bogați sau săraci. Nu toți au aceeași vîrstă. Unii pot fi surzi. Putem ține stiloul în mod diferit atunci cînd scriem. Putem avea prînzul împachetat în mod diferit și conținut diferit în tartinele noastre. Putem avea sexe diferite și cercei diferiți. Pielea noastră poate fi de culori diferite și putem vorbi cu accente diferite. Putem locui în Chișinău sau în Comrat, la Cocieri sau la Florițoaia. Putem avea culori preferate diferite. Nu toate inimile trebuie să fie colorate în roz.” [Apud 11].

Prin ce ne asemănăm?

„Fiecare are un corp și o inimă. Fiecare are sînge un creier, un cap. Fiecare are oase și păr. Fiecare poate avea cercei și mulți dinți. Fiecare are subsuori și șase metri de intestine. Toți sîntem nevoiți să mîncăm, să bem și să dormim. Fiecare s-a născut și are un buric. Respirăm aer. Avem un nas și două nări. Avem nevoie de soare. Avem nevoie de ploaie. Lucruri similare ar putea să ne placă. Putem locui în case care arată la fel. Putem călători în mașini care arată la fel sau care sînt făcute la fel. Putem avea aceeași mărime la încălțăminte. Toată lumea este de o valoare egală. Fiecare s-a născut într-o țară. Noi toți trăim pe Pămînt. Avem același soare. Vedem aceeași lună. Putem avea bărbi de aceeași lungime. Putem să ne murdărim de nisip între degete. Majoritatea din noi au zece degete și doi ochi. Uneori trebuie să ne tăiem unghiile. Toți oamenii au urechi. Putem susține aceeași echipă. Putem lovi în aceeași minge. Putem călători în aceeași direcție și coborî la aceeași stație. Putem locui în aceeași casă sau pe aceeași insulă. Putem citi același ziar. Putem învăța în aceeași clasă/grupă. Adăugăm ani tot timpul. Noi transpirăm dacă ne este prea cald.

Cu toții putem alege între a face lucruri bune sau lucruri rele. Putem avea haine cu același desen. Oricine poate îngîna o melodie. Putem desena imagini care arată la fel. Putem înota în același bazin și în același fel. Putem purta costume de baie și slipuri care se aseamănă. Putem locui alături de același parc sau castel. Putem locui într-o clădire înaltă. Putem avea aceeași coafură și aceeași culoare a ochilor. Putem merge la aceeași școală sau la același antrenament de fotbal. Putem privi același show de televiziune și iubi aceleași jocuri. Putem fi gemeni identici. Cu toții ne-am dori să cîștigăm. Putem să ne simpatizăm reciproc cu aceeași intensitate. Oricine poate ajuta ca lucrurile să fie mai echitabile pentru fiecare. Poate să ne placă aceeași persoană. Ne putem trezi la aceeași oră dimineața. Putem iubi același cal. Toți sîntem diferiți și anume prin aceasta ne asemănăm.” [Apud 11].

REFLECȚIE

- De ce fiecare copil trebuie să fie tolerant și să simtă acest lucru în inima lui, reieșind din cele ascultate/citite despre asemănările și diferențele dintre oameni?

În atenția cadrului didactic: Fiecare copil urmează să simtă că este respectat și luat în serios. Faceți un inventar a ceea ce gîndesc copiii despre asemănări și deosebiri – o bază importantă pentru activitatea pe care o puteți desfășura întru dezvoltarea toleranței. Aceasta vă va ajuta să creați un climat sigur pentru discuții, în care fiecare se simte respectat. Activitatea pe grupuri este o formă preferabilă, întrucît copiii învață să asculte și să coopereze în același timp. Lucrați de o manieră concretă, notați ceea ce spun copiii pe foi mari de hîrtie, agățați-le pe perete astfel ca ei să le vadă și să le citească. Analizați conținutul lor. Întoarceți-vă la aceste pagini peste cîteva zile și observați dacă au apărut noi gînduri și reflecții în clasă/grupă. Or, *xenofobia și intoleranța trebuie înfruntate prin cunoaștere, discuții deschise și sarcini interactive.*

EXTINDERE

- Activitatea din clasă este continuată cu membrii familiei tale. Roagă pe fiecare să spună 2-3 lucruri prin care se aseamănă și 2-3 lucruri prin care se deosebește de ceilalți.
- Observați, cum membrii familiei acceptă reciproc diferențele. Prin ce se manifestă acceptarea?

2. CURIOSITATEA – CONCEPTUL TOLERANȚEI/INTOLERANȚEI

EVOCARÉ

Discuție liberă

- Alegeți unul din cuvintele *toleranță*, *respect* și *acceptare* și descrieți individual cum îl înțelegeți, utilizînd întrebările de mai jos:
 - În ce context ai auzit acest cuvînt?
 - Ce înseamnă el pentru tine?
 - Care este cuvîntul opus și ce semnificație are?
- Profesorul formează grupurile după alegerea de către elevi a cuvintelor descrise. Elevii colectează toate ideile pe poster. Fiecare grup prezintă semnificația unuia din cuvintele: gr. nr. 1 *toleranță*; gr. nr.2 – *respect* și gr. nr. 3 – *acceptare*. Profesorul moderează discuția cu privire la asemănările și deosebirile dintre conceptele *toleranță*, *respect* și *acceptare*, elevii prezintă concluziile. Ideea fiecărui elev este importantă. (Note: alegerea grupului și a cuvîntului este semnalul înțelegerii noțiunilor utilizate, încurajează inițiativa elevului, implică fiecare elev. Dacă la cuvîntul *toleranță* vor fi mai puțini elevi, de exemplu, — este necesar de specificat semnificația cuvîntului în detalii, eventual, la o altă oră/activitate.)

REALIZARE A SENSULUI

Colaje

- Fă un colaj cu imagini din ziare a lucrurilor care îți plac. Desenează o ramă roșie în jurul acestui colaj.
- Fă un colaj cu imagini a ceea ce îți creează probleme și pictează o ramă neagră în jurul lor.

Turul galeriei

- Agățați toate colajele „îmi place” laolaltă pe un perete și toate imaginile „nu-mi place” pe alt perete. Priviți-le împreună și discutați despre cât de diferit percep oamenii lucrurile cotidiene.

În atenția cadrului didactic: Fiecare copil are dreptul să-și exprime părerea și chiar va fi rugat/încurajat să o facă.

Activitate în perechi

- Ce te-ar interesa să afli despre colega ta/colegul tău după ce ai analizat posterele?
 - Este bine să fii curios?
 - Cum ar trebui să pui întrebări încât partenerul să dorească a-ți povesti mai multe?
 - Ce te face curios?

REFLECȚIE

- Discutați despre Regula de Aur: *Nu face altora ceea ce nu ai vrea să îți facă ei ție. Fă pentru alții ceea ce ai vrea să facă ei pentru tine.*
 - Ești de acord cu aceasta? De ce da/nu?
 - Cum ai vrea să se comporte cu tine colegii de clasă?
 - Ce este valoros pentru tine?
 - De la ce începe acceptarea?
 - Dacă cunoști mai bine colegul de clasă, condițiile lui de viață, percepi altfel comportamentul și reacțiile lui?
 - Ce informație nouă despre colegul tău de clasă ai aflat azi, s-a schimbat atitudinea ta față de el? De ce?
 - Cum curiozitatea contribuie la dezvoltarea acceptării și respectului?

EXTINDERE

- Găsește o persoană cunoscută, care se deosebește prin ceva (preferințe, comportamente, limba vorbită etc.), inițiază o discuție respectuoasă și află motivele acestor diferențe.
- Fă portretul-robot al unui super-prieten.

3. GÎNDURILE

Sarcina școlii este să promoveze învățarea prin stimularea individului să acumuleze și să dezvolte cunoștințe și valori.

EVOCARÉ

Discuție frontală

- Ce este un gând? De ce avem nevoie de gânduri? De ce avem gânduri?
- Pot oare gândurile tale să-ți influențeze sentimentele?
- Pot oare gândurile tale să-ți influențeze acțiunile?

REALIZARE A SENSULUI

- Redați printr-o imagine un gând/o idee care vă vine des în minte. Scrieți câteva cuvinte cu privire la motivul pentru care acest gând vă apare.
 - Ai preluat acest gând de la altă persoană?
 - Ți-a venit prin intermediul a ceva ce ai văzut?
 - Ți-a venit prin intermediul a ceva ce ai auzit?
 - Ți-a venit prin intermediul a ceva ce ai simțit?
 - Ți-a venit de la TV?
 - Ți-a venit prin intermediul computerului?
 - Te-ai gândit la aceasta de unul singur?
 - De unde vin gândurile?

REFLECȚIE

Activitate în perechi

- Fiecare copil îi va spune colegului său un gând despre cineva din familie, prieteni sau un învățător.
 - Ce fel de sentimente îți provoacă acest gând?
 - Te face fericit? Speriat? Furios? Nefericit?

EXTINDERE

- Scrie o istorie scurtă, un poem sau un cântec despre gândul colegului de clasă sau desenează o imagine. Există gânduri corecte și greșite? Cum trebuie să ne comportăm dacă cineva are gânduri greșite? Ar trebui să facem ceva? Dacă da, atunci ce anume?

4. COMUNICAREA

EVOCARE

Dramatizare

- Răspunde prin imagini, mimică și gesturi.
 - De ce îți este frică?
 - Ce ți se pare ciudat?
 - Ce te face fericit?

Copiii trebuie să deseneze și apoi să prezinte imaginea prin gesturi, dacă este necesar. Desenați pe tablă sau pe poster astfel încât toți copiii să poată vedea și ghici.

REALIZARE A SENSULUI

Discuție liberă

Cum v-ați simțit în neputința de a vorbi? Faceți un experiment în clasă/grupă: fiecare copil trebuie să tacă câteva minute, el are dreptul doar să gesticuleze și să deseneze. Chiar și învățătorul trebuie să tacă în acest timp. Dacă aveți nevoie să comunicați, scrieți pe foi. Evaluați situația. Ce a fost dificil și ce a fost ușor? Cum funcționează gesturile ca limbaj, în locul cuvintelor?

Jocul șoptelor

Adunați-vă într-un cerc și alegeți un copil care să șoptească o propoziție colegului de alături. În continuare, jucătorii vor șopti propoziția pe rând, pe cerc. Propoziția va fi spusă o singură dată. Atunci când ajunge la ultimul copil din cerc, aceasta este pronunțată cu voce tare. Cel ce a început jocul repetă propoziția lansată, care este comparată cu cea spusă de ultimul jucător. Cel mai probabil, pînă a ajunge la ultima persoană din cerc, propoziția va suferi anumite schimbări.

REFLECȚIE

- V-ați gândit vreodată cum un lucru spus cuiva poate, după o anumită perioadă de timp, să fie transformat în ceva mai rău sau neadevărat. De ce se întâmplă aceasta? Cît de important este să încerci să fii clar și concis atunci cînd comunicîți?

EXTINDERE

- Discuță în familie despre importanța comunicării între oameni. Evidențiază despre ce și cînd comunicați ușor și despre ce și cînd aveți probleme de comunicare.

5. PREJUDECĂȚI – ASEMĂNĂRI/DEOSEBIRI

EVOCARE

Discuție liberă

Ce este o prejudecată? De unde vine? De ce judecăm alte persoane? Să fie din cauză că este convenabil, deoarece nu mai trebuie să depui efort pentru a afla care sînt adevăratele fapte? Sau poate vrei ca totul să pară mai dramatic și să poți povesti o istorioară interesantă? Poate fi complicat să afli cum stau lucrurile în realitate, întrucît aceasta necesită timp?

REALIZARE A SENSULUI

- Improvizează o animație care să ilustreze o prejudecată proprie despre cineva sau ceva. Utilizează orice fel de jucărie pentru strigăt, șoaptă sau idee. Prezint-o clasei.

REFLECȚIE

- Te-ai gândit la ceva și ai făcut o judecată înainte, precum un judecător care ia o hotărîre în mintea sa. De ce nu este bine să avem prejudecăți? Ce probleme poate să creeze acestea?

EXTINDERE

- Vorbiți cu părinții și bunicii voștri și aflați cîți dintre ei își au rădăcinile în alte țări sau în alte regiuni ale Moldovei? Ce țări sau regiuni sînt reprezentate în clasă? S-ar putea să găsiți multe generații premergătoare și multe origini: români, ucraineni, bulgari, ruși, găgăuzi etc. Desenați ceva ce simțiți că reprezintă aceste regiuni sau țări: spre exemplu, un animal din provincie care este utilizat ca stemă, o plantă, o persoană celebră sau un steag. Agățați toate desenele împreună pe același perete. Faceți o cercetare despre aceste țări sau regiuni și, dacă este posibil, încercați să aflați de ce rudele copiilor au venit în Moldova sau dacă s-au mutat dintr-o regiune a țării în alta, spre exemplu, din nordul Moldovei la sud. Notați aceste istorioare în cazul cînd faceți rost de ele.

6. AM VENIT ÎN MOLDOVA DIN REGIUNI DIFERITE ȘI PUTEM PLECA DE AICI ORIUNDE

EVOCARE

- Cine dintre voi a locuit în alte țări sau în alte regiuni ale Moldovei sau cine cunoaște persoane care s-au mutat peste hotare? De ce au plecat?

REALIZARE A SENSULUI

- Scrieți și documentați tot ceea ce relatează copiii. Cîte țări/regiuni ați adunat pe listă și cîte motive pentru migrare ați găsit?

REFLECȚIE

- Reflectează asupra acestor lucruri și gîndește-te la alte motive pentru migrare sau părăsirea propriei țări.
 - Care ar putea fi motivele pentru strămutarea ta din sau în interiorul Moldovei?
 - Dacă ai de gînd să te muți cu traiul într-o țară străină sau în altă regiune a Moldovei, care ar fi țara sau regiunea pe care ai alege-o? Cum crezi că ar fi viața acolo? Ce va fi ușor și ce va fi greu?
 - Ce ai face pentru a te simți acolo ca acasă? Pe cine sau ce ai dori să iei cu tine atunci cînd te vei muta? Ce va fi captivant în noua țară sau în noua regiune?

EXTINDERE

- Discută aceste lucruri în familia ta.

7. DE CE ESTE INTERESANT SĂ FIM DIFERIȚI?

EVOCARE

- Cum ar arăta lumea dacă toți ar fi exact ca tine, ar arăta oarecum ca tine, ar avea același gust la haine, i-ar plăcea același fel de mîncare, ar avea aceleași interese și ar rîde de aceleași lucruri?
- Ce s-ar întîmpla dacă noi toți am arăta la fel și dacă am prefera aceleași lucruri? Ar fi posibil, spre exemplu, ca înghețata să se termine în întreaga lume?

REALIZARE A SENSULUI

- Lucrați în perechi și notați calitățile pe care le are colegul/colega. La ce este el/ea bun/ă? Faceți schimb de foi și comparați. Vă pricepeți la lucruri diferite?

REFLECȚIE

- Gîndește-te la trei persoane care îți plac foarte mult.
 - Prin ce vă asemenați?
 - Prin ce vă deosebiți?
 - Ce îți place mai tare la aceste persoane?
 - Cum ți se pare mai interesant: să te asemeni sau să te deosebești de alții? De ce?

Secvențe de demers didactic la aria curriculară *Socioumane*, clasele gimnaziale sau liceale, pentru formarea competenței de sensibilizare culturală și comunicare interculturală.

1. DIFERENȚELE – O PROVOCARE A REALITĂȚII COTIDIENE

EVOCARE

- Găsește cuvîntul care se repetă în versetul biblic: "Este un singur Dumnezeu și tată al tuturor, care este mai presus de toți, care lucrează prin toți și care este în toți." (Efeseni 4:6). Care este rostul acestei repetiții? Desfășoară prin intermediul unui *brainstorming de echipă* ideea *Dumnezeu este al tuturor, adică și al.....*, evocînd cît mai extins diversitatea oamenilor care te înconjoară.

REALIZARE A SENSULUI

Lectura împotrivă

- Citiți cu atenție textul.

- Răspundeți la următoarele întrebări?
 - Cum ți-ar părea o lume în care toți oamenii ar fi la fel, ar arăta asemănător, ar vorbi aceeași limbă, ar gândi în același mod?
 - Ce se întâmplă, dacă diversitatea nu este însoțită de respect, acceptare și înțelegere?
 - Cum vom proceda când modul cuiva de a vorbi, da a gândi și de a se comporta ne deranjează?
 - În ce mod diversitatea noastră ne poate îmbogăți spiritual?

”Sîntem înconjurați de diferențe. Arătăm diferit, locuim în țări diferite, vorbim limbi diferite, comunicăm diferit, gândim diferit, avem opinii diferite, ne exprimăm diferit. Cum explicăm, de fapt, ceea ce reprezintă diversitatea? La o analiză simplă, nu pare deloc un termen complicat, însă ai putea fi surprins. Diversitatea nu se referă numai la diferențele existente între noi. Diversitatea trebuie însoțită întotdeauna de respect, acceptare și înțelegerea oricărei diferențe. Iar aceste diferențe pot fi de diferite dimensiuni. Diferă rasa căreia îi aparținem, etnia, sexul, credințele religioase, dar și vârsta sau statutul socioeconomic. Diversitatea mai presupune și explorarea acestor diferențe într-un mediu propice tuturor, care să ofere siguranță. Mai mult, diversitatea nu se rezumă doar la recunoașterea, acceptarea și tolerarea tuturor acestor diferențe, ci trece peste, luînd sensul de a adopta și a se bucura de bogatele dimensiuni ale diversității regăsite în fiecare dintre noi.” [10].

REFLECȚIE

- Gîndește singur, discută cu colegul, prezintă clasei: Cum apreciezi diversitatea? Redă-o printr-un simbol (verbal, grafic, pantomimă etc.).
- Exprimă-ți opinia despre afirmațiile de mai jos:
 - Părerile diferite aduc înțelegere, sînt constructive, ajută la îmbogățirea cunoașterii, la respectul față de aproapele nostru.
 - Este bine să existe păreri diferite, ca să te învețe mai multe lucruri și peste ele să stăpînească dragostea, ca să desăvîrșească diferențele și sufletele.
 - Fii diferit... și nu mă refer la diferența dintre un om bun și unul rău... fii printre cei buni, „un altfel de bun”.

EXTINDERE

- Discută cu cineva din familie, de pe strada ta, care se remarcă prin ceva deosebit în rîndul celorlalți. Întreabă-l de ce se comportă astfel.

2. JAPONIA DIN NOI

EVOCARÉ

Lanțuri asociative

Activitate în grupuri de 5-7 persoane. Găsește expresii relevante ce ar caracteriza Japonia și japonezii de astăzi. Aranjează-le pe o foaie, apoi, după ce au finisat colegii, transmiteți foile în cerc și luați cunoștință de informații. Ce concluzii poți trage?

REALIZARE A SENSULUI

- Determină trăsăturile-cheie ale identității fizice și spirituale ale unui om, în baza fragmentului de mai jos. Notează-le într-un tabel și, discutînd cu colegul/colega, completează-l.

„Deși tatăl meu era japonez, eu nu știam despre îndepărtata lui țară nimic în plus față de exigențele cunoștințelor impuse nivelului meu de studiu. Am învățat limba japoneză în plimbările pe care, atunci cînd eram

mică, le făceam în parc cu tatăl meu. Nu cunoșteam motivul ruperii atât de definitive a tatălui meu de țara lui de origine, în fapt, nici nu știu dacă îmi pusesem vreodată o astfel de problemă. Acceptasem ca pe o ciudățenie a naturii faptul că trăsăturile chipului meu erau diferite față de ale celorlalți copii de la școală. La urma urmei, unii se nășteau cu părul roșu sau cu zeci de pistrui pe față. Și totuși există în conștiința mea fizică ceva ce nu putea fi ignorat, o expresie vizibilă și relevantă a diferenței fără echivoc a rasei îndepărtate care se afirmase cu intensitate în celulele mele. Dacă puteam să trec cu ușurință peste trăsăturile asiatice ale chipului meu, era ceva la care, ori de câte ori mă gândeam în momentele de dinaintea somnului, sufletul meu se umplea de dure-roase nostalgii. Și acel element, prevăzut genetic în conștiința mea fizică, componentă esențială a diferențierii de rasă, conducându-mă la sfîșietoare reflecții nocturne, nu era altceva decît părul.” (Fragment din romanul *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* de Florina Ilis, București, Editura Cartea românească, 2006)

REFLECȚIE

- După ce ai scris trăsăturile distincte identificate de Kiyomi, personajul principal din romanul *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* de Florina Ilis, notează trăsăturile tale distincte, fizice și spirituale, care te avantajează și care îți creează anumite probleme (**Sciere liberă**).
- În reflecțiile pe marginea romanului, autoarea spune că acesta este „o inimă care bate în ritm propriu, exotic pentru alte culturi, dar care pompează același sânge fierbinte al pasiunilor dezlănțuite. Cinci personaje în căutarea Japoniei din noi.” Care ar fi oare Japonia din noi? Dar Moldova din noi?

EXTINDERE

- Documentează-te despre „ciudățeniile” civilizației japoneze contemporane, impulsionat de un alt fragment de același roman: „Tîrziu, după miezul nopții, (...) am zărit brusc pe pupila metalică a robotului din casa mea, Qrin, o minusculă luminiță roșie. Robotul mă fixa cu o intensitate stranie.”
- Robotizarea, tehnologizarea excesivă a Japoniei ne apropie sau ne îndepărtează de ea? Argumentează răspunsul.

3. CONVERSAȚIA ȘI IARĂȘI CONVERSAȚIA!

EVOCARÉ

- De ce și pentru ce într-un mediu multicultural este nevoie de multă comunicare?

REALIZARE A SENSULUI

- Intitulează sugestiv fiecare imagine. Selectează una dintre ele și împreună cu un coleg, care a făcut aceeași alegere, improvizează un dialog, care ar fi premisa sau rezultatul imaginii date.

- Artă conversației între două persoane care provin din culturi diferite înseamnă:

Graffiti

- Scrieți în echipe câte 5-7 enunțuri explicative, apoi parcurgeți-le printr-un **Tur al galeriei**.

REFLECȚIE

- Exprimă-ți opinia pe marginea rezultatelor expuse. Ce ai lăuda, ce ai avea de reproșat?

EXTINDERE

- Discută cu un coleg sau cu cineva din familie cu care ai avut recent o problemă/un conflict, ținând cont de definițiile date cu referire la *arta conversației*. Ce ai obținut sau ce ai putea obține?

4. COMPETENȚA INTERCULTURALĂ

EVOCARE

Gîndește-Perechi-Prezintă

- Reflectează: De ce oare în școala contemporană se cere ca fiecărui elev să i se formeze competența interculturală? Ce ar presupune acest lucru?
- Împărtășește părerea ta colegului/colegei și formulați un răspuns pe care îl veți prezenta clasei.

REALIZARE A SENSULUI

- Citește și selectează cuvintele și îmbinările ce explică noțiunea de competență interculturală, apoi, în cooperare cu colegii de echipă, reprezentați grafic printr-un **Păianjen** esența competenței interculturale.

„*Competența interculturală* incumbă trei dimensiuni: *competența cognitivă* (capacitatea de a cunoaște cultura și limba celui cu care se intră în contact, istoria, instituțiile, concepțiile asupra lumii, credințele, moravurile, normele, regulile de relaționare...), *competența afectivă* (disponibilitatea de adaptare interculturală prin probarea capacităților emoționale și motivaționale, de a empatiza) și *competența operațională* (capacitatea de a te comporta într-un anumit fel, de a experimenta conduite interculturale pozitive, de a combina conduitele verbale și nonverbale etc.).

Capacitatea de interculturalitate sau competența interculturală este rezultatul unui proces de învățare. Ea tinde către două obiective:

- *Lărgirea capacității de percepție pentru tot ceea ce este străin*. Această capacitate presupune ca noi să fim capabili a ne interoga certitudinile proprii și a trăi insecuritatea ce rezultă din faptul că nu putem interpreta ceea ce este străin cu grilele de lectură prestabilite. Situațiile ambivalente angajează stări de insecuritate, pentru că nu putem răspunde stimulilor externi prin reacții obișnuite. E de dorit ca prin educație să favorizăm astfel de deschideri și să le convertim în ceva fecund.
- *Capacitatea de a-l accepta pe altul ca fiind altceva*. În întâlnirea cu străinii sînt două moduri eronate de a reacționa: primul mod constă în a nega diferența și a refuza acomodarea cu altul; al doilea – în a-l recepta pe altul ca pe ceva negativ, a-l percepe cu dușmănie, temere sau agresivitate.” [Cf. 7].

REFLECȚIE

- Identifică și descrie comportamente și atitudini în medii multiculturale, caracterizate prin diversitate etnică, lingvistică, religioasă, socială.

Competența interculturală	
Așa da	Așa nu

EXTINDERE

- Documentează-te din alte surse cu privire la competența interculturală și la importanța acesteia în viața de astăzi.

5. DEOSEBIRILE DINTRE NAȚIUNI. AVATARURILE ISTORIEI

EVOCARE

Discuție în grup mic

Care moșteniri ale istoriei le apreciezi în mod deosebit și pe care le detești? Ce lecții/concluzii poți învăța/trage?

REALIZARE A SENSULUI

- Citește individual și scrie 4-5 lucruri noi aflate din textul de mai jos și 3-4 întrebări pe care ai vrea să le discuți cu colegii de clasă/cu profesorul.

„Eu sînt un om. Dacă nu am făcut nimic rău, nimeni nu are voie să mă țină închis și să mă chinuiască. Viața mea și umbra mea sînt numai ale mele. Din cauza asta m-au arestat?”

Românii au trimis jandarmul să mă rechiziționeze, cum se rechiziționează lucrurile și animalele. M-am lăsat rechiziționat. Eu sînt un om cu mîinile goale și nu mă puteam bate cu jandarmul, care are armă și pistoale. Mi-au spus că nu mă cheamă Ion, așa cum m-a botezat mama, ci Iacob. M-au închis cu evreii în țarcuri împrejmuite cu sîrmă ghimpată, ca pe vite, și m-au pus la muncă silnică. Am fost duși la culcare ca vitele în cireadă, am fost duși la mîncare în cireadă, am băut ceaiul în cireadă și așteptam să fim duși la abator – tot în cireadă. Pe ceilalți i-au dus și la abator; eu am evadat. Din cauza asta m-ați arestat? Fiindcă am evadat înainte de a fi dus la abator?

Ungurii mi-au spus că mă cheamă nu Iacob, ci Ion. Și m-au arestat că eram român. M-au bătut și m-au schingiuit. Apoi m-au vîndut nemților.

Nemții au zis că nu mă cheamă nici Ion, nici Iacob, ci Ianoș, și m-au canonit din nou, că eram ungar. Pe urmă, a venit un colonel și mi-a spus că nu mă cheamă nici Ion, nici Iacob, nici Ianoș, ci Johann. Și m-a făcut soldat. Întîi mi-a măsurat capul, mi-a numărat dinții, mi-a strecurat sîngele în vase de sticlă. Toate, ca să dovedească că eu am alt nume decît acela pe care mi l-a dat mama. Din cauza asta m-ați arestat? Ca soldat, am ajutat prizonierilor francezi să fugă din închisoare. Din cauza asta m-ați arestat?

Cînd războiul s-a terminat și am crezut că va fi pace și pentru mine, au venit americanii, care m-au hrănit ca pe-un boier, cu ciocolată și cu mîncăruri de-ale lor. Apoi, fără nici o vorbă, m-au băgat la închisoare. M-au trimis în paisprezece lagăre, ca pe țilharii cei mai grozavi de pe pămînt. Și eu vreau să știu de ce!

Nu vă place numele meu de Ianoș, Ion, Johann, Iacob? Vreți să mi-l schimbați? Schimbați-mi-l! Știu că oamenii nu mai au dreptul să poarte numele cu care au fost botezați!

Acum sînteți înștiințați: eu nu mai pot răbda. Vreau să aflu pentru ce sînt arestat și chinuit. Aștept răspunsul dumneavoastră și vă salut cu respect.” (Moritz Ion-Johann-Iacob-Ianoș, plugar și tată de copii, fragment din romanul *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu)

REFLECȚIE

- Ce reprezintă pentru tine numele pe care ți l-au dat părinții la botez? Scrie numele tău și al celor din familia ta în, cel puțin, 5 limbi. Cum te-ai simți dacă ai fi numit în altă limbă?
- Ce contează cu adevărat pentru tine în viață? Scrie 5 lucruri, în ordinea priorităților, apoi găsește 3 colegi care au opțiuni asemănătoare. Discutați și faceți o hartă cu numele voastre și cu valorile prioritare. Afișați-le și comparați-le cu ale altor colegi.

EXTINDERE

- Citește romanul *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu, editat în România, la Editura Gramar, în colecția *101 capodopere ale romanului românesc*.

Un rol important în educația interculturală în condițiile multiculturalității îl au activitățile educaționale extracurriculare și extrașcolare. Recomandăm întâlnirile neformale, „la un ceai”, între copii de diferite culturi, „creînd ocazii pentru discuții descrise în scopul de a-i ajuta să înțeleagă diferențele și să le vadă într-o relație complementară” [3, p. 17]. Cluburile rămân o formă de activitate preferată de adolescenți și tineri, manifestările muzical-coregrafice, teatrale și sportive sînt încurajate la toate treptele de școlaritate, avînd scopul de a combate prejudecățile și stereotipurile, de a extinde orizontul cultural-cognitiv. Insistăm însă asupra reducerii activităților de pe scenă (care continuă a fi destul de numeroase și, deseori, cu randament educațional redus) și optăm pentru discuții libere, mai puțin regizate, în care se improvizează situații autentice de învățare interculturală, de educație axiologică pertinentă.

În concluzie, recomandăm cadrelor didactice și părinților, care, sperăm să se aplece cu interes, dar și cu folos, asupra paginilor date, să abordeze în mod creativ și flexibil secvențele teoretice și practice propuse, să le adapteze la contextul disciplinar formal sau la multiple contexte educaționale nonformale. Or, copiii noștri au nevoie de valori actualizate, pe care să le inoculăm în bază de experiențe inedite de învățare, așa încît să contribuim la edificarea echilibrată a personalității lor, valorificînd plenar resursele inepuizabile ale interculturalității.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Biblia sau Sfînta Scriptură. București, 2000.
2. Goraș-Postică V. (coord.). Educația interculturală în Republica Moldova. Chișinău: Arc, 2005.
3. Reardon B. Toleranța – calea spre pace. Chișinău: Arc, 2004.
4. Repere. file:///D:/Downloads/REPERE_varianta%20tiparita.pdf
5. http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_427_Proiectul-Strategiei-Sectoriale-de-Dezvoltare-Educatia-2020.pdf
6. http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1242_ProiectCodulEducatieiNov2013.pdf
7. <http://www.teologie.net/data/pdf/curriculum-ortodox-1-9.pdf>,
8. <http://ionutvladescu.wordpress.com/2013/11/29/competenta-interculturala-componenta-de-baza-fundamentala-a-competentei-didactice/>
9. <http://www.resursecrestine.ro/maxime/>
10. <http://sipenoinuneintrebat.romanobutiq.ro/>
11. Stalfelt P. Who are you? A book about tolerance. Tesksedsorden, Stockholm, 2014.

Promovarea dialogului intercultural prin edificarea culturii organizaționale

Rima BEZEDE,
Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Educația interculturală reprezintă un subiect de interes major în contextul societății de astăzi, cu fațeta ei multiculturală recunoscută de toată lumea și consolidată de anvergura procesului de globalizare. Diversitatea culturală este o stare și o caracteristică a națiunilor moderne, care solicită considerarea dialogului intercultural drept prioritate orizontală și transsectorială, lucru realizabil inclusiv printr-o educație de calitate în acest sens, cu instituții și resurse umane pregătite. Societățile europene constituie un mediu de conviețuire cu alterități tot mai evidente. În aceste condiții, este un imperativ ca generațiile în creștere să își formeze competența interculturală, care să asigure o conviețuire pașnică cu grupuri distincte, ce își revendică diferența, fie ea etnică, identitară, culturală sau de interese.

La nivelul legislației internaționale, interesul pentru rolul educației în realizarea și promovarea dialogului intercultural a sporit în anii 60 ai secolului trecut, când se semnează, în cadrul Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (1966), *Convenția Internațională privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale*, fiind confirmat de Decizia 1983 (2006) prin care anul 2008 este declarat anul dialogului intercultural.

Conceptul de *intercultural* are o semnificație și un conținut mult mai larg decât cel de *multicultural*, care, de obicei, se referă la o societate în care persistă culturi distincte ce coexistă, dar interacționează foarte puțin. *Interculturalitatea* se referă, în primul rând, la un proces dinamic de influență, de dialog, de colaborare și de reciprocitate între grupuri. Existența și suprapunerea, pe alocuri, a diferitelor culturi constituie o resursă de mare valoare pentru omenire, atâta timp cât se conștientizează faptul că interculturalitatea este o oportunitate de îmbogățire mutuală, indiferent de cultura pe care o reprezintă.

Educația nu numai reflectă societatea, dar are o influență mare asupra dezvoltării acesteia. Unităților de învățământ le revine un rol aparte în formarea tinerei generații, în promovarea diversității și a dialogului intercultural, or, o societate democratică, bazată pe respectarea drepturilor omului și a egalității de șanse, poate fi construită doar printr-o educație adecvată. Responsabilitatea școlii este cu atât mai mare, cu cât cresc provocările dictate de coexistența într-o societate multiculturală. Aceasta trebuie să asigure, pe de o parte, oportunități de expresie a reprezentanților tuturor culturilor și, pe de altă parte, să promoveze dialogul intercultural și principiile conviețuirii armonioase.

Reiterăm faptul că educația, prin natura sa, necesită atât deschidere către alte culturi – fără pierderea propriei identități, cât și acceptarea diversității etnice și religioase, pentru a diminua riscul unei comunități închise. De aceea, tînărul, în anii de studii, trebuie să dobîndească competențe, pentru a se cunoaște mai bine pe sine și pe celălalt, dar și pentru a promova atât valorile proprii, cât și ale exponenților altor culturi. Obiectivul de bază al educației interculturale este formarea unor atitudini pozitive care să fie aplicate în cadrul unei societăți plurale: respectul pentru diversitate, pentru identitatea celor percepuți ca fiind diferiți și, implicit, respingerea atitudinilor intolerante și discriminatorii față de aceștia.

Menționăm câteva aspecte-cheie sau caracteristici ale educației interculturale ce se realizează în cadrul sistemului de învățământ:

1. Educația interculturală se adresează *tuturor elevilor*, indiferent de vîrstă, etnie, confesiune etc.
2. *Dialogul și informarea corectă/obiectivă/imparțială* sînt componente indispensabile ale educației

interculturale.

3. Educația interculturală *se produce natural*, în varia contexte, de foarte multe ori – prin așa-zisul “curriculum ascuns”.
4. Educația interculturală *este integrată în toate disciplinele și în viața școlii*, în general, contribuind la formarea competenței interculturale.
5. Educația interculturală *se realizează în baza situațiilor și contextelor reale din viață*.
6. Educația interculturală necesită *angajament, timp și efort din partea tuturor actanților implicați*.
7. *Școala trebuie să fie un model de practici pozitive* în promovarea dialogului intercultural la toate nivelurile.

Ce face școala pentru a asigura condiții și oportunități de promovare a dialogului intercultural și de formare a competenței interculturale? Credem că răspunsul fiecărui actor educațional ar fi:

- a) în primul rând, organizăm atât activități curriculare, lecții propriu-zise, cât și activități extracurriculare focusate pe această dimensiune;
- b) în al doilea rând, creăm contexte pentru dialog constructiv, contribuind la dezvoltarea valorilor, a abilităților, a atitudinilor interculturale.

Într-adevăr, așa este, dar în acest demers aplicativ am dori să subliniem importanța *promovării dialogului intercultural la nivel de școală, ca entitate instituțională ce lansează și menține viziunea și valorile unei comunități interculturale*, or, circumstanțele sociale în care are loc învățarea sînt cruciale în asigurarea eficacității acesteia, mai ales dacă ne referim la formarea competenței interculturale. Contextul educațional actual și din viitorul apropiat aduc, în mod inevitabil, un set important de schimbări de anvergură în ceea ce privește funcționarea și dezvoltarea școlii. Astăzi, școala de succes este instituția care creează și asigură un mediu favorabil atât pentru atingerea performanțelor academice, cât și pentru formarea unui cetățean capabil să se integreze într-o societate în tranziție, în care diversitatea culturală este una din caracteristicile de bază.

Pentru funcționarea și dezvoltarea unei școli incluzive, ce își asumă dialogul intercultural, este necesar să instituiem o cultură organizațională adecvată acestor provocări, care vor fi luate în calcul în procesul de planificare și de implementare a politicilor interne. Principiile educației interculturale, reflectate în *Liniile directoare ale Educației Interculturale*, elaborate de UNESCO (UNESCO Guidelines on Intercultural Education), subliniază următoarele:

1. Educația interculturală respectă identitatea etnică și religioasă a elevului prin oferirea unei instruirii calitative pentru toți.
2. Educația interculturală asigură fiecare elev cu cunoștințe, abilități și atitudini necesare pentru o integrare plenară și participare activă în comunitate și în societate.
3. Educația interculturală contribuie la respectarea, înțelegerea și solidaritatea între persoanele ce aparțin unor grupuri etnice, sociale, culturale și religioase diferite.

O școală incluzivă și interculturală are neapărat o cultură organizațională bazată pe valori și viziuni comune, împărțite de toți. *Cultura organizațională* presupune un set complex specific de credințe conducătoare, reprezentări, înțelesuri, care determină modurile în care angajații se vor comporta în interiorul și în afara organizației respective; este mediul intern de care depinde, în mare parte, eficiența instituției. Deci, ca elemente generale, incluse în definițiile date culturii organizaționale, se disting: viziunea, misiunea, valorile și mentalitățile, credințele, normele și ritualurile, ceremoniile și tradițiile, istoria, povestirile, simbolurile, arhitectura și amenajarea edificiilor, numele etc.

Valorile și mentalitățile dominante sînt convingerile despre ceea ce este foarte bine și ce este mai puțin bine pentru școală, despre ceea ce trebuie și nu trebuie să se producă în cadrul ei. *Cu cât mai puternice sînt valorile*, care trebuie să fie recunoscute la toate nivelurile, inclusiv la nivelul ierarhic superior, *cu atât mai mult vor influența comportamentul celor implicați*. Valorile implicite, adînc înrădăcinate în cultura organizației și consolidate de comportamentul managerial, exercită o influență mai profundă decît cele

declarate, idealiste, neîntărite la nivel de conducere. Valorile de bază – convingeri sociale acceptate și împărtășite de majoritate –, raportate la scopurile spre care trebuie să se tindă și la mijloacele principale necesare pentru a le realiza, influențează activitatea și prestația școlii și identifică modul în care sînt abordați și tratați elevii, profesorii, părinții și alți parteneri ai instituției. Prin toate elementele sale, cultura organizațională interculturală promovează echitatea socială și respectarea drepturilor omului.

Prezentăm, în tabelul de mai jos, cîteva elemente-cheie ale unei culturi organizaționale interculturale și modalitățile de manifestare a acestora:

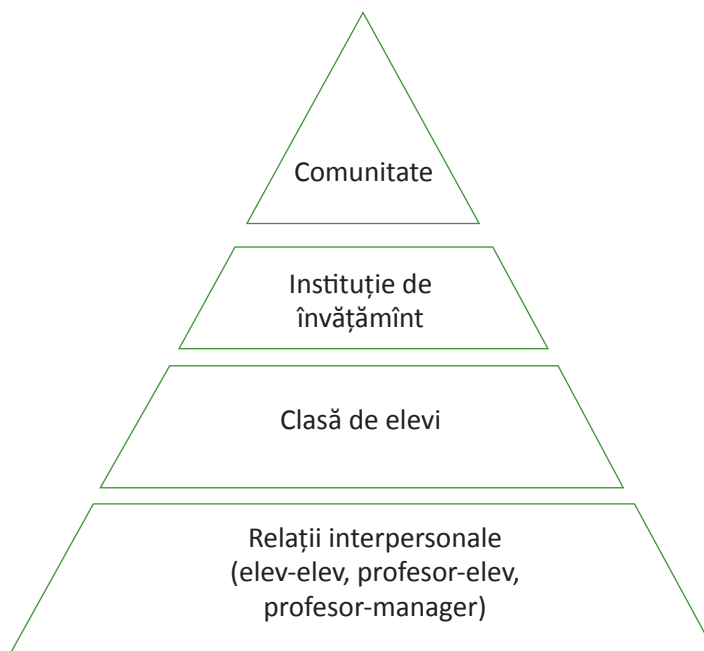
Elemente	Descriere	Manifestare
Viziunea	Modul în care percepem instituția peste un anumit interval de timp, exprimă aspirațiile noastre privind viitorul unității școlare.	Lansarea viziunii instituției se face participativ, în urma consultării și implicării tuturor actanților educaționali: elevi, cadre didactice, părinți etc. Deschiderea pentru diversitate și valorile dialogului intercultural sînt reflectate în viziunea instituției.
Valorile	Nevoi, convingeri sociale acceptate și împărtășite de majoritate, raportate la scopurile spre care trebuie să se tindă și la mijloacele principale necesare pentru a le realiza.	Valorile unei instituții sînt cunoscute și recunoscute de toți. Acestea promovează, în primul rînd, echitatea și respectarea drepturilor omului.
Normele	Elemente ce consolidează aderența la un colectiv și stabilesc așteptările acestuia legate de comportament, vestimentație, limbaj etc.	La stabilirea normelor se ține cont de diversitatea culturală a tuturor actanților educaționali, valorile și principiile acestora.
Ritualurile	Evenimente obișnuite care, conexate la misiunea și valorile școlii, pot revitaliza relațiile interpersonale; școala are variate ritualuri: de omagiere; tranziționale, de trecere la o nouă treaptă; de inițiere a nou-veniților etc.	Pentru a asigura coeziunea membrilor comunității și formarea sentimentului de apartenență la această cultură organizațională sînt promovate anumite ritualuri.
Ceremoniile	Evenimente școlare periodice în cadrul cărora se fac văzute valorile și regulile culturale formale și neformale: primul și ultimul sunet; celebrări ale unor importante evenimente sociale, etnice, religioase; premierea unor elevi sau grupuri de elevi pentru grațitudine și respect (BAC, olimpici); întîlnirile cu absolvenții instituției etc.	Ceremoniile organizate în cadrul instituției școlare reflectă valorile comune, împărtășite de toți membrii acesteia. Totodată, sînt încurajate ceremonii caracteristice reprezentanților grupurilor distincte, în vederea cunoașterii de către ceilalți a anumitor aspecte importante ce țin de o cultură sau alta.
Simbolurile	Atribuire sens organizației și influențează comportamentele membrilor acesteia.	Simbolurile școlii incluzive interculturale pot avea următoarele forme: expunerea misiunii ce reflectă perspectiva interculturală; afișarea lucrărilor elevilor, prezentarea unor modele performante, a realizărilor din trecut; diplome, mențiuni, trofee, plăci memoriale; săli de onoare, muzee; embleme, mascote etc. Important este ca în aceste simboluri să fie reprezentată diversitate interculturală.

Arhitectura și amenajarea edificiilor	Elemente ce semnalizează ceea ce este mai important, valoros; motivează personalul, elevii și comunitatea să fie mândri de propria școală.	La amenajarea edificiului școlii ar trebui să fie folosite elemente simbolice apreciate de reprezentanții tuturor grupurilor etnice, culturale și sociale, evidențiindu-le totuși pe cele comune, organizaționale.
--	--	--

Toți actorii educaționali din școala respectivă, prin manifestare atitudinală și comportamentală, inclusiv prin respectarea, recunoașterea și aprecierea diversității în toată complexitatea ei, sînt implicați în funcționarea și dezvoltarea instituției. P. Batelaan (2003) sugerează că rolul primordial al școlii este cel de a promova dialogul, instituția urmînd să își asume anumite responsabilități în aplicarea principiilor educației interculturale. Acestea se referă, în mod esențial, la pregătirea elevilor pentru participare la dialog, prin practicarea acestuia ca metodă pedagogică, dar și ca obiectiv al educației. Dialogul trebuie utilizat nu doar la nivelul clasei, între elevi sau între ei și cadrele didactice, dar și între școală și comunitate. Într-o instituție în care se optează pentru o cultură organizațională deschisă diversității, aspectele problematice ale convingerii sînt un motiv de dialog constructiv și de reflecție pentru toți cei interesați de educație.

Promovarea dialogului intercultural la nivel de instituție, realizat în cadrul activităților extracurriculare și organizaționale, parcurge anumite etape logice:

- (1) *identificarea dimensiunii multiculturale a propriului context* și înțelegerea perspectivelor, a provocărilor acestuia. La etapa dată, este important să se conștientizeze faptul că sîntem diferiți, reprezentăm diferite grupuri sociale, culturi valoroase – situație ce trebuie recunoscută, înțeleasă și acceptată;
- (2) *depășirea prejudecăților* și, implicit, a stereotipurilor, etapă ce presupune compararea deschisă/”open mind” a culturilor. În acest fel, subiecții vor fi ajutați să înțeleagă diferențele și să le transforme în oportunități pentru îmbogățire reciprocă și armonizare;
- (3) *educarea sinelui „prin intermediul celuilalt”*, care va rezulta în crearea unei viziuni comune, globale și în cultivarea unui sentiment împărtășit de cetățean. În acest context, amintim *Modelul de dezvoltare a sensibilității interculturale*, elaborat de M.J. Bennett, pentru a explica și reflecta reacția oamenilor la diferențe. Acesta include 6 etape: negarea, reacția de apărare, minimizarea diferențelor, acceptarea, adaptarea și integrarea. (Anexa 1)

Beneficiile educației interculturale sînt importante pentru toți elevii, deoarece:

- stimulam curiozitatea și interesul lor pentru diferențele sociale și culturale;
- contribuim la dezvoltarea imaginației în vederea acceptării și valorificării diferențelor culturale în varia contexte;
- dezvoltăm gîndirea critică prin identificarea perspectivelor și a provocărilor propriei culturi, dar și ale altor culturi.

De menționat faptul că educația interculturală realizată în cadrul instituției școlare trebuie sprijinită de către toți actorii educaționali. Astfel, în acest context, vizăm:

1) *părinții*, care au prima și fireasca responsabilitate de a-și educa copiii, precum și *organizațiile* care reprezintă familiile în școli. Părinții au un rol primordial în dezvoltarea credințelor și a atitudinilor copiilor, influențând, astfel, pozitiv sau negativ, formarea competenței interculturale. Mai mult decât atât, stereotipurile lor pot fi transmise copiilor, fiind greu de depășit. În acest caz, elevul, care primește acasă un set de orientări și de criterii de evaluare a realității înconjurătoare, iar școala, prin activitățile pe care le desfășoară, încearcă să le elimine, poate fi tulburat de un conflict intern. Misiunea educației interculturale este mult mai dificilă, dezvoltarea competenței interculturale fiind puternic determinată de mediul social în care crește copilul;

2) *diriginții*, profesorii și alte categorii de personal din școală, care, împreună cu elevii, alcătuiesc comunitatea educațională la nivel de instituție și sînt cei care promovează cultura organizațională.

După T. Bormann și S. Woods, o școală incluzivă ar trebui să posede următoarele atribute:

- să demonstreze angajament și deschidere față de diversitate;
- să lanseze o viziune comună a angajaților, dar și a întregii comunități școlare;
- să asigure tuturor acces egal la oportunități;
- să adapteze condițiile și mediul la diferite categorii de beneficiari.

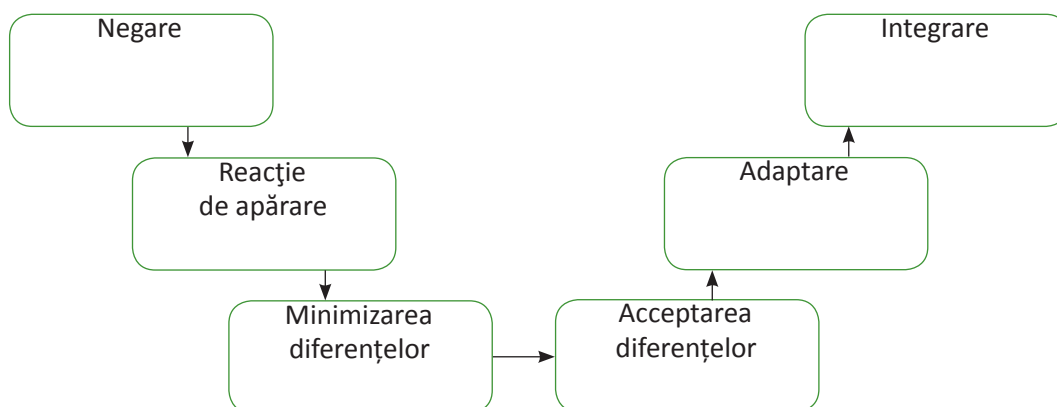
De asemenea, o școală incluzivă, prietenoasă fiecărui copil, ar trebui:

- să asigure o bună integrare în comunitatea școlară a elevilor nou-veniți, oferindu-le condiții instituționale și suport pentru inserție și pentru afirmarea propriei culturi în noul mediu;
- să ofere contexte și oportunități pentru cunoașterea așteptărilor și a capacităților elevilor noi, dar și pentru valorificarea eficientă a acestora;
- să aibă un regulament ce prevede proceduri interne accesibile pentru elevul nou-venit;
- să inițieze activități extracurriculare care ar contribui la o mai bună cunoaștere reciprocă;
- să organizeze evenimente care ar uni elevii, indiferent de etnie, confesiune etc.;
- să desfășoare zile ale etniilor, festivaluri, în cadrul cărora etniile respective să fie prezentate din diverse perspective. (Anexa 2)

Implementarea și internalizarea principiilor educației interculturale la toate nivelurile va fi posibilă doar prin efort comun și asumarea unui rol activ de către fiecare actor educațional. Transformînd școala într-un epicentru al diversității, oferind resurse și posibilități egale tuturor, stimulînd și încurajînd comunicarea și colaborarea, menținînd un climat psihologic favorabil, asigurăm realizarea dialogului intercultural, care, în fază de instituționalizare, creează o cultură a comunității educaționale, dar și a școlii, sporind calitatea procesului de învățămînt și starea de bine a fiecărui elev.

Anexa 1

Modelul de dezvoltare a sensibilității interculturale

Activități organizate în cadrul instituției întru promovarea dialogului intercultural

1. Săptămîna etniilor conlocuitoare.
2. Expoziție de literatură în domeniu.
3. Excursii tematice la muzee, în localități relevante etc.
4. Concursuri de erudiție, sportive etc., pentru elevi și cadre didactice.
5. Expoziții de desene, de lucrări artistice.
6. Concursul *Bucătăria etniilor din Republica Moldova*.
7. Activitate ludică *În lumea poveștilor popoarelor lumii*.
8. Ore tematice de dirigenție, precedate de un careu solemn.
9. Lansare a Centrului de Informare *Armonie prin diversitate*.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Goraș-Postică V., Bezede R. Dezvoltarea competenței acțional-strategice prin intermediul elaborării proiectelor de intervenție. În: *Competența acțional-strategică?!*. Chișinău: C.E. PRO DIDACTICA, 2012, pp.140-151. 152 p.
2. Iosifescu Ș. et. al. Management educațional. București: Educația 2000+, 2005. 77 p.
3. Hopkins D., Ainscow M., West M. Perfecționarea școlii într-o eră a schimbării. Chișinău: Prut Internațional, 1998. 256 p.
4. Neculau A., Ferreol G. Psihologia schimbării. Iași: Polirom, 1998. 304 p.
5. Pânișoară I.-O. Profesorul de succes. 59 principii de pedagogie practică. Iași: Polirom, 2009. 336 p.
6. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147878e.pdf>

Competența interculturală din perspectivă pragmatică

Olga DUHLICHER,
Universitatea de Stat din Moldova

Competența interculturală, fapt afirmat de către majoritatea specialiștilor, reprezintă un moment esențial al oricărei calificări profesionale a secolului al XXI-lea. Aceasta „tot mai căutată pe piața muncii, a devenit în ultimele decenii, în toate domeniile profesionale și, parțial, în afara acestora, un *concept-cheie al calificării*” [17, p. 9].

Competența interculturală, capacitatea de a comunica adecvat și de a acționa eficient în raport cu o persoană de altă etnie sau religie, presupune înțelegerea sistemului de valori al „străinului”, empatizarea cu el, cunoașterea nu numai a limbii acestuia, ci și semnificația gesturilor, a mimicii, a intonației, a simbolurilor esențiale ale culturii sale. Competența interculturală are o latură cognitivă și una afectivă [17, p. 10]. Există persoane care excelează pe una dintre aceste laturi, însă experiența interculturală este fundamentul oricărui tip de competență interculturală.

De la grădinițele bilingve, care au ca scop nu doar însușirea unei limbi, ci și asimilarea unei culturi străine, și pînă la studiile doctorale și postdoctorale, cele mai multe sisteme de învățămînt din Europa vizează și formarea competenței interculturale.

Etapele acestui proces, așa cum sînt ele sintetizate de Hans-Jürgen Lüsebrink, în lucrarea sa *Interkulturelle Kommunikation. Interaktion, Fremdwahrnehmung, Kulturtransfer*, sînt următoarele:

- *etnocentrismul*, ca prețuire în exces a propriei identități culturale însoțită, de regulă, de nerecunoașterea adevăratelor valori ale altor culturi;
- *atenția* acordată unei culturi străine și reprezentanților ei;
- *comprehensiunea* sau capacitatea de a interpreta adecvat valorile și simbolurile altor culturi;
- *acceptarea* sau predispoziția de a respecta diferențele culturale, chiar și pe cele fundamental opuse propriilor noastre repere axiologice;
- *aprecierea* sau respectul pentru alte valori și standarde culturale, pînă la o anumită formă de identificare cu ele;
- *adoptarea intenționată* a valorilor, a standardelor culturale și a sistemelor de simboluri ale celuilalt [17, p. 69].

Cucoș C. propune o nouă abordare a conceptului de *competență interculturală*, cu următoarele elemente constitutive:

- a) *cunoștințe*: inițierea în mediul social apropiat și în caracterul specific al relațiilor sociale, implementate în ariile interpersonale și intergrupale; însușirea contextului axiologic al culturii proprii și al culturilor străine, acceptate ca rezultat al influențelor continue cu caracter de aculturație; cunoașterea modului de interacțiune a raporturilor interculturale în scopul evitării tendințelor etnocentriste, discriminatorii, xenofobe;
- b) *capacități*: aprecierea raționamentelor (a caracterului lor benefic sau malefic, de coeziune sau de separare, constructiv sau distructiv); analiza modului de manifestare a autostereotipurilor și heterostereotipurilor, a felului în care acestea influențează comportamentele în raport cu reprezentanții culturilor străine; autoanaliza eficientă și autocontrolul situațiilor și a conduitelor personale, cu scopul corecției ulterioare a manifestărilor nefavorabile în mediul social intercultural; comunicarea interculturală; adaptarea mesajului la contextul sociocultural;

- c) *atitudini*: afirmarea unei poziții cetățenești juste, de combatere a atitudinilor și comportamentelor de ignorare, de diminuare a importanței și de discriminare a culturilor eterogene, promovînd toleranța interculturală și cooperarea reciprocă [2, p. 43].

În definirea competenței interculturale, Wiseman R. pune accent pe trei dimensiuni: *competența cognitivă* (abilitatea de a se iniția în cultura și în limba persoanei cu care se interacționează, abilitatea de a înțelege istoria, instituțiile, concepțiile asupra lumii, credințele, moravurile, normele, regulile de relaționare), *competența afectivă* (abilitatea de adaptare interculturală prin implicarea competențelor emotive și a celor motivaționale, disponibilitatea de a empatiza și *competența operațională* (abilitatea persoanei de a se comporta într-o manieră anumită, de a experimenta conduite interculturale pozitive, de a combina conduitele verbale și nonverbale etc.) [10].

În opinia lui Ogay T., competența interculturală este capacitatea de a delimita semnificațiile culturale și de a realiza în mod adecvat comunicarea diferitelor identități într-un mediu specific [14], iar după Rey M. – capacitatea de a mobiliza cunoștințe, metode de acțiune, dar și trăiri afective, atitudini pozitive în rezolvarea unor situații de interacțiune interculturală [3].

Hadîrcă M. consideră termenul *competență* un termen generic, care încorporează toate tipurile de obiective incluse actualmente în intervenția educațională, și anume:

- a) cunoștințele sau știința de a învăța (*savoir-apprendre*);
- b) capacitățile, aptitudinile și priceperile sau știința de a face (*savoir-faire*);
- c) aptitudinile sau știința de a fi (*savoir-être*);
- d) comportamentele sau știința de a trăi (*savoir-vivre*) [4].

Byram M. și Zarate G. delimitează cinci categorii distinctive care formează competența interculturală:

- *atitudini*: curiozitate, deschidere pentru estomparea credințelor stereotipe despre alte grupuri și despre grupul propriu;
- *cunoștințe despre grupurile sociale*, „*produsele*” și *experiențele acestora*, preluate din propria cultură sau achiziționate din cultura altora, care vizează procesele generale de interacțiune socială, nivelurile macro- și micro-;
- *abilități de interpretare și de relaționare*: pretarea la o analiză adecvată a unui document sau a unui eveniment generat de o cultură anumită, elucidarea și relaționarea corectă cu evenimentele generate de propria cultură;
- *abilități de interacțiune și de descoperire*: capacitatea de a recepționa și de a achiziționa noi elemente și experiențe care aparțin altor culturi, de a vehicula cunoștințe, atitudini, abilități în condițiile limitative de comunicări și de reale interacțiuni;
- *abilități de reflecție și de evaluare critică*, avînd drept suport criterii, perspective, experiențe și „*produse*” preluate din cultura proprie și din alteritate [8, pp. 18-65].

Prezentăm cele trei componente ale competenței interculturale incluse în **Modelul AUM** (Anxiety/Uncertainty/Management):

- *factorii afectivi*, motivația, se referă la dorința noastră de a comunica adecvat și eficient cu ceilalți, văzuți în relațiile interculturale ca străini;
- *factorii cognitivi*, cunoașterea, se referă la conștientizarea și înțelegerea a ceea ce trebuie făcut în scopul relaționării adecvate și eficiente;
- *factorii comportamentali* sînt abilitățile pe care trebuie să le mobilizăm în mod necesar în comportamente, pentru a relaționa eficient [1].

Toate componentele acționează sistemic în producerea unei relaționări eficiente. Competența interculturală nu este numai motivația de a comunica, concepția pozitivă despre sine sau abilitățile de a ne adapta comportamentul, de a găsi informații, ci toate la un loc, intervenind adecvat, în funcție de situație, la momentul oportun.

Modelul BASIC (Behavioral Assessment Scale for Intercultural Competence), elaborat de Koester J. și Olebe M. [9], sugerează atitudini, modalități de a percepe, gândi și acționa proprii competenței interculturale și se bazează pe următoarea idee: competența interculturală este evaluată mai mult în funcție de ceea ce face persoana la un moment dat, decât de atitudinile sale interioare sau de ceea ce își imaginează că ar fi putut să facă. Modelul cuprinde opt categorii de comportamente comunicative, realizând o operaționalizare a conceptului de *competență interculturală*. Fiecare își poate compara comportamentele cu cele opt elemente constitutive și descoperi în ce sens ar trebui să le modifice, pentru a avea o prezență mai adecvată și mai eficientă. Comportamentele descrise sînt general-umane, există în majoritatea culturilor, dar se manifestă în mod diferit:

- **Manifestarea respectului** se produce prin simboluri verbale și nonverbale. La nivelul comunicării verbale, formalitatea limbajului este considerată drept dovadă de respect, incluzînd utilizarea titlurilor, absența jargonului, atenție sporită ritualurilor de politețe. Manifestările nonverbale presupun o poziție anumită a corpului, expresiile faciale și folosirea contactului vizual. Tonul vocii care denotă interes față de celălalt este o modalitate de manifestare a respectului.
- **Orientarea către cunoaștere.** Se referă la termenii utilizați de către oameni pentru a se explica pe ei înșiși și lumea din jur; aceasta este eficientă atunci cînd acțiunile demonstrează că toate experiențele și interpretările sînt individuale și personale.
- **Empatia** este capacitatea de a te comporta ca și cum ai înțelege lumea așa cum o înțeleg ceilalți. Persoanele capabile să sesizeze pe parcursul comunicării gîndurile, sentimentele, experiențele interlocutorilor sînt privite ca fiind mai competente în interacțiunile interculturale.
- **Managementul interacțiunii** vizează priceperea de a începe și a încheia o interacțiune între interlocutori, de a dirija și menține discuția și deprinderi de management valoroase, deoarece, prin ele, pot să își aducă contribuția toți participanții la discuție.
- **Comportamentul de îndeplinire a unei sarcini.** Întrucît comunicarea interculturală apare adesea în situații legate de muncă, un comportament adecvat de realizare a sarcinii este foarte important. Acesta contribuie la rezolvarea de probleme în grup, unde se cer: lansarea de noi idei, căutarea de informații sau fapte, clarificarea sarcinilor, evaluarea sugestiilor altora, păstrarea grupului.
- **Comportamentul relațional** se referă la eforturile de a construi și menține o relație personală cu membrii grupului. Acestea pot fi mesaje verbale sau nonverbale care demonstrează sprijinul pentru ceilalți.
- **Toleranța la ambiguitate** exprimă reacțiile persoanelor la nou, la incertitudine și la întâlniri interculturale imprevizibile.
- **Poziția în interacțiune** se referă la abilitatea de a răspunde altora într-o manieră descriptivă, neevaluativă, de a nu judeca.

Un obiectiv apărut în ultimul deceniu al secolului trecut, care, între timp, a devenit indispensabil în întregul proces educațional, dar, mai ales, în cel de predare/învățare a limbilor străine, este interculturalitatea, care se concretizează prin competența interculturală. Prin învățarea/predarea limbilor străine se formează competența de acțiune interculturală „în sensul capacității de a îmbina experiențele sociale personale cu cele ale străinilor” [16, p. 119].

„Ora de limbă străină reprezintă un moment privilegiat, care permite elevului să descopere alte percepții și clasificări ale realității, alte valori, moduri de viață și mentalități”, afirmă Myriam Denis, în *Dialoguri culturale*; așadar, a învăța o limbă străină înseamnă a intra în contact cu o nouă cultură [6, p. 62].

Interculturalitatea atrage după sine dezvoltarea altor cîteva obiective secundare, care contribuie, de fapt, la realizarea acestui obiectiv central al procesului actual de predare/învățare a limbilor străine, și anume:

- plurilingvismul – stimularea învățării mai multor limbi (la nivel receptiv și/sau productiv), folosind

însă aceleași unități de timp, ceea ce impune o formulare riguroasă a obiectivului dat, pornind de la cunoștințele de limbă străină deja existente;

- învățarea interculturală – învățarea prin experiență lingvistică și culturală;
- învățarea autonomă – capacitatea de a continua procesul de învățare a limbilor străine, în mod independent, și după terminarea perioadei de școlaritate;
- transdisciplinaritatea – integrarea mai multor discipline de învățămînt în care se regăsește dimensiunea interculturală;
- specializarea lingvistică pe domenii de specialitate – posibilitatea de a utiliza limba străină în diferite contexte profesionale.

Un punct de plecare în formarea competenței (inter)culturale îl reprezintă, de obicei, relația dintre cultura de origine și cultura străină. Această relație se bazează, în primul rînd, pe sensibilitatea individului față de cultura-țintă, dar și pe strategiile de comunicare, dezvoltate în funcție de situația de comunicare, pe modul în care acestea pot fi aplicate și modificate într-un proces interacțional intercultural. În formarea acestei competențe trebuie să se țină seama și de alte aspecte, cum ar fi: funcția de mediator cultural între cultura proprie și cea străină, pe care o poate îndeplini, în principiu, orice persoană cunoscătoare a unei limbi străine și, implicit, a contextului cultural-țintă, însă doar profesorul de limbi străine este capabil să facă acest lucru în mod profesionist; abilitatea de a rezolva, pozitiv și, totodată, constructiv, confuziile, înțelegerile greșite și situațiile conflictuale generate de diferențele culturale, depășirea prejudecăților, a stereotipurilor și a clișeelor.

Formarea competenței interculturale presupune, după cum arată și Bennet, un proces de sensibilizare a educatului, care la începutul însușirii unei limbi străine se caracterizează, în general, printr-o atitudine etnocentrică, ce poate duce la respingerea elementelor noi, necunoscute, diferite din cultura-țintă. Fazele acestui proces de sensibilizare prin interacțiune cu o altă cultură variază de la forme negative extreme (apărarea principiilor culturale proprii, punîndu-se un accent deosebit pe etnocentrism), trecînd prin diminuarea diferențelor, în rezultatul recunoașterii superficiale a deosebirilor culturale, și pînă la acceptarea unor reprezentări, a unor modele comportamentale și a unor concepții despre lume diferite de cele proprii. Adaptarea, caracterizată de sensibilitatea fiecărui individ față de un context străin și de capacitatea acestuia de a-și schimba sistemul de referință, conduce inevitabil la obiectivul enunțat mai sus – de formare a competenței interculturale, care, în cele din urmă, se concretizează într-un sistem integrativ, în care sînt incluse atît asemănările, cît și diferențele culturale [7].

Beacco J.C. susține că educația interculturală este o condiție a educației pentru democrație și că „formarea în limbile străine constituie un loc de ancorare ideal” [11, p. 217] pentru ea. După Neuner G., educația interculturală în ora de limbi străine reprezintă baza pe care se pot construi interacțiunile sociale necesare depășirii prejudecăților, stereotipurilor naționale și a conflictelor [12, p. 15]. Parmenter L. vorbește despre responsabilitatea profesorului de limbi moderne, care trebuie să promoveze competența interculturală cu toate implicațiile sale morale [12, p. 125]. În sfîrșit, educația interculturală este văzută de Trim J. ca singurul mijloc spre o pace europeană durabilă, deoarece „protecția cea mai bună împotriva tuturor formelor de rasism și de xenofobie este asigurată de cunoașterea și experiența directă a realității celuilalt printr-o ameliorare a capacităților de comunicare” [15, p. 7].

Fiecare individ este un actor social care întreține relații cu grupul său social și, într-o Europă unită, cu grupuri sociale care vorbesc o altă limbă decît a sa. Pentru a stabili aceste relații, el are nevoie de mai multe competențe, inclusiv de comunicare în limba maternă și în limbi străine, care sînt foarte importante. Dar aceasta nu implică numai o competență lingvistică, ci și o competență culturală, deoarece cadrul situațional al interacțiunii față-n față necesită un cîmp de congruențe, orice comunicare umană bazîndu-se pe „o cunoaștere comună a lumii” [13, p. 16]. Tocmai de aceea competența de comunicare în limbi străine este decupată în mai multe competențe, care se combină și se întrepătrund într-o manieră complexă, dar

care se pretează la o analiză izolată. Una dintre acestea este competența interculturală, a cărei formare și dezvoltare reclamă, în didactica limbilor moderne, o abordare interculturală, care este definită ca mijloc de a atinge „un obiectiv esențial al predării limbilor”, cel al „favorizării dezvoltării armonioase a personalității celui care învață și a identității sale ca răspuns la experiența alterității în materie de limbă și cultură, experiență ce îmbogățește” [13, p. 10].

Așadar, învățarea unei limbi străine trebuie să pregătească pentru situații reale de viață, experiențe și schimburi interculturale, nu doar să simuleze situații de comunicare sau să limiteze actul învățării la o dimensiune abstractă, conceptuală.

Prezentăm câteva secvențe didactice la disciplina *Limba engleză*, axate pe formarea/dezvoltarea competenței interculturale.

1. IMAGES, STEREOTYPES AND PREJUDICES

Objective:

- To work with and explore students' stereotypes and prejudices about other people;
- To work with the images students have of minority groups;
- To understand how stereotypes function;
- To generate creativity and spontaneous ideas in the group.

Rezultate așteptate:

- Learning about students' stereotypes and prejudices about other people;
- Finding about the images students have of minority groups;
- Understanding how stereotypes function;
- Generating creativity and spontaneous ideas in the group.

EVOCARÉ

- Ask the students to discuss:
 - Has anybody ever made assumptions about you because of your nationality?
 - How did you feel?
 - How much effort to get to know you individually did the other person make?
- Ask the students to read the descriptions of the people travelling on the train and choose the three people they would most like to travel with and the three they would least like to travel with. Then, ask them to share their choices of the 3 best and the 3 worst companions, and discuss the reasons which led to their decisions. Then, present the conclusions to the class.

A Serbian Soldier from Bosnia.

A Ukrainian student who doesn't want to go home.

A German rapper living an alternative life-style.

A young artist who is ill.

A middle-aged Romanian woman who has no visa and a 1-year-old child in her arms.

A French farmer who speaks only French and has a basket full of strong cheese.

An African woman selling leather products.

An Italian disk-jockey who seems to have plenty of dollars.

A blind accordion player from Austria.

A young teacher from the Republic of Moldova.

REALIZARE A SENSULUI

Ask the participants to form teams of three or four people. Call up one member from each team and give them a word. Ask them to draw the word while the other team members try to guess what it is. They may only draw images, no numbers or words may be used. The rest of the team may only say their guesses, they may not ask questions. When the word is guessed correctly tell the team to shout out. Put the score up on the flip chart. After each round ask the drawer to write on their picture, whether finished or not, what the word is. Then, ask the teams to choose another member to be the drawer. Make sure everyone has an opportunity to draw at least once. At the end, ask the groups to pin up their pictures so that the different interpretations and images of the words can be compared and discussed.

Suggestions for the words to draw:

Racism; Difference; Education; Discrimination; Refugee; Conflict; European; A national (from the country where the activity is taking place); A peasant; Poverty; A Muslim; Equality; A positive person; A Roma person (Gypsy traveler); A Japanese; A Russian; An African; Human Rights; Media; A Tourist; A Foreigner; Solidarity; A Refugee; A blind person; Love; An Arab; A Moldovan.

POINTS TO REMEMBER	
STEREOTYPE	PREJUDICE
A fixed idea that people have about what someone or something is like, especially an idea that is wrong.	An unfair and unreasonable opinion or feeling, especially when formed without enough thought or knowledge.

REFLECTIE

- Do this in small groups (they can be the same teams). Ask participants to say if the previous activity was difficult and why.
- Then ask the participants (students) to look at the drawings on the walls and compare the different images and the different ways students interpreted the same words.
- Ask them to say whether the images correspond to reality and ask the drawers to say why they chose particular images.
- Ask them where we get our images from, whether they are negative or positive and what effects they may have on our relations with the people concerned.

EXTINDERE

Ask the participants to:

- Recall examples of how stereotypes are used in the media and in advertising.
- Think what are the national characteristics (positive and negative) of these four nationalities (from their own experience, heard from other people or seen in films). Write 3 positive and 3 negative characteristics for each nationality.

The English	The Scottish	The Irish	The Americans

2. DIFFERENCES AND SIMILARITIES

Objective:

- To show that we are all different;
- To show that we are equal to others.

Rezultate așteptate:

- Understanding that we are all different;
- Understanding that we are equal to others.

EVOCARÉ

- Ask the students to look at the picture and answer the questions below:
- Who are the people in the picture? How are they different/similar?
- Ask the students to write down the message of the photo.
- Ask the students to compare the messages written by different participants and formulate what are the similarities between the messages.

REALIZARE A SENSULUI

- Ask the participants to form a circle. Ask each person to think of some personal fact and characteristic that they believe is unique to them and not shared with anybody else in the group.
- The first round ends when everybody has called out something which differentiates them from the others.
- Now start the second round. Explain that this round involves searching for characteristics which are shared by everybody else in the group.

REFLECȚIE

Talk about the game and how the players felt and then ask:

- What was easier, finding things which differentiate us from the others or things we share?
- In real life when do we like or appreciate feeling unique and different and when do we like to feel similar to others?
- Think about the characteristics you chose; the things which separated you in this group, might you have them in common with other people in other groups?
- The things which were in common to everyone in this group, would they be common to everyone in the world?

EXTINDERE

Who and what we are is shaped by our experience of life. Different experiences shape people in different ways, but we also find that common experiences affect or influence people differently. Ask students to think of a situation or an event which marked their lives. Did this event or situation influence or mark other people? Make a presentation of five minutes to the class.

3. UNDERSTANDING AND RESPECTING OTHERS**Obiective:**

- To learn about the different ways each of us has grown up;
- To understand the social and economic differences which underlie each person and society;
- To generate empathy and understanding between the members of the group.

Rezultate așteptate:

- Learning about the different ways each of us has grown up;
- Understanding the social and economic differences which underlie each person and society;
- Generating empathy and understanding between the members of the group.

EVOCARÉ

- Look at the pictures below.
- What stage of life do they represent?
- Do you want your childhood back? Why?

REALIZARE A SENSULUI

- Ask the students to form groups of 4 to 6 to talk about what they did during their childhood.

Suggested questions:

- At what age did you first go to school?
- Who else lived in your family? Did you attend Sunday school or have some other kind of religious education?
- Did you work when you were a child?
- What kind of tales or games did you like to play?
- Which were your favorite?
- Did you have to take care of your brothers and sisters?

REFLECȚIE

- Ask the participants to say what they found interesting in this activity and then to compare the different sorts of childhoods they had and the influences the prevailing social and political environment had on them.
- Ask the participants to reflect on their own childhood and say whether they think all children in their own neighborhoods had the same childhood experiences.

EXTINDERE

- Ask the students to tell a story from their childhood using the story plan below.

STORY PLAN

SETTING THE SCENE

This happened to me when
I was...
I was ... -ing when...
I ... because I had / hadn't...

THE MAIN EVENTS

I decided to ... because ...
So then I ...
Suddenly / At that moment ...

WHAT HAPPENED IN THE END ?

In the end ... / Eventually ...
I felt ...

4. INTERCULTURAL COMPETENCE

Objective:

- To understand the different dimensions of intercultural competence.

Rezultate așteptate:

- Understanding the different dimensions of intercultural competence.

EVOCARÉ

What is intercultural competence? Is intercultural competence important? Why is intercultural competence important?

Directions:

1. Ask the participants to work in pairs and define intercultural competence first on an individual level. List the participants' responses.

2. Second, ask the participants to work in pairs and define intercultural competence at the organizational level and list their responses.

REALIZARE A SENSULUI

- Share the following formal definitions of cultural competence:

At an individual level, cultural competence can be defined as “the state of being capable of functioning effectively in the context of cultural differences.”

At the organizational level, cultural competence can be described as “a set of congruent behaviors, attitudes, and practices which come together in a system, agency, or amongst professionals to work effectively in the context of cultural differences.”

Source: Cross, Bazron, Dennis, & Isaacs. (1989). *Towards a Culturally Competent System of Care*. Washington, D.C.: Georgetown University Child Development Centre.

- Share any other definitions of intercultural competence.

Intercultural competence is the ability to interact effectively and appropriately in intercultural situations, based on specific attitudes, intercultural knowledge, skills and reflection.

Following Dr. Darla K. Deardorff this definition goes beyond common models and includes four dimensions of intercultural competence, which are necessary, although far from sufficient: a) attitudes (motivation), b) intercultural knowledge and skills and in addition c) an ability to reflect the frame of reference – as the internal outcome of intercultural competence, as well as d) constructive interaction as the external outcome of intercultural competence.

Intercultural competence is a complex construct that involves more than one component. For example, knowledge or language alone does not guarantee intercultural competence. Thus, implementation strategies need to address the development of the components of intercultural competence in a variety of ways (i.e., course work, study abroad, local interactions with persons from different cultural backgrounds, service learning, etc.) as well as the actual process for acquiring intercultural competence, including necessary cognitive skills.

At the heart of intercultural competence is the preparation of individuals to interact appropriately and effectively with those from other cultural backgrounds (Sinicrope et al., 2012).

Although researchers characterize IC in various ways, three principal themes (or domains of ability) emerge:

- 1) the ability to develop and maintain relationships;
- 2) the ability to communicate effectively and appropriately with minimal loss or distortion;
- 3) the ability to attain compliance and obtain cooperation with others.

Byram and Zarate's (1997) concept of Intercultural Competence encompasses five elements: attitudes, knowledge, skills of interpreting and relating, skills of discovering and interaction, and critical awareness, to which some others could be added (emotional and mental, for instance).

According to Byram (1997) being intercultural competent means to be able to interact effectively (using linguistic and non-linguistic resources) with people from another country in a foreign language.

REFLECȚIE

- Ask the students to discuss the questions below:
 - Think about whether you feel you study in an intercultural competent institution.
 - If you do, what characteristics exist in your institution that makes it competent?
 - If not, what do you think is lacking?

EXTINDERE

- Based on the quiz, ask the students to develop a case (a particular situation or example of something) of intercultural competence in the institution they study.

Intercultural competence quiz:

1. A „thumbs up” in some Islamic countries is a rude sexual sign. TRUE or FALSE?
 2. Forming an O with the thumb and the forefinger in Japan means that we can now discuss money. TRUE or FALSE?
 3. Scandinavians are more tolerant to silent breaks in conversations. TRUE or FALSE?
 4. Laughter in Japan can be a sign of confusion, insecurity or embarrassment. TRUE or FALSE?
 5. In the UK, to compromise is seen as a positive sign of both parties wining. TRUE or FALSE?
 6. Wearing gloves in Russia when shaking hands is considered polite. TRUE or FALSE?
 7. Leaving right after dinner in Central America is considered well-mannered as it means you’ve been well fed. TRUE or FALSE?
 8. In Sub-Saharan Africa it is normal to arrive half an hour late for dinner. TRUE or FALSE?
 9. If you tell your female friend from Africa that she put on weight during her holiday, it means she had a good holiday and is physically healthier than when she left. TRUE or FALSE?
 10. In Brazil, flicking your fingers under your chin is a sign of disgust. TRUE or FALSE?
 11. If you want to show your respect for an elder in Africa, do not look them directly in the eye. TRUE or FALSE?
 12. Keeping your hands in your pockets while negotiating in Russia is rude. TRUE or FALSE?
 13. It is seen as polite to not accept an offer of food or drink in Persia immediately on being offered it, instead you should refuse a few times before accepting the gift. TRUE or FALSE?
 14. In France, dinner is commonly served at 5 p.m. TRUE or FALSE?
 15. In Brazil, purple flowers are a symbol of friendship. TRUE or FALSE?
 16. In Mediterranean cultures, being boisterous in the streets and public places is widely accepted. TRUE or FALSE?
 17. In Australia, a single male passenger should sit in the back seat. TRUE or FALSE?
 18. The Jewish New Year is Hanukkah. TRUE or FALSE?
- What do you think the correct answer is for each question in the questionnaire?

Answers:

1-5: True;

6: False you need to remove your gloves when shaking hands in Russia;

7-9: True;

10: False this means you don’t know the answer to a question in Brazil;

11-13: True;

14: False in France, it is common to eat dinner at 7 p.m. or later and it tends to be a light dinner;

15: False Purple flowers in Brazil are often seen at funerals. Avoid giving a host purple flowers;

16: True;

17: False – A single male passenger should sit in the front seat in Australia;

18: False – The Jewish New Year is Rosh Hashanah.

- Answer the questions:

- What questions surprised you? Why?

- Which questions were difficult? Easy?

- Based on the quiz, ask the students to develop a case for intercultural competence in the institution they study.

Points to remember:

1. Intercultural competence is a life-long learning process which enables individuals to work effectively in diverse environments.
2. We need to work towards intercultural competence at an individual as well as at an organizational level.
3. Intercultural competence is not achieved through words alone, but rather through knowledge and the application of that knowledge. We must act on that knowledge, turning our understanding into more effective programs and services.

În concluzie, menționăm necesitatea formării interculturale, fiindcă sub impactul civilizației moderne în contextul globalizării, sîntem în permanență influențați de alte culturi. Formarea competenței interculturale necesită conceperea și desfășurarea unei serii coerente de evenimente educative care să genereze învățarea de cunoștințe, formarea de abilități și atitudini, demonstrarea deschiderii, flexibilității, toleranței față de credințele, valorile, normele altora. În acest scop, condiția de bază a asigurării rezultatului rezidă în posedarea respectivelor dimensiuni de personalitate de către educatorul de profesie, care trebuie să ghideze formarea personalității în corespundere cu expectanțele societății.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cozma T. O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea. Iași: Polirom, 2001.
2. Cucuș C. Educația. Dimensiuni culturale și interculturale. Iași: Polirom, 2000.
3. Dasen P., Perregaux Ch., Rey M. Educația interculturală: experiențe, politici, strategii. Iași: Polirom, 1999.
4. Hadîrca M. Competența interculturală: un punct de plecare spre integrarea națională și europeană. În: Educația interculturală în Republica Moldova. Chișinău: Arc, 2004.
5. Nedelcu A. Pedagogia diversității culturale – aspirații și realizări. În: Identitate și globalizare (coord. Lavinia Bîrlogeanu). Centrul Educația 2000+. București: Humanitas, 2005.
6. Myriam D. Dialoguri culturale, nr. 44, 2000.
7. Bennet M. Towards Ethnorelativism. A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. În: Plaige M. R. (ed.) Education for the Intercultural Experience. Yarmouth, Intercultural Press, 1993, pp.21-71.
8. Byram M., Zarate G. Definitions, objectives and assesment of sociocultural competence. În: M. Byram, G. Zarate. Sociocultural Competence in Language Learning and Teaching. Council of Europe, Strasbourg, 1997, pp. 18-65.
9. Lustig M., Koester J. Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures. New York: Harper Collins College Publisher, 1993.
10. Wiseman R. Intercultural communication theory. London: Sage Publications, 1995.
11. Beacco J.C., Langues et répertoires de langues: le plurilinguisme comme «manière d'être» en Europe. Guide pour l'élaboration des politiques linguistiques éducatives en Europe – de la diversité linguistique à l'éducation plurilingue. Strasbourg: Division des Politiques Linguistiques, 2005.
12. Byram M. (sous la coordination de) La compétence interculturelle. Strasbourg: Divisions des Politiques Linguistiques, 2003.
13. Conseil de l'Europe, Un cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer. Strasbourg: Division des Politiques Linguistiques, 2000.
14. Ogay T. De la competence a la dynamique interculturelle. Berna: Peter Lang, 2000.
15. Trim J. (sous la direction de) Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer. Guide pour les utilisateurs. Strasbourg: Division des Politiques Linguistiques, 2001.
16. Krumm H. J. Grenzgänger-das Profil von Deutschlehrern in einer vielsprachigen Welt. În: Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache, 1993, 19, pp.277-286.
17. Lüsebrink H-J. Interkulturelle Kommunikation. Interaktion, Fremdwahrnehmung, Kulturtransfer. Stuttgart/Weimar: Metzler Verlag, 2005.
18. <https://suite.io/joni-rose/a67273>
19. http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Publications/Education_Pack_en.pdf
20. <https://www.extension.org/mediawiki/files/d/d3/1-1support.pdf>

Educație interculturală pentru cetățenie democratică europeană

Daniela TERZI-BARBAROȘIE,
psihologă

REPERE TEORETICE

INTRODUCERE

Educația joacă un rol central în pregătirea tinerilor pentru a trăi într-o societate democratică, care presupune participarea activă în viața publică, consolidarea justiției sociale, promovarea toleranței și a egalității în toate domeniile. Având în vedere această sarcină importantă, este necesară o colaborare eficientă între toți actorii sociali implicați în proces, rolul școlii rămânând a fi primordial.

Noul mileniu a început cu multe schimbări care afectează omenirea: globalizarea, creșterea economică și viața într-o societate multiculturală interferează cu însăși esența instituțiilor de învățământ din întreaga lume. Școala (dar și familia) încă nu are capacitatea de a valorifica oportunitățile existente sau de a face față riscurilor care însoțesc aceste schimbări revoluționare.

Extinderea mass-media în viața noastră de zi cu zi, răspîndirea tehnologiilor informaționale (*revoluția informațională*), modificările geopolitice importante, crearea de noi piețe (*noua economie*) implică reducerea distanțelor dintre exponenții diverselor culturi, favorizînd, astfel, legături mai puternice între diferite zone geografice. Emigrarea nu mai este o condiție prealabilă pentru interacțiune în cadrul diferitelor grupuri etnice sau religioase. Viața unei persoane este influențată, în mod direct sau indirect, de alte culturi și de evenimentele din restul lumii. Nu mai există viață în izolare, multiculturalitatea produce reverberații în orice minte și spirit. Ca o consecință a globalizării, dezvoltarea relațiilor dintre state, națiuni și persoane din diferite culturi conferă o nouă conotație procesului de educație și de creștere personală.

Educația, în special cea formală, este profund afectată de evoluțiile menționate. Temerile și incertitudinile au ieșit la suprafață; strategiile educaționale, programele și metodele de predare-învățare-evaluare sînt revizuite în grabă. Ca urmare, soluțiile sînt adesea tehnice, lipsite de obiective clare și principii morale stabile: în loc de a fi rezolvate, deseori problemele degenerază.

Postulatele care fundamentează demersul educațional cu privire la interculturalitate sînt următoarele:

- Educația este un instrument care oferă baza pentru înțelegerea și respectarea diversității.
- Programele pentru copii și tineri, precum și activitățile extracurriculare și sportive facilitează dobîndirea competențelor interculturale.
- Activitățile culturale conectează diferite sisteme de valori și criterii estetice, ceea ce favorizează integrarea.

DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI INTERCULTURALE ÎN EUROPA ȘI ÎN LUME

În SUA și în Canada, *educația multiculturală* a devenit de actualitate la începutul anilor 70 ai secolului trecut, atunci cînd au fost publicate primele articole științifice cu subiectul dat. În aceeași perioadă, cele dintîi soluții educaționale la provocările multiculturalității au apărut și în Australia. Conceptul de *educație interculturală* a început să prindă rădăcini în țările anglofone abia în ultimii ani. În Europa, cele mai multe țări cu fluxuri relativ ridicate de imigrație (de ex., Franța, Germania, Belgia și Țările de Jos) prezintă o abordare

relativ similară a educației interculturale. În anii 50-60, o atenție deosebită a fost acordată depășirii problemelor lingvistice în școli. Pe de o parte, au fost luate măsuri pentru învățarea limbilor țărilor-gazdă, iar pe de altă parte, s-au creat condiții de păstrare și dezvoltare a culturilor de origine ale elevilor, astfel încât să fie posibilă revenirea lor în țara natală în orice moment. În anii 70, în unele țări au fost lansate noi specializări, datorită numărului tot mai mare de copii străini în școli, cum ar fi *Ausländerpädagogik* în Germania (Pedagogie pentru străini) sau *Pédagogie d'accueil* (Pedagogie de familiarizare) în Franța. Cu toate acestea, de-a lungul timpului, conceptul de *educație interculturală* a fost criticat, deoarece presupunea anumite dificultăți de implementare. Abia în anii 80 au apărut noi considerații teoretice în domeniu, s-au elaborat strategii inovative.

Începând cu anii 90, Consiliul Europei a abordat interculturalismul prin dimensiunea educațională și cea politică, iar interacțiunile dintre persoane de diferite culturi erau privite ca fiind benefice cooperării și solidarității, evitării dominației, a conflictelor și izolării. După 1989, Consiliul Europei și-a intensificat cooperarea cu Europa Centrală și de Est, ajutând țările din această regiune să se dezvolte, ținând cont de drepturile fundamentale ale omului și cele ale minorităților naționale. În colaborare cu UE, UNESCO, Banca Mondială, OSCE, UNICEF și Fundațiile pentru o Societate Deschisă din diferite țări, a fost lansat un proiect mare – *Educație pentru cetățenie democratică*, cu scopul de a crește gradul de conștientizare de către cetățeni a drepturilor și a responsabilităților lor într-o societate democratică, de a încuraja și facilita participarea tinerilor în acest proces.

Astăzi, *educația interculturală și pedagogia interculturală* sînt privite ca un răspuns adecvat la noul context global. Prin schimbarea abordării, pentru prima dată, în cadrul statelor membre ale Uniunii Europene, educația copiilor de origine străină este realizată cu luarea în considerare a „caracterului dinamic” al culturilor. Mai mult decît atît, copiii imigranților nu mai sînt etichetați drept „factor de risc”, ci „resurse”. Astfel, a fost recunoscută oficial posibilitatea de îmbogățire și de creștere personală și socială, care decurge din procesul de formare a unor grupuri eterogene și comunități de oameni din diferite medii etnice, culturale și religioase.

De la începutul noului mileniu, multiplele fenomene și tendințe au determinat o atenție sporită asupra dialogului intercultural. Diversitatea culturală și coeziunea socială au obținut un loc mai important pe agendele politice, în mare parte datorită:

- fluxurilor migraționale, care au schimbat în mod semnificativ componența populației țărilor europene;
- extinderii UE, schimbărilor geopolitice;
- noilor mijloace de comunicare;
- intensificării controverselor și a dezbaterilor asupra sistemelor de valori;
- sporirii numărului incidentelor de discriminare și rasism.

În acest context, a devenit necesar să se știe în ce fel guvernele naționale din Europa implementează educația interculturală, ca element separat sau integrat al politicilor publice. Educația interculturală, ca obiectiv politic, a fost lansat în mai multe state membre ale UE, cum ar fi Italia (Memorandumul ministerial privind dialogul intercultural și coexistența democratică, 1997) sau Finlanda (Programul pentru educație globală, 2007). Unele linii directoare au fost trasate în Austria, Irlanda, Italia, Țările de Jos, Slovenia, ce încurajează școlile și instituțiile de formare să elaboreze proiecte care vizează familiarizarea cu alte culturi, promovarea tradițiilor.

OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI PENTRU SISTEMUL EDUCAȚIONAL DIN REPUBLICA MOLDOVA

Strategia *Educația – 2020** (aprobată prin Hotărîrea de Guvern nr. 944 din 14 noiembrie 2014) își propune „compatibilizarea structurală și calitativă a învățămîntului național cu spațiul european al educației”. Printre cele 6 principii ale Strategiei, alături de *Rigoare, Reconsiderare, Eficiență, Pilotare și reproducere*,

* http://www.mfa.gov.md/data/7203/file_487178_0.pdf

Vizibilitate instituțională, este inclusă și *Adaptarea*, care, în contextul acestui document, semnifică faptul că „Soluțiile aplicate cu succes și în alte țări au fost propuse spre adaptare la realitățile culturale, economice și sociale ale Republicii Moldova, astfel încât să producă un impact maxim în creșterea relevanței și a calității proceselor educaționale”.

Strategia aduce în discuție și necesitatea lărgirii conceptului de *învățare*, accentuând importanța studierii pe parcursul vieții. Printre competențele-cheie se menționează și **competențele sociale și civice**. Competențele sociale se referă la competențele personale, interpersonale și *interculturale* și la toate formele de comportament care îi permit individului să participe în mod eficient și constructiv la viața socială și profesională. Acestea sînt legate de bunăstarea personală și socială. Este esențial a înțelege codurile de conduită și obiceiurile din diferite medii de activitate umană. Competențele civice, în special cunoașterea conceptelor și a structurilor sociale și politice (democrație, justiție, egalitate, cetățenie și drepturi civile), fac posibilă participarea activă și democratică a oamenilor.

La nivel național, documentul cu cea mai mare relevanță a fost Programul de Activitate a Guvernului Republicii Moldova (2011-2014) *Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare*. Programul subliniază, în mod explicit, că prioritatea majoră a Guvernului este integrarea europeană a țării, iar drept obiectiv prioritar de guvernare în domeniul *Educație și cercetare* este „Perfecționarea cadrului legislativ domeniul, în conformitate cu normele europene existente și tendințele mondiale de ultimă oră”.

Prin dialogul intercultural civilizată, prin responsabilizarea reală a cetățenilor și prin participarea lor activă în viața publică democrația capătă o legitimitate sporită. Or, acest lucru nu este posibil fără o educație interculturală de calitate, care să seteze o conștientizare profundă a unui subiect mai vast – *interculturalitatea*.

Educația interculturală este multi-, inter- și transdisciplinară, prin natura sa, și interferează cu multe teme și probleme ale societăților noastre europene. Actualul deceniu cunoaște o extindere tot mai mare a Uniunii Europene și o diversitate în creștere într-o eră de oportunități și provocări. Iar pentru Republica Moldova aceste oportunități sînt chiar mai importante decît pentru alte țări, avînd în vedere configurația geopolitică și conflictele din zona noastră. Totodată, momentul istoric unic impune un și mai mare interes pentru integrarea noastră europeană în sens cultural și axiologic.

Uniunea Europeană reprezintă mai mult decît oricînd o bogăție imensă de diversitate culturală, socială și lingvistică. Valorile care țin împreună comunitățile, cum ar fi libertatea, corectitudinea, democrația, drepturile omului, statul de drept, toleranța și solidaritatea, au devenit cruciale pentru viitorul Europei și al Moldovei în UE.

În acest context, redefinirea conceptului de *cetățenie* este o parte esențială a discursului intercultural, în vederea deschiderii de noi orizonturi și modalități pentru practicarea democrației participative la nivel local, național, european și internațional. Astfel, sistemele educaționale, îndeosebi școala, are noi roluri și responsabilități. Viitorul Moldovei și al UE depinde foarte mult de zidirea unei sfere publice democratice durabile, bazate pe creșterea activismului civic, pe participare, pe solidaritate și incluziune, condiție ce poate fi atinsă prin implicarea sporită a cetățenilor în dialog și dezbateri cu instituțiile de administrare, forurile legislative și entitățile de guvernare.

Recunoașterea cetățeniei democratice europene este cel mai important instrument de promovare a valorilor europene și de evitare a rezultatelor negative ale pluralismului cultural. Prin urmare, educația interculturală în școli trebuie să se realizeze concomitent cu formarea în spiritul cetățeniei democratice europene, care să integreze atît consolidarea și dezvoltarea comunităților locale, cît și ale celor europene.

Premisele unei analize mai detaliate a acestei abordări sînt următoarele considerații:

- În primul rînd, educația interculturală este o problemă foarte complexă, cuprinzînd aspecte politice, antropologice și psihologice, precum și elemente de politici publice.
- În al doilea rînd, este dincolo de orice îndoială faptul că educația interculturală pentru cetățenie democratică europeană trebuie să fie situată într-un context sociopolitic concret, care să ne ajute să ne apropiem de esența acestuia și să definească oportunitățile și provocările sale.

- În al treilea rând, educația interculturală întru consolidarea cetățeniei democratice europene este strâns legată de clarificarea termenilor *identitate*, *cetățenie* și *democrație*, precum și de aplicarea acestora în politici, structuri, procese locale și naționale, pentru a fundamenta, astfel, o cetățenie europeană eficientă.

Dezvoltarea competențelor și a aptitudinilor interculturale, cu referință la spațiul național, dar și cel regional european, precum și global, trebuie să devină parte a unei viziuni politice de ansamblu (ca preocupare transversală în cadrul programelor de guvernare) sau un obiectiv specific al strategiilor sectoriale (cultură, educație etc.). Un bun început poate fi inserarea acestor scopuri în reforma curriculară, mai cu seamă în cadrul extins, privind învățarea pe tot parcursul vieții – începând de la grădiniță, extinzându-se în învățământul primar și secundar, ajungând în învățământul superior, în sistemul de formare profesională postuniversitară etc.

Educația interculturală pentru cetățenie europeană interferează, în mod organic, cu educația civică. Astfel, dobândirea competențelor civice prin educație interculturală europeană înseamnă abilitarea persoanelor fizice de a participa pe deplin la viața publică oriunde în Europa și se bazează pe cunoașterea democrației și a drepturilor omului. Cercetările sugerează că deocamdată nu există o abordare comună în acest domeniu. Una dintre principalele probleme constă în lipsa materialelor didactice și slaba pregătire a profesorilor. Abordarea principală este reactivă, adică măsurile ce se iau, în mod *ad-hoc*, ținesc eliminarea conținuturilor discriminatorii din manuale sau evitarea eventualelor neînțelegeri între copii apărute pe fundalul unor dispute etnice, religioase etc.

Responsabilitățile cadrelor didactice în acest context vizează următoarele aspecte:

- înțelegerea profundă a rolului vital pe care îl are diversitatea culturală europeană în configurarea cetățeniei democratice europene;
- conștientizarea convingerilor și a prejudecăților culturale care stau la baza atitudinilor și a comportamentelor indivizilor;
- înțelegerea procesului de democratizare a societății și transmiterea adecvată a conceptelor vizate de acesta elevilor;
- aprecierea și respectarea diversității culturale;
- manifestarea empatiei față de alte persoane;
- înțelegerea relației dintre cultură și stilul cognitiv (modul de a percepe lucrurile);
- recunoașterea existenței mai multor realități culturale în lume și în Europa și organizarea, în baza acestui fapt, a activităților practice în sala de clasă;
- capacitatea de a aborda diferențele cu respect, grijă și iscusință pedagogică.

Nu există nici o rețetă pentru educarea cetățeniei democratice europene. Mai degrabă, este un proces de dezvoltare care necesită autorefecție constantă și acțiuni educative în vederea îmbunătățirii cunoștințelor despre cultură și democrație, drepturi și valori.

Educația interculturală pentru cetățenie democratică europeană nu semnifică anularea caracterului național și exorcizarea elementelor culturale specifice. Dimpotrivă, aceasta se consolidează doar pe conștientizarea și valorizarea propriei culturi, care necesită actualizare și validare constantă.

SOLUȚII PRACTICE

ACTIVITĂȚI EDUCAȚIONALE PENTRU CICLUL PRIMAR

Pașaport european

Scop: Promovarea conștiinței interculturale europene și a stimei de sine prin intermediul identității naționale.

Materiale: Hîrtie și aparat de fotografiat.

Descriere: Din hîrtie de format A4, pliată, cu ajutorul unui capsator, se confecționează “pașapoarte” pentru fiecare elev. Lunar (sau săptămînal), elevii propun o țară europeană spre studiere în comun. Sarcina constă în a identifica pentru fiecare țară un reper (un specific, particularitate, din varii domenii, precum gastronomie, vestimentație, geografie, cultură etc.) și să realizeze o fotografie reprezentînd această specificitate (de ex., Franța – o fotografie cu beretă, Olanda – cu un buchet de lalele etc.). În timpul activității la clasă, elevii prezintă fotografia, explicîndu-și alegerea, apoi o adaugă în “pașaport”. La sfîrșitul studierii tuturor țărilor europene, copiii pot primi un “certificat” sau o “diplomă” pentru călătoriile virtuale realizate în UE!

O altă versiune a acestei activități presupune elaborarea unei “ștampile” pentru fiecare țară, care să reprezinte unicitatea ei. După încheierea studierii țării respective, și aceasta se aplică în “pașaportul” elevilor.

Activitatea poate să continue prin organizarea unor zile sau serate tematice: în cadrul evenimentului copiii vor purta elemente specifice țării europene studiate, vor audia muzică populară, vor pregăti bucate tradiționale etc.

Harta europeană

Scop: Cunoașterea țărilor Uniunii Europene și a specificului național al acestora, identificarea elementelor comune și de coeziune.

Materiale: Hîrtie pentru flipchart și lipici.

Descriere: Pe hîrtii pentru flipchart, se vor executa contururile țărilor europene, care vor fi acroșate în sala de clasă. Copiii vor fi solicitați să elaboreze simboluri reprezentînd unicitatea țării cercetate, care vor fi lipite în interiorul “hărții”. În ziua totalizării, ei își vor argumenta opțiunile. Activitatea se va încheia cu elaborarea unei hărți a Uniunii Europene, prin “unirea” tuturor țărilor studiate, identificîndu-se și elementele lor comune.

Celebrarea diversității

Scop: Conștientizarea diferențelor și cultivarea toleranței etnice.

Materiale: Hîrtie, obiecte cu specific etnic.

Descriere: Pe parcursul studierii țărilor UE, solicitați copiilor să elaboreze o listă cu sărbătorile naționale ale acestora. Expuneți lista cu datele calendaristice în sala de clasă, la un loc vizibil. În zilele care corespund vreunui eveniment, celebrați-l împreună, aducînd în atenție elementele-cheie ale acestuia (istoria, modalitatea de a-l sărbători, tradițiile referitoare la această zi etc.).

Sugestie: Această activitate poate fi reorganizată pentru a contribui la conștientizarea diferențelor culturale naționale și dezvoltarea toleranței etnice față de minoritățile din țara noastră. În acest scop, sarcina copiilor va fi modificată astfel încît ei să se raporteze la etniile care locuiesc în Moldova, elaborînd liste cu sărbătorile specifice acestora. Dacă există posibilitate, se pot face excursii în localitățile unde locuiesc preponderent exponenții etniilor respective sau cu populație mixtă, pentru a vedea organizarea sărbătorilor, dar și a facilita constatarea de către copii a principiilor de coabitare pașnică între diverse etnii. De asemenea, reprezentanți ai minorităților etnice pot fi invitați la școală pentru ore dedicate familiarizării copiilor cu diversitatea etnică și culturală din Republica Moldova.

Cărțile țărilor europene

Scop: Familiarizarea cu istoria și cultura țărilor europene.

Materiale: Hîrtie, lipici, markere, capsator.

Descriere: Pentru realizarea acestei activități, elevii pot lucra în perechi sau în grupuri mici. În mod confidențial, li se distribuie o țară, ei fiind încurajați să colecteze, pe parcursul unei luni, informații despre ea, pe care să o sistematizeze într-o carte. În ziua totalizării, elevii își prezintă țara fără a specifica care este aceasta, iar colegii, în baza “indicilor”, urmează să o recunoască.

Limbile vorbite în Uniunea Europeană

Scop: Sporirea conștiinței transculturale, familiarizarea cu limbile țărilor Uniunii Europene și exersarea pronunțării unor cuvinte.

Materiale: Hârtie, markere sau alte suporturi vizuale concepute de elevi.

Descriere: Elevii sînt solicitați să caute formule de salut și de politețe specifice țărilor UE și limbilor vorbite în acestea. Pe parcursul unei săptămîni, regula clasei este ca elevii să le folosească în mod curent. Pentru facilitarea sarcinii, expresiile pot fi scrise pe hârtie de format A4 și acroșate pe pereții sălii de clasă.

Activitatea poate fi realizată și în cadrul unui demers infuzional, la orele de limba maternă sau de limba străină, la teme *Formule de salut, Politețea* etc.

Pentru elevii mai mari, activitatea se poate complica prin introducerea formulilor de salut și de politețe în două limbi simultan, aplicînd regula răspunsului diferit: atunci cînd elevul este salutat într-o limbă, el trebuie să utilizeze în mod obligatoriu o formulă de răspuns în cea de-a doua limbă.

Povestea prenumelui meu

Scop: Sporirea încrederii în sine și a respectului pentru alteritate, cunoașterea semnificațiilor prenumelor și a originii acestora.

Descriere: Varietatea prenumelor elevilor este copleșitoare în ultima perioadă, dar puțini dintre ei cunosc originea prenumelor colegilor, semnificația acestora, țara de proveniență. Copiii sînt solicitați să colecteze informații despre prenumele lor (origine, semnificație, popularitatea prenumelui în diferite țări ale UE, diminutive etc.) și, în cadrul unei activități de totalizare, să le împărtășească clasei. Activitatea poate fi realizată și în perechi: după ce copiii au discutat subiectul, fiecare își va prezenta partenerul/partenera.

Opțional, elevii pot selecta informații despre prenumele pe care ar fi dorit să-l aibă, sau despre echivalentul acestuia într-o limbă cu circulație în altă țară din UE, sau despre prenumele viitorilor lor copii.

Bucătăria europeană

Scop: Familiarizarea cu particularitățile gastronomice ale diferitelor țări din UE.

Descriere: Identificați o zi pe parcursul unei luni (sau în ziua totalizării studierii unei țări din UE) în care elevii vor găti bucate tradiționale ale unei țări UE. Este recomandabil ca această activitate să fie realizată în grupuri mici și, eventual, în parteneriat cu familia, cu centrele culturale sau cu reprezentanțele țărilor UE disponibile pentru asemenea colaborări.

Opțional, pentru clasele mai mari, elevii își pot prezenta proiectul făcînd comparații cu privire la obiceiurile alimentare ale diferitelor etnii și modul de viață sănătos.

ACTIVITĂȚI EDUCAȚIONALE PENTRU CICLUL GIMNAZIAL ȘI LICEAL

Pietrele subterane ale diferențelor culturale

Scop: Identificarea dimensiunii ascunse, dar și a conexiunilor dintre părțile invizibile și cele vizibile ale unei culturi.

Materiale: Material distributiv *Aisbergul* (Anexa 1) și tablă sau flipchart.

Descriere: Se distribuie elevilor Fișa de lucru *Aisbergul*. Facilitatorul (dirigintele sau profesorul) desenează pe tablă (flipchart) două aisberguri. Elevii sînt solicitați să răspundă la întrebările de la temelia aisbergului, bazîndu-se pe experiența lor de cetățeni ai Republicii Moldova. Facilitatorul va nota răspunsurile în interiorul primului aisberg (în cazul în care există răspunsuri contrastante, el le va scrie separat, iar la sfîrșitul orei, va interveni explicînd diferența dintre cultură și subcultură).

Apoi, elevilor le sînt adresate întrebările din vîrfurile aisbergului, iar răspunsurile sînt notate tot în interiorul primului aisberg. Se identifică o altă cultură europeană pe care elevii o cunosc mai bine (sau elevi originari dintr-o țară europeană sau care au locuit acolo o perioadă suficient de mare încît să poată răspunde

la întrebări). Facilitatorul roagă clasa să răspundă la aceleași întrebări, cu același algoritm, notînd răspunsurile în cel de-al doilea aisberg. Ulterior, elevii sînt invitați să explice în ce mod răspunsurile oferite pentru părțile ascunse ale aisbergului culturii Republicii Moldova descriu realitatea (de ex., în cultura noastră se consideră că ospitalitatea este o valoare, lucru vizibil prin felul în care ne comportăm atunci cînd avem musafiri). Elevii sînt încurajați să nuanțeze și răspunsurile lor pentru cealaltă țară analizată.

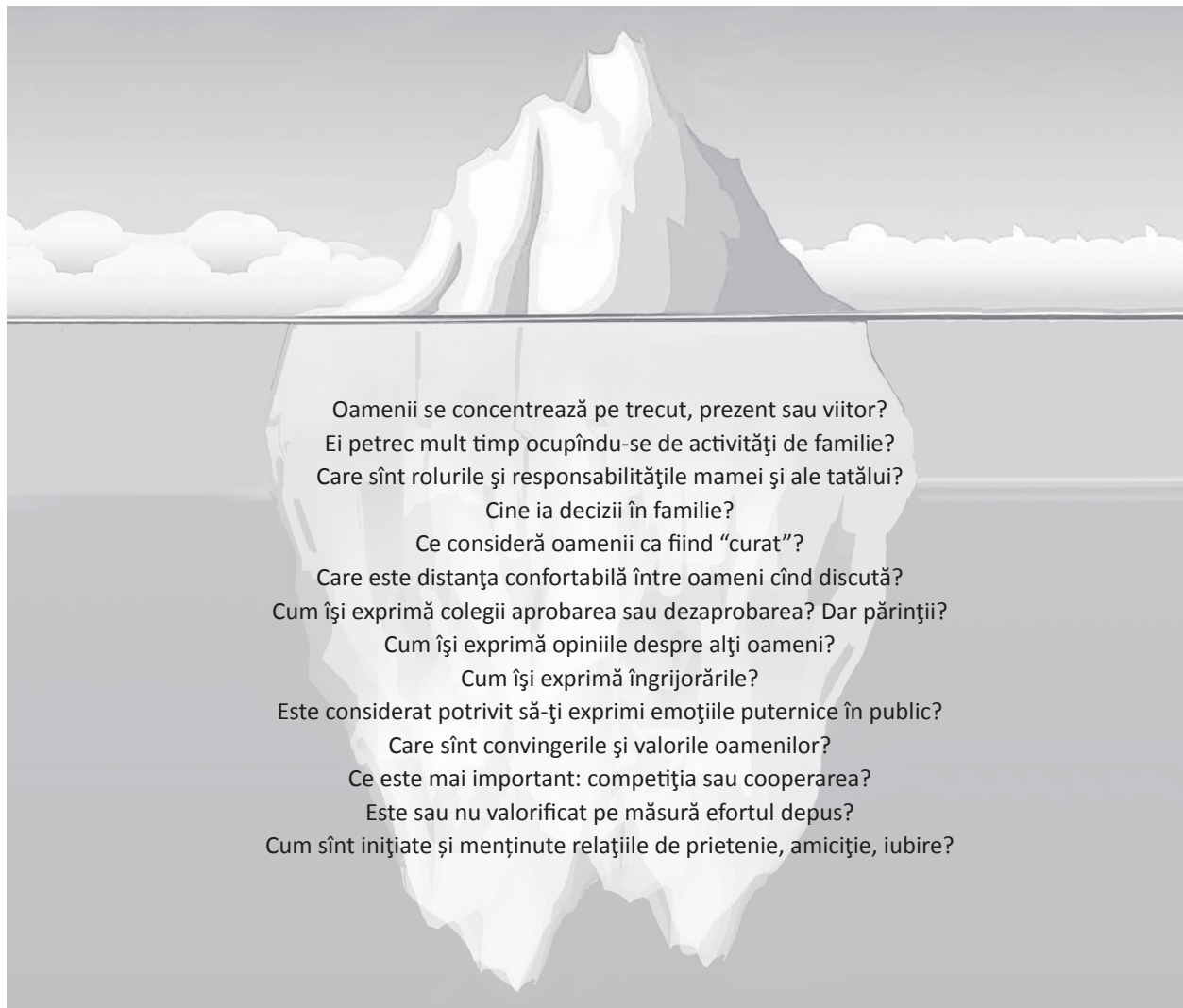
Facilitatorul va debriфа împreună cu elevii aspectele-cheie ale activității și va sublinia faptul că elementele vizibile ale unei culturi (bucatele, tradițiile, modul de viață etc.) sînt, de cele mai dese ori, rezultante ale părților ascunse ale *Aisbergului*.

Concluzia activității este că ceea ce percepem ca fiind diferit deseori are rădăcini mai adînci decît putem explica printr-o analiză superficială.

Opțional, facilitatorul poate solicita identificarea asemănărilor dintre două culturi și corelarea dimensiunilor astfel încît un element din primul aisberg să fie conectat cu un element din cel de-al doilea. Pentru a aduce în discuție multitudinea lucrurilor comune existente în culturile țărilor din UE, utilizați seturile de similarități.

Anexa 1

Fișa Aisbergul (material distributiv)

“Acest aisberg arată că anumite valori sînt la suprafața conștiinței noastre. Unele aspecte ale culturii le înțelegem, deoarece acestea sînt reflectate în comportamentele oamenilor, pe cînd altele se află “sub apă”, nefiind atît de evidente. Acestea se numesc “dimensiuni ascunse” ale culturii.”

Cultura și valorile

Scop: Explorarea convingerilor elevilor cu privire la valorile culturale tipice Republicii Moldova, prin comparație cu percepțiile lor, și stimularea gîndirii critice.

Materiale: Tablă sau flipchart, material distributiv (Anexa 2), fișa de lucru și *Tabelul valorilor contrastante*.

Descriere: Facilitatorul distribuie fiecărui elev fișa de lucru și-i solicită să o completeze în conformitate cu indicațiile. Odată sarcina realizată, se analizează itemii, fiecare elev prezentînd ceea ce a scris.

După încheierea discuției, se lucrează cu *Tabelul valorilor contrastante*. Elevii sînt rugați să elaboreze un scurt eseu în care să abordeze diferențele și similitudinile între răspunsurile lor din tabel.

Indicații pentru tema de acasă (pot fi scrise pe flipchart): Înainte de a clarifica sarcina pentru acasă, facilitatorul va accentua faptul că *Tabelul valorilor contrastante* este conceput intenționat exagerat, pentru a ajuta elevii să surprindă nuanțele culturale specifice. Tabelul conține anumite generalizări vădite, care nu sînt caracteristice în mod obligatoriu unui cetățean al Moldovei sau din țările europene. Elevii sînt încurajați să-și exprime propriile convingeri despre valorile contrastante pe care și le-au format în baza experienței personale.

”Descrieți pentru fiecare item:

1. Diferențele (dacă există) dintre ceea ce ați scris în fișa de lucru și *Tabelul valorilor contrastante*.
2. Asemănările (dacă există) dintre ceea ce ați scris în fișa de lucru și *Tabelul valorilor contrastante*.
3. Pe care dintre aceste două variante o considerați ca fiind corectă, reală? Explicați de ce. Oferiți un exemplu concret din viața reală care să vă susțină punctul de vedere”.

Anexa 2

Fișă de lucru (material distributiv)

„Completați cu “DA”, dacă sînteți de acord cu afirmația, sau cu “NU”, dacă nu sînteți de acord. În cel de-al doilea caz, vă rugăm să adăugați o descriere scurtă a unei situații care va explica dezacordul dvs.”		
	DA/NU	
1) Percepția de sine		
A. Conceptul de <i>sine</i>		Un membru al familiei sau al grupului dezvoltă comportamente orientate spre relații interpersonale calme.
B. Cum ar trebui să se acționeze		Independență; încurajare să consolidezi relații cu alții.
2) Percepția lumii		
A. Relația cu natura		Oamenii sînt parte din natură; ei trebuie să se integreze în aceasta în mod armonios.
B. Conceptul de <i>timp</i>		Lucrurile sînt bine planificate, activitățile sînt organizate în funcție de prioritatea lor.
3) Motivația		
A. Conceptul de <i>realizare/succes</i>		Împlinirea în relațiile interpersonale plăcute este, în mare măsură, rezultatul eforturilor depuse în acest sens.

B. Psihologia motivației		Membrii comunității sînt încurajați de la vîrste fragede să-și realizeze potențialul, să se deosebească de alții prin ceva.
4) Modalitatea de relaționare cu alții		
A. Specificul personalității		Oamenii reacționează la alții în baza tendinței de a accepta sau rejecta persoana în totalitate.
B. Statutul persoanei		Se tinde spre un ideal de egalitate, ceilalți sînt tratați ca fiind egali.
C. Soluționarea diferențelor		Confruntarea este realizată în mod deschis, încercîndu-se totuși să se evite conflictele.
5) Forma de activitate		
A. Importanța actului de “a face”		“A face” nu este accentuat în mod special; lucrurile se iau ca atare, în funcție de ceea ce consideră persoana că este important.

Tabelul valorilor contrastante

Valori contrastante		
	Cultura din Republica Moldova	Alte culturi europene
1) Percepția de sine		
A. Conceptul de <i>sine</i>	O entitate unică, dar în strînsă relație cu “alții” (familie, grup, comunitate).	Un membru al familiei sau al grupului dezvoltă comportamente orientate spre relații interpersonale calme.
A. Cum ar trebui să se acționeze	Dependența de alții; încurajare să consolidezi relații cu alții.	Independență; încurajare să consolidezi relații cu alții.
2) Percepția lumii		
A. Relația cu natura	Oamenii nu sînt grijulii cu mediul înconjurător.	Oamenii sînt parte din natură și trebuie să se integreze în aceasta în mod armonios.
B. Conceptul de <i>timp</i>	Nu este nici o urgență, ne mișcăm fără grabă, “avem timp destul”.	Lucrurile sînt bine planificate, activitățile sînt organizate în funcție de prioritatea lor.
3) Motivația		
A. Conceptul de <i>realizare/succes</i>	Împlinirea în relațiile interpersonale plăcute este, în mare măsură, o chestiune de destin.	Împlinirea în relațiile interpersonale plăcute este, în mare măsură, rezultatul eforturilor depuse în acest sens.
B. Psihologia motivației	Sentimentele împărtășite între membrii comunității exclud pornirile de a te distinge de alții, de a fi superior prin ceva.	Membrii comunității sînt încurajați de la vîrste fragede să-și realizeze potențialul, să se deosebească de alții prin ceva.
4) Modalitatea de relaționare cu alții		
A. Specificul personalității	Oamenii reacționează la alții în baza tendinței de a accepta sau rejecta persoana în totalitate.	Oamenii îi tratează pe cei din jur în baza personalității acestora, evitîndu-se tendința de a accepta sau rejecta persoana în totalitate.
B. Statutul persoanei	Modelul ierarhic – persoanele sînt tratate în funcție de poziția în societate.	Se tinde spre un ideal de egalitate, ceilalți sînt tratați ca fiind egali.

C. Soluționarea diferențelor	Confruntarea este intermediată astfel încât să se evite conflictele.	Confruntarea este realizată în mod deschis, încercându-se totuși să se evite conflictele.
5) Forma de activitate		
A. Importanța actului de “a face”	“A face” nu este accentuat în mod special; lucrurile se iau ca atare, în funcție de ceea ce consideră persoana că este important.	“A face”/a fi activ este înalt apreciat; orice face persoana este valorificat și considerat important.

Influențele culturale asupra opiniilor

Scop: Facilitarea înțelegerii a rolului pe care îl are cultura asupra felului în care percepem și analizăm situațiile specifice și lumea în întregime.

Materiale: Fișele de lucru *Ce ați face?* și *Ce ați face ACUM?*

Descriere: Facilitatorul le distribuie elevilor fișa de lucru *Ce ați face?* și îi roagă să o completeze în mod individual. Ulterior, se inițiază o discuție în grupul mare. Facilitatorul va nota pe tablă sau pe flipchart răspunsurile la următoarele întrebări:

- Ce este cultura?
- Care dintre elemente culturii pot fi identificate ușor și care mai greu (atitudinile, valorile)?
- Oferiți exemple de valori specifice culturii noastre. Cum sînt ele vizibile în societatea noastră?
- Oferiți exemple de valori specifice altor țări din UE. Cum sînt ele vizibile în societățile acestor țări?

Notă: Facilitatorul va elucida faptul că diferențele axiologice deseori determină diferențe în comportamente, precum și felul în care oamenii percep o situație sau alta.

Facilitatorul distribuie elevilor fișa de lucru *Ce ați face ACUM?*, pentru a o completa în mod individual. Ulterior, sînt formate grupuri mici, a cîte 2-3 elevi, care vor compara răspunsurile oferite la întrebările din ambele fișe și vor discuta pe marginea deosebirilor atestate. Fiecare grup va sumariza discuția și va prezenta concluzia în plen. Facilitatorul va debriefa activitatea cu întreaga clasă.

Anexa 3

Fișa de lucru *Ce ați face?*

1) **Dacă vedeți un grup de adolescenți aruncînd cu pietre într-un câine?**

Răspunsul/reacția dvs.:

2) **Dacă vedeți o mamă care se zburcă cu cei trei copii mici ai săi, în timp ce tatăl nu face nimic?**

Răspunsul/reacția dvs.:

3) **Dacă fratele sau sora dvs. pocnește din degete de cîteva ori pentru a vă atrage atenția?**

Răspunsul/reacția dvs.:

4) **Dacă vedeți vecinul/vecina (colegul/colega) dvs. făcîndu-vă semnul OK?**

Răspunsul/reacția dvs.:

5) **Dacă vedeți un cuplu care, mergînd pe stradă, se ține de mîini?**

Răspunsul/reacția dvs.:

6) **Dacă aveți un oaspete care eructează la masă după ce a mîncat?**

Răspunsul/reacția dvs.:

7) **Dacă ați convenit să vă întîlniți cu o prietenă/un prieten la ora 16.00, iar acum e ora 17.00 și el/ea încă nu a venit?**

Răspunsul/reacția dvs.:

8) **Dacă vi se spune că v-ați îngrășat?**

Răspunsul/reacția dvs.:

9) **Dacă faceți cunoștință cu o doamnă și ea vă întinde mîna pentru a vă saluta?**

Răspunsul/reacția dvs.:

10) **Vecinul/vecina dvs. bate la ușă și cere să-i împrumutați ceva?**

Răspunsul/reacția dvs.:

Fișa de lucru *Ce ați face ACUM?*

1) **Dacă vedeți un grup de adolescenți aruncînd cu pietre într-un cîine?**

Răspunsul/reacția dvs. în cazul cînd locuiți într-o țară unde cîinii au rabie și sînt sălbăciți:

2) **Dacă vedeți o mamă care se zbuțumă cu cei trei copii mici ai săi, în timp ce tatăl nu face nimic?**

Răspunsul/reacția dvs. în cazul cînd trăiți într-o societate în care rolurile de gen împărtășite de majoritatea populației sînt cele tradiționale:

3) **Dacă fratele sau sora dvs. pocnește din degete de cîteva ori pentru a vă atrage atenția?**

Răspunsul/reacția dvs. în cazul cînd locuiți într-o țară unde sunetele din degete sînt folosite pentru a atrage atenția cuiva:

4) **Dacă vedeți vecinul/vecina (colegul/colega) dvs. făcîndu-vă semnul OK?**

Răspunsul/reacția dvs. în cazul cînd trăiți într-o țară unde acest semn este un gest obscen:

5) **Dacă vedeți un cuplu care, mergînd pe stradă, se ține de mîini?**

Răspunsul/reacția dvs. în cazul cînd trăiți într-o țară unde acest gest se consideră promiscuu:

6) Dacă aveți un oaspete care eructează la masă după ce a mâncat?

Răspunsul/reacția dvs. în cazul când sînteți dintr-o țară în care acest comportament semnifică recunoștință pentru masă și aprecierea bucatelor:

7) Dacă ați convenit să vă întîlniți cu o prietenă/un prieten la ora 16.00, iar acum e ora 17.00 și el/ea încă nu a venit?

Răspunsul/reacția dvs. în cazul când locuiți într-o țară unde punctualitatea este o valoare, se respectă programul fiecăruia:

8) Dacă vi se spune că v-ați îngrășat?

Răspunsul/reacția dvs. în cazul când locuiți într-o țară în care aceste cuvinte ar fi un compliment:

9) Dacă faceți cunoștință cu o doamnă și ea vă întinde mîna pentru a vă saluta?

Răspunsul/reacția dvs. în cazul când trăiți într-o țară unde se obișnuie ca lumea să se salute strîngîndu-și mîinile, chiar dacă persoana tocmai a realizat o muncă manuală neplăcută:

10) Vecinul/vecina dvs. bate la ușă și cere să-i împrumutați ceva?

Răspunsul/reacția dvs. în cazul când locuiți într-o țară în care schimbul de amabilități și solicitări este o regulă nescrisă, care se respectă înainte să se ajungă la o relație mai apropiată:

Observații versus Opinii

Scop: Explorarea și recunoașterea diferențelor dintre generalizarea culturală (ca o prelungire a observațiilor) și stereotipurile culturale (ca prelungire a opiniilor, judecăților).

Materiale: Flipchart sau tablă, markere, fotografii sau postere care prezintă diverse stereotipuri.

Descriere: Facilitatorul plasează fotografiile, desene sau postere cu privire la generalizări și stereotipuri culturale în sala de curs, astfel încît elevii să poată discuta cu ușurință în baza lor, cîteva zile, în mod informal. Ulterior, ei sînt solicitați să ofere cît mai multe idei referitoare la caracteristicile unui grup (de ex., brainstorming despre olandezi – “Cum ați descrie voi olandezii?”). Facilitatorul notează toate ideile, alcătuiind o listă cu ceea ce gîndesc elevii în mod automat despre un anumit grup etnic. Acesta va fi atent ca discuția să se concentreze asupra oamenilor, nu asupra țării (“olandezii”, nu “Olanda”) și va colecta 20-25 de caracteristici.

Elevii sînt invitați să citească lista în întregime, să se plaseze în “papucii olandezilor” și să descrie cum se simt. Probabil, ei vor ajunge la concluzia că olandezii ar putea fi de acord cu o parte din caracteristicile enunțate și să le respingă pe altele. Facilitatorul va solicita clasei să explice diferența dintre *observații* (constatări despre alții în baza experiențelor personale empirice) și *judecăți, opinii* (convingeri despre alții formate în baza interpretărilor). Se va sublinia faptul că judecățile nu sînt neapărat negative, așa cum se consideră deseori. Ulterior, se revine la lista scrisă inițial pe tablă (flipchart), pentru a se identifica *observațiile*. De obicei, sînt doar cîteva. Totuși este foarte important să fie analizate, pentru ca elevii să înțeleagă diferența dintre acestea și *interpretări*. Dacă lista nu conține *observații*, invitați elevii să-și amintească un context real în care au putut observa sau interacționa cu olandezi și să ofere cîteva descrieri.

Notă: Majoritatea caracteristicilor scrise pe flipchart vor fi *judecăți, opinii, convingeri*, care sînt rezultatul înclinației noastre naturale de a face asemenea constatări. Noi interpretăm realitatea, mai cu seamă pe exponenții altor grupuri sau subgrupuri, prin prisma “lentilelor” personale. Astfel, putem avea reacții pozitive și negative cu privire la “alteritate” (alte grupuri și subgrupuri), dar oamenii au tendința mai curînd să interpreteze decît să facă observații empirice. Prin urmare, în interacțiunea cu alte culturi, judecățile și convingerile eronate sînt reacții tipice. Facilitatorul va sumariza activitatea, subliniind faptul că doar experiența personală și observațiile empirice sînt în măsură să ne asigure o percepție adecvată a reprezentanților altor culturi și, astfel, să evităm stereotipizarea (gîndirea în baza stereotipurilor culturale, etnice sau de orice alt fel) și discriminarea.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Blommaert J., Verschueren J. *Debating diversity: Analyzing the discourse of tolerance*. London: Routledge, 1998.
2. Cogan J., Derricott R. *Citizenship for the 21st Century: An International Perspective on Education*. London: Kogan Paul, 2000.
3. Council of Europe. *Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship*. Council for Cultural Co-operation. Project on “Education for democratic citizenship”. Strasbourg, 2000.
4. http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/resources/edcpack_EN.asp
5. <http://www.diversitycouncil.org/activities.shtml>
6. <http://www.edchange.org/multicultural>
7. <http://education.byu.edu/new/diversity/activities>

Harta culturală a satului meu.

Proiect interdisciplinar

Tatiana CARTALEANU,
Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă* din Chișinău

„Poate că următoarea influență puternică asupra noastră, după zestrea genetică, o are moștenirea culturală.”

(Robert Atkinson)

Pedagogia învățării și evaluării prin proiecte se orientează, de regulă, către o realizare extrașcolară. Avantajul unei asemenea evaluări rezidă în posibilitatea de a le arăta elevilor aplicabilitatea competențelor școlare/curriculare, de a-i ajuta să înțeleagă ce și de ce învață și, în cazul unor proiecte interdisciplinare, de a-i sprijini în tendința de a unifica, topind într-un sistem de competențe, ceea ce este separat prin orarul lecțiilor.

Elevul ale cărui aspirații sînt totalmente îndreptate în viitor va fi nevoit să se oprească pentru un timp, să arunce o privire în trecut și să vadă neamul său mic – familia în raport cu neamul său mare – comunitatea. De ce ar trebui să o facă? Pentru că, spun cercetătorii, „poveștile dau coerență și continuitate experiențelor noastre și au un rol central în comunicare; povestirile autobiografice sînt de-a dreptul identitățile oamenilor; ele dau o formă personalității și realității în care trăiește omul” [3, pp. 17-18]. Pentru că astfel cunoaștem lumea din jurul nostru și poate încercăm să o facem mai bună decît ne pare că este acum. Pentru că ne cunoaștem pe noi prin cunoașterea altora: „În psihologie, în studiile de gen, în educație, antropologie, sociologie, lingvistică, drept și istorie, studiile narrative devin din ce în ce mai utile, deoarece deschid o poartă spre înțelegerea identității personale, a stilului de viață, a culturii și a mediului istoric în care trăiește naratorul” [Idem, p. 12].

Proiectul propus în continuare vizează *Extinderea* – adică etapa în care formarea unor competențe se definitivează cu aplicarea lor în situații de integrare autentică.* Faptul de a o avea în obiectiv presupune, indubitabil, că anterior am proiectat și am desfășurat etapele de rigoare ale predării-învățării (*Evocarea, Realizarea sensului, Reflecția*) și evaluarea produselor elaborate prin *Extindere* doar creează oportunități pentru exersarea retenției și a transferului.

Să nu uităm însă că *Extinderea* este cu adevărat o ultimă etapă a unui ciclu de instruire/învățare și poate să fie concepută doar dacă etapele precedente nu au fost arse, ci s-au desfășurat corect și au format deprinderile pe care vine să le valorifice tema de la încheierea unității didactice. În cazul nostru, elevul va avea nevoie de deprinderea de a înregistra în scris ceea ce percepe la auz; de a prelucra informația înregistrată; de a discerne între principal și secundar; de a reformula sau redacta textul oral, dîndu-i o formă scrisă publicabilă.

Acționează! este verbul prin care sarcinile date elevului depășesc perimetrul clasei și pereții școlii. Anume din această cauză evaluarea produselor de extindere nu întotdeauna va fi posibilă cu instrumentarul tradițional și va oferi note încolonate în registru. Am limitat cercetarea la localitățile rurale conștient și cu bună-intenție, din considerentul că o hartă culturală a orașului ar fi dificil, dacă nu imposibil, de realizat, dar și pentru că relevanța cercetării este mai puternică în cadrul unei localități unde toată lumea se cunoaște.

* „Unul dintre motivele deosebit de promițătoare ale metodei competenței este să implice subiectul într-o activitate autonomă, în care el se manifestă altfel decît un automat și alege să îndeplinească o acțiune în raport cu un scop” [4, p. 30].

Pentru elevii din localitățile urbane, proiectul poate fi orientat spre baștina părinților/bunicilor sau, păstrînd modelul de derulare a investigației, spre teme precum *Tradiții de Anul Nou la Comrat/Edineț; Sărbătoarea primului clopoțel în viața a trei generații din familia noastră; Vacanța de vară a bunicilor noștri (cînd erau elevi)* etc. Recunoașterea, aprecierea, promovarea, popularizarea rezultatelor acestei cercetări s-ar putea să-i dea elevului mai mult decît o notă. Însă, pentru că sistemul nostru de evaluare acordă (încă) notei statutul de ultimă sentință, vom examina și grila de apreciere a proiectului (pe care elevii ar trebui să o cunoască deja la momentul formulării sarcinii).

Dintre toate funcțiile evaluării, proiectul propus are să valorifice mai ales *funcția educativă* (stimularea interesului pentru studiu continuu) și *funcția socială* (informarea colectivității locale, a familiei asupra rezultatelor obținute de elevi). Prin urmare, mediatizarea, fie și în limita comunității școlare/locale, ar presupune, mai mult, difuzarea rezultatelor acestui proiect și, mai puțin, propagarea unei forme de evaluare. Astăzi, cînd fiecare localitate este prezentată pe Web [www.casata.md], cînd multe sate au pagini pe Wikipedia, datele pe care elevii le-ar acumula ar putea să devină un material defel neglijabil pentru a completa resursele Internetului, contribuind, cu „mîinile proprii”, la conservarea și analiza a ceea ce se numește **istoria unui neam**.

În general, la nivel de gimnaziu, acest proiect ar fi relevant și s-ar solda cu un produs interesant în clasele a VII-a – a IX-a. Raportat la disciplina *Limba și literatura română*, el ar veni firesc în clasa a VII-a după studierea romanului lui Mihail Sadoveanu *Neamul Șoimăreștilor* sau în clasa a IX-a – după lectura cărții lui Lucian Blaga *Hronicul și cîntecul vîrstelor*.

Competențele specifice ale disciplinei, pe care ar putea să le aibă în vizor și să le evalueze, cu un instrumentar echilibrat, profesorul, sînt:

CS 1: Utilizarea diverselor strategii de informare/documentare, în vederea abordării eficiente a comunicării orale și scrise.

CS 13: Producerea textelor care reflectă propriile experiențe senzoriale, idei, judecăți, opinii, argumente.

CS 15: Exprimarea adecvată a propriei identități, prin conștientizarea apartenenței la comunitatea lingvistică a vorbitorilor de limbă română.

Două materii școlare, *Istoria și Educația civică*, le vedem angajate în exigențele sarcinii propuse. Dintre competențele specifice ale *Istoriei*, alegem:

- ✓ Manifestarea atitudinii față de impactul evenimentelor istorice asupra societății.
- ✓ Formarea comportamentelor democratice și a valorilor general-umane.

Dintre cele stipulate de curriculumul la *Educația civică*, reperăm:

2. Ilustrarea prin fapte a apartenenței la familie, comunitate, statul Republica Moldova, Europa.
4. Cooperarea în realizarea unor proiecte la nivel de instituție/comunitate.

De regulă, etapa *Extindere* este programată „după lecție” [1, p. 426], deci nu va necesita mult timp consumat în clasă pentru lucrul propriu-zis asupra proiectului, dar totuși va reclama o monitorizare atentă din partea profesorului. Rolurile pe care și le va asuma cadrul didactic, înainte de a veni vremea aprecierii cu note, vor oscila între *designer* și *ghid, consultant și consilier*. Operațiunea de a evalua este complementară celei de a-i face pe copii să învețe, călăuzindu-i pe un „traseu didactic favorabil pentru formarea competențelor, bogat și stimulat, dar și prudent” [4, p. 12].

Sugerăm ca proiectul respectiv să fie desfășurat pe două planuri concomitent, iar alegerea gradului de extensiune și de profunzime pe care se va merge să-i revină elevului. Explicațiile de rigoare ar trebui să demonstreze amplitudinea cercetării:

- 1) *planul orizontal interdisciplinar*, cînd elevul (I) optează pentru un anumit număr de materii abordate și alege singur cît de extinsă va fi cercetarea sa: va cuprinde doar disciplina la care s-a dat sarcina (*Limba și literatura română/+Educația civică/+Istoria*) sau (II) include și alte obiecte (*Educația muzicală, Geografia, Arta plastică, Limba modernă* etc.). Pentru a putea face o alegere, elevul trebuie informat despre posibilitatea de a dezvolta proiectul prin cuprinderea materiilor din aceeași arie

curriculară sau din altele și trebuie stipulat, la momentul cînd se dă sarcina, care este cerința minimă. Bunăoară, dacă e un proiect interdisciplinar și elevul se oprește totuși la o singură materie, el nu va putea primi punctaj maxim;

- 2) *planul vertical al profunzimii* la care, fără să cunoască noțiunile și să opereze cu termenii, elevul își propune să lucreze. Aici se oscilează între trei opțiuni: nivelul I – *respectarea strictă a procedurii*, adică elevul va demonstra capacitatea de a rezolva sarcini standard, de a aplica anumite modele, anumiți algoritmi, de a reproduce, de a compila, făcînd față situațiilor pentru care a fost antrenat; nivelul II – *creativitate elementară cu interpretarea situației*, adică elevul va fi capabil să adapteze procedurile asimilate la situații noi; va interpreta situația nouă și va găsi ocazia de a folosi procedurile cunoscute; nivelul III – *competența complexă*, unde elevul va demonstra creativitate, combinînd în mod propriu, inedit procedurile cunoscute [4, pp. 32-38].

Ca să ajungem însă la *competența complexă*, vom trece în revistă cîteva aspecte ale competențelor de la primele două niveluri, mai cu seamă pentru a facilita alegerea momentului în care se va da sarcina proiectului nostru, dar și pentru ca fiecare elev să aibă posibilitatea de a decide amplitudinea extinderii pe orizontală și pe verticală a investigației sale.

În această optică, vom examina un proiect interdisciplinar ca pe unul bine structurat și situat în acel moment al învățării cînd mai multe materii școlare predate în clasa respectivă vor converge spre circumstanțele optime: *predarea și învățarea* au avut loc, *evaluarea* vine să demonstreze capacitatea elevilor de a realiza transferul, de a-și mobiliza cunoștințele și competențele generale.

Prin urmare, un asemenea proiect interdisciplinar de tip problemă va fi propus cu cel puțin o lună înainte de a veni momentul prezentării lui, dar nu mai devreme de încheierea studierii subiectelor/unităților de conținut care vor asigura buna desfășurare a lucrurilor și vor conferi autenticitate respectivei probe de evaluare. Totuși, insistăm pe ideea că nu conținuturile, ci competențele elevilor sînt prioritare în luarea deciziilor.

Anticipînd formularea sarcinilor proiectului, elevii vor fi ghidați să-și elaboreze o *hartă socială* proprie. Prin acest exercițiu, îi vom ajuta să-și monitorizeze relațiile sociale și să facă o alegere potrivită, pentru a explicita tema proiectului.

Harta socială

- ✍ Fiecare elev are o foaie A3.
- ✍ În centru își scrie numele și prenumele.
- ✍ Pe primul cerc, se scriu numele acelor persoane din familie cu care elevul comunică (rude apropiate sau mai depărtate).
- ✍ Pe cercul al doilea, se scriu numele prietenilor – însă condiția este ca aceste persoane să facă parte din cercul în care comunică pe viu, nu prin rețele de socializare.
- ✍ Pe cercul al treilea, elevul va scrie numele persoanelor pe care ar vrea să le cunoască (pot fi cunoscuți virtuali, rude etc.).

Prin urmare, harta se structurează vizual în jurul unui centru și are 3 cercuri.

- ✍ Cu altă culoare, lîngă fiecare nume se vor scrie cuvinte-cheie care ar putea caracteriza relația elevului cu persoanele nominalizate: substantive care indică gradul de rudenie, prenumele mediatorului (cel prin care elevul a cunoscut persoana respectivă), metafore-substantive, adjective-trăsături de caracter relevante, caracteristici ale relației, toponime, date ș.a.m.d.
- ✍ Cînd harta este completată, elevul ar trebui să aibă posibilitatea de a prezenta relațiile sale sociale. El poate să meargă pe un cerc sau să aleagă cîte o „adresă” din fiecare cerc. De ex., *din primul cerc, aș vrea să vă relatez despre bunica mea din partea mamei...; din cercul prietenilor, am să vă povestesc despre relația mea cu...; dintre prietenii virtuali, mă opresc la....* Prezentarea hărții este necesară mai ales pentru a oferi modele de gîndire și comunicare.

Această acumulare îl va ghida pe elev în alegerea persoanelor cu ajutorul cărora își va realiza proiectul.

Elevii vor primi instrucțiunile frontal, pentru oricare dintre formele proiectului.**

Nivelul I

Sarcina pentru nivelul I va fi explicită și asigurată cu instrumentarul necesar cercetării. Produsul evaluabil așteptat este o *sinteză* prezentată oral, în limita de 5-7 minute, în baza unui *interviu fidel chestionarului*, ale cărui răspunsuri au fost înregistrate și vor fi comentate sumar de către elev. Grila de evaluare a sintezei ar putea să ia în calcul următorii indicatori:

Corectitudinea textului scris.	Structurarea sintezei, coerența logică a textului: <i>introducere, generalizare a răspunsurilor, concluzii.</i>	Respectarea chestionarului (minimum 50% din întrebări) și a limitei de întindere.	Calitatea prezentații orale a sintezei și a lucrării de portofoliu.	Originalitatea interpretării.
2 p.	3 p.	2 p.	2 (1+1) p.	1 p.

Recomandările profesorului ar trebui să ajute în alegerea interlocutorului, derivând firesc din obiectivele unei asemenea cercetări.

Obiectivul urmărit	Criterii de alegere a respondentului/naratorului
Să aflăm cum au trăit oamenii din localitatea noastră înainte de a ne naște.	Să se fi născut și să fi trăit mult timp în localitatea noastră. Să reprezinte generația bunicilor/străbunicilor noștri.
Să cunoaștem mai multe despre neamul din care ne tragem.	Să fie respectat în cadrul familiei/comunității. Să treacă drept o persoană care se consideră interesată/pasionată de trecutul nostru, care păstrează documente, poze, ține minte istorii de familie.
Să avem o comunicare eficientă.	Să vorbească liber limba în care se desfășoară interviul; să poată povesti fluent.
Să creăm condiții pentru ca persoana interviuată să se simtă confortabil.	Să mergem la domiciliul persoanei respective; să discutăm în doi, fără ascultători care să intervină în dialog. Să lăsăm ca persoana interviuată să aleagă singură locul din casă unde se simte în largul său și unde vrea să discutăm.
Să construim o relație cu persoana aleasă.	Să avem experiența comunicării anterioare cu persoana respectivă.

** Aceasta este viziunea noastră – elevii trebuie să poată alege profunzimea cercetării și forma în care o prezintă. Admitem că un profesor care gândește strategic ar putea opta pentru eşalonarea proiectului pe parcursul a trei ani de studiu: în clasa a VII-a, primul proiect de acest fel se limitează la nivelul I, adică la *interviul* luat, înregistrat, analizat și prezentat; în clasa a VIII-a, elevii continuă cu nivelul II, adică înscriu o *istorie*, pe care o încadrează în context, o analizează și o comentează; în clasa a IX-a, vine rândul proiectului de anvergură, în care mai multe istorii și povești de familie se contopesc într-un *colaj, poster, album, film, hartă, document pe Web* etc.

Forma în care se va desfășura interviul poate fi înregistrarea de mână a răspunsurilor sau înregistrarea tehnică a datelor (reportofon, dictafon, casetofon), pentru a fi transcrise ulterior. Facilitează înregistrarea sau transcrierea grila în care întrebările sînt plasate într-o coloană, iar răspunsurile – în alta.

Model

Întrebare	Răspuns
Cum a fost copilăria dumatăle ¹ ?	

În afară de întrebările standard, elevii ar trebui să fie pregătiți a adresa întrebări de precizare (*Ce a însemnat acest lucru? Cum te-ai simțit? De ce s-a întâmplat așa?* etc.).

Pentru că elevii cunosc, în general, noțiunile de *monolog/dialog, conversație dialogată, situație de comunicare*, ei vor fi preveniți că un interviu este uneori mai mult dialog decît monolog, adică întrebările primesc răspunsuri scurte și trebuie să urmeze o altă întrebare, dar deseori acesta se va construi ca un monolog întrerupt din cînd în cînd prin niște scurte întrebări, situație ce nu ar trebui să-i deranjeze sau să-i pună în gardă. Totuși, răspunsurile din categoria celor monosilabice ar putea cere explicații suplimentare, pe care le solicităm prin întrebări din categoria *Cum...? De ce...? Și ce a urmat...?* În același timp, elevul care ia interviul ar trebui să simtă unde se află limita de discreție și să nu insiste dacă vede că interlocutorul său nu vrea să continue o temă.

Sugerăm ca profesorul care explică sarcina de proiect să le ofere elevilor un model. Condițiile tehnice ar putea permite vizionarea unor interviuri, bunăoară: <http://www.eugeniavoda.ro/ro/emisiuni/diverse/solomon-marcus>. Alternativa este să fie invitat un profesor din generația adecvată, pe care să se rodeze chestionarul, sau o persoană din afara sferei învățămîntului.

Un moment la fel de important ca și procedura propriu-zisă a interviului este încheierea lui: cei care au comunicat trebuie să se despartă frumos, iar elevul și-ar putea cere voie să revină, pentru a citi cu voce ceea ce a înregistrat și a se convinge că a făcut-o corect. Nimic interzis nici în încercarea de a discuta cu persoana interviuata sinteza, cu o condiție – elevul trebuie să o elaboreze singur, nu să ofere întrebările și să ia sinteza de gata (rocadă posibilă dacă interlocutorul este destul de școlit).

Întrebările propuse pentru analiză vor viza, alternativ, trei aspecte ale vieții într-o comunitate (și este greu astăzi să identifiți o comunitate monoetnică și monoculturală) – aspectul etnic, aspectul etic și aspectul personal, iar obiectivele cercetării urmăresc conștientizarea și contextualizarea diferențelor; formarea modelelor comportamentale care includ acceptarea și respectul, deschiderea pentru ceea ce este diferit; conviețuirea socială pluralistă.

Iată o listă de eventuale întrebări, din care elevul va putea alege în funcție de situația de comunicare, dar pe care ar putea-o completa fără a fi taxat:

- ✓ Unde ai copilărit?
- ✓ Care este cea mai veche amintire a dumatăle?
- ✓ Cum a fost copilăria dumatăle?
- ✓ Cîte generații ați locuit sub un acoperiș/într-o curte/într-o gospodărie?
- ✓ Cum erau relațiile dintre reprezentanții diferitelor generații?
- ✓ Ce atmosferă era în familie?
- ✓ De ce etnie/naționalitate erau persoanele din familie? În ce limbă/limbi ați comunicat?
- ✓ Cine erau prietenii familiei? În ce limbă/limbi ați comunicat?
- ✓ De ce etnie/naționalitate erau vecinii? În ce limbă/limbi ați comunicat?

1 Oscilația între *tu – dumneata – mata – dumneavoastră* rămîne la discreția elevului și derivă din relația sa cu interlocutorul.

- ✓ Ce amintiri în legătură cu străbunii/bunii ai?
- ✓ Ce povești/proverbe/învățătură ai primit în casa părintească?
- ✓ Ce sărbători și tradiții erau importante în familia dumitale? Dar în localitate?
- ✓ Ce obiceiuri din familia în care ai crescut le respecti în propria familie?
- ✓ Ce feluri de mâncare se găteau frecvent în casa părintească?
- ✓ Ce se gătea la sărbători?
- ✓ Este diferență între ceea ce se consuma la masă când erai copil și ceea ce se consumă acum?
- ✓ Ce lucruri vechi, din casa părintească, păstrezi?
- ✓ Cum era școala pe care ai frecventat-o?
- ✓ Erau tradițiile practicate la școală altele decât cele din familie? Cum crezi, de ce?
- ✓ Este important pentru dumneata să simți că faci parte dintr-o familie? Dintr-o comunitate?
- ✓ În ce țări ai astăzi rude?
- ✓ Cum întreții aceste relații de rudenie?
- ✓ Cum comunică cu persoanele respective?
- ✓ Ce lucruri povestite de ele te-au impresionat?
- ✓ Ai avut ocazia să călătorești prin țară și peste hotare?
- ✓ Ce diferențe de comportament și de mentalitate ai observat?
- ✓ Care dintre ele ți s-au părut foarte importante/profunde?
- ✓ Ce obiceiuri străine au prins/ar prinde rădăcini la noi? De ce?
- ✓ Cu ce ocazii crezi că este important să îți contactezi rudele/prietenii/vecinii?
- ✓ Cu ce ocazii îi felicită?
- ✓ Cu ce ocazii ești felicitat de ei?
- ✓ La ce evenimente importante din viața comunității ai participat?
- ✓ Cum îți ajuți familia/prietenii?
- ✓ Cum te ajută pe tine rudele/prietenii?
- ✓ E vreo diferență între modul în care se trăiește în familia dumitale și modul în care se trăiește în comunitate?

După ce interviul a fost realizat și transcris, elevul are timp să generalizeze asupra răspunsurilor și să prezinte clasei o lucrare de sinteză, care își va găsi loc în portofoliul său și va fi evaluată de către profesor. Pentru că vorbim despre o competență de nivel elementar, elevul ar trebui să primească un model și să fie ghidat în elaborarea sintezei: un algoritm, un plan, niște pași strategici sau un model de prelucrare a interviului. Este partea cea mai dificilă a sarcinii, dar ea trebuie cerută, pentru că altfel exercițiul în sine rămâne doar dictare. Profesorul ar putea să eșaloneze prezentările, câte 2-3 la o lecție, ca elevii să nu se plictisească, dar toate lucrările sînt gata la data fixată și evaluate atunci. Grila de mai sus este negociabilă.

Pînă aici, sarcinile au fost individuale și fiecare elev a lucrat pe făgașul său. Acum ar fi bine ca informațiile acumulate despre diferite persoane să fie aranjate într-o hartă culturală a satului (care ar avea aspect grafic de hartă în final). Completarea tabelului de mai jos ar fi utilă și ar permite sinteza tuturor datelor:

Numele, prenumele	Locul nașterii, locul de trai actual	Apartenența etnică și religioasă, limba maternă	Obiceiuri, tradiții din localitate	Obiceiuri, tradiții, tabieturi, interese din familie	Alte detalii relevante
Străbunic ²					

2 Se vor completa atîtea linii, cîți intervievați au ținut de categoria respectivă.

Străbunică					
Bunic					
Bunică					
Unchi					
Mătușă					
...					

Nivelul II

Pentru nivelul II al competenței, se va solicita și se va evalua *creativitatea elementară cu interpretarea situației*, adică elevul va fi capabil să adapteze procedurile asimilate la situații noi; va interpreta situația contextuală și va găsi ocazia de a folosi procedurile cunoscute.

În acest caz, interviul rămâne doar materia primă din care se va construi produsul și elevul are libertatea să utilizeze anumite aspecte din relatările interlocutorului său; dincolo de sinteză, el are o viziune proprie asupra a ceea ce e cu adevărat interesant și important în dialogul pe care l-a purtat.

Veriga de legătură dintre interviu și textul de față se află în mâinile și în proiectul profesorului, care monitorizează elaborarea lucrării, cunoaște situația din clasă și își poate da seama dacă elevii au nevoie de un ajutor convențional, la nivel de sugestii generale sau de indicații sumare, ori trebuie să se rezerve timp pentru a discuta și a examina fiecare dintre variantele posibile, fără a oferi totuși modele.

Ar putea fi un *brainstorming* cu privire la modalitățile de valorificare a materialului verbal, prin care vom trece în revistă ideile și experiența elevilor în utilizarea faptelor reale pentru scrierea de ficțiune.

Ce produse ar putea proba creativitatea și capacitatea de transfer a elevului? Iată câteva dintre ele:

- ✓ un text redactat conform algoritmului *piramida narativă*;
- ✓ text narativ, relatat la persoana I;
- ✓ o povestire narată la persoana III, inspirată din răspunsul la una dintre întrebări (sau la mai multe);
- ✓ schița unui roman;
- ✓ o scenetă (cu respectarea celor 4 tipuri de text în lucrarea dramatică: *personajele, remarcile, descrierile, replicile*);
- ✓ scenariul unui film, cu indicațiile și dialogurile de rigoare;
- ✓ etc.

Pentru că produsele vor fi foarte diferite, criteriile de evaluare a acestora li se vor prezenta elevilor fără descriptori, dar originalitatea interpretării are să valoreze mai mult decât la nivelul precedent:

Corectitudinea textului scris și calitatea prezentații grafice	Structurarea, coerența textului produs	Conformitatea textului scris cu rigorile speciei alese	Originalitatea interpretării materialului faptic
2 p.	2 p.	3 p.	3 p.

Nivelul III

La nivelul superior, *competența complexă* va permite elevului să-și demonstreze creativitatea, combinând în mod propriu, inedit procedurile cunoscute și oferind spre evaluare un produs de marcă proprie.

Produsul așteptat evaluabil va fi *O poveste a vieții*, reflectată sincretic (nu doar verbal, ci și prin mijloace ale altor arte).

„Rolul unei povești a vieții e, în primul rând, să pună la un loc elementele esențiale, evenimentele și credințele din viața unei persoane, să le integreze într-un tot, să le ofere semnificație, să învețe din ele, să educe tînăra generație și să le reamintească tuturor celorlalți membri ai comunității care este cel mai important lucru în viață” [1, p. 38].

În clasa a IX-a, racordată la una dintre temele sub umbrela cărora se studiază limba și literatura (*Patria. Limba română. Familia. Școala. Copilăria. Adolescența. Dragostea. Prietenia. Timpul. Istoria*), sarcina respectivă se va orienta spre finalități cu tentă atitudinală. Anume din acest motiv nu ne-am dori ca ea să rămînă în perimetrul clasei, ci urmează a fi popularizată în instituție și în comunitate. Elevii ar putea dezvolta *schiza de roman sau piramida narativă* de la nivelul precedent, înscenînd-o; ar putea prezenta un *colaj* cu fotografii și imagini de epocă ori ar pune mînă de la mînă, elaborînd harta culturală a satului într-o formă originală.

Răspunzînd exigenței de proiect interdisciplinar, postarea lui pe Web ar demonstra competențe digitale: un *album* cu fotografii și comentarii pe o rețea de socializare; un *articol de problemă*; un *reportaj*; participarea la un *forum* specializat; un *film* de amator ar fi contribuția unui elev la păstrarea memoriei colective.

Ce mesaj ar putea transmite un adolescent care analizează povestea vieții unui adult din familia sa? Ce experiențe-cheie ale unei vieți de om (bunic-străbunic sau cineva din aceeași generație) merită să fie povestite/prezentate? Cum putem aborda viața unui om care a trăit într-o societate multietnică, policulturală, într-o lume globalizată? Cum se percep oamenii înșiși ca reprezentanți ai unei etnii, ca purtători ai unei culturi și cum vor să fie percepuți de către reprezentanții altor etnii și culturi? Rămîne să vedem...

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Atkinson R. Povestea vieții. Interviul. Iași: Polirom, 2006.
2. Bocoș M.-D. Instruirea interactivă: repere axiologice și metodologice. Iași: Polirom, 2013.
3. Liebllich A., Tuval-Mashiach R., Zilber T. Cercetarea narativă: citire, analiză și interpretare. Iași: Polirom, 2006.
4. Rey B., Defrance A., Pacearcă Șt., Carette V., Kahn S. Competențele în școală: formare și evaluare. București: Aramis Print, 2012.

Locuința umană privită interdisciplinar și intercultural

Olga COSOVAN,
Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă* din Chișinău

„Fiecare competență posedă istoria și geografia sa.”
(Michel Minder)

Care este istoria și geografia competenței culturale și interculturale pentru un elev moldovean la începutul secolului al XXI-lea? Extinzând și explicitând metafora, partea din geografia acestei competențe, pe care o asigură obiectul *Limba și literatura română*, are frontiere cu alte materii din aria curriculară *Limbă și comunicare*, cu *Istoria și Geografia* ca discipline școlare. Partea de istorie a competenței – trama educațională a elevului – include:

- asimilarea continuă a vocabularului limbii române, care antrenează cunoașterea lumii (nu numai a spațiului românesc) prin lexic;
- descifrarea semnelor și a uzanțelor – *Cadrul european comun de referință pentru limbi* specifică, drept manifestare de interculturalitate, **cunoașterea uzanțelor**, de exemplu, convențiile referitoare la ospitalitatea oferită și primită (punctualitate, cadouri, vestimentație, băuturi – răcoritoare și altele), mese; convenții și tabuuri comunicative și comportamentale; vizite) [1, pp. 128-129]. Acestea se vor aduna, în procesul studiilor, din lectură și, mai ales, din înțelegerea textelor citite, înțîi pentru a conceptualiza uzanțele comunității în care trăim *hic et nunc*, apoi pentru a percepe diferențele în sincronie, cu alte comunități, și în diacronie, în aceeași comunitate de-a lungul timpului.

Viziunea de perspectivă, care trebuie să se creeze în anii de școală, este la limita dintre păstrarea și promovarea propriilor realii, tradiții și toleranța față de acestea, acceptarea și chiar asimilarea celor străine, în lumea contemporană globalizată.

Perioada de școlarizare modelează și construiește personalitatea elevului, urmărind strategic formarea și dezvoltarea unui set de competențe. Competența interculturală pornește de la cunoașterea și acceptarea altor culturi. Ea se acumulează din experiență de viață, lecturi, studii, călătorii, audierea și vizionarea emisiunilor, a programelor etc., iar în ultimul timp este facilitată de rețelele de socializare și de documentarea din resurse electronice. *Exprimarea adecvată a propriei identități, prin conștientizarea apartenenței la comunitatea lingvistică a vorbitorilor de limbă română* este competența specifică disciplinei *Limba și literatura română* la etapa gimnazială, derivată din **competențe culturale și interculturale**, competențele-cheie în varianta actuală a curriculumului. Cum se materializează și în ce se manifestă această identitate?

Dacă am încerca să fragmentăm această competență, în vederea formării și evaluării ei, tabloul ar fi următorul:

Către încheierea studiilor gimnaziale, elevul trebuie:

- să stăpânească anumite informații în raport cu identitatea etnică, lingvistică, culturală;
- să-și poată verbaliza și exprima în alte limbaje apartenența etnoculturală;
- să ia atitudine în raport cu problemele de sociolingvistică;
- să manifeste interes pentru istoria, cultura, limba și literatura română;
- să-și exprime argumentat poziția în discuții contradictorii [2, p. 13].

Această declarație de intenție poate deveni competență reală, dacă traiectul educațional/demersul

didactic și trama fiecărui elev format se va ține de reperele esențiale în viața omului contemporan. Există câteva concepte, în jurul cărora se formează copilul-elevul-omul civilizat, iar unul dintre acestea este *casa, locuința umană*. Pragmatic, casa este ceea cu ce intră în contact permanent o persoană civilizată în sensul cel mai general al cuvântului, iar în planul creației artistice – deține un loc important. Mai mult, casa este o parte a acelei identități etnice și culturale, fie vorba despre casa tradițională sau despre cea contemporană, care antrenează modul de viață al locatarilor.

Așadar, vom examina variate căi de apropiere de locuința umană, dinspre materii diferite, dar, în primul rând, dinspre limba și literatura română, pentru a esențializa natura ei generatoare de abordări interculturale. Același model ar fi aplicabil și pentru alte subiecte sau teme. Profesorul ar putea eșalona cercetarea unui subiect de interculturalitate pentru o clasă sau pentru mai multe clase consecutiv, menținând în permanență interesul elevilor pentru un anumit aspect al vieții civilizate. E posibilă și structurarea unor activități extracurriculare, interdisciplinare, dar esențial este ca disciplina școlară *Limba și literatura română* să-și aducă contribuția în formarea competenței culturale și interculturale. Componentele competenței specifice 15, eșalonate supra, capătă un contur mai clar. Cunoștințele în raport cu casa și ca parte a identității etnice, lingvistice și culturale se construiesc din câteva fascicule. Elevul acumulează din experiență, din lecturi și studii, anumite **cunoștințe despre locuința umană**.

Vom prezenta o perspectivă de examinare a subiectului, pe orizontală și pe verticală, în baza ideii de casă (ca locuință umană, adiacentă familiei). Casa ca centru al universului, de la care pornește descoperirea lumii, comportă un enorm potențial intercultural, o încărcătură semantică și semiotică inegalabilă. Vorbind despre popoare cu care nu am contactat pe viu niciodată, se poate întâmpla să știm că locuința lor tradițională este *irta, iaranga, igloo* sau *wigwam*, că aceasta se confecționează din materiale specifice, în funcție de climă și de modul lor de viață, că are un anumit design exterior și interior.

Seriile de cunoștințe vin din descoperirea lumii în casa (sau casele) în care trăiește, la care revine, pe care le vizitează, încăperile locuibile sau nu într-o gospodărie (trebuie să recunoaștem că un copil de la oraș, sau chiar de la sat, ar putea să nu cunoască unele denumiri din această serie). Crescând într-un spațiu numit casă, copilul însușește locurile și obiectele, denumirile lor, se orientează în spațiu. Primele desene, ilustrații de carte, ghicitori și proverbe generalizează ideea. Atunci când copilul realizează primele desene, imaginea tradițională a casei nu este imaginea casei în care trăiește, ci a unei case-noțiune, abstracte, dar care se apropie de casa tradițională. Ușă, ferestre așezate simetric, acoperiș, hodgeag. Și ilustrațiile cărților pentru copii susțin varianta aceasta. Basmelor și fabulelor, plătind tribut caracterului antropocentric al textului artistic, localizează acțiunea în case preferabil tradiționale, mobilate, dotate și echipate corespunzător.

Curriculumul școlar la educația interculturală [3] propune pentru studiu, în clase diferite, subiecte precum: *Casa mea; Case și acareturi; Îndeletniciri, locuințe; Edificii*. Dacă acest curs se realizează cu succes în instituția de învățământ, formarea competenței sus-menționate ar avea un reper în plus, iar profesorul de limbă și literatură română ar trebui să beneficieze de o serie nouă de cunoștințe ale elevilor.

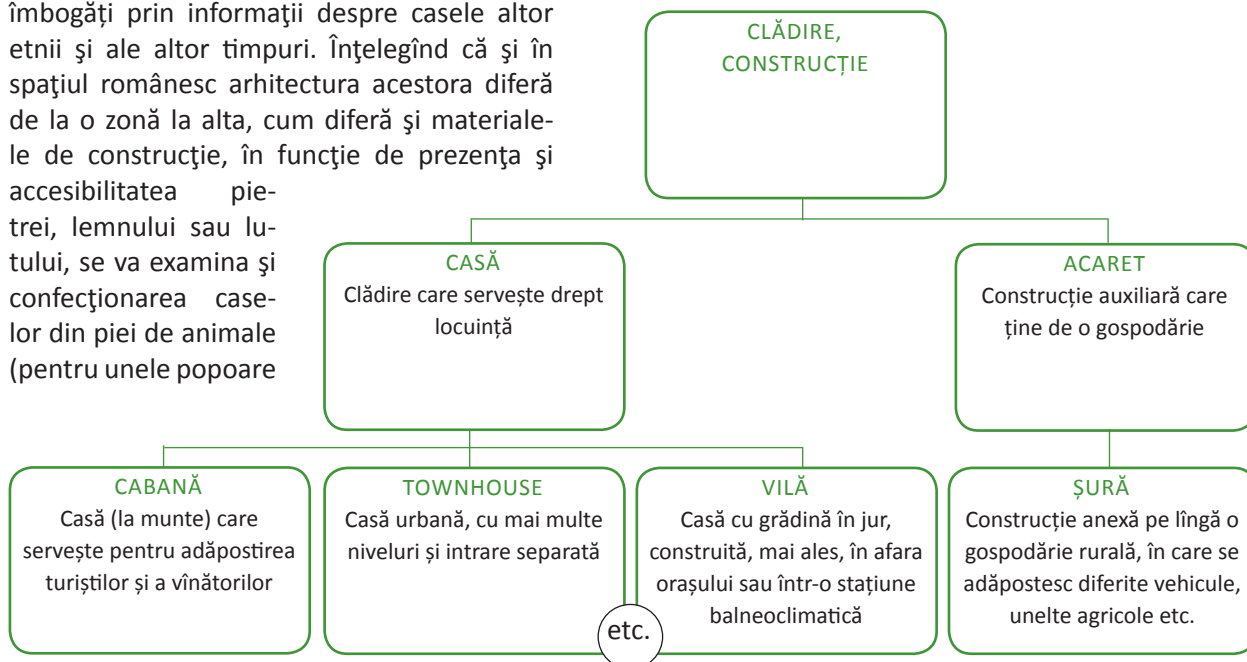
Mai întâi, acumularea lexicului cu tot cu semantica unităților, din experiență și comunicare, pune temelia competenței date. Casa, în spațiul românesc, diferă de la o zonă la alta, de la o perioadă la alta, se învecinează cu casele altor etnii (ucrainești, bulgărești, nemțești, ungurești), iar limba oferă serii de cuvinte pentru a le desemna, în funcție de aspect, dimensiuni, destinație: *casă, căsoaie, căscioară, căsuță*, urmate de *bojdeucă, bordei, cocioabă* sau *conac, palat; șopron, șură, grajd, sarai, cotet, poiată* etc., până ajungem la *apartament, vilă, garsonieră, salon, sufragerie* etc. Vectorul asimilării acestor unități depinde de mediul în care crește copilul și sfera lui proximală de observare și descoperire a lumii. S-ar putea să nu vadă niciodată un șopron sau să afle mai târziu, din lecturi, ce este o garsonieră sau cum arată un birou.

Pasul I. Suportul lexical al formării competenței, care antrenează, firește, nu o listă de cuvinte memorate, dar o generalizare a experiențelor, include nu doar denumirile construcțiilor și ale părților acestora: tindă, antreu, vestibul, verandă, cămară, debara, balcon etc. [a se vedea 4, pp. 9-52], ci și detaliile arhitec-

turale (grindă, vitraliu, fereastră, bovindou, prispă, scară, pod, mansardă, cerdac, sobă, vatră, cuptor). Cu timpul, câmpul lexical se extinde și va include locuințe globalizate – *loft, penthouse, townhouse* – și unele specifice altor culturi sau epoci. La fel, în suportul lexical vor intra detaliile și materialele de construcție, pe care le cunoaște orice persoană, nu neapărat angajată în domeniu (*gresie, faianță, teracotă, mortar, glet, ipsos, mastic, tapet*), procesele și acțiunile specifice (*a demola, a tencui, a tapeta, a tapisa*), precum și noțiunile adiacente traiului în locuințe. Este bine ca formarea competenței de comunicare lingvistică, la capitolele competență lexicală și competență semantică, să ajungă la activități care ar elucida diferențele semantice și stilistice ale unor cuvinte apropiate ca sens, dar care nu sînt sinonime 100/100.

Pentru ca lucrurile să devină mai clare, să se memoreze și să funcționeze, sînt recomandabile două strategii alternative, care vor implica și repere vizuale, mizînd pe inteligența spațial-vizuală. În primul caz, ar fi o variantă de acumulare a cuvintelor și a îmbinărilor care se referă la subiect, într-o formă comodă și coerentă de organizare grafică – cluster, piramidă, scheme funcționale, care îi vor ajuta pe elevi să afle și să însușească, în context, cuvintele și formele lor, renunțînd la denumirile inadecvate, străine limbii române. Totodată, această organizare va contribui la perceperea mai exactă a câmpurilor lexicale și la descoperirea structurii lor, iar construcția piramidală va permite a înțelege cum termenii generici deschid fascicule de denumiri specifice. Astfel, *casă* va avea drept hiperonim/element așezat supra *clădire, construcție*, iar în rolul celor „subordonate”, hiponime, sau așezate *infra*, vor fi varietățile de case. Firește, finalitatea spre care se orientează profesorul nu este o teză științifică, nici elaborarea unui dicționar, de aceea, înțelegînd că limitele câmpului sînt foarte evazive, el va opri demersul la timpul oportun, dar va avea grijă să pună în discuție cîteva momente de circulație a cuvintelor în timp și spațiu, să-i facă pe elevi să simtă concurența cuvintelor și concurența realităților în uzul lor și în uzul familiei. Cum se numește astăzi încăperea cea mai de lux a unei case? Se poate răspunde *casa mare*, dar *salonul* sau chiar *livingul* îi face concurență. Pe de altă parte, concurența *iatac – dormitor – budoar* se încheie prin cîștigul termenului de *dormitor*.

În cazul al doilea, ca alternativă, se poate recurge la ilustrarea noțiunilor, prin desene proprii sau imagini accesibile din sursele de documentare, inclusiv electronice. Posibilitatea de a utiliza tablele interactive, prezentările PPT sau PREZI nu trebuie ignorată. Imaginile din Muzeul Țăranului Român, Muzeul Satului *D. Gusti*, alte muzee ale satului, accesibile în varianta tururilor virtuale, on-line, enciclopediile de artă, de arhitectură vor completa schema. Cunoștințele despre casele tradiționale românești se vor îmbogăți prin informații despre casele altor etnii și ale altor timpuri. Înțelegînd că și în spațiul românesc arhitectura acestora diferă de la o zonă la alta, cum diferă și materialele de construcție, în funcție de prezența și accesibilitatea pietrei, lemnului sau lutului, se va examina și confecționarea caselor din piei de animale (pentru unele popoare

cu trecutul nomad), din blocuri de gheață sau zăpadă, pentru nordicii aborigeni ai Americii, sau materiale preponderent vegetale, în condițiile climaterice adecvate. Ca finalitate, elevul – care, se poate întâmpla, nu a călătorit încă prin lume și nici nu a fost un telespectator atent – va accepta diversitatea arhitecturală a lumii și nu va blama alt fel de case decât cele din satul de baștină.

Pasul II. Peste suportul lexical acumulat, se suprapun semnele și situațiile semiotice uzuale în comunitate, care trebuie asimilate de acasă, nefiind predate la vreo materie școlară. Uneori, textul literar re-produce cu exactitate un semn, ceea ce ar putea fi prilej de examinare a acestuia, dar, de cele mai multe ori, semnul nu e decât schițat, iar cei care trăiesc în comunitatea respectivă îl înțeleg fără dificultăți. De la bătaia în ușă/ferastră sau butonarea soneriei înainte de a intra într-o locuință la expunerea unui lacăt sau – rudimentar și ineficient astăzi – a măturii în ușă, ca semn de lipsă a stăpînilor sînt astfel de situații. Prezența sau lipsa unor obiecte în interior, funcția acestora și menirea încăperilor stă la baza înțelegerii și interpretării unor expresii frazeologice:

A crește pe la ușile oamenilor – a munci pe la alții, (a trăi) din mila altora.

A umbla din ușă în ușă – a cerși.

A lăsa pe cineva după ușă – a nesocoti pe cineva, a nu-i acorda atenție.

A bate la ușă – a fi foarte aproape, a fi iminent.

A trece pragul – a ieși din casa cuiva, dar și a intra în casă.

A se pune prag – a se așeza în calea cuiva; a se împotrivi, a se opune acțiunilor cuiva.

A pune piciorul în prag – a se opune cu dîrzenie la ceva, a avea o atitudine intransigentă, a soma pe cineva să facă ceva.

Este util ca aceste expresii, care nu sînt în topul de frecvență, să fie descifrate, comentîndu-se rolul ușii, al pragului, ca limită dintre ai casei și cei din afara ei; al acceptării cuiva sau al respectării unei distanțe.

Din pod în pivniță – în întregime, complet.

A călca (sau a se uita) (ca) din pod – se spune despre un om plin de sine, îngîmfat, încrezut.

A cădea ca din pod – a rămîne surprins, uimit, dezorientat, buimac.

Proverbele ce urmează – *Casă cu ușa prin pod și fereastra sub pat.*; *Casă în trei pereți și cu ușa prin pod.* – sugerează, inițial, o casă inadecvată ca design, cu un „proiect” ieșit din comun și nefuncțional, iar în ultimă analiză – o lipsă de chibzuință și de bun-simț în organizarea traiului, prin exagerarea intenționată a aranjării lucrurilor. În măsura în care știm unde trebuie să fie fereastra și ușa, ce funcție are podul într-o construcție, percepem și ironia proverbului, și situația la care se face aluzie.

Casa mea e acoperită cu cerul, podită cu pămîntul și îngrădită cu vîntul, în contradicție totală cu ceea ce știm despre casă, trebuie descifrat ca expresie a vieții nomade, a fericirii celui care e liber. Prin incompatibilitatea aproape oximoronică a cuvintelor se creează imaginea, iar elevii ar putea fi lăsați să gîndească și să discute: Ce se are în vedere? O sărăcie lucie, o casă care, de fapt, nu e, o casă precară, cu un acoperiș găurit și pereți nesiguri? Pînă la urmă, vor fi ghidați spre descoperirea interpretării.

Ca să scurteze din cale, de cu seară a plecat și în tindă s-a culcat.

Gospodar cu moara-n tindă.

Destinația tindei fiind alta decât a camerei în care se doarme sau se instalează morile, ambele proverbe au o doză de zeflemea. Primul are în vizor o persoană care se crede prevăzătoare, dar care nu e capabilă decât să facă pași mici, ne semnificativi. Al doilea proverb vizează situații cînd omul nu-și recunoaște condiția mizeră, încearcă să păstreze aparențele, deși realitatea arată altceva, moara din tindă fiind rîșnița.

Deși se pare că lucrurile sînt la suprafață, elevii trebuie ghidați să descopere sensul expresiilor și al proverbelor, cum vor fi lăsați și să savureze descrierile de interior.

Cunoștințele de acest fel, acumulate prin studiul limbii, se extind în continuare pe seama lecturilor și se alimentează din studiul limbii (limbilor) străine, al istoriei și al geografiei.

Lecturile, cele obligatorii, dar nu numai, aduc în prim-plan numeroase case, mai întii tradiționale, ță-

rănești, apoi și încăperi mai sofisticate, luxoase. Rareori se întâmplă ca autorul să descrie detaliat întregul, dar trasează, în câteva linii, în ce încăpere se desfășoară acțiunea, numind acea încăpere și strecurînd în text câteva detalii.

Studierea textelor din creația unor scriitori, chiar dacă nu impune și memorarea datelor biografice în gimnaziu, implică uneori imaginile caselor în care acei scriitori au văzut lumina zilei, care au constituit universul copilăriei lor, acestea se completează și prin imagini din casele-muzeu. Sînt repere în plus pentru integrarea cunoștințelor despre locuința umană în timp.

Imaginația elevului, ghidată de câteva semne răzlețe (pentru că niciodată un autor de text artistic nu este fotograf verbal sau cameră video care să fixeze absolut tot ce nimerește în vizor), restabilește întregul.

Oricare dintre descrierile de interior sau de case din exterior, prezente în textele artistice, poate lăsa libertatea lecturii împotriva. Fiecare cititor are libertatea să completeze desenul verbal, regizorul și scenograful chiar o vor face, în cazul unui spectacol sau film, dar este important ca lucrurile să fie coerente, să corespundă epocii, locului, mediului în care trăiesc sau activează personajele.

În cazul puținelor texte dramatice studiate, descrierea de interior este mai mult legată de acțiune și poate genera variate sarcini de lucru.

Să luăm pentru exemplificare farsa *Conu Leonida față cu reacțiunea* de I. L. Caragiale: „O odaie modestă de mahala. În fund, la dreapta, o ușă; la stînga o fereastră. De-o parte și de alta a scenei cîte un pat de culcare. În mijlocul odăii o masă împrejurul căreia sînt așezate scaune de paie. Pe masă, o lampă cu gaz; pe globul lămpii un abat-jour cusut pe canava. În planul întii, la stînga, o sobă cu ușa deschisă și cu cîteva tăciuni pîlpîind”. Oscilația poate fi între completarea spațiului cu alte lucruri, coerente cu descrierea dată, dar care nu au fost menționate de autor, pentru că nu au relevanță în acțiune, și motivarea prin detalii a declarației inițiale – odaie modestă de mahala, sfîrșitul secolul al XIX-lea.

Descrierea de interior, ca subiect curricular în clasa a VIII-a, ar trebui să-l găsească pe elev pregătit pentru abordarea creativă a subiectului, în cazul cînd pînă la momentul respectiv a observat cum se fac descrierile de case și ce poate fi remarcat. Schematic, aceasta va porni de la nominalizarea încăperii (aici se va actualiza lexicul adunat anterior), așezarea ei în spațiu, în raport cu alte încăperi. Să zicem că ne propunem să descriem o bucătărie tradițională sau una modernă, una dintr-un local pretențios sau una improvizată, care se numește mai curînd *bucătărioară*. Locul acestora în casă/edificiu este diferit în esență, dotarea, la fel.

Vor urma indiciile spațiale, detaliile arhitecturale, dimensiunile, culorile, starea, aspectul acestora. Deci abundența de atribute și subordonate atributive este inevitabilă, dar nu înainte de nominarea obiectelor prezente, care trebuie să-și găsească un cuvînt potrivit. Descrierea unor obiecte aparte, ordonarea lor, observarea armoniei în aranjarea acestei încăperi sau, dimpotrivă, dotarea eclectică sau chiar grotescă va apropia textul de o lucrare creativă, originală, care depășește standardul. Surprinderea atmosferei, a temperaturii, a mirosurilor etc. va completa textul.

Într-o conexiune vizibilă, manualul pentru clasa a VIII-a [5] propune o serie de sarcini, care se vor solda cu crearea unei enciclopedii ilustrate CASA MEA și care sînt orientate anume spre dezvoltarea competenței culturale:

- Alegeți tipul de casă pe care o veți descrie: casa tradițională țărănească/casa modernă/bloc de locuit/apartament.

1. SPAȚIUL ȘI AMENAJAREA CASEI

Sarcini:

- Prezentați grafic planul casei, utilizînd schemele și desenele tehnice.
- Descrieți verbal arhitectura casei, specificînd detaliile și ornamentele. Solicitați informații de la părinți, bunici, specialiști în construcție.
- Elaborați o listă a denumirilor de încăperi din casă, documentați-vă în legătură cu scrierea corectă

și rostirea acestor cuvinte.

- Prezența acareturilor: denumiri, destinație, design.
- Unde e posibil, ilustrați informația prin fotografii sau desene.
- Dați titluri potrivite fotografiilor.
- Alternativ: un colaj *Case din localitatea noastră...*

2. PORTUL COTIDIAN ȘI FESTIV

Sarcini:

- Alcătuiți o listă amplă de obiecte vestimentare și accesorii (60-80 de cuvinte).
- Raportați hainele la sezon, eveniment, situație și „îmbrăcați” 2 manechine (un bărbat și o femeie) din același timp, spațiu, de aceeași stare socială.
- Analizați hainele a două personaje literare. Ce haine numește autorul textului? Ce informație transmit ele?
- Completați garderoba personajelor alese cu alte piese vestimentare.
- Ajustați la zi garderoba acestor personaje literare (dacă nu e un text despre personajele de azi).
- Elaborați un *dress code* pentru elevii contemporani.

3. CASA ȘI GRĂDINA

Sarcini:

- Prezența o listă completă de plante care se cultivă în localitatea dvs., în republică. Ilustrați lista cu imaginile plantelor.
- Documentați-vă și elaborați o planșă care să ilustreze varietatea soiurilor cultivate pentru un fruct popular la noi (mere, pere, prune sau alte fructe/legume).
- Aranjați paralel descrierea științifică a unui soi (de ex., pere Untoasa de Bosc/Beurré Bosc) cu observările și descrierea proprie, artistică, a copacului sau a fructelor.
- Explicați, consultând dicționarul, 10-15 cuvinte care numesc terenurile, loturile, locurile unde se cultivă sau cresc necultivate anumite plante (de ex., livadă, grădină, vie, podgorie, câmp, ogor, lan, iasă, pajiște, pășune, porumbiște, făget, aluniș, crîng, parc, pădure, codru etc.). Comentați diferențele de sens între cuvintele apropiate semantic.
- Analizați posibilitățile de decorare a spațiului adiacent locuinței umane prin cultivarea plantelor (arbori și arbuști decorativi, flori). Faceți un proiect de design al spațiului verde adiacent casei/alternativ, menționați locurile din sat sau oraș cu cele mai frumoase ronduri de flori, copaci decorativi.
- Argumentați-vă opinia în legătură cu decorarea casei prin plante de cameră. Menționați plantele preferate în interior, dacă aveți asemenea plante.

4. CARTEA DE BUCATE A CASEI

Sarcini:

- Faceți o listă de bucate tradiționale pentru localitatea dvs., care se prepară la o anumită sărbătoare.
- Intervistați pe cineva care obișnuiește să gătească despre ingrediente și modul de preparare. Înscriseți informația ca rețetă culinară.
- Întrebați de adulți dacă în familia dvs. se păstrează și se transmit anumite rețete culinare.
- Dotați rețeta cu imaginile potrivite (desene, fotografii).
- Identificați, pentru fiecare, ce fel este sau ar putea fi specialitatea casei. Înscriseți rețeta.
- Alcătuiți un meniu perfect din punctul dvs. de vedere pentru o masă festivă în familie. Nu exagerați cantitativ și fiți inventivi, creativi în prezentarea meniului și denumirea preparatelor!
- Estimați cantitatea de produse necesare pentru 10 persoane, calculați costurile și apreciați de cât timp este nevoie, dacă vor pregăti 2 persoane.

5. DOTAREA CASEI

Sarcini:

- Acumulați unitățile de vocabular prin care sînt numite: a) obiectele de mobilier; b) tapiseria; c) aparatele electrocasnice; d) ustensilele; e) vesela.
- Aranjați acest cîmp lexical pe o foaie de poster, arătînd „ierarhia” obiectelor.
- Ilustrați unul dintre obiectele din seria care v-a revenit.
- Faceți o planșă pentru enciclopedie cu diferite variante ale obiectului dat.
- Analizați semnele iconice și inscripțiile, semnalele sonore prin care obiectele ne „comunică” despre ele. Cum o fac? Cum poate comunica omul cu diferite obiecte din domeniul tehnicii?
- Descrieți detaliat un obiect, în text coerent, ca și cum ar fi un exponat de muzeu.

6. SĂRBĂTORI ÎN FAMILIE

Sarcini:

- Marcați într-un calendar anual zilele de sărbătoare pentru familia dvs. (pot fi atît sărbătorile oficiale, cît și unele specifice localității sau doar familiei).
- Alegeți o sărbătoare și explicați în ce constă ea.
- Descrieți pregătirea/decorarea casei cu ocazia acestei sărbători.
- Faceți un colaj de imagini și fotografii de la această sărbătoare.
- Discutați și elaborați un plan de acțiuni pentru o săptămîină înainte de sărbătoare. Cine și ce trebuie să facă?
- Propuneți 1-2 alternative pentru marcarea tradițională, specifică a sărbătorii date.

7. OCUPAȚII

Sarcini:

- Prezentați o listă amplă de meserii tradiționale pentru poporul nostru/comunitate. Specificați care dintre aceste denumiri de ocupații (îndeletniciri, hobby-uri) au devenit nume de familie.
- Descrieți locul de muncă al unui meșter/meșter popular.
- Faceți un poster cu imagini ale produselor, instrumentelor, materiei prime de care face uz.
- Relatați despre un proces tehnologic pe care îl parcurge materia primă pînă ajunge produs de vînzare.
- Analizați 3-5 produse și stabiliți criteriile de apreciere a lor.
- Organizați un iarmaroc virtual de produse artizanale. Jucați, după ocazie, rolurile de vînzători și cumpărători.

8. MOBILA ȘI VESELA

Sarcini:

- Acumulați denumirile pieselor tradiționale de mobilier și de veselă, care se potrivesc cu tipul de locuință umană pe care l-ați ales la începutul anului.
- Specificați din ce materiale se confecționează aceste obiecte, funcțiile și designul.
- Faceți o schemă a aranjării pieselor de mobilier în interior.
- Prezentați vizual (în fotografii, desene) 5-7 piese care vă par mai puțin cunoscute.
- Ilustrați prin desen o descriere de interior din textele studiate la limba și literatura română în acest an sau citite independent.
- Apreciați rolul detaliilor din aranjarea casei pentru caracterizarea personajelor literare.

Modelul poate funcționa pentru alte subiecte similare (nu locuința umană/casa, ci studiile, familia sau istoria), tot în clasa a VIII-a sau în alte clase, dar este important ca strategia de formare a competenței culturale și interculturale să fie una de durată, extinsă pe cel puțin un an de studii și coerentă cu prevederile conținuturilor curriculare.

Contribuția limbilor străine studiate la conturarea universului intercultural are câteva repere:

- Relatarea despre sine în limba străină, inclusiv despre localitate, casă – dacă este un text produs de elev, acesta va fi personalizat și va implica variate probleme de genul *Cum se numește...* în franceză, engleză, spaniolă, germană etc. (mai ales când vor intra în joc unele denumiri învechite și/sau regionale, gen *bașcă, saivan, gîrlici* sau *sîșiiac*)? Ca efect, nu va întârzia recunoașterea unui specific etnocultural însoțit de cuvinte intraductibile, numite exotisme sau lacune lexicale. E un moment de conștientizare a propriei identități etnice, lingvistice și culturale.
- Textele originale, scrise de autori consacrați în acea limbă străină, vor aduce cu sine alte unități lexicale și expresii, care țin de locuința tradițională a etniilor vorbitoare de acea limbă, o altă identitate lingvistică și culturală, diferită de cea românească, dar percepută ca atare și acceptată.
- Subiectele de cultură și civilizație sînt susținute de declarația conceptuală din Curriculumul la limbile străine, etapa gimnazială: „*Competențele socio/pluriculturale* presupun achiziționarea cunoștințelor, aptitudinilor și atitudinilor indispensabile orientării în spațiul sociocultural al țării alofone (tradiții, obiceiuri, sărbători, personalități istorice, culturale etc.). Acest grup de competențe îl coraportează pe elev la realitatea înconjurătoare, îl plasează într-o lume multidimensională, unde există diferite rase, naționalități, popoare, care comunică între ele, sporind patrimoniul universal al cunoașterii.

La sfîrșitul ciclului gimnazial, elevul poate dovedi abilități de cunoaștere a principalelor jaloane de ordin geografic, istoric, social și cultural ale țării alofone, de sensibilizare a importanței limbilor și literaturilor străine ca mijloc de comunicare națională și internațională, de îmbogățire a patrimoniului general uman universal, de conștientizare a indispensabilității integrării diferitelor culturi de pe glob în contextul mondializării socioeconomice și politiciii plurilingvismului multinațional” [6, p.12].

Chiar din clasa a V-a, curriculumul la limba străină prevede ca elevii să poată desena și explica un plan (locuință, casă, cartier), în clasa a VI-a este deja subiectul *Casa bunicilor*, iar în clasa a IX-a – *Locuința secolului al XXI-lea*.

Informațiile acumulate la istorie și geografie vor completa sfera de cunoștințe: pentru civilizația europeană contemporană, casa romană (domus), cu *impluvium, vestibulum, triclinium, atrium, culina, cubiculum* etc. este un subiect interesant și greu de supraestimat, mai ales ținînd cont de valorificarea ulterioară a lexicului și a specificului arhitectural. Casele contemporane, în țări diferite, în orașele supraaglomerate sau în depărtare de civilizație, case standard (blocuri fără specific, aceleași, oriunde pe glob) sau case care sînt simboluri ale orașelor, tipuri de case caracteristice nordului Europei sau Orientului – sînt informații verbale și vizuale care constituie o parte din cunoștințele de cultură generală.

Competența se va materializa în continuare prin abilitatea de a se folosi de roadele civilizației, de a interpreta adecvat semnele și de a se conduce de ele în relațiile interpersonale, manifestînd interes și respect pentru o cultură străină, concomitent cu promovarea valorilor culturii proprii. Nu doar la o sărbătoare, festival, pentru o emisiune – în viața de zi cu zi.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cadrul european comun de referință pentru limbi. Chișinău, s.n., 2003.
2. Ghicov A., Bolocan V., Cartaleanu T., Cosovan O. Limba și literatura română. Ghid de implementare a curriculumului modernizat. Chișinău: Lyceum, 2011.
3. Pogolșa L. *et alii*. Curriculumul școlar la educația interculturală. www.edu.md
4. Ungureanu E. Dicționar tematic ilustrat (Locuința. Alimentația. Vestimentația. Îngrijirea corpului). Chișinău: Arc, 2014. ISBN 978-9975-61-814-4.
5. Cartaleanu T., Ciobanu M., Cosovan O. Limba și literatura română. Manual pentru clasa a VIII-a. (Ed. a III-a rev.) Chișinău: Știința, 2013. ISBN 978-9975-67-885-8.
6. Limba străină I. Curriculum pentru învățămîntul gimnazial, clasele a V-a – a IX-a. Chișinău: Lyceum, 2010.

Competența interculturală la orele de limbă străină

Elena SUFF,
Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă* din Chișinău

Competența interculturală este abilitatea de a comunica eficient și adecvat cu reprezentanții altor culturi. Într-o lume care este mai mobilă decât vreodată, în contextul unei Europe care renunță la frontierele interne tradiționale, competența interculturală devine, pe bună măsură, competența-cheie a secolului al XXI-lea. Crescut și educat într-un stat *a priori* multiethnic, absolventul de gimnaziu sau de liceu din Republica Moldova de astăzi are șanse cu mult mai mari decât bunicii săi de a intra, eventual, în contact cu reprezentanții unor culturi străine din afara țării. Fie că îndrumă pe stradă un turist rătăcit sau pleacă la studii ori la muncă în străinătate, acest absolvent de ieri va avea nevoie de un set de cunoștințe, deprinderi și, mai ales, atitudini care îi vor permite să contacteze pașnic, eficient, civilizată cu reprezentanții altor culturi.

Persoanele provenind din culturi diferite posedă, de regulă, mai multe trăsături sau perspective comune. Aceste similitudini ajută la construirea înțelegerii și a respectului reciproc. Cu toate acestea, frecvent se constată diferențe importante, puternic înrădăcinate în felul de a fi și de a vedea lumea al fiecăruia, care ne influențează atitudinile, comportamentul, prioritățile, rutina cotidiană. Când aceste diferențe nu sînt recunoscute și acceptate, ele pot provoca neînțelegeri, frică și tensiuni.

În general, competența interculturală presupune:

- adaptarea la diferențele culturale, prin sporirea sensibilității interculturale;
- valorificarea perspectivelor multiple;
- abilitatea de a se comporta adecvat într-un context cultural străin [1].

Competența interculturală se referă la interacțiunea dintre indivizi, nu sisteme, cum ar fi culturile corporative sau naționale. Totuși, fiecare contact interpersonal are loc într-un cadru definit de predispoziții și norme prezente în sistemul dat [2]. Pentru a interacționa adecvat cu persoane care fac parte din sisteme diferite de al nostru, este necesar să le cunoaștem și să le înțelegem particularitățile. Din această cauză, nu putem separa competența interculturală de cea culturală. Competența culturală reprezintă conștientizarea propriei identități culturale și a diversității din lumea care ne înconjoară [3]. Așadar, avînd competența culturală formată, elevul va fi capabil să-și afirme identitatea și apartenența culturală; iar competența interculturală îi va permite să accepte identitatea culturală a *celuilalt* fără a-l disprețui sau discrimina.

Alături de *Educația civică*, cursul școlar de *Limba străină* pare a fi disciplina destinată prin excelență formării competenței interculturale. Or, studierea în vid a unei limbi, fără detalii sociale, istorice, culturale, deși teoretic posibilă, nu are sens practic: fără cunoașterea mediului de existență a limbii, fără înțelegerea celor care o vorbesc nu se poate produce integrarea autentică în universul de comunicare corespunzător. Odată cu modernizarea conținuturilor curriculare, axarea pe competențe și centrarea pe elev, finalitățile de studiu ale disciplinei *Limba străină* (modernă), oricare ar fi aceasta, se orientează predominant pe practica activă a limbii respective în forma sa contemporană. Astfel, Curriculumul Național pentru clasele V-IX definește obiectivul central al acestui obiect drept „de a-i învăța pe elevi să participe la o conversație pe teme familiare pentru a realiza un schimb simplu și direct de informații, folosind o serie de fraze și expresii. Altfel spus, la finele învățămîntului obligator elevii pot să posede o limbă străină la nivelul A2+” [4, p. 4]. În același timp, două dintre cele patru domenii adiționale care urmează a fi atinse și atrase de studiul limbii

străine se referă la competența interculturală: domeniul *culturii*, care ține de „formarea competențelor socioculturale în baza familiarizării cu cele două culturi prin prisma limbii materne și străine”, și cel al *comunității* – „formarea îndeosebi a competențelor civice de ordin atitudinal și axiologic în cadrul comunității de origine (a limbii materne) și a celei de primire (a limbii străine)” [4, p. 3].

Valorile interculturale sînt reafirmate și în Curriculumul Național pentru clasele X-XII [5]. La etapa liceală, domeniile suplimentare celui de comunicare, care țin de dezvoltarea competenței interculturale, sînt iarăși domeniul *cultură*, care „vine să pregătească competența pluriintelectuală: cunoașterea altor culturi și personalități” [6, p. 8], și domeniul *conexiune*, care „dezvoltă competența interdisciplinară: cunoașterea interferențelor lingvistice și culturale” [6, p. 8]. În definiția *Ghidului de implementare a Curriculumului modernizat pentru treapta liceală (Limbi străine II)*, „A studia limbi străine înseamnă a poseda valori cum ar fi toleranța, bunăvoința, curiozitatea pentru diversitate. Elevul de astăzi trebuie să știe cum să recurgă la resurse lingvistice diversificate, pentru a-și însuși mai bine competențele comunicative, a-și dezvolta cunoștințele și experiențele lingvistice, socioculturale și tematice în mai multe limbi și a-și aprofunda componentele importante, ceea ce *Cadrul european comun de referință* numește „mediere” – interacționarea în diferite limbi.” [7, p. 5].

Competența interculturală se constituie din patru componente:

- *cunoaștere* (despre alte culturi și comportamentul altor persoane);
- *empatie* (înțelegerea sentimentelor și a nevoilor altor persoane);
- *încredere de sine* (cunoașterea propriilor dorințe, puncte forte, puncte slabe);
- *identitate culturală* (cunoașterea propriei culturi) [8].

În acest sens, cursul de limbă străină poate asigura primul aspect al competenței interculturale – cunoașterea altor culturi și înțelegerea comportamentului altor persoane în lumina culturilor din care acestea fac parte. Or, predarea unei limbi străine este interculturală prin excelență, de vreme ce se presupune contactul a două culturi – cea a elevului și cea a limbii studiate. Situația se complică pentru limbile care sînt vorbite, drept limbi de stat, în mai multe țări: studierea limbii va implica și cultura statelor respective, pe alocuri destul de diversă. Acesta este cazul limbii engleze (Marea Britanie, SUA, Australia, Canada etc.), franceze (Franța, Belgia, Canada etc.), spaniole (Spania și majoritatea statelor Americii Latine), germane (Germania, Austria, Elveția etc.) ș.a. Evident, nu ne putem aștepta ca în limitele cursului școlar să se studieze, aparte, particularitățile culturale ale tuturor statelor vorbitoare de limba-țintă. Este însă necesar ca elevii să conștientizeze diversitatea arealelor de funcționare a limbii studiate.

Abordarea tradițională a predării limbilor străine se centrează pe competențe lingvistice și literare; atunci cînd se lucrează cu o cultură, frecvent este vorba de o abordare bazată pe informații standardizate, moment criticat în didactica modernă, pentru că nu contribuie la construirea unei înțelegeri personalizate a culturii-țintă, ci doar promovează și consolidează stereotipuri. Cei care învață o limbă străină au nevoie de abilități interculturale pentru a deveni toleranți față de diferențele culturale la care sînt expuși. Învățarea unei limbi va viza, printre altele, asemenea materii ca justiția socială, drepturile omului și alte concepte din educația civică, pentru a pune accentul pe valori etice universale [9].

Așadar, pe lîngă vocabular și gramatică, elevul va acumula informații despre țara (sau țările) unde este vorbită limba studiată, poziția ei geografică și relațiile, istorice și curente, cu vecinii, valorile culturale și etice, literatură, cinematografie ș.a.m.d. Dar de ce, va întreba elevul confruntat cu un text despre geografia Franței sau despre biografia lui Goethe, e nevoie de aceste informații? De ce nu este suficient să învețe vocabularul și gramatica, să știe să construiască adecvat fraze, să înțeleagă la auz, să fie capabil a susține un dialog? De ce nu se poate realiza studierea, bunăoară, a limbii spaniole exclusiv în baza materialelor despre Moldova, traduse în spaniolă, și a textelor literare românești, și ele traduse? Pentru că practica rațională și funcțională a unei limbi presupune, printre alte trăsături, și adecvarea discursului la situația de comunicare, adică potrivirea conținutului, a lexicului, a tonului ales la contextul real sau simulat. Detaliile lingvistice și culturale care dezvoltă această competență parvin treptat, pe măsura îmbogățirii

vocabularului în limba străină și a lărgirii diapazonului de cunoștințe despre societatea unde este vorbită limba. Astfel, este firesc ca la etapa inițială de studiere a limbii elevilor să li se prezinte un singur set de formule elementare pentru facilitarea comunicării cotidiene – o singură variantă de a spune „Mulțumesc”, „Scuzați”, „La revedere” ș.a.m.d. Însă pe parcurs ei vor afla, din texte, din spoturi video, din alte surse, că în limba studiată, ca și în limba maternă, același lucru poate fi exprimat în mod diferit. Tot așa cum elevul care stăpânește adecvat limba română își dă seama de diferența stilistică dintre „Pa”, „La revedere”, „Cu bine”, „Mai rămîneți sănătoși” ș.a.m.d., el va cunoaște, deja la etapa intermediară de însușire a limbii străine, mai multe variante de formule sociale de acest tip. Adecvarea lor la context este o manifestare a competenței interculturale. Nu este suficient ca elevul să învețe pe de rost formulele, să le pronunțe corect și să le încadreze în context, el trebuie să înțeleagă legitățile și convențiile culturale în mediile unde limba respectivă este practică în mod natural.

Distingem următoarele aspecte (lista nu este exhaustivă!) ale competenței interculturale (cu componenta culturală, v. mai sus), care pot fi explorate și valorificate la lecțiile de limbă străină.

Elevul:

- va discerne între formulele de etichetă verbală adecvate diverselor contexte, tabuuri lexicale, slang și alte aspecte ale lexicului nuanțat;
- va recunoaște, după caz, accentele sociale și regionale majore ale limbii-țintă, precum și unele dialectisme;
- va fi la curent cu experiența culturală comună a vorbitorilor limbii-țintă – poezii copilărești, folclor, proverbe și zicători, citate cu valoare frazeologică etc.;
- se va orienta în istoria literară și scriitorii contemporani din cultura-țintă;
- va avea idee despre fenomenele culturii contemporane (*pop*) din țara-țintă (TV, cinema, muzică etc.);
- va cunoaște date de bază din istoria și geografia țării-țintă;
- va fi la curent cu organizarea politică și evenimentele politice majore din țara-țintă;
- se va orienta în bucătăria și vestimentația tradițională, în alte elemente etnografice;
- va fi capabil să prezinte Moldova și cultura moldovenească în limba-țintă, într-un discurs adaptat la mentalitatea interlocutorului, într-o manieră exactă și potrivită;
- va fi capabil să întrețină o conversație despre cultura Moldovei și cea a țării-țintă;
- se va orienta în stereotipurile, prejudecățile, clișeele existente în țara-țintă;
- etc.

Doar câteva din aceste componente ale competenței interculturale necesită stăpînirea limbii-țintă la nivelul B2-C1. Majoritatea pot fi dezvoltate și valorificate de la nivelul elementar, imediat ce elevul devine capabil să perceapă texte, oricît de scurte și simplificate, în limba-țintă. Bineînțeles, aceeași componentă se va exprima în mod diferit la nivelul avansat și la cel pre-intermediar, însă sugerăm ca profesorul să gra-deze și să adapteze informația și sarcinile, să nu renunțe la ele cu desăvîrșire.

În continuare, propunem sugestii și mostre de sarcini pentru dezvoltarea aspectelor enumerate mai sus.

✓ **Elevul va discerne între formulele de etichetă verbală adecvate diverselor contexte, tabuuri lexicale, slang și alte aspecte ale lexicului nuanțat.**

Studiind o limbă străină, elevul învață și modele noi de interacțiune socială, pattern-uri de comunicare diferite de cele obișnuite în cultura sa. Profesorii experimentați notează că, la nivel intermediar sau chiar avansat, elevii traduc formulele de politețe din limba lor în limba-țintă și se întîmplă să dea greș [10]. Evident, manualul de limbă străină nu va fi capabil să reflecte nuanțele socioculturale ale tuturor regiunilor unde se vorbește limba. De exemplu, elevul învață că „Bon appetit!” înseamnă „Poftă bună!” în limba franceză, dar nu întotdeauna află de la școală că în Franța formula este în mijlocul unor dezbateri de etichetă care continuă pînă în ziua de azi: unii experți francezi consideră că este nepolitic să le ura mesenilor poftă

bună, pentru că expresia ar sugera că mîncarea servită este necomestibilă [11]. Elevul învață că „How do you do” înseamnă „Ce mai faceți?” în limba engleză, dar nu întotdeauna exersează intonația plată cu care urmează a fi pronunțată fraza la prima cunoștință cu o persoană și poate să nu știe că această întrebare nu necesită răspuns – de fapt, a reacționa cu un „Foarte bine, mulțumesc” este un *faux pas* major. Profesorul conștiincios și bine informat va avea deci grijă să introducă, de la nivelul intermediar în sus, nuanțe stilistice, momente fine ale lexicului, care le permit vorbitorilor nativi să se plaseze și să-i plaseze pe alții în categorii după nivelul de cultură și apartenența socială. Drept surse de informație pot servi studiile de stilistică a limbii, dar și de sociologie și istorie. Astfel, pentru limba engleză, așa lucrări ca *Class* de Jilly Cooper [12], *Noblesse Oblige* de Nancy Mitford [13] și *Watching the English* de Kate Fox [14], alături de nenumărate site-uri web și bloguri, pot servi drept resurse utile pentru perceperea și exersarea nuanțelor mai fine ale vocabularului britanic.

Sarcinile destinate exersării etichetei verbale și comportamentale în limba-țintă se vor orienta pe cîteva direcții: pe de o parte, învățarea formulelor și a situațiilor în care acestea sînt potrivite. Drept evocare, se va porni de la listarea și clasificarea formulelor echivalente în limba de studiu. Deși, la prima vedere, s-ar părea că aceste materii au fost depășite la etapa incipientă de însușire a limbii, în cazul dat va fi vorba de un nivel superior al competenței lingvistice în limba străină, care se atinge prin intermediul competenței interculturale. Se vor examina situații din literatură și cinematografie, dialoguri simulate unde se aplică formulele în diferite variante și în diverse circumstanțe. La etapa de reflecție, se va discuta, detaliat, problema traducerii formulelor de politețe între limba de studiu și limba-țintă: atunci cînd este indicată echivalența totală și cînd „prieteni perfizi ai traducătorului” pot cauza confuzii. Or, obiectivul cursului de limbă străină este ca, la un moment dat, elevul să stăpînească limba-țintă în sine, nu să caute în memorie echivalente răslețe ale unor cuvinte. Drept extindere, se vor propune exerciții de integrare, în care elevii vor crea situații de comunicare pentru aplicarea formulelor de politețe și le vor simula în clasă.

Iată un exercițiu de tip simulare care va permite conștientizarea normelor de comportament specifice culturii de origine și țării/țărilor-țintă:

- Elevii se împart în echipe a cîte 3-4 persoane. Sarcina fiecărei echipe este de a elabora macheta unui pliant ilustrat, destinat turiștilor străini (din țara/țările-țintă) care intenționează să viziteze Republica Moldova și merit să-i orienteze în regulile locale de comportament. Limba pliantelor va fi limba-țintă, conținuturile vor ține cont de originea și mentalitatea cititorilor.

În mod similar, elevii pot pregăti un pliant pentru turiștii moldoveni care se îndreaptă în țara-țintă.

✓ **Elevul va recunoaște, după caz, accentele sociale și regionale majore ale limbii-țintă, precum și unele dialectisme.**

Orientarea în accentele cele mai recognoscibile ale limbii străine devine importantă la nivelurile superioare ale studierii acesteia. În orice limbă, accentele și dialectismele au valoare stilistică și culturală și îi permit cititorului sau ascultătorului să deducă informații despre personaj sau interlocutor. De exemplu, pronunțarea în limba spaniolă din Spania și în cea vorbită în variate state latinoamericane se deosebește printr-un șir de nuanțe. Iar dacă elevului nu-i este familiară expresia engleză „Faith and Begorrah!”, el va scăpa din vedere faptul că personajul textului sau al filmului este de origine irlandeză. Scriitorii utilizează frecvent vorbirea specifică a personajelor pentru a-i caracteriza sau pentru a explica atitudinea altor personaje față de ele. Nu ne așteptăm ca elevul să reproducă accente și variante de pronunțare, însă, la nivelul B2 și mai departe, este cazul să învețe treptat să le distingă. Or, s-a întîmplat, și nu o dată, ca elevul silitor, care a muncit în fața oglinzii pentru a-și antrena un accent „nativ” perfect în limba studiată, să rămînă șocat la auzul vorbirii „greșite” a nativilor. Limba vie, utilizată în diverse situații de comunicare, se deosebește de varianta standard promovată în programele de știri de la posturile naționale de televiziune sau de manualele pentru străini. Acesta este, în mod special, cazul limbii italiene, care se bucură de o mare diversitate regională.

O întrebare interesantă este cum vom traduce accentele indicate într-un text. În această privință, traducătorii literari se împart, în general, în trei tabere: cei care sugerează traducerea în limba literară, neutră, cu nota de subsol „în dialect scoțian”, cei care inventează un vocabular vag dialectal în limba traducerii și, în fine, cei care echivalează accentele și dialectele limbii străine cu cele ale limbii de traducere. De exemplu, bîntuie ideea că dialectul scoțian s-ar echivala în limba română cu graiul ardelean, iar cel irlandez – cu graiul moldovenesc. Oricare din aceste decizii își are plusurile și minusurile; optarea pentru una dintre ele sau inventarea unei soluții originale poate servi drept subiect interesant de dezbateri în clasă (în limba-țintă, bineînțeles).

Instrumentele didactice ale explorării accentelor, graiurilor și dialectelor sînt textele, inclusiv transcripțiile autentice, înregistrările audio și video; eventual, dacă există posibilitatea, comunicarea cu vorbitorii nativi capabili să reproducă graiurile respective.

✓ **Elevul va fi la curent cu experiența culturală comună a vorbitorilor limbii-țintă – poezii copilărești, folclor, proverbe și zicători, citate cu valoare frazeologică etc.**

Poeziile și basmele citite copiilor de la cea mai fragedă vîrstă nu se numără printre capodoperele literare, însă joacă în conștiința culturală a unui popor un rol care se poate dovedi mai important decît marile opere ale scriitorilor cunoscuți. Este probabil ca aceste texte să devină și primele lecturi ale elevului în limba străină. Pentru a integra cunoașterea lor ca elemente ale culturii populare, se vor prezenta mostre de utilizare a citatelor și a aluziilor în diferite laturi ale culturii. De exemplu, mai multe romane polițiste ale Agathe Christie poartă titluri derivate din poezia destinată copiilor, moment care le conferă textelor un strat suplimentar, de nuanță lugubră; frecvent, strofa citată reprezintă și un indiciu pentru dezlegarea crimei. Desenele animate și filmele cu care a crescut o generație sau alta de vorbitori nativi fac parte din același set de referințe.

Pentru a promova aspectul intercultural al învățării, elevilor li se va propune să compileze liste similare și cuprinsuri ale unor antologii imaginare pentru propria lor cultură. Este interesantă situația cînd unul (sau mai multe) dintre aceste texte canonice ale culturii-țintă face parte și din canonul lecturilor copilărești în țara de origine a elevului. Astfel, cărțile lui Lewis Carroll *Alice în Țara Minunilor* și *Alice în Țara Oglinzilor* le sînt cunoscute atît copiilor britanici, cît și celor din Moldova.

✓ **Elevul se va orienta în istoria literară, scriitorii contemporani și viața intelectuală din cultura-țintă.**

Textele literare, autentice sau adaptate, reprezintă una din resursele esențiale pentru studierea unei limbi străine. Tot așa cum cursul de limbă și literatură română nu le cere elevilor să se orienteze în curente literare și în cronologia istoriei literare românești decît începînd cu al doilea an de liceu, sugerăm ca și la limba străină cronologia literaturii să fie lăsată pentru etapele mai avansate ale învățării. Pînă atunci, elevul va acumula un bagaj de texte și scriitori, eventual cu date biografice succinte privind-i pe cei din urmă. Un aspect interesant al studiului unei literaturi universale este faptul că, uneori, în străinătate și în patrie se dovedesc a fi considerați drept cei mai importanți scriitori personalități diferite, din motive ce țin de istoria editorială sau de mentalitatea cititorilor. Este notoriu cazul lui James Fenimore Cooper, care rămîne popular în lumea rusofonă datorită excelentelor traduceri ale operei sale realizate în perioada sovietică, în timp ce în patrie, în SUA, el este considerat un scriitor minor uitat. Are rost să se examineze sub aceeași lumină și literatura română. Mai mulți autori pe care tradiția școlară și metaliterară românească îi consideră reprezentanți majori ai literaturii române rămîn necunoscuți peste hotare, nu în ultimul rînd din cauza lipsei unor traduceri adecvate. Alteori, scriitorii devin populari în străinătate din alte motive decît în patrie. De exemplu, Mihail Sebastian îi este familiar cititorului anglofon nu prin romanele și piesele sale, ci prin jurnalul său, care a fost recent tradus [15] și lansat cu multă publicitate.

Elevul versat în cultura literară a țării-țintă va fi la curent cu publicațiile contemporane și trendurile

curente, pentru că anume acestea marchează experiența vie a publicului cititor. Printre activitățile oportune explorării acestui aspect se numără *Prezentarea de carte, Lansarea de carte, Conferința de presă, Din fotoliul autorului etc.*

Printre aspectele vieții intelectuale ale statului-țintă figurează și sistemul de învățământ. Pentru tinerii din instituțiile de învățământ superior din Moldova există mai multe oportunități de mobilitate studențească peste hotare: numărul lor poate să crească la momentul când liceenii de astăzi se vor înrola în universități. Informațiile despre organizarea învățământului, aspectele administrative, lingvistice, financiare ale studiilor în țara-țintă pot ajunge să aibă o importanță practică pentru elevi, la un moment dat al viitorului. Pentru explorarea acestora, se pot dovedi utile proiectele individuale sau de grup. De exemplu:

- Dacă ai avea posibilitatea să pleci la studii oriunde, la orice specialitate și universitate, la alegere, pentru ce universitate și profil ai opta? De ce? Dacă există piedici între tine și acest vis, care sînt ele și cum pot fi depășite? Pregătește un plan de acțiuni pentru realizarea acestei intenții.
- Examinează paginile web a 3-4 universități din țara-țintă și a 3-4 universități moldovenești. Compară regulamentele de admitere ale universităților străine și din țară și prezintă-le, sumar, într-un tabel.
- Imaginează-ți că în n ani, fiind student la specialitatea pentru care ai optat, ai ocazia să studiezi timp de un semestru la o universitate europeană. Realizează pe caiet analiza SWOT a acestei posibilități. Discutați în plen punctele forte, punctele slabe, oportunitățile și temerile consemnate individual. Care din ele coincid? Care depind anume de specialitatea aleasă sau de circumstanțele personale?

✓ **Elevul va avea idee despre fenomenele culturii contemporane (pop) din țara-țintă (TV, cinema, muzică etc.).**

Ca și în cazul backgroundului de texte și filme destinate copiilor, elementele culturii *pop* din țara de origine și din țara-țintă se pot intersecta, însă aceasta se va datora mai curînd coincidențelor de programare la nivel de televiziune și radio decît nivelului de cultură al auditoriului. Astfel, dacă postul TV urmărit de elev a transmis un serial celebru în Marea Britanie, acesta va împărtăși cu semenii săi occidentali cunoștințele, eventual și pasiunea, pentru producția dată. Dacă nu, nu. Profesorul va încuraja, în limitele vârstei elevilor, viziunea și audierea producțiilor din țara-țintă; pentru ca această îndeletnicire să aibă un impact vizibil asupra studiului limbii și dezvoltării competenței interculturale, se va recurge la asemenea activități ca *Reportajul* (scris sau „difuzat”, cu microfonul în mînă), *Conferința de presă, Panelul, Lansarea de film etc.*

La nivelul avansat, un aspect interesant pentru studiere va deveni presa și mass-media, în general, din țara-țintă. Or, diverse publicații și emisiuni vor avea reputații diferite, cercul propriu de admiratori și de critici ș.a.m.d.

✓ **Elevul va fi la curent cu organizarea politică și evenimentele politice majore din țara-țintă.**

Accesibil la nivelul avansat de studiere a limbii străine, acest aspect al vieții țării-țintă este necesar pentru a înțelege tendințele sociale și culturale din societatea respectivă. Nu sugerăm ca fiecare lecție să înceapă cu o *Informație politică*, dar o cunoaștere a evenimentelor curente din țară, cel puțin la nivel de știri internaționale, ar fi foarte utilă pentru elevul care studiază limba și își dorește să capete o înțelegere profundă a societății unde este vorbită aceasta.

Sub acest aspect, se pot dovedi interesante sarcinile care țin de simularea proceselor politice. De exemplu:

- Imaginează-ți că ai devenit ambasadorul Republicii Moldova în țara-țintă. Redactează un program de activități culturale, pe care ambasada le va organiza acolo pe parcursul unui an în scopul promovării imaginii Moldovei. Mai întîi, întocmește lista aspectelor pe care ai dori să le promovezi. Decide care dintre ele vor prezenta un interes mai mare pentru țara-țintă. Apoi, planifică modalitățile concrete de organizare a activităților.

- Compune un discurs de 2 minute, pe care l-ai rosti, ca ambasador, la prezentarea scrisorilor de acreditare conducătorului statului respectiv. Ține discursul în fața colegilor.
- Intervievează o persoană cu experiență de migrație în țara-țintă și, în baza acestui interviu, scrie un articol destinat presei din această țară.

✓ **Elevul va cunoaște date de bază din istoria și geografia țării-țintă.**

La prezentarea datelor geografice și, mai târziu, a celor istorice despre țara-țintă se va avea grijă ca informația geografică să fie actualizată, iar istoria să fie prezentată într-o lumină neutră și reticentă. Acest din urmă aspect nu va împiedica însă organizarea unor dezbateri despre aspectele controversate ale istoriei națiunii-țintă. Nu este necesar ca elevul să cunoască geografia țării la nivelul locuitorilor ei, dar este important ca el să se poată orienta în regiuni, orașe mari, atracții turistice notorii. Drept sursă interesantă pot servi ghidurile turistice, citatele de pe paginile web dedicate călătoriilor în țara respectivă, spoturile publicitare care o promovează. Pentru sporirea orientării și valorificarea aspectului turistic al călătoriilor în țara-țintă, elevii pot elabora itinerare ilustrate, scenarii de spoturi video, fragmente de ghiduri turistice, pliante, broșuri.

✓ **Elevul se va orienta în bucătăria și vestimentația tradițională, în alte elemente etnografice ale culturii-țintă.**

Informațiile despre mâncărurile tradiționale ale etniei-țintă pot fi introduse de la cea mai timpurie etapă de studiere a limbii străine, sub formă de elemente lexicale ilustrate. Este important să se respecte principiul actualității: tot așa cum nu se mai poate afirma că, în ziua de azi, mămăliga este mîncarea cea mai răspîdită printre locuitorii Moldovei, nici budinca fiartă nu mai reprezintă hrana cotidiană a britanicilor. Se va distinge deci între alimentele tradiționale și alimentele populare în prezent. De exemplu, în Marea Britanie, bucătăria tradițională a ajuns să aibă un rol aproape exotic, populația preferînd meniurile chineze și indiene, precum și fast-foodul de inspirație americană pentru mesele de toate zilele. Iată cîteva sugestii de sarcini pentru acest domeniu al educației interculturale:

- Alege un produs alimentar tipic moldovenesc și schițează, pe un poster sau într-o prezentare electronică, o campanie publicitară de promovare a acestuia în țara-țintă (și viceversa, un produs tipic țării-țintă promovat în Moldova).
- Pregătești o listă de zece feluri de bucate pe care le-ați prezenta într-o serie de emisiuni culinare televizate despre bucătăria Republicii Moldova. Emisiunea urmează a fi difuzată în țara-țintă.

✓ **Elevul va fi capabil să prezinte Moldova și cultura moldovenească în limba-țintă, într-un discurs adaptat la mentalitatea interlocutorului, într-o manieră exactă și potrivită.**

✓ **Elevul va fi capabil să întrețină o conversație despre cultura Moldovei și cea a țării-țintă; se va orienta în stereotipurile, prejudecățile, clișeele țării-țintă.**

În absența unor purtători ai limbii-țintă, activitățile de simulare, proiectele individuale și de grup vor facilita explorarea acestui aspect:

- Proiectează un suvenir moldovenesc – un obiect care să reprezinte esența Moldovei, așa cum o înțelegi tu. Desenează-l sau descrie-l.
- (În perechi) Unul dintre voi va reprezenta fermierul moldovean, celălalt – directorul unei rețele de supermarketuri din țara-țintă. Misiunea fermierului este să negocieze un contract de livrare a producției sale (specificați) exclusiv pentru rețeaua în cauză. Timp de 5-7 minute, fermierul își notează argumentele și condițiile vânzărilor, pe care le va solicita, iar directorul, care poate avea dubii sau prejudecăți, pregătește o serie de întrebări despre condițiile de cultivare a produsului, despre asigurarea cerințelor igienice etc. Urmează negocierile, timp de 5-7 minute. Părțile trebuie să ajungă la un acord sau să declare negocierile drept eșuate.

Subliniem încă o dată că, pentru a sesiza adecvat aceste detalii în cadrul unei culturi străine, elevul va avea nevoie să înțeleagă în profunzime și propria cultură – mai mult decît atît, să fie capabil să reflecteze și să explice de ce se întîmplă anume așa. Nu se va tînde însă, cu toată insistența, spre trasarea unor echivalențe forțate. Traseul dezvoltării istorice și socioculturale al unei națiuni este întotdeauna unul individual și deosebit. Procesele care au influențat și continuă să influențeze structura societății moldovenești nu vor fi valide pentru, bunăoară, societatea franceză sau cea britanică. Paralela trebuie percepută, cînd există, însă acceptată *cum grano salis*.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. <http://volunteeralberta.ab.ca/intersections/boards/intercultural-competence>
2. http://www.bertelsmann-stiftung.de/bst/de/media/xcms_bst_dms_18255_18256_2.pdf
3. <http://www.nea.org/home/39783.htm>
4. Curriculum școlar pentru disciplina *Limba străină*. Clasele a V-a – a IX-a. Chișinău: Lyceum, 2010.
5. Curriculum pentru clasele a X-a – a XII-a, Limbi străine I. Chișinău: Lyceum, 2010.
6. Petcu T., Gafton L. Limbi străine I. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta liceală. Chișinău: Cartier, 2010.
7. Antonov A. (coord.) Limbi străine II. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta liceală. Chișinău: Cartier, 2010.
8. http://www.primidi.com/intercultural_competence/basics
9. http://www.academia.edu/395750/Language_learning_for_global_citizenship_the_intercultural_and_political_dimensions_of_Foreign_language_education
10. <http://blog.britishcouncil.org/2014/09/24/how-can-language-teachers-introduce-culture-and-politics-into-lessons-2/>
11. <http://french.stackexchange.com/questions/6787/bon-app%C3%A9tit-est-il-poli>
12. Cooper J. Class. Corgi, 1999.
13. Mitford N. Noblesse Oblige. Hamish Hamilton Ltd., 1978.
14. Fox K. Watching the English. Hodder and Stoughton, 2005.
15. Sebastian M. Journal 1935-1944: The Fascist Years. Ivan R. Dee, 2000.

Îndemnuri spre interculturalitate

Angela GRAMA-TOMIȚA,
Liceul Teoretic Mihai Eminescu, mun. Chișinău

„Dacă toate acestea fi-vor învățate...”
(Nicolae Labiș)

Iubește-ți aproapele ca pe tine însuși – tot mai mult ne place să invocăm această frază biblică, dar puțini încă ne recordăm, comportamental, la mesajul ei. Din start, precizăm că acest îndemn sugerează ideea iubirii de sine, apoi a celor de lângă noi. Ce presupune *a (te) iubi*? În primul rând, cunoaștere, anume cunoașterea sinelui: *cine sînt (istoria), ce limbă vorbesc (graiul), cum sînt (harnic, demn etc.)*. Adică, delimitează propriile valori, ca mai apoi să ai grijă și de ale celuilalt, căci altfel cum ai putea *să-ți iubești aproapele*?

Așadar, *iubire* înseamnă *cunoaștere* ce permite aprecierea unei culturi, a culturii celui ce se află lângă tine, căci fiecare individ sau comunitate își construiește un cadru specific, atît moral, cît și material, ce îi garantează identitate și stabilitate. Fiecare dintre noi își definește nevoia de a valoriza lucrurile, de a acționa în ordinea unei priorități caracteristice – *Busuioc la naștere, Busuioc la moarte...*, numai românul va înțelege prezența/valoarea *busuiocului* în viața sa.

Trăim într-o lume imperfectă, dar, în pofida acestui fapt, permanent facem aluzie la orizontul axiologic al acesteia, căci, după spusa lui C. Cucoș: *valoarea induce omului nevoia de a se proiecta și de a ieși de sub puterea încorsetată a unui prezent limitat și limitativ*.

Desigur, înțîlnim în societatea secolului al XXI-lea valorile fundamentale precum Binele, Frumosul, Adevărul, Dragostea, însă foarte *adaptate*, ca să nu spun *degradate* – contemporaneitatea se caracterizează printr-o reconștientizare și reinterpretare a multor valori.

În acest context, rolul definitoriu în formarea *competenței culturale și interculturale* îi revine școlii. Fiind o persoană mai sceptică, mă întreb: Ce este cultura? Mai avem nevoie de cultură? UNESCO, în Declarația din 1982, afirmă: „Cultura îi oferă omului capacitatea de a reflecta asupra lui însuși. Ea este cea care face din noi ființe umane, raționale, critice, supuse unui cod. Prin intermediul ei discernem valori și ne exprimăm opțiuni. Prin ea omul se exprimă, devine conștient de propria persoană, se percepe ca pe un proiect neterminat, își analizează propriile realizări, caută neobosit noi înțelesuri și creează opere care îl fac să dăinuiască”. Deci valorile proprii devin un portal spre valorile universalității, iar, grație educației interculturale, vom păstra valorile noastre, fără a le subaprecia pe ale altora.

Limba și literatura română, prin intermediul textului artistic, are misiunea de a cultiva dragostea față de tradițiile naționale, pentru a crește niște elevi/copii *fixați* în propriul sistem de valori, capabili de înțelegerea și promovarea valorilor altora, vorba lui M. Eliade: „Drumul cel mai semnificativ spre universal trece prin național”. Educația secolului al XXI-lea, în contextul dat, trebuie să se axeze pe formula: *savoir dire + savoir faire + savoir être = a ști să trăim împreună*. Fiind una din cele zece competențe-cheie, din ea derivă *competența de a estima valorile culturii naționale și ale culturii etniilor conlocuitoare, în scopul aplicării lor creative și autorealizării personale și competența de receptare și angajare, în comunicarea orală și scrisă, a valorilor interculturale în procesul de formare a profilului intelectual*. Anume competenței interculturale îi revine rolul de *a recepta și de a crea valori*.

Propun mai jos demersuri desfășurate la studierea *umanismului românesc*, în special în baza *Descrierii Moldovei* de Dimitrie Cantemir.

Etapele lecției	Nr. lecțiilor	Activități de predare-învățare-evaluare	Resurse
EVOCARE <i>Implică-te!</i>	1, 2	<i>Ce creează imaginea unei țări în lume?</i> 1. Elevii vor discuta în perechi. Apoi, câte un reprezentant de la fiecare pereche, va scrie pe poster una dintre caracteristicile unui stat cu o imagine pe mapamond.	10 min.
REALIZARE A SENSULUI <i>Informează-te!</i> <i>Procesează!</i>		1. Elevii vor lucra în 4 echipe a câte 6 (în cazul unei clase numeroase, profesorul va organiza câte 2 echipe la aceeași sarcină) cu cartea <i>Descrierea Moldovei</i> de D. Cantemir. Echipa I va identifica aspectele geografice, echipa II va selecta aspectele politice, cea de-a III-a echipă va decupa momentele etnografice ale Moldovei medievale, echipa IV va elabora portretul moldovenilor, selectând sau definind trăsăturile esențiale. 2. Moderatorii echipelor vor prezenta produsele finale. Se va completa un poster comun: <i>Imaginea Moldovei medievale</i> , ce va include ținuturile, apele, mănăstirile, tradițiile, obiceiurile, etniile conlocuitoare, portretul moldovenilor. 3. Stabilind că Moldova medievală era un stat multiethnic, grupurile de elevi, revenind la text, vor găsi exemple ce demonstrează că societatea moldovenească se caracteriza prin <i>umanism și toleranță</i> etnică și religioasă.	<i>Descrierea Moldovei</i> , Dimitrie Cantemir 20 min.
REFLECȚIE <i>Comunică și decide!</i> <i>Apreciază!</i>		1. Elevii, lucrând în aceleași echipe, elaborează, după modelul <i>Imaginea Moldovei medievale</i> , posterul <i>Imaginea Republicii Moldova</i> , apelând la cunoștințele de geografie, istorie, literatură. 2. Individual, ei elaborează un sistem de valori (desprinse din volumul studiat) specifice Moldovei medievale și un sistem de valori pentru societatea contemporană, pe care apoi le prezintă clasei. Un elev le va scrie pe tablă, se vor bifa coincidențele, urmărindu-se, astfel, prioritățile.	15 min.
EXTINDERE <i>Acționează!</i>		1. Elevii cercetează și selectează elemente din prezent <i>MADE in MOLDOVA</i> , pentru a situa țara noastră în Europa, în lume.	

Un alt aspect pe care îl consider util în formarea competenței interculturale este axarea pe cultura materială – *casa* – a cărei arhitectură poate defini sufletul uman. Acest moment se face văzut în eseu lui Lucian Blaga *Case românești*, pe care îl propun spre studiere în clasa a XII-a. (Anexa 1)

Etapele lecției	Nr. lecțiilor	Activități de predare-învățare-evaluare
EVOCARE <i>Implică-te!</i> 15-20 min.	1, 2	1. Fiecare elev primește două foi A4 pe care va scrie câte o asocieră pentru cuvântul <i>casă</i> , motivând, într-un enunț, alegerea. Foile vor fi afișate pe tablă, astfel încât să se obțină lanțuri asociative. 2. Se discută frontal sensul expresiilor frazeologice ce conțin cuvântul <i>casă</i> – <i>A (nu) avea casă; A avea casă și masă; A pierde casa; A păși pragul casei</i> – și se subliniază valoarea acestora.

<p>REALIZARE A SENSULUI <i>Informează-te!</i> <i>Procesează!</i> 20-25 min.</p>		<p>1. Elevii, împărțiți în două echipe, citesc eseul individual. Echipa I va selecta informația ce se referă la <i>sași</i>, iar echipa II – la <i>români</i>.</p> <p>2. În echipă, fiecare elev va scrie pe poster un exemplu din text, astfel completându-se clusterul:</p> <div style="text-align: center;"> <pre> graph TD subgraph SAȘII S1(satele) --- SAȘII(SAȘII) --- P1(portretul) SAȘII --- C1(casele) end subgraph ROMÂNII S2(satele) --- ROMÂNII(ROMÂNII) --- P2(portretul) ROMÂNII --- C2(casele) end </pre> </div> <p>3. Elevii urmăresc imagini PowerPoint ale caselor românești și săsești, elemente ale portului național (Anexa 2) și își exprimă părerea frontal.</p>
<p>REFLECȚIE <i>Comunică și decide!</i> <i>Apreciază!</i> 40 min.</p>		<p>1. Elevii discută în echipe a câte 4, observă tangențele și diferențele dintre aceste două etnii, cum influențează aspectul arhitectural sufletul românilor.</p> <p>2. Redactează un eseu <i>Casa noastră cea de toate zilele...</i>, folosind elemente din lanțurile asociative obținute în timpul evocării; analizând locuința proprie, pe cea a prietenului, a bunicilor etc., interpretând ce povestește casa despre caracterul, valorile stăpînului; ilustrînd o idee din eseul lecturat.</p> <p>3. Evaluează eseurile în echipe, aleg unul care este potrivit contextului, a respectat condiția propusă, e corect și original scris, pe care îl citesc în fața tuturor.</p>
<p>EXTINDERE <i>Acționează!</i> 5 min.</p>		<p>1. Elevii organizează o galerie foto a caselor din satele regiunii în care locuiesc, pentru a arăta dacă ideea din eseul studiat este valabilă în secolul al XXI-lea. Profesorul va decide care este modalitatea de lucru: individual, în grupuri mici sau cu toată clasa, fiecare elev fiind responsabil de ceva concret – localitate, mahala, cartier etc.</p>

Prin lecțiile date se urmărește aplicare competenței specifice de receptare și angajare, în comunicare, a valorilor culturale/interculturale, necesară procesului de formare a profilului intelectual.

Ca probă de evaluare, în clasa a XI-a, după studierea unității de învățare ce include conținuturi precum: *Literatura, fenomen în evoluție; Tradiție și inovație, condiție sine qua non pentru dezvoltarea literaturii; Mitul, substanță a literaturii; Literatura populară, întâia fază a civilizației unui neam...*, se propune redactarea unui eseu nestructurat, pornind de la afirmația lui Ștefan Augustin Doinaș: "Tradiția este suma de valori ale trecutului, pe care apetitul nostru cultural le face vii și active, clipă de clipă, într-un spațiu determinat: prin ceea ce fac, eu îmi creez, neconținut, propria mea tradiție".

O altă probă de evaluare – potrivită contextului și care ne ajută să urmărim gradul de formare a competenței interculturale – este proiectul de grup (pregătit timp de o lună) cu tema: *Poezia obiceiurilor de trecere la români*, desfășurată la fel în clasa a XI-a. Fiecare elev își are „partea lui de piine”, iar o cerință

obligatorie era să urmărească, în comparație cu o altă etnie din țara noastră, elementele ce diferențiază sau apropie două culturi, reliefind și aspecte socioculturale. Elevii combină elementele de PowerPoint cu imagini video, prezentînd și comentînd.

Din activitățile didactice descrise reiese, o dată în plus, că, la orele de limba și literatura română, dar nu numai, elevii învață să (*se*) cunoască (ceva și pe cineva), să facă (ceva), să trăiască (cumva, dar și ceva), să conlucreze (cu cineva), operații indispensabile unei educații ce pretinde că formează/dezvoltă competența axiologică, care includ acceptarea unei valori, preferință pentru o valoare, angajare personală și organizarea valorilor acceptate într-un sistem.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Blaga L. Opere. Chișinău: Știința, 1995.
2. Educația interculturală în Republica Moldova. Chișinău: Arc, 2004.
3. Limba și literatura română. Curriculum pentru clasele a X-a – a XII-a. Chișinău: Știința, 2010.
4. Limba și literatura română. Manual pentru clasa a XI-a. Chișinău: Cartdidact, 2009.

Anexa 1

Case românești

Drumurile ardelene duc prin sate, unde în nemijlocită vecinătate găsești două concepții arhitecturale cu totul diferite: românească și săsească. Străvechile, masivele sate săsești și-au studiat – cel puțin așa se pare – foarte mult locul unde aveau să fie clădite. Din felul cum ele se aliniază potrivit unor exigențe geometrice, se desprinde impresia de o dîrză, statornică și înceată voință, și-au ales rațional pămîntul, unde aveau să-și ridice casele și să-și sape mormintele, ei au gustat precauți apa, au cîntărit lumina și au măsurat cu grijă grosimea humei, s-au ferit de înălțimi accidentale și au încercat cu nările direcția vînturilor. Rostul acesta chibzuit și l-au păstrat satele sătești pînă astăzi. Ele n-au crescut întîmplător, cu entuziasm stîngaci, din peisaj, precum cele românești; ele au fost aduse parcă în acest peisaj ardelean, gata de aiurea – prin văzduh sau pe altă cale, dintr-o țară unde sărăcia solului a învățat pe oameni să lupte cu natura, să muncească cuminte și, mai ales, cu geometrică statornicie. Satele românești, înălțate vertiginos pe o muchie sau împrăștiate într-o vale ca turmele, s-au născut parcă din inspirația capricioasă a naturii însăși, în mijlocul căreia sînt situate. Casele săsești stau una lîngă alta, formînd un singur mare zid către stradă, severe, cu ferestre înalte, care nu îngăduie priviri din afară, purtînd convențional pe frontispiciu – cîte o maximă biblică; comuna săsească e o colectivitate de oameni închiși, fiecare afișînd pe frunte imperativul categoric. Casele românești sînt mai liber laolaltă, ele se izolează prin grădini, au pridvoare împrejur, și ferestruici așa joase că poți vedea totul înăuntru, casele formează grupuri asimetrice – ca țărani cînd se duc în dezordine la o înmormîntare sau la o nuntă: comuna românească e o colectivitate instinctivă de oameni deschiși, iubitori de pitorescul vieții.

Casele săsești, deși bogate, sînt reduse la util; casele românești, deși în majoritatea sărace, au mult inutil în alcătuirea lor, dovadă pridvorul cu stîlpi, care le înconjoară de obicei. Acest inutil al caselor românești trădează un simț artistic, de care e foarte departe casa săsească, ce are la temelie mai mult o concepție etică decît estetică despre rosturile vieții.

Sașii sînt ingineri născuți, ei impun naturii ordinea din sufletul lor, ei își aliniază casele, ca și ideile, în lupta cu tainele înconjurătoare. Românul se adaptează la natură, superstițios. Românul e, în mare măsură, fatalist, dar un fatalist stăpînit de încredere în raport cu imprevizibilul timpului și cu orînduirile lumii exterioare. Românul nu va încerca să schimbe cursul lucrurilor, nici să modifice configurația pămîntului, el își clădește prin urmare casa și „la spatele lui Dumnezeu”, cunoscînd poate că și Dumnezeu are ochi și în

spate. Ulițele unui sat de munte se pierd printre stînci șerpuitoare ca pîraiele. Ulițele mai bucuroso ocolesc stîncile, în loc de a le tăia. Intervine aci un fatalism senin sau dragostea invincibilă de pitoresc?

Cert, după ordinea sătească, capriciile arhitectonice ale românului te izbesc ca dezordine. Dar dezordinea nu e decît altă ordine: ordinea vieții. Lubește și românul geometria, dar numai în arta lui, cînd cioplește o cruce, cînd încrestează o furcă, cînd rotunjește un ulcior, sau cînd stilizează niște flori în covoarele pentru lavițe. Pentru viața săsească geometria e esențială, pentru români ea e o podoabă periferială.

În casa românească întrezărim elementele latente ale unui viitor stil arhitectonic de mare linie. Desigur că în arhitectura de oraș acest stil n-are decît reușite vagi și aproximative. La anume clădiri urbane, care se vor „românești”, românesc e numai decorul, dar prea puțin esențialul arhitectonic. Cutiile de chibrituri nu devin românești aplicîndu-le un „chenar” de cătrință țărănească. De ce nu a reușit pînă acum acest stil? Poate că din aceeași pricină, care a zădărnicit și la alte popoare realizarea unui mare stil de la moartea rococoului încoace. Și această pricină ni si pare însăși structura spirituală a epocii. În această epocă, omul și-a preschimbat sufletul în oglindă, adică și l-a negat. În această epocă, omul a pierdut îndrăzneala constructivă. În această epocă, omul a devenit maimuța naturii, în foarte multe înțelesuri.

De la 1850-1900 se întinde epoca naturalismului și a impresionismului, adică a imitării naturii în artă, a ororii de creație, a pasivității spirituale. Epocă fără de elan constructiv, jumătatea a doua a veacului al nouăsprezecelea, a fost îndeosebi a arhitecturii, artă eminentă constructivă. Evident, epoca a clădit mult, fiindcă a fost bogată, dar ea a avut prea puțin duh constructiv, ca să poată întruchipa un stil.

Lucian Blaga

Anexa 2

CASELE SĂSEȘTI

VESTIMENTAȚIA SAȘILOR

VESTIMENTAȚIA ROMÂNILOR

Disciplina *Educația civică* – cadru favorabil pentru dezvoltarea la elevi a competenței interculturale

Rodica SOLOVEI,
Institutul de Științe ale Educației

În condițiile lumii contemporane, ca urmare a numeroaselor transformări, comunitățile umane nu pot fi caracterizate doar prin prisma omogenității culturale. Imperativul timpului ne solicită integrarea într-o societate eterogenă, iar pentru aceasta este necesar să dispunem de *capacități de comunicare interculturală*, care pot fi dezvoltate prin promovarea unei educații de calitate.

Termenul de *educație interculturală* poate fi definit din perspectiva conceptului de *a învăța să trăim împreună* în contextul actual al societăților multiculturale. Este o educație care își propune să:

- contribuie la stabilirea unor canale de comunicare între diferite grupuri dintr-o comunitate, prin dezvoltarea capacităților interculturale și a sentimentului de empatie pentru alte etnii și religii, prin promovarea toleranței;
- prevină conflictele, formînd o atitudine deschisă spre colaborare și rezolvare pașnică a situațiilor de conflict;
- contribuie la schimbarea comportamentului în urma experiențelor de comunicare cu persoane de culturi diferite;
- permite persoanelor să conștientizeze propriile stereotipuri și prejudecăți culturale [5, p. 8].

Rolul școlii în educația interculturală a generației în creștere este unul definitoriu și, în acest context, o importanță deosebită o are disciplina *Educația civică*, care oferă un cadru favorabil dezvoltării la elevi a calităților necesare relaționării corecte cu persoane aparținînd altor culturi, demonstrînd permisivitate, respect și înțelegerea semnificațiilor culturale diverse. Elevii trebuie să atingă un anumit grad de maturitate culturală, de autonomie valorizatoare, de raportare simpatetică față de alte ritate [1, p. 190].

PROIECTAREA DIMENSIUNII INTERCULTURALITĂȚII ÎN CURRICULUMUL DE EDUCAȚIE CIVICĂ

La o analiză atentă a curriculumului de educație civică, constatăm că acesta, prin competențele specifice și conținuturile proiectate, oferă multiple oportunități de dezvoltare la elevi a competenței interculturale. Concretizăm că acesta solicită atingerea de către elevi a următoarelor finalități: *proiectarea acțiunilor de menținere a relațiilor interpersonale durabile; formularea judecăților de valoare cu referire la importanța comunicării constructive și a colaborării în familie și comunitate, la unitate și diversitate în plan național/european; utilizarea unor proceduri și practici de relaționare cu persoane și instituții în vederea dezvoltării personale și profesionale; aplicarea demersurilor de promovare a ideilor/acțiunilor de integrare europeană a Republicii Moldova etc.* Întru atingerea finalităților menționate, pot fi valorificate conținuturile: *Demnitatea umană; Identitatea și demnitatea umană; Durabilitatea relațiilor interpersonale; Republica Moldova – parte componentă a civilizației europene; Comportamentul în familie și în societate: între valori și norme etice; Modelul de personalitate și criteriile axiologice ale comportamentului civic; Integrarea abili-*

tăților de relaționare în vederea dezvoltării personale și profesionale; Aplicarea principiilor unei comunicări constructive; Interculturalitate și multiculturalitate. Dialogul intercultural. Nevoia de toleranță în societate; Unitate în diversitate. Valori naționale. Valori europene [2; 3].

Curriculumul propune o serie de activități de învățare și evaluare care pot fi valorificate în procesul de formare la elevi a competenței interculturale: *modelarea comportamentelor adecvate diverselor roluri civice; exerciții de evaluare a respectării regulilor de conviețuire în grupurile sociale de referință; elaborarea unui plan de acțiuni pentru menținerea relațiilor interpersonale durabile; interviu cu membrii familiei, comunității; discursuri publice privind acțiunile legale de valorificare a drepturilor și a intereselor comunitare; minidezbateri: unitate în diversitate; exerciții de analiză a comportamentului persoanei într-o comunitate multiculturală.*

Metodologia formării competențelor presupune implicarea elevilor în rezolvarea unor situații de integrare, legate de cotidian, în cadrul cărora aceștia pot aplica cele învățate la lecții.

Astfel, în scopul dezvoltării competenței interculturale, le putem propune elevilor următoarele situații de integrare:

- redactarea și publicarea unor articole tematice în ziarul școlii/raional;
- pregătirea unei expoziții foto *Valori europene, valori naționale*;
- organizarea unei manifestări cu tema *Unitate în diversitate*;
- activități de investigare a promovării interculturalității pe plan local și național;
- realizarea unor sondaje de opinie cu referire la importanța promovării interculturalității în școală și în comunitate;
- desfășurarea unor campanii de promovare a dimensiunii interculturalității la nivel de școală/comunitate;
- organizarea unor dezbateri pe marginea cazurilor de discriminare pe criterii de rasă/etnie/limbă/religie reflectate în mass-media;
- desfășurarea unor acțiuni în comunitate în scopul promovării toleranței și dezvoltării sentimentului de empatie pentru alte culturi;
- organizarea unor expoziții muzeistice care să conțină exponate specifice diverselor culturi;
- etc.

DEMERS METODOLOGIC

Prezentăm două demersuri didactice la disciplina *Educația civică*, axate pe formarea/dezvoltarea la elevi a competenței interculturale, care sînt structurate conform cadrului de gândire și învățare: *Evocare, Realizare a sensului, Reflecție, Extindere* și valorifică conținuturile curriculare:

1. *Comunicare interpersonală și interculturală*;
2. *Interculturalitate și multiculturalitate*.

Fiecare demers didactic conține un material care poate fi aplicat la cel puțin două ore de educație civică: cadrul didactic poate să reproiecteze, să adapteze cele propuse reieșind din numărul de ore prevăzute la această tematică. De asemenea, în demers sînt proiectate mai multe modalități de desfășurare a etapelor lecției, fiind la latitudinea profesorului de a o selecta pe cea mai potrivită, în funcție de particularitățile clasei de elevi, de ritmul și stilurile de învățare ale acestora etc.

1. COMUNICARE INTERPERSONALĂ ȘI INTERCULTURALĂ

„Cît de bine comunicăm este determinat nu de cît de bine vorbim, ci de cît de bine sîntem înțeleși.”
(Andy Grove)

Obiective:

Elevii urmează:

- să caracterizeze conceptele de *comunicare interpersonală* și *comunicare interculturală*;
- să identifice barierele în comunicare și efectele diferitelor tipuri de atitudini asupra blocării/reușitei comunicării;
- să propună soluții pentru o comunicare interculturală eficientă;
- să-și dezvolte abilități de comunicare interpersonală și interculturală;
- să aplice în practica de zi cu zi caracteristicile unei comunicări interpersonale și interculturale eficiente.

EVOCARE

Invitați elevii:

- să reflecteze asupra motoului de la începutul lecției și să-și exprime argumentat opinia;
- să enumere temerile pe care le-ar avea în cazul unei situații de comunicare informală într-o cultură diferită (de ex., se află într-o țară străină și are nevoie să găsească un mijloc de transport pentru a ajunge la hotel).

Povestea lui Nicu și a lui Nazir

• Propuneți elevilor să formeze un cerc. Desemnați o persoană în rol de observator, care va avea ca sarcină să înregistreze pe foaie ceea ce vor spune colegii, aceștia urmînd să compună o poveste. Ei vor primi o minge, pe care o vor transmite de la unul la altul. În momentul cînd mingea este în mîna unui participant, acesta va trebui să adauge la poveste 1-2 enunțuri. Aruncați mingea unui participant și roștiți primul enunț: *Aceasta este povestea de viață a lui Nicu, un băiat de 14 ani din Republica Moldova.* Timp de 7 minute, elevii, prin cooperare, pasînd mingea de la unul la altul, alcătuiesc povestea vieții lui Nicu.

Apoi, luați mingea și spuneți: *Nicu îl cunoaște pe Nazir, un băiat de 14 ani din Siria, care, din cauza situației tensionate din țara de origine, s-a refugiat împreună cu familia în Republica Moldova.* Transmiteți mingea unui participant, care adăugînd 1-2 enunțuri, o va transmite altcuiva, care va completa povestea de viață a lui Nazir. Se va continua în acest mod timp de 7 minute. În final, rugați observatorul să citească enunțurile pe care le-a scris în timpul activității.

- Adresați participanților următoarele întrebări:
 - Cum v-ați simțit în cadrul activității?
 - Prin ce se aseamănă povestea lui Nicu și cea a lui Nazir? De ce există asemănări?
 - Dar prin ce se deosebește? De ce există diferențe?
 - Cum credeți, ar trebui Nicu și Nazir să stabilească anumite relații între ei? De ce?
 - Ce ar trebui să facă Nicu pentru a se împrieteni cu Nazir? Dar Nazir ce ar trebui să facă?
 - Credeți că diferențele de limbă și de cultură pot deveni bariere într-o prietenie?
 - Cum ar trebui să procedeze persoanele care vorbesc alte limbi și fac parte din culturi diferite pentru a se înțelege?
 - Ce ar trebui să întreprindă Nazir pentru a se include într-o nouă comunitate?
 - Cum ar putea părinții lui Nazir să-și ajute fiul pentru a se integra în școală și în comunitate?
- Anunțați subiectul lecției.

REALIZARE A SENSULUI

- Propuneți elevilor să citească atent textul din materialul-suport. Pentru a înțelege mai bine mesajul textului, aplicați metoda *Ghid pentru învățare*. Proiectați pe ecran/scrieți pe o coală de hârtie întrebările la care elevii trebuie să răspundă după lecturarea primei părți a textului, apoi după citirea celei de-a doua părți și tot așa pînă la ultimul alineat. Este important ca elevii să cunoască întrebările specifice fragmentului înainte de a începe lectura propriu-zisă.

Prezentăm întrebări ce pot fi formulate în baza textului.

Fragmentul 1

- Ce ați aflat despre comunicarea interpersonală?
- Ce presupune comunicarea interculturală?
- Ce asemănări și deosebiri puteți stabili între comunicarea interpersonală și comunicarea interculturală?
- De ce pot apărea bariere într-o comunicare?

Fragmentul 2

- Care sînt tipurile de comunicare?
- Cu ce probleme ne putem confrunta în cazul utilizării limbajului nonverbal în comunicarea interculturală?
- Ce soluții propuneți pentru a depăși posibilele probleme?

Fragmentul 3

- Ce tipuri de atitudini pot fi manifestate de către persoane în procesul de comunicare?
- Ce tip de atitudine este recomandabil a fi aplicat într-un proces de comunicare? De ce?
- Ce efecte pot avea asupra participanților într-un proces de comunicare manifestarea atitudinii de: *evaluare, interpretare, ajutor, liniștire, chestionare?*

REFLECȚIE

- Propuneți elevilor următorul exercițiu:
 - a) Meditați asupra atitudinilor pe care le aveți în procesul comunicării. În ultima săptămîină, de cîte ori ați judecat, interpretat sau chestionat un coleg/prieten? Bifați una dintre cele trei variante propuse.

Foarte des	Des	Rar
------------	-----	-----
 - b) Reflectați asupra relațiilor pe care le aveți cu colegii și încercați să răspundeți sincer la întrebarea: Cît de des vă aflați în situația descrisă mai jos?
În timp ce interlocutorul meu vorbește, mă gîndesc nu la ceea ce spune el, ci la ceea ce intenționez să-i comunic eu, cum îl voi impresiona sau convinge. Dacă îl ascult, interpretez ceea ce spune prin prisma valorilor, sentimentelor, principiilor mele.

Foarte des	Des	Rar
------------	-----	-----
- Formați 4 grupuri de elevi și propuneți-le să prezinte, prin joc de rol, cîte două situații de comunicare: prima – cînd au existat bariere și blocaje în comunicare și a doua – cînd blocajele și barierele au fost eliminate. Solicitați ca în cadrul jocului de rol participanții să folosească atît limbajul verbal, cît și cel nonverbal. Repartizați rolurile după cum urmează:
 - Gr. 1 – persoane ce fac parte din comunități școlare diferite (de ex., elevi din gimnaziu și din liceu);
 - Gr. 2 – persoane ce fac parte din comunități de trai diferite (de ex., din localitate rurală și urbană);
 - Gr. 3 – persoane de etnii diferite (de ex., români și ruși);

Gr. 4 – persoane de religii diferite (de ex., creștini și musulmani).

- După prezentări, analizați cu elevii activitatea, adresându-le următoarele întrebări:
 - Cum v-ați simțit în cadrul activității? De ce?
 - Cum v-ați simțit în calitate de... (se vor enumera rolurile pe care le-au avut elevii)? De ce?
 - Ați avut anumite blocaje în comunicare? De ce?
 - De ce trebuie să ținem cont pentru a elimina blocajele, barierele de comunicare?
 - În viața de zi cu zi v-ați confruntat cu situații asemănătoare celor prezentate în jocurile de rol? Cum v-ați simțit?
 - Dar cum credeți că s-au simțit persoanele cu care ați comunicat?
 - Ce reguli de comunicare credeți că trebuie respectate atunci când discutăm cu alte persoane, inclusiv de etnii și culturi diferite?
- La încheierea debriefării, reveniți la povestea lui Nicu și Nazir, rugînd elevii să propună, în grupuri, modificări de conținut, care să demonstreze că între cei doi s-a stabilit o comunicare interculturală eficientă.
- Invitați elevii să examineze imaginile, să caracterizeze modul de comunicare reprezentat și să sugereze soluții de eliminare a barierelor (acolo unde le-au depistat).

EXTINDERE

- Propuneți elevilor să identifice în școală sau în comunitate o persoană de altă cultură/etnie/religie etc. cu care ar putea întreține un dialog intercultural, să elaboreze un posibil plan al dialogului, ținînd cont de achizițiile dobîndite la oră despre comunicarea interculturală, și să-l transpună în practică. Timp de pregătire și realizare – o săptămîină.
- Pornind de la cele studiate în clasă despre comunicarea interpersonală și interculturală, propuneți elevilor, la dorință, să redacteze un articol și să-l publice în revista școlii.
- Dacă în școală există teatru social sau cerc dramatic, rugați elevii să scrie textul unei scenete cu tematica *Comunicare interpersonală și interculturală*, care poate fi prezentată în fața colegilor, a comunității.

MATERIAL SUPORT

Comunicarea interpersonală și interculturală

I. Comunicarea interpersonală este cadrul în care persoanele:

- interacționează, schimbîndu-și sistematic poziția și rolul în discuție;
- se influențează reciproc (în bine sau în rău, direct sau camuflat);
- dobîndesc încredere reciprocă (sau și-o pierd).
- își comunică păreri, gînduri, sentimente;
- își satisfac nevoia de acceptare, de afecțiune, de recunoaștere a propriei valori;
- își formează o imagine de sine, ajutați și de imaginea pe care o au ceilalți și în care se pot oglindi
- formulează și acceptă critici [4, p. 26].

De cele mai dese ori, barierele într-o comunicare sînt determinate de caracteristicile participanților la proces:

- caracteristici individuale; interesele și aspirațiile lor; vîrstă, sex etc.;
- caracteristici socioculturale, legate de apartenența națională, etnică, religioasă; educație, nivelul de cunoștințe; ocupație; modul diferit de a percepe, de a se raporta la realitate; operarea cu stereotipuri, cu credințe fixate în imagini șablonizate, preconcepute; limbajul folosit.

Comunicarea interculturală este un schimb valoric însoțit de înțelegerea semnificațiilor adiacente între persoane sau grupuri ce fac parte din culturi diferite.

Atunci cînd oameni din culturi diferite vin în contact, ei aduc cu sine elementele, trăsăturile, modalitățile de prezentare și de comunicare specifice culturii lor. Diferențele dintre aceste elemente specifice și necunoașterea sau neacceptarea lor sînt, cel mai adesea, cauzele unor dificultăți, nereușite, chiar conflicte, ce duc la comunicări ineficiente.

II. Comunicarea poate fi: verbală, folosind ca mijloc limbajul verbal, și nonverbală, folosind ca mijloc limbajul paraverbal (tonul vocii, ritmul, intonația, accentul, contactul vizual, pauze în vorbire etc.) și limbajul corpului (mimică, gest, postură, distanța față de interlocutor etc.).

Cei mai mulți cercetători consideră că în comunicarea umană cuvintele au o pondere de maximum 10%.

Întrebarea: Ce este dincolo de cuvinte? ne conduce la ideea că, vorbind, o persoană ne comunică mult despre sine nu numai prin cuvinte, dar și altfel.

Utilizarea, pe lîngă cuvinte, a gesticii și mimicii face comunicarea mai bogată și mai captivantă. Acest lucru este valabil nu doar în general, ci și în raporturile interculturale, atîta vreme cît limbajul nonverbal folosit are aceeași semnificație pentru toți interlocutorii.

Pe de altă parte, în relațiile interculturale, utilizarea limbajului nonverbal poate genera confuzii, neînțelegeri, chiar conflicte: interlocutorii aparținînd unor culturi diferite pot da interpretări diferite sau chiar opuse unuia și aceluiași gest sau privire. De aceea, utilizarea abuzivă a limbajului gestual în comunicarea interculturală nu este indicată. Ea poate eroda șansele unui bun dialog, ale unei cooperări interculturale amiabile dacă interlocutorii nu au suficiente informații despre diferențele culturale care îi separă.

Bunăoară, cunoscutul gest american care corespunde expresiei „OK”, în Franța semnifică „ești o nulitate”, iar în Grecia și în Turcia exprimă o atitudine grobiană față de genul feminin. În Podișul Tibet, salutul, formă de manifestare a respectului, se face prin scoaterea limbii. În lumea arabă, poziția picior peste picior este considerată dezonorantă pentru orice femeie. Tot aici, femeilor le este interzis să-i privească în ochi pe bărbați.

III. Efectele diferitelor tipuri de atitudini asupra blocării/reușitei comunicării

Calitatea comunicării interpersonale depinde de tipul de relație dintre persoanele care interacționează. La rîndul lui, tipul de relație este efectul atitudinilor manifestate de fiecare dintre agenții comunicării.

Cercetările din domeniu au scos la iveală faptul că, în procesul comunicării, interlocutorii pot manifesta următoarele tipuri de atitudini: evaluare, interpretare, ajutor sau consiliere, chestionare și comprehensiune. Ele pot fi întîlnite și în comunicarea interculturală. Fiecare dintre aceste tipuri de atitudini va genera un anumit tip de relație și doar unul va încuraja exprimarea liberă a celuiilalt, va crea o situație optimă de comunicare.

Ce atitudini se recomandă de abordat în procesul de comunicare?

Atitudinea de comprehensiune. Ascultarea activă

Prima condiție a evitării unui blocaj în comunicare este ascultarea activă a interlocutorului. La aceasta se adaugă principiul comprehensiunii și reformulării. Atitudinea de comprehensiune constă în a manifesta interes pentru ceea ce spune celălalt, în a-l asculta pentru a încerca să-l înțelegi, nu să-l judeci, evaluezi, interpretezi sau chestionezi.

Ea presupune reformularea punctelor de vedere, a sentimentelor interlocutorului, pentru a fi siguri că înțelegem ce vrea să spună. A înțelege spusele celuilalt nu e lucru ușor. Deseori, confundăm înțelegerea cu interpretarea. Or, a înțelege nu înseamnă a interpreta, ci doar a descifra, a decoda spusele celuilalt, a căuta rațiunile după care el se conduce.

Ce atitudini se recomandă de evitat în procesul de comunicare?

Atitudinea de evaluare

Constă în formularea unei judecăți pozitive sau negative în raport cu ideile, sentimentele, comportamentul interlocutorului. Se creează tipul de relație „judecător – judecat”. Consecința este blocajul comunicării („dacă sînt judecat aspru, mă supăr și nu mai vorbesc”). Chiar dacă evaluarea este pozitivă, există riscul „orientării prin selecție”: interlocutorul va fi tentat să-și selecteze opiniile, sentimentele, pentru a nu-și dezamăgi partenerul de dialog, pentru a primi în continuare aprecieri pozitive. Cu cît dorim mai mult să acordăm celuilalt șansa de a se exprima, cu atît mai puțin trebuie să-l judecăm.

Atitudinea de interpretare

Constă în „descoperirea” sensurilor ascunse ale cuvintelor, sentimentelor, comportamentelor interlocutorului. Dacă interpretarea este greșită, dovadă a neînțelegerii celuilalt, comunicarea se blochează. Este paradoxal faptul că și în cazul interpretărilor corecte, pertinente, se produc în mod frecvent blocaje în relație, mai ales cînd ea se realizează prematur, într-un moment nefavorabil, cînd interlocutorul nu este pregătit să o primească și să și-o asume.

Atitudinea de ajutor (consiliere)

Constă în încercarea de a-l liniști pe celălalt, de a-i propune soluții la problemele pe care le relatează. Relația creată este între consilier și consiliat, fiind bazată pe diferența de statut. Cel consiliat, ajutat, devine tot mai dependent de cel care-l consiliază, îl ajută. Discursul lui este tot mai superficial, posibilitățile de a-și rezolva singur problemele se reduc.

Atitudinea liniștitoare

În ciuda bunelor intenții care o animă („totul va fi bine”, „nu exagera, nu-i chiar așa de grav”), este nerecomandabilă. Ea exprimă incapacitatea noastră de a înțelege experiența trăită de celălalt, de a asculta spusele sale și, de cele mai multe ori, stopează comunicarea sau generează agresivitate și deturneză dialogul în direcția pe care nu o dorim.

Atitudinea de chestionare

Constă în formularea de întrebări pentru a face interlocutorul să vorbească, pentru a obține cît mai multe informații. Relația creată de această atitudine este cea între anchetator și anchetat. Cel care adresează întrebările deține controlul asupra comunicării și se află într-o situație privilegiată în raport cu cel care este chestionat. Acest tip de atitudine generează superficialitatea implicării chestionatului în dialog, în detrimentul dezvoltării unor puncte de vedere personale, dezvăluirii sentimentelor, a motivațiilor sale profunde. Alte efecte ale acestui tip de atitudine sînt: orientarea involuntară, inconștientă și manipularea deliberată a interviuatului [Apud 5].

2. INTERCULTURALITATE ȘI MULTICULTURALITATE

Obiective:

Elevii urmează:

- să explice conceptele de *multiculturalitate*, *interculturalitate*, *etnocentrism*, *relativism cultural*;
- să caracterizeze impactul etnocentrismului cultural asupra persoanei și a societății;
- să argumenteze caracterul intercultural al societății democratice;
- să aprecieze importanța promovării relativismului cultural într-o societate democratică;
- să-și dezvolte deprinderi de promovare/valorificare în cotidian a relativismului cultural/diversității culturale.

EVOCARE

- Propuneți elevilor să examineze imaginile de mai jos și să completeze rubricile tabelului.

Imaginea	Ce sugerează imaginea?	Ce idei vă apar?
		
		

- Elevii vor construi un tabel din trei rubrici, după modelul de mai jos, și îl vor completa, pornind de la ceea ce știu despre termenii respectivi:

Cultură	Interculturalitate	Multiculturalitate

- Invitați elevii să discute în perechi și să-și comunice reciproc ceea ce au scris, după care fiecare pereche va prezenta ideile (cu condiția să nu se repete), iar profesorul va completa tabelul la tablă (sau pe o coală de hârtie A1) cu relațiile elevilor.

REALIZARE A SENSULUI

- Rugați elevii să găsească în *DEX* semnificația termenului *cultură* și să completeze prima rubrică a tabelului cu idei identificate în definiție. Discutați pe marginea ideilor prezentate, astfel încât ei să înțeleagă pe deplin acest termen.
- Formați 4-5 grupuri și propuneți un set de fișe, pe care sînt scrise caracteristicile interculturalității și ale multiculturalității. Elevii vor clasifica fișele și le vor aranja în două coloane. Desfășurați o discuție dirijată cu întreaga clasă și aflați de la fiecare grup cum a clasificat fișele. Ajungeți la un numitor comun și completați rubricile doi și trei ale tabelului de la Evocare, plasînd fișele corespunzătoare (Profesorul poate elabora fișele pornind de la fragmentul de text *Cultură, interculturalitate, multiculturalitate*, din materialul suport)
- Proiectați la ecran/scrieți pe o coală de hârtie A1 următorul text: „Cine spune intercultural, spune în mod necesar, plecînd de la sensul prefixului „inter-”, interacțiune, schimb, deschidere, reciprocitate, solidaritate obiectivă. Spune, de asemenea, „cultură”: recunoașterea valorilor, a modului

de viață, a reprezentărilor simbolice la care se raportează ființele umane, indivizi sau societăți în interacțiunea lor cu alții și în înțelegerea lumii, recunoașterea importanței lor, recunoașterea interacțiunilor care intervin simultan între multiplele registre ale aceleiași culturi și între diferite culturi.” (Micheline Rey)

- Solicitați elevilor să stabilească, pe baza textului, care sînt caracteristicile interculturalității și să completeze rubrica respectivă din tabel. Propuneți-le să lucreze cu textul *Relativism și etnocentrism cultural* și să elaboreze un poster:

Gr. 1 – relativismul;

Gr. 2 – etnocentrismul;

Gr. 3 – societatea democratică.

Urmează prezentările elevilor.

REFLECȚIE

- Pornind de la citatul lui Michelin Rey, solicitați elevilor să discute în grup și să prezinte modalități concrete de manifestare a multiculturalității în școală și în comunitate.
- Realizați împreună o dezbatere în care să abordați consecințele promovării etnocentrismului și a relativismului cultural.
- Elevii vor discuta în grupuri pornind de la următoarea întrebare: Putem vorbi de interculturalitate într-o societate totalitară? Grupurile vor formula cîteva argumente pe care își întemeiază răspunsul.
- Solicitați elevilor să-și imagineze situațiile de mai jos, să relateze cum ar putea proceda și de ce anume astfel:
 - a) Persoana de la pază încearcă să-l alunge dintr-o sală de forță pe un elev din școala voastră, care este de etnie romă. Scena se petrece în prezența voastră.
 - b) Un coleg de clasă o întreabă pe o angajată a unui magazin de firmă dacă au în vînzare costume de sport, adidași și rucsacuri. Aceasta nu poate răspunde, motivînd că nu cunoaște limba română. Colegul insistă, argumentînd că este obligată, în virtutea profesiei, să poată comunica cu potențialii cumpărători în limba de stat.
- Propuneți elevilor să lectureze textele de mai jos, iar apoi organizați o discuție dirijată.

Femeile în lumea arabă

E clar că în lumea arabă există multe abuzuri împotriva femeilor. Însă între noi și ei există o prăpastie culturală considerabilă, iar cele două culturi se privesc, poate, una pe cealaltă printr-o lentilă puțin distorsionată. În timp ce noi vedem vâlul islamic ca pe o degradare a femeii, de exemplu, ei spun că degradarea se petrece, de fapt, în societatea occidentală, unde vezi peste tot numai trupuri goale și femeile sînt presate în cealaltă direcție: să se expună, să se conformeze standardelor de frumusețe. Femeile de la noi au, cică, o povară dublă: n-au scăpat de neajunsurile din vremuri patriarhale, dar trebuie, pe deasupra, să se descurce și cu responsabilitățile unui bărbat. Am ascultat cu destulă mirare cum participantele arabe la o dezbatere BBC pe această temă erau convinse că adevărata asuprire are loc în societățile de tip european.

- Cum putem fi siguri că avem dreptate?

Ne-am obișnuit să vedem femeile arabe ca pe niște victime care abia așteaptă să fie eliberate de sub limitările modului lor de viață, dar s-ar putea ca ele să nu fie la fel de dornice să îmbrățișeze valorile occidentale. Se povestește într-un ziar pășania unei arăboiace care s-a mutat în Canada ca să poată avea permis de conducere – în țara ei de origine n-avea voie. Pînă la urmă, n-a putut să-l aibă nici pe tărîmuri canadiene, pentru că n-a fost de acord să fie fotografiată fără niqab (adică veșmînt tradițional islamic din care se văd numai ochii).

Cred că această întâmplare adevărată e plină de învățăminte. Femeia cu pricina a considerat că sînt mai importante valorile specifice propriei culturi și religii decît un drept obținut în occident și a renunțat la ceea ce i s-a părut că nu are prioritate. Problemele de acest gen vor rămîne nerezolvate atîta timp cît nu se inventează un compromis acceptabil; a se vedea scandalurile din Franța legate de interzicerea vălului în școli. Dar eu una cred că femeile arabe nu sînt atît de slabe pe cît ne place nouă să credem și, dacă ar fi vrut cu tot dinadinsul să trăiască la fel ca noi, ar fi obținut-o de multă vreme.

Sursă: <http://www.diseara.ro/ro/conversatii/cultura-si-religie-12/femeile-in-lumea-araba-939>

- V-ați dori să trăiți într-o astfel de țară? Cunoașteți femei care s-au căsătorit cu bărbați arabi? Ce viață duc? Ce părere aveți despre legile lor?

Comunitatea românilor din Ucraina

Comunitatea românească din Ucraina reprezintă a treia etnie a țării după numărul de locuitori: aici trăiesc în jur de 410.000 de români, în principal în regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa.

Legislația ucraineană garantează învățămîntul în limba maternă, dar se constată o preocupare a autorităților de promovare a limbii de stat în sistemul educativ. Sînt mai multe localități cu populație majoritar românească unde nu există școli în limba maternă.

Românii din Ucraina beneficiază de publicații și emisiuni în limba română, dar calitatea, distribuția sau ora de difuzare sînt, de cele mai multe ori, neadecvate.

Cu excepția bisericii din satul Camîșovca (regiunea Odesa), care se află sub jurisdicția Patriarhiei Române, restul parohiilor comunităților românești sînt subordonate Patriarhiei Moscovei, care permite folosirea limbii materne în oficierea serviciului religios.

În Ucraina, românii nu beneficiază de reprezentare parlamentară.

Statul român oferă anual burse de studiu la toate nivelurile, dar echivalarea diplomelor în Ucraina se realizează cu dificultate.

Sursă: <http://ascor.md/category/s10-materiale/c309-romanii-din-bucovina/>

- Exprimați-vă argumentat opinia față de modul de respectare a drepturilor românilor din Ucraina.
- Identificați soluții care ar contribui la promovarea interculturalității.

EXTINDERE

- Propuneți elevilor să realizeze un proiect de grup în care să prezinte obiceiuri, tradiții ale comunităților etnice din localitate/Republica Moldova.
- Solicitați-le elevilor:
 - să realizeze un sondaj de opinie în comunitate privind importanța promovării relativismului cultural și a diversității culturale;
 - să elaboreze o listă a preferințelor culinare și apoi să se documenteze în legătură cu țara de origine a acestora și să prezinte rezultatele investigației.
 - să selecteze imagini din mass-media/să facă poze în școală și comunitate care să prezinte exemple de manifestare a interculturalității. Acestea vor fi plasate pe un panou la un loc vizibil în școală.
- Propuneți elevilor să descrie:
 - caracteristicile care exprimă specificul cultural al etniei din care fac parte;
 - caracteristicile care exprimă specificul cultural al unei alte etnii (la alegere);
 - posibile modalități de promovare a dialogului intercultural cu persoane de etnia respectivă.

MATERIAL SUPORT

Cultură, multiculturalitate și interculturalitate

Conform DEX-ului, **cultura** reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori; ansamblul de activități și modele de comportament proprii unui grup social dat, transmisibile prin educație.

Cultura este un sistem fundamental ce înglobează viziunea asupra lumii, valorile și normele conform cărora acționăm, limba pe care o vorbim, modul în care ne îmbrăcăm, ne alimentăm, comunicăm sau relaționăm cu alți indivizi – un întreg program care stabilește comportamentul nostru de zi cu zi.

Cultura dă sens legăturilor care-i unesc pe oameni și le permite integrarea în grupurile sociale. Împărtășind valorile, normele, obiceiurile grupului, omul se va simți atașat de acesta și în siguranță. La rîndul lui, grupul social nu va avea nici un motiv să i se arate ostil.

Societățile multiculturale se referă la grupurile de naționalități, religii, culturi și etnii diferite ce trăiesc pe același teritoriu, care intră în contact doar întâmplător sau atunci cînd sînt impuse de anumite situații. În asemenea societăți, minoritățile sînt tolerate în mod pasiv, dar nu sînt acceptate sau luate în considerare. Chiar și acolo unde există legi menite să îngrădească discriminarea, în practică ele nu-și demonstrează cu adevărat eficacitatea.

Societățile interculturale sînt grupuri cu naționalități, etnii, culturi etc. diferite, conviețuind în același teritoriu, care își recunosc și respectă reciproc valorile și modurile de viață și sînt în relații bune unele cu altele. Într-o asemenea societate, diversitatea este apreciată ca un factor pozitiv pentru dezvoltarea politică, economică, socială și culturală.

Dacă multiculturalismul se focalizează pe conservarea identitară a diferențelor, atunci interculturalismul definește ipostaza dialogică a diferențelor. Societatea interculturală se caracterizează printr-un grad înalt de interacțiune socială și respect reciproc pentru valori, norme și tradiții.

Relativism versus etnocentrism cultural

Diversitatea culturală între și în interiorul societăților sugerează faptul că nu există un singur tipar cultural, cel mai bun, că nu există o cultură inerent bună sau rea. Anume pe această idee se fundamentează relativismul cultural. Valorile unei culturi trebuie judecate în strînsă conexiune cu acel context social căruia îi aparțin și nu după criteriul altei culturi. De exemplu, pentru un european, din perspectiva lui culturală, pare bizar și straniu că hindușii au un animal sacru, pe care îl venerază – vaca.

Relativismul cultural respinge *etnocentrismul*, adică etichetarea obiceiurilor, a tradițiilor altor popoare, etnii ca fiind „bune” sau „rele”, „civilizate” sau „înapoiate”, și considerarea culturii proprii ca fiind superioară altora din punct de vedere moral. Decît să ierarhizăm culturile lumii, mai bine să le cunoaștem și să le înțelegem: să cercetăm de ce oamenii obișnuiesc să se comporte într-un anumit fel, ce prețuiesc ei cel mai mult, care sînt principiile de viață. Pe de altă parte, relativismul cultural nu înseamnă că orice practică culturală este permisă, nu înseamnă relativizarea, anularea sistemului normativ și pierderea rolului de reglementare a relațiilor sociale.

Etnocentriștii percep practicile altor culturi ca deviații de la normalitate și nu doar ca simple și firești diferențe între culturi. Manifestările etnocentriste sînt mai frecvente în societățile tradiționale, omogene și izolate, în care probabilitatea contactului cu alte culturi este redusă. Etnocentrismul operează cu expresii ca „popor ales”, „națiune binecuvîntată”, „rasă superioară”, „popoare înapoiate”, „barbari”.

El are efecte contrare asupra indivizilor, grupurilor și societăților: pe de o parte, alimentează rasismul, descurajează schimbarea și obstrucționează împrumuturile culturale. În anumite circumstanțe, el facilitează stabilitatea culturală, în altele poate provoca colapsul unei culturi și dispariția unui grup.

Societatea democratică, o societate interculturală. Dacă într-o societate totalitară valorile și normele impuse membrilor societății (conformism, colectivism) urmăresc ștergerea diferențelor interetnice, interculturale, în societatea democratică, lucrurile stau altfel. Democrația dezvoltă o cultură civică, participativă, o cultură a liberei exprimări, a dialogului interetnic, a responsabilității, a consensului și diversității. Este o cultură bazată pe comunicare și persuasiune care permite și încurajează schimbarea temperându-i excesele, care îmbină tradiția cu modernitatea. Cultura democratică, prin setul de valori și de principii pe care le propune creează premisele realizării și întăririi solidarității și incluziunii sociale. În măsura în care sînt împărtășite de membrii societății și se traduc în atitudini și comportamente, valorile democratice au un rol incluziv. Ele se adresează tuturor membrilor societății, indiferent de etnie, religie, vîrstă, sex, nivel educațional.

Democrația este o societate incluzivă și prin maniera în care abordează diferențele și chiar conflictele, valorile. Diferențele nu sînt respinse, dimpotrivă, democrația tinde să le respecte și să le valorifice. În orice societate există conflicte valorice, diferă doar gradul în care ele sînt recunoscute și administrate. În timp ce societățile totalitare le ignoră sau le înăbușă, societățile democratice sînt preocupate de depistarea lor și reușesc, în bună măsură, să le gestioneze.

Sursă: Nedelcu Doina, *Educație democratică, incluziune și interculturalitate*, EDP, București, 2007.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Educație interculturală în Republica Moldova, CEPD. Chișinău: ARC, 2004.
2. Educația civică. Curriculum pentru învățămîntul gimnazial (clasele a V-a – a IX-a). Chișinău: Lyceum, 2010.
3. Educația civică. Curriculum pentru clasele a X-a – a XII-a. Chișinău: Știința, 2010.
4. Frunjină I., Teșileanu A. Comunicare, negociere și rezolvare de conflicte. București: Mondia, 2002.
5. Nedelcu D. Educație democratică, incluziune și interculturalitate. București: EDP, 2007.
6. Reperre ale educației interculturale, Consiliul Național al Tineretului din Moldova, Chișinău, 2013.

Școala de vară și taberele tematice de vacanță – oportunități de promovare a dialogului intercultural

Victoria PILA,
Liceul de Creativitatea și Inventică *Prometeu-Prim*, mun. Chișinău

Într-o lume a globalizării, a transformărilor rapide în toate domeniile societății, într-un veac al educației transfrontaliere, când hotarele naționale nu mai constituie un obstacol în educarea tinerei generații și în promovarea valorilor general-umane, când procesele migratoare capătă noi proporții și direcții, *competența interculturală* devine cu atât mai mult necesară. Descoperirea și valorificarea potențialului creativ al copilului, educarea și în spiritul toleranței, al interculturalității, reprezintă priorități ale școlii de azi.

Procesul educativ nu se mai desfășoară doar în sălile de clasă, ci și în medii nonformale, astfel fiind asigurată continuitatea, dar și diversitatea formelor de organizare a demersurilor, a metodelor interactive. Deoarece *competențele* sînt acele cunoștințe, capacități, valori și comportamente care definesc profilul personalității, obiectivul nostru, al dascălilor, este formarea unui cetățean activ, responsabil, tolerant, iar acest lucru se poate obține și în contexte alternative de educație, pe parcursul cărora elevii vor achiziționa competențe sociale constituite din empatie, leadership, lucrul în echipă.

Conceptul de *cetățean activ* poate fi analizat din diverse perspective, dar esența lui constă în faptul că oamenii conviețuiesc, de aceea trebuie să integreze cele mai multe deprinderi și obișnuințe care exprimă raporturile sociale. Ținînd cont de faptul că una dintre competențele-cheie stabilite pentru învățămîntul din Republica Moldova este *cea culturală și interculturală*, am încercat formarea acesteia la elevi atât prin intermediul orelor de istorie, de educație civică și de educație antreprenorială, cît și prin activități extrașcolare. Am încercat să sintetizez în acest articol o parte din activitățile realizate în cadrul unor *școli de vară și tabere de vacanță*, la care am participat în calitate de profesor de discipline socio-umane, antrenor, formator, autor de programe, activități ce presupun multă creativitate, interactivitate, stabilirea unei relații de colaborare fructuoasă elevi-profesori-părinți-comunitate pentru un parteneriat de durată.

Din perspectiva unui profesor de științe socioumane, educația interculturală ar presupune:

- dezvoltarea conștiinței și a comportamentelor copiilor în spiritul toleranței și al nediscriminării, al acceptării de șanse egale pentru toți;
- crearea unui sistem coerent și coordonat de incluziune a copiilor preșcolari de alte etnii și pregătirea celorlalți copii în vederea acceptării acestora alături de ei, fără diferențe de manifestare comportamentală sau verbală;
- realizarea unor contexte educaționale care să permită copiilor formarea competențelor și a atitudinilor specifice unei educații interculturale;
- facilitarea dialogului intercultural și promovarea multiculturalismului, cu scopul promovării înțelegerii, a toleranței și a respectului pentru diversitate;
- formarea și dezvoltarea respectului față de valorile europene prin promovarea identității și a culturii naționale.

În dobîndirea competenței interculturale, unii specialiști (S. Meyer) identifică 3 etape:

Nivelul monocultural	Nivelul intercultural	Nivelul transcultural
Pentru a putea înțelege o cultură străină, persoana se bazează pe percepția propriei culturi. Predomină prejudecățile și stereotipurile.	Cunoștințele despre cultura străină ne permit să efectuăm un studiu comparativ.	Persoana devine mediator între cele două culturi, utilizând principiile cooperării și comunicării.

SECVENȚE DIDACTICE DIN ȘCOLI DE VARĂ ȘI TABERE TEMATICE DE VACANȚĂ

1. DIVERSITATEA NU ESTE UN VICIU, CI UN BENEFICIU

Grup-țintă: copii de vîrstă mică și mijlocie (6-12 ani).

EVOCARE

Iepurașul hoinar

- Așezați-vă într-un cerc (pe scaune, pe iarbă, pe perne, în funcție de anturaj). Rugați un voluntar să conducă jocul sau acest rol poate fi îndeplinit de dvs. Moderatorul (Iepurașul) va enunța: „Caut pe cineva care are ochi albaștri”, cei care se regăsesc în spusele lui trebuie rapid să facă schimb de locuri. Iepurașul ocupă și el un loc, în cerc rămînînd altă persoană, care va continua jocul. Activitatea permite să stabilim asemănările și diferențele dintre membrii grupului.

REALIZARE A SENSULUI

- Debrifarea jocului: Ce ați aflat despre colegi? Prin ce vă asemănați? Prin ce vă deosebiți? Cum credeți, ce este mai important: să te asemeni cu cineva sau să fii diferit?
- Participanților li se repartizează cîte o coală de hîrtie și o carioca, pentru a desena un simbol care să îi reprezinte (30 sec.), lucrările fiind afișate apoi pe tablă, pe perete. Ei vor încerca să decodifice simbolul, ghicind ce a dorit să spună colegul despre sine.
- Citiți textul.

GIRAFĂ ȘI ELEFANTUL

Într-o mică comunitate suburbană, o girafă avea o casă nouă, construită după preferințele familiei sale. Era o casă minunată, cu tavane mărite și praguri înalte. Ferestrele largi asigurau un maxim de lumină și priveliști frumoase, protejînd, în același timp, viața privată a familiei. Holurile strîmte economiseau spațiul valoros fără a afecta confortul. Casa era atît de bine făcută încît a obținut premiul național Casa Anului pentru Girafe. Proprietarii ei erau foarte mîndri. Într-o zi, girafa, lucrînd în magazinul său de lemnărie avangardistă, la subsol, s-a uitat pe fereastră. Pe stradă venea un elefant. „Îl cunosc. Am lucrat împreună. Și el este un lucrător în lemn excelent. O să-l invit să-mi vadă noul magazin. Poate vom lucra împreună la unele proiecte”. Girafa și-a scos capul pe fereastră și l-a invitat pe elefant să intre. Elefantul a fost încîntat; îi plăcuse să lucreze cu girafa și abia aștepta să o cunoască mai bine. În plus, știa despre magazinul de lemnărie și voia să-l vadă. Așa că a ajuns pînă la ușa de la subsol și aștepta ca aceasta să se deschidă.

- Intră, intră, spuse girafa. Dar imediat au întîmpinat o problemă, elefantul nu încăpea pe ușă.
- Ce bine că am făcut această ușă expandabilă pentru necesitățile de echipament ale magazinului meu de lemnărie, a spus girafa. Dă-mi un minut să rezolv problema.

A scos niște șuruburi și niște scînduri, pentru ca elefantul să poată intra. Cele două cunoștințe schimbau fericele povești despre lucratul în lemn cînd soția girafei își cheamă soțul:

- La telefon, dragule, este șeful tău.

- Ar fi bine să răspund sus în cameră. Te rog, simte-te ca acasă, s-ar putea să dureze puțin.

Elefantul s-a uitat în jur, a văzut o lucrare pe jumătate terminată, pe masa de string, în colțul mai îndepărtat, și s-a decis să o examineze mai bine. Trecînd prin ușa ce ducea la magazin, a auzit un scîrțîit amenințător. S-a dat înapoi, zgîrîindu-se la cap.

- Poate voi merge la girafă la etaj, s-a gîndit el.

Dar, pe măsură ce începu să urce scările, auzi cum acestea crapă. Sări jos și căzu, rezemîndu-se de pereți. Și acesta începu să se dărîme. Așa cum stătea acolo întors pe dos și descurajat, girafa coborî scările.

- Ce Dumnezeu se întîmplă aici? întrebă ea uimită.

- Încercam să mă simt ca acasă, spuse elefantul.

Girafa se uită în jur.

- OK, văd care e problema. Cadrul ușii e prea strîmt. Va trebui să te facem mai mic. Este o sală de aerobic aici aproape. Dacă ai merge la niște sesiuni, te-am putea aduce la dimensiuni adecvate.

- Poate, spuse elefantul, fără să pară prea convins.

- Iar scările sînt prea puțin rezistente ca să care greutatea ta, continuă girafa. Dacă ai lua niște lecții de balet noaptea, sînt sigură că te-am putea face mai grațios. Chiar sper că o să te apuci. Îmi place să te am aici.

- Poate, spuse elefantul. Dar, ca să fiu sincer, nu sînt sigur că o casă concepută pentru o girafă va fi vreodată bună pentru un elefant, cel puțin nu fără unele schimbări majore.

(fragment din *Building a House for Diversity* de R. Roosevelt Thomas, 1999)

6 De Ce?

Se scrie pe poster o întrebare cu referire la textul lecturat, după care un răspuns la această întrebare. Etapa următoare a tehnicii presupune o nouă întrebare în baza răspunsului anterior. De exemplu:

- De ce elefantul nu s-a simțit confortabil în casa girafei? (Pentru că...)

REFLECȚIE

Sarcină cu multiple modalități de realizare

- Reprezentați diversitatea grupului vostru prin: vers, cîntec, statuie vie, dans.

EXTINDERE

Scriere liberă

Locul de pe glob unde mi-ar plăcea să trăiesc este...

2. DIFERIȚI, DAR EGALI

EVOCARE

- Participanții sînt rugați să se alinieze de la cel mai înalt la cel mai scund; de la cel mai tînăr la cel mai vîrstnic; să se grupeze cei care sînt născuți vara, toamna, iarna, primăvara; să formeze grupuri cei cărora le place același gen de muzică sau practică același sport etc.

REALIZARE A SENSULUI

Discuție dirijată

- În ce caz v-a fost mai ușor să va aliniați sau să vă grupați? De ce?
- Prin ce se aseamănă ființele umane? Prin ce se deosebesc?
- Cum trebuie să reacționăm atunci cînd o persoană gîndește, acționează, se îmbracă, vorbește sau arată diferit de noi? De ce?

Bomboanele colorate

- Moderatorul aduce în fața grupului un bol cu bomboane colorate M&M's și îi dă fiecărui participant câte una, de o anumită culoare, pentru a o descrie. Ulterior, le propune să guste bomboana și să o descrie din nou. Cineva va spune că este gustoasă, cineva că e dulce, cineva că nu e prea bună... Atunci moderatorul trage concluzia: *Ele arată diferit, dar sînt la fel în interior, adică au aceeași compoziție.*
- Ce puteți spune despre aceste bomboane la prima vedere?
- De ce sîntem și noi la fel ca aceste bomboane?
- A fost o bomboană mai gustoasă decît alta?
- De ce ați ales o bomboană de o anumite culoare: verde, galbenă, roșie?
- Culoarea a făcut cumva diferența dintre gustul bomboanei?
- Dacă preferăm bomboana de culoare roșie, cea galbenă nu este la fel de bună?

Asemeni acestor bomboane, noi, oamenii, sîntem făcuți din anumite „ingrediente”. Avem nas, sînge, gură, sentimente, inimă, totuși sîntem diferiți. Cum ar fi dacă toți membrii grupului nostru ar arăta la fel, ar purta pantofi de aceeași mărime, ar avea aceeași culoare și lungime a părului?

- Pentru această activitate, le propunem copiilor să se grupeze în 2 echipe eterogene și, în baza textelor de mai jos, să reprezinte *Diversitatea umană* printr-un cluster.

AFIȘ LA UN RESTAURANT PARIZIAN

Dumnezeul tău este evreu,
Mașina pe care o ai este japoneză,
Pizza este italiană,
Democrația pe care o practici este grecească,
Cafeaua ta este braziliană,
Ceasul îți este elvețian
Cămașa ta este indiană,
Radioul tău este coreean,
Vacanțele tale sînt turcești,
tunisiene sau marocane,
Cifrele tale sînt arabe,
Scrisul îți este latin.
Și... îi reproșezi vecinului tău că este străin.

DIFERIȚI

Salut, sînt eu!
Diferit de tot ceea ce ai văzut pînă acum,
Diferit de tot ceea ce vei vedea de acum încolo.
Mai înalt decît John, mai scund decît Sue,
Cu părul mai întunecat decît al lui Nancy,
Cu ochi nici negri, nici verzi,
Nici albaștri, dar ceva de mijloc,
Mai pistruiat decît Don sau Fred.
Jane citește mai bine decît mine,
Jim aleargă mai repede, ceea ce mă face trist,
Mîinile lui Johnny sînt de culoarea ciocolatei,
Dar are cel mai frumos zîmbet din oraș,
Mîinile lui Judy sînt aproape albe
Și eu am pielea întunecată.
Totul este corect –
Pentru că Johnny e EL și eu sînt EU
Toți diferiți, așa cum putem fi !

(autor necunoscut)

Ghid pentru învățare

RASELE UMANE

Astăzi, în lume, se numără circa 2000 de variații rasiale. Potrivit oamenilor de știință, începînd cu 1970, a existat o creștere de 223% la căsătoriile mixte între grupuri etnice. Care sînt efectele acestui proces? Să însemne oare că în curînd oamenii nu se vor mai putea identifica drept „alb”, „negru”...? Curios este și faptul că în SUA, conform unui recensămînt recent, se atestă mai mult de 100 de etnii.

Există multe teorii despre rasă. Unii oameni de știință susțin ipoteza că acum 100 de mii de ani în lume existau doar 3 rase: mongoloidă (asiatică), negroidă (africană) și caucaziană (europeană). Astăzi, întregul concept de rasă este reexaminat. Unele teorii ne spun că cele 3 rase de bază s-au dezvoltat dife-

rit pe parcursul istoriei, pentru a se putea adapta la condiții fizice sau climaterice specifice. De exemplu, rasa mongoloidă și-a dezvoltat niște pleoape deosebite datorită faptului că reprezentanții ei locuiau în regiuni muntoase, cu vânturi puternice, ceea ce i-ar fi ajutat să se apere de praf. Pentru că ochii lor par mai înguști decât ochii persoanelor de rasă alba, unii oameni au ideea greșită că asiaticii ar fi misterioși, vicleni. Același argument se aduce și în ceea ce privește statura lor – ei sînt mai scunzi și pot păstra mai bine căldura corpului. În Africa Centrală, oamenii sînt înalți și slabi, iar pielea lor conține o substanță numită melanină, ce îi protejează de razele puternice ale soarelui. Pielea asiaticilor conține însă mai mult caroten, ceea ce îi conferă culoarea gălbuie, iar albi au mai multă cheratină. Deci pielea celor 3 rase conține diverse substanțe chimice într-o combinație și concentrație diferită, iar, combinate, ele formează alte sute de rase mixte. Melanina se mai găsește și în părul uman, ca și pigmentul galben-auriu numit caroten. Atunci cînd există o cantitate mare de melanină, părul este de culoare închisă, iar cînd aceasta lipsește – părul este blond. Părul roșcat este rezultatul unei cantități mici de melanină și a unei cantități mari de caroten galben-auriu. Unii antropologi resping teoria raselor, deoarece aceasta ar fi cauzat, pe parcursul secolelor, discriminarea.

(*Culorile lumii*, Duvall, 1994)

REFLECȚIE

- Continuați gîndul: *Noi, oamenii, sîntem ca bomboanele colorate...*

EXTINDERE

- Desenați sau confecționați o păpușă caracteristică unui anumit popor.

3. TOLERANȚA ȘI NONDISCRIMINAREA

EVOCARE

Urșii albi și pinguinii

- Moderatorul invită doi participanți să fie „urși”. Ei se vor ține de mîini, formînd un cerc. Scopul lor este să prindă în cerc alt participant – „un pinguin”, care, intrînd în cerc, „se transformă în urs”. Jocul continuă pînă cînd toți „pinguinii” devin „urși”.
- Debriefarea jocului:
 - Ce s-ar fi întîmplat dacă jocul s-ar fi numit *Urșii bruni și iepurașii*?
 - Cum s-ar modifica evoluția jocului dacă în rol de „urși” ar fi fost alți membri ai grupului?
 - Ce rol v-a plăcut mai mult? De ce?

REALIZARE A SENSULUI

Jurnalul dublu

Moto: „ <i>Toți oamenii sînt pămînteni.</i> ”	Comentarea motoului
---	---------------------

- Demonstrați, prin pantomimă, o problemă socială cu care se confruntă societatea noastră: *Discriminarea copiilor cu dizabilități, Cerșitul, Subalimentația.*
- Citiți textul.

ISTORIA LUI RAJMOND MEROVICI

Am venit aici în noiembrie. După sărbătorile de Crăciun, am mers la școală. Directorul ne-a întrebat: Ce obiecte doriți să luați? În țara mea, am absolvit școala primară. Ajunși aici, am mers încă 2 ani la școala medie, care, de fapt, este același lucru. La pauze și la prînz, stăteam nemișcat, deoarece nu cunoșteam pe nimeni. Nu știam cum să merg să servesc prînzul. Nu eram prietenos. Mă gîndeam cum să vorbesc cu ei dacă nu cunosc engleza. Majoritatea timpului eram singur. Încercam să mă descurc cu emoțiile mele și

nu vedeam cum se descurcă părinții, frații și surorile. Cu timpul însă am început să mă obișnuiesc cu acest mod de viață. Încerc să mă adaptez. Mai greu le este părinților mei. Tatăl meu a fost medic, a lucrat la spital. Acum stă acasă, ceea ce îl distruge. Vrea să lucreze ca radiolog, dar nu poate obține un post la spital – toți îl resping, cred că e vorba de cunoașterea insuficientă a englezei. Dimineața merge la plimbare, apoi cumpără un ziar albanez, ca să vadă care e situația acolo. Tatăl meu și prietenii lui din Kosovo încearcă să adune bani pentru mamele cu copii care au rămas acolo. Avem un program TV albanez prin satelit, care arată ce se întâmplă în zona de război, unde mor oameni. După ce privim știrile sîntem devastați. Devii trist cînd auzi astfel de lucruri. Nu e bine să urăști un popor întreg, pe sîrbi, dar îi urăsc. Ei au țara lor. De ce vor țara noastră? De ce vor pămîntul nostru? Îmi este greu să transmit acest mesaj prietenilor mei englezi. Ei nu au trecut prin război, nu știu ce înseamnă asta. Am prietenii mei albanezi. Ne adunăm și ne place să petrecem timpul împreună. Încercăm să ne construim o viață nouă aici. E ca și cum te-ai fi născut din nou.

REFLECȚIE

3-2-1

- Identificați în text 3 probleme cu care se confruntă Rajmond.
- Propuneți 2 modalități de a o ajuta pe Rajmond.
- Scrieți un mesaj președintelui Republicii Moldova în care să-l rugați să prevină apariția unei situații similare în țara noastră.

EXTINDERE

- Încercați acasă, sau în alt mediu în care vă aflați mai des, să vă legați una dintre mîini la spate, pentru o oră. Faceți lucrurile obișnuite ținînd mîna imobilizată. Pe parcursul altei ore, încercați să vă legați ochii cu o eșarfă și să urmați programul obișnuit de lucru. Aștept relatările voastre.

4. DISCRIMINAREA DE GEN

Grup-țintă: copii de 10-16 ani.

EVOCARE

Un bărbat poate, o femeie poate

- Aruncînd mingea, moderatorul numește o acțiune. Dacă aceasta poate fi îndeplinită și de bărbat, și de femeie, mingea este prinsă, dacă nu – este lăsată să cadă (de ex. – poate zbura în cosmos; conduce un tractor; trata dinții; coase haine; repara un automobil; realiza coafuri deosebite etc.). În rezultat, copiii sesizează că, de fapt, toate profesiile pot fi îmbrățișate cu succes atît de către persoane de gen feminin, cît și masculin, identificînd stereotipurile de gen prezente în societate.

REALIZARE A SENSULUI

- Participanții vor forma 3 grupuri. În baza surselor mass-media, a unor texte suplimentare, a cunoștințelor anterioare, ei vor completa schema de mai jos cu alte forme de discriminare:

Tipuri de discriminare	
Discriminare directă Tratamentul diferențiat este generat în mod intenționat.	Discriminare indirectă Tratamentul diferențiat are la bază o decizie inechitabilă luată anterior.
De ex.: Femeile sînt plătite mai puțin chiar dacă au aceeași pregătire profesională și îndeplinesc același volum de lucru.	De ex.: Femeile nu pot conduce automobilul atît de bine precum o fac bărbații.

Grupul 1

Discriminarea reprezintă un comportament de excludere sau de reducere a accesului unor indivizi la anumite resurse. Discriminarea este „orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vîrstă, dizabilitate, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrîngerea, înlăturarea recunoașterii sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.” Expresia *discriminare rasială* are în vedere orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică.

Grupul 2

Art.1. Statele părți condamnă discriminarea rasială și se angajează să urmeze, prin toate mijloacele potrivite și fără întârziere, o politică menită să elimine orice formă de discriminare rasială, să favorizeze înțelegerea între toate rasele și în acest scop:

- a) fiecare stat parte se angajează să nu recurgă la acte sau practici de discriminare rasială împotriva unor persoane, grupuri de persoane sau instituții și să facă în așa fel încît toate autoritățile publice și instituțiile publice, naționale și locale, să se conformeze acestei obligații;
- b) fiecare stat parte se angajează să nu încurajeze, să nu apere și să nu sprijine discriminarea rasială practică de vreă persoană sau organizație, oricare ar fi ea;
- c) fiecare stat parte trebuie să ia măsuri eficace pentru a reexamina politica guvernamentală națională și locală și pentru a modifica, abroga sau anula orice lege și orice reglementare avînd drept efect crearea discriminării rasiale sau perpetuarea ei, acolo unde există;
- d) fiecare stat parte trebuie, prin toate mijloacele corespunzătoare, inclusiv, dacă împrejurările o cer, prin măsuri legislative, să interzică discriminarea rasială practică de persoane, de grupuri sau de organizații și să-i pună capăt;
- e) fiecare stat parte se angajează să favorizeze, dacă va fi cazul, organizațiile și mișcările integraționiste multirasiale și alte mijloace de natură a elimina barierele între rase și de a descuraja ceea ce tinde spre întărirea dezbinării rasiale.

Art. 2. Statele părți vor lua, dacă împrejurările o vor cere, măsuri speciale și concrete în domeniile social, economic, cultural și altele, pentru a asigura cum se cuvine dezvoltarea sau protecția unor grupuri rasiale sau anumitor indivizi, în scopul de a le garanta, în condiții de egalitate, deplina exercitare a drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Aceste măsuri nu vor putea în nici un caz să aibă drept efect menținerea de drepturi inegale sau deosebite pentru diversele grupuri rasiale, odată atinse obiectivele pentru care au fost adoptate.

Grupul 3

Art. 3. Statele părți condamnă în special segregarea rasială și apartheidul și se angajează să prevină, să interzică și să elimine pe teritoriile ținînd de jurisdicția lor toate practicile de această natură.

Art. 4. Statele părți condamnă orice propagandă și orice organizații care se inspiră din idei sau teorii bazate pe superioritatea unei rase sau unui grup de persoane de o anumită culoare sau de o anumită origine etnică, sau care pretind să justifice sau să încurajeze orice formă de ură și de discriminare rasială și se angajează să adopte de îndată măsuri pozitive menite să elimine orice incitare la o astfel de discriminare sau orice acte de discriminare și, în acest scop, ținînd seama de principiile formulate în Declarația universală a drepturilor omului și de drepturile enunțate în mod expres în articolul 5 al prezentei Convenții, ele se angajează îndeosebi:

- a) să declare delict pedepsite prin lege orice difuzare de idei bazate pe superioritate sau ură rasială, orice incitare la discriminare rasială ca și orice acte de violență sau provocare la astfel de acte, îndreptate împotriva oricărei rase sau oricărui grup de persoane de o altă culoare sau de o altă origine etnică, precum și orice sprijin acordat unor activități rasiste, inclusiv finanțarea lor;
- b) să declare ilegale și să interzică organizațiile, precum și activitățile de propagandă organizată și

- orice alt fel de activitate de propagandă care incită la discriminare rasială și care o încurajează și să declare delict pedepsit prin lege participarea la aceste organizații sau la aceste activități;
- c) să nu permită autorităților publice sau instituțiilor publice, naționale sau locale, să incite la discriminare rasială sau s-o încurajeze.

REFLECȚIE

Metoda **FRISCO** presupune rezolvarea unei probleme de către membrii grupului pe baza interpretării unui rol specific. Anterior activității, putem realiza un sondaj, copiii urmînd să răspundă prin DA sau Nu la întrebarea: *Va dispărea discriminarea în secolul al XXI-lea?*

Etape:

1. Identificarea problemei: *Discriminarea în secolul al XXI-lea.*

2. Repartizarea rolurilor:

A. *Exuberanții* – emit idei originale, imposibil de transpus în practică; susțin că discriminarea va dispărea și lumea va trăi în armonie, iar diferențele ne vor face viața mai frumoasă și mai interesantă etc.

B. *Pesimiștii* – neagă oportunitatea oricărei îmbunătățiri; aduc exemple ce accentuează existența și perpetuarea discriminării de gen, vîrstă, origine socială în diverse regiuni ale globului etc.

C. *Optimiștii* – critică poziția pesimiștilor și susțin în mod realist ideile exuberanților; aduc argumente privind eforturile comunității internaționale de a combate discriminarea de orice tip etc.

D. *Conservatorii* – apreciază valoarea soluțiilor vechi, le punctează neajunsurile și se pronunță pentru menținerea lor fără a exclude eventualele îmbunătățiri; subscriu ideii că discriminarea nu va dispărea, deoarece sîntem diferiți, iar diferențele nasc prejudecăți și stereotipuri etc.

3. Dezbaterea problemei

Metoda presupune argumentarea poziției elevului din perspectiva rolului pe care l-a primit, chiar dacă nu este de acord cu afirmațiile sau soluțiile pe care le propune. În rezultat, copiii identifică tipurile de discriminare prezente atît în țara noastră, cît și în întreaga lume, aduc exemple, sugerează căi de depășire sau de evitare a problemei anunțate.

EXTINDERE

În calitate de extindere, le propunem copiilor să observe, timp de 5-7 zile, diverse tipuri de discriminare (în viața cotidiană, reflectate în mass-media etc.) și să le înregistreze într-un jurnal. În cadrul unei alte activități, ei vor emite soluții pentru diminuarea sau evitarea conflictelor cauzate de discriminare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Leca C. (coord.) Evaluarea competențelor civice ale elevilor. Exemple de bune practici. București, 2004.
2. Racu T. Formarea competențelor civice la elevi. Ghid practic. SIEDO. Chișinău, 2010.
3. Aflatoun. Child social&financial education. Training manual. Amsterdam, 2011.
4. Gorincioi V. Sugestii pentru a educa cetățeni democrați. *Didactica Pro...*, nr. 1, 2001.
5. Educație civică. Supliment al revistei *Didactica Pro...*, Chișinău, 2006.
6. Competențe-cheie pentru educația pe tot parcursul vieții – un cadru de referință european, noiembrie, 2006.
7. Uzicov N., Olaru V. Cunoașterea drepturilor refugiaților pentru educarea toleranței. Chișinău, 2003.
8. Educacion intercultural: Analisis y solucion de conflictos. Madrid, 1994.
9. <http://www.scribube.com>
10. <http://eycb.coe.int/edupack/07.html>

Formarea competenței interculturale la orele de fizică

Viorel BOCANCEA,
Universitatea de Stat din Tiraspol
Victor CIUVAGA,
Liceul Teoretic C. Stere, or. Soroca

Interculturalitatea reprezintă o dimensiune a lumii contemporane. Societatea prefigurează o intensificare a schimburilor și transformărilor în toate domeniile, inclusiv în învățământ. Educația interculturală urmărește îmbunătățirea conexiunilor interpersonale și implică membrii diferitelor culturi. Scopul acesteia este de a facilita relațiile interculturale, de a contribui la formarea atitudinii de toleranță, de acceptare a celuilalt. Deosebirile dintre oameni vizează mai multe arii: limbă, religie, tradiții; practici sociale de comunicare, de relaționare, vestimentare, de alimentare, de producție, de petrecere a timpului liber etc. În funcție de acestea, individul, în interacțiunile sale, poate avea reacții complexe: fie de acceptare, fie de negare a celuilalt. Valorile incluse în finalitățile educației interculturale nu se pot realiza de la sine. Deschiderea față de celălalt, acceptarea acestuia, toleranța nu sînt înnăscute, ci se construiesc prin demersuri educaționale sistematice. Din perspectiva cultivării și promovării valorilor în cauză, rolul școlii în transformarea diferențelor într-o sursă a dezvoltării personale și comunitare – nu în sursă pentru prejudecăți, tensiuni, disconfort – este deosebit de important.

Problema pluralismului cultural este tot mai des dezbătută în perimetrele occidentale și constituie un suport acțional în multe state democratice din lume. Se formulează ipoteza că minoritățile etnice au un stil unic de învățare și curriculumul educațional ar trebui revizuit pentru a veni în întîmpinarea stilului cognitiv și profilului spiritual al elevilor care fac parte din diferite culturi. Planul de învățământ și programele analitice se recomandă să fie structurate astfel încît să interpreteze evenimentele în funcție de punctele de vedere ale unui grup etnic.

Perspectiva interculturală de concepere a educației poate conduce la atenuarea conflictelor și la eradicarea violenței în școală, prin formarea următoarelor comportamente, atitudini, deprinderi: deschidere spre comunicare și cooperare; instaurarea încrederii în cadrul unui grup; respectul de sine și față de ceilalți, toleranță față de opinii diferite; luare de decizii în mod democratic; acceptarea responsabilității; soluționarea problemelor interpersonale; gestionarea emoțiilor; capacitatea de a evita altercațiile fizice etc.

DEZVOLTAREA COMPETENȚEI INTERCULTURALE

Conceptul de *competență interculturală* vizează un ansamblu de cunoștințe, abilități, aptitudini și comportamente, care, utilizate armonios și complementar, îi permit individului rezolvarea unor situații de interacțiune interculturală. Aceasta se demonstrează prin găsirea unor soluții eficiente la problemele apărute în diferite contexte.

Competența interculturală include următoarele componente: cognitivă, afectivă și comportamentală. Componenta cognitivă presupune existența conștiinței culturale și interculturale. La acest nivel este implicată recunoașterea faptului că oamenii interpretează unul și același comportament diferit. Componenta afectivă cuprinde un ansamblu de atitudini: respect, recunoaștere, deschidere, valorizare, curiozitate față de celălalt. Componenta comportamentală și a comunicării presupune capacitatea de a empatiza, de a tolera prezența celuilalt, de a găsi și a utiliza optim modalități de adaptare în situații de interacțiune interculturală. Astfel, competența interculturală se poate evalua la nivel: cognitiv (capacitatea de conștientizare

și înțelegere a diverselor aspecte/situații, pentru a relaționa corespunzător și eficient), afectiv (atitudini, gradul de implicare emoțională, dorința și motivația de a comunica adecvat și eficient cu ceilalți) și comportamental (abilități, aptitudini mobilizate și manifestate în comportamente, pentru a relaționa eficient în interacțiunile de natură interculturală).

Competența culturală poate fi formată, dezvoltată și evaluată în funcție de cel puțin două variabile:

a) *situația externă*, prin care înțelegem totalitatea provocărilor care acționează asupra persoanei și la care aceasta trebuie să răspundă;

b) *resursele interne*, care vizează întregul potențial pe care trebuie să-l mobilizeze persoana aflată în situație de interacțiune interculturală pentru a avea un răspuns corespunzător.

Competențe formate și dezvoltate în mediul educațional formal. Activitățile instructiv-educative din școală reprezintă un cadru propice pentru dobândirea de către elevi a unor capacități care să constituie elementele fundamentale ale competenței interculturale. Se urmărește dezvoltarea cognitivă și metacognitivă a elevului prin formarea capacității de:

- a coopera cu colegii în realizarea sarcinilor primite;
- a elabora împreună cu ceilalți un cod comportamental comun față de credințe, norme, principii, valori, opinii diferite;
- a conștientiza caracteristicile propriei persoane, derivate din mediul cultural de proveniență, și a le valorifica în contexte corespunzătoare;
- a observa și evalua comportamentele colegilor în vederea raportării comparative la acestea;
- a stabili anumite repere (modele de personalitate, elemente simbolice) și a le urmări pe parcursul evoluției proprii;
- a se adapta și integra într-un colectiv, în medii interculturale.

Competențe formate și dezvoltate în mediul educațional nonformal. Activitățile desfășurate în afara clasei oferă elevilor multiple oportunități de participare la evenimente și acțiuni cu caracter intercultural. Activitățile de petrecere a timpului liber (excursii, vizite, tabere, expoziții, spectacole), precum și cele organizate într-un cadru socioprofesional contribuie la dezvoltarea la elevi a capacității de:

- a organiza activități interculturale;
- a stabili și menține prietenii, contacte interculturale;
- a explora și investiga alte medii culturale;
- a media și rezolva eventuale conflicte interculturale;
- a aplica anumite cunoștințe (limbi străine, geografie, fizică, istorie etc.) în situații interculturale.

Competențe formate și dezvoltate în mediul educațional informal, mediu ce cuprinde totalitatea influențelor exercitate asupra elevului la nivelul familiei, localității, comunității, grupului de prieteni, de mass-media. Elevii își pot dezvolta capacități de:

- a relaționa cu colegi care provin din medii culturale diferite și cu familiile acestora;
- a se implica în acțiuni cu caracter cultural, religios din comunitate;
- a viziona și audia emisiuni cu caracter intercultural;
- a citi materiale, cărți, reviste, ziare, broșuri care tratează teme interculturale;
- a accesa, prin intermediul Internetului, site-uri ce conțin materiale, programe, proiecte interculturale;
- a participa la acțiuni interculturale organizate de diverse asociații, fundații, instituții specializate în acest domeniu.

SENSIBILIZARE ȘI EXPRIMARE INTERCULTURALĂ

În acest sens, avem nevoie de cunoștințe, deprinderi și atitudini corespunzătoare.

Cunoștințe:

- asimilarea moștenirii culturale locale, naționale, europene;
- conștientizarea locului patrimoniului cultural al reprezentanților diferitelor culturi în lume;

- achiziționarea cunoștințelor de bază referitoare la opere valoroase ce aparțin altor culturi;
- înțelegerea diversității culturale și lingvistice din Europa și din alte regiuni ale lumii;
- conștientizarea necesității de a conserva această diversitate culturală și lingvistică.

Deprinderi/aptitudini:

- a aprecia critic și estetic cunoștințele obținute despre diferite culturi;
- a exprima punctul de vedere propriu prin variate mijloace;
- a compara propriile opinii cu cele ale reprezentanților altor culturi;
- a identifica și realiza oportunitățile sociale și economice în activitatea interculturală;
- a dezvolta aptitudini creative transferabile în diverse contexte profesionale.

Atitudini:

- înțelegerea profundă a propriei culturi și sentimentul identității ca bază a respectului și a deschiderii față de diversitatea exprimării culturale;
- manifestarea creativității și a voinței de a dezvolta propriul sens estetic prin practicarea exprimării artistice și participarea la activități interculturale.

SPECIFICUL FORMĂRII COMPETENȚEI INTERCULTURALE ÎN CONTEXTUL STUDIERII FIZICII

Disciplina școlară *Fizica. Astronomie* oferă oportunități considerabile pentru dobândirea de către elevi a unor capacități care ar constitui elementele fundamentale ale competenței interculturale. La ore, elevii acumulează cunoștințe despre viața și activitatea unor personalități marcante, care au contribuit la dezvoltarea fizicii și astronomiei. Există numeroase exemple de colaborare dintre savanți fizicieni, *reprezentanți ai diferitelor culturi*, care au condus la descoperiri științifice remarcabile (de exemplu, cea dintre Ernest Rutherford de la Universitatea din Cambridge (Marea Britanie) și discipolul său Piotr Kapița (Rusia), ambii laureați ai Premiului Nobel, care s-a soldat cu descoperiri în domeniul fizicii temperaturilor joase).

Totuși, posibilități mai ample pentru formarea competenței interculturale oferă activitățile extracurriculare la fizică: conferințe științifice, mese rotunde, serate, concursuri etc., în cadrul cărora tematica interculturală să fie abordată sub multiple aspecte.

Propunem proiectul unei sesiuni de comunicări cu dezbateri pe marginea invenției radioului.

Activitate extracurriculară la fizică

Clasa: a XII-a

Tema activității: *Cine a descoperit radioul sau nedreptățile istoriei*

Durata: 125 min.

Subcompetențe:

- cercetarea și elaborarea comunicărilor la subiectul activității prin prisma aportului reprezentanților diferitelor culturi;
- prezentarea investigațiilor proprii, în baza obiectivelor de cercetare științifică a problemelor abordate;
- argumentarea opiniei personale față de informațiile survenite din diferite surse, aparținând diferitelor culturi;
- compararea propriilor puncte de vedere cu cele ale reprezentanților altor culturi.

Obiectivele operaționale:

La sfârșitul activității, elevii vor fi capabili:

- O₁** – să argumenteze cine este inventatorul radioului, aducând 2-3 dovezi în acest sens;
- O₂** – să aprecieze contribuția oamenilor de știință, reprezentanți ai diferitelor culturi, în descoperirea radioului;
- O₃** – să evalueze/autoevalueze comunicările prezentate.

Resurse materiale: proiector multimedia, laptop cu acces la Internet, ecran, manual, literatură suplimentară.

Tehnologii didactice:

- metode: conversația euristică, explicația, sesiune de comunicări, demonstrația secvențelor video, dezbateri;
- forme de activitate cu elevii: în echipă: în timpul dezbaterii; frontal: pentru reactualizarea cunoștințelor, discutarea concluziilor formulate.

Scenariul activității extracurriculare

Nr.	Evenimentul didactic	Durata	Activitatea profesorului	Activitatea elevilor
1.	Moment organizatoric Captarea atenției	5 min.	<ul style="list-style-type: none"> – Salută elevii. – Anunță tema activității extracurriculare. – Anunță etapele desfășurării activității. – Enunță obiectivele activității. 	<ul style="list-style-type: none"> – Salută profesorul. – Se pregătesc pentru activitate. – Ascultă, notează în caiete.
2.	Evocare Vizionarea secvențelor video <i>Gîndește- perechi-prezintă</i> (Fișa 1)	20 min.	<ul style="list-style-type: none"> – Prezintă cîte un fragment din secvențele video [4],[5]. – Propune elevilor să își expună punctul de vedere privitor la persoana care a inventat radioul. 	<ul style="list-style-type: none"> – Se pregătesc pentru vizionare. – În timpul vizionării, fac notițe. – Meditează asupra celor vizionate. – Discută în perechi și prezintă punctul de vedere comun.
3.		15 min.	<p>Sesiunea de comunicări:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Prezintă tematica comunicărilor (Fișa 2). – Prezintă cerințele față de elaborarea comunicării (Fișa 3). 	<ul style="list-style-type: none"> – Prezintă comunicări. – Ascultă, notează în caiete.
4.	Realizare a sensului	60 min.	<p>Dezbateri:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Prezintă echipele, arbitrul (poate fi profesorul) și responsabilul de cronometrarea timpului. – Cere elevilor (publicului, care poate avea și drept de vot) să facă notițe. – Dă startul dezbaterii (se derulează conform regulilor K. Popper). – Anunță echipa învingătoare, discută cu publicul (Fișa 4). 	<ul style="list-style-type: none"> – Se grupează în echipe. – Analizează planul dezbaterii. – Pun întrebări profesorului. – Membrii echipelor participă la dezbateri, publicul ascultă și face notițe. – Pun întrebări profesorului. – Notează indicațiile profesorului.
5.	Reflecție <i>Graficul T</i>	20 min.	<ul style="list-style-type: none"> – Inventariază principalele momente ale activității. – Organizează completarea <i>Graficului T</i> (Fișa 5). – Propune să se răspundă la întrebarea: „Cum s-ar fi dezvoltat radioul dacă savanții, reprezentanți ai diferitelor culturi, ar fi cooperat?”. 	<ul style="list-style-type: none"> – Răspund la întrebările adresate de profesor. – Completează <i>Graficul T</i>. – Formulează concluzii.

6.	Extindere	5 min.	Propune elevilor să inițieze o investigație a contribuțiilor lui Nikola Tesla în descoperirea radioului [6], [7].	Precizează cerințele față de prezentarea rezultatelor investigației.
----	------------------	--------	---	--

Fișa 1. *Gîndește-perechi-prezintă*

Această tehnică are drept obiectiv principal formularea în perechi a unei atitudini. Elevii sînt împărțiți în perechi. După 3-5 minute de reflecție asupra problemei și de formulare în scris a opiniei (activitate obligatorie), partenerii își prezintă reciproc informația. Se discută ambele păreri și se elaborează o alocuțiune comună, care se prezintă clasei. Urmează dezbaterăa opiniilor [3].

Fișa 2. *Tematica comunicărilor*

- Activitatea lui A. Popov (<http://acum.tv/articol/36736/>; http://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_Stepanovich_Popov);
- Activitatea lui G. Marconi (<http://www.teenpress.ro/articole/istoria-radioului-azi-un-deal-maine-un-mapamond/>; http://ro.wikipedia.org/wiki/Guglielmo_Marconi);
- Activitatea lui Karoly Jozsef Irenaeus (<http://acum.tv/articol/36736/>; <https://sites.google.com/a/welcometoromania.ro/irenaeus/karoly-jozsef-irenaeus>).

Fișa 3. *Structura comunicării*

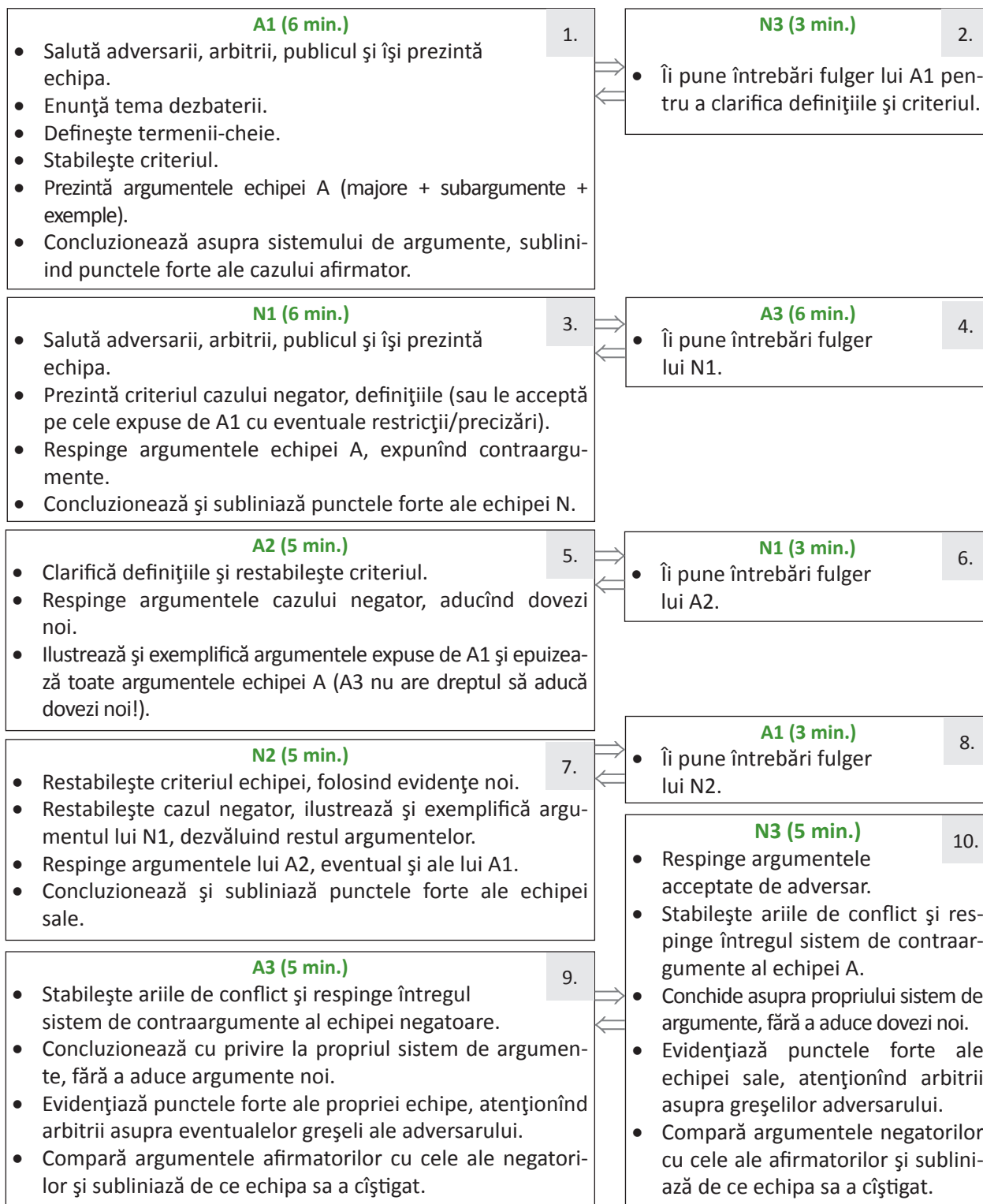
1. Introducere
 - Este caracterizată pe scurt biografia savantului;
 - Sînt formulate clar problemele și obiectivele investigațiilor preconizate;
 - Este formulată ipoteza cercetării.
2. Cuprins
 - Este expus amănunțit și succesiv conținutul problemei de cercetare;
 - Sînt prezentate rezultatele cercetărilor efectuate.
3. Încheiere
 - Sînt formulate concluziile investigațiilor efectuate;
 - Sînt enunțate recomandările de aplicare a acestora.
4. Anexe
 - Sînt incluse documente, foto, filme etc.
5. Bibliografie
 - Sînt listați autorii și lucrările la care s-au făcut referiri în proiect, din care s-au utilizat date, materiale.

Fișa 4. *Activitate-dezbatere*

Acest tip de activitate constă în orientarea demersului spre dobîndirea de către elevi a unor cunoștințe prin intermediul comunicării (tradiționale, deseori interactive), care deține ponderea hotărîtoare. De cele mai multe ori, evenimentul este divizat într-o serie de secvențe: pregătirea elevilor în vederea asimilării noilor cunoștințe, anunțarea subiectului și a obiectivelor de realizat, a temelor. Dezbaterea este un concurs de argumentare formală între două echipe sau persoane fizice, un instrument esențial pentru dezvoltarea și menținerea democrației și a societăților deschise, a toleranței față de punctele de vedere divergente; o modalitate pentru cei cu opinii opuse să discute pe marginea problemelor controversate (*pro* și *contra*) [1].

Structura unei runde [2]

Formatul Karl Popper este o formă structurată de dezbatere educațională, care are la bază dialogul dintre două echipe, numite în mod formal *Afirmatori* și *Negatori*. Fiecare echipă este compusă din 3 membri, care au la dispoziție o cantitate egală de timp pentru a argumenta în favoarea sau împotriva unei teme – *moțiune* (o afirmație care permite atît susține, cît și contrazicere). Participanții într-o rundă de dezbateri trebuie să prezinte argumente în baza unor raționamente logice și dovezi palpabile, nu în funcție de opiniile personale cu privire la tema abordată.

Fișa 5. Graficul T

Această tehnică are drept obiectiv principal găsirea argumentelor și a contraargumentelor într-o problemă binară. Graficul se proiectează în forma literei „T” și în el se înscriu binoame (da-nu; pro-contra). În partea stângă se vor puncta argumentele (avantaje, afirmare, prioritate etc.); în partea dreaptă se vor

nota contraargumentele (dezavantaje, negare, vulnerabile etc.). Completarea graficului este urmată de o analiză și de formularea concluziilor. Prin aplicarea tehnicii date elevii achiziționează abilități de comparare a diferitelor evenimente și fenomene. Se recomandă la etapa *Evocare* și la etapa *Reflecție*.

Condiții [3]:

1. Nu se insistă pe spontaneitatea ideilor, ci pe valabilitatea lor.
2. Persoana care lansează argumentul îl califică drept *pro* sau *contra* și îl formulează laconic.
3. Se urmărește ca argumentele să nu se repete.
4. În procesul de analiză, argumentele primesc indici de prioritate (cifre sau litere).

Exemplu

Moțiunea: G. Marconi – părintele radioului

Pro	Contra
Argumentarea afirmației că părintele radioului este G. Marconi.	Argumentarea afirmației că G. Marconi nu este părintele radioului.

Exemplu de tabel completat:

Pro	Contra
Argumentarea afirmației că părintele radioului este G. Marconi.	Argumentarea afirmației că G. Marconi nu este părintele radioului.
<ul style="list-style-type: none"> – A obținut primul brevet pentru sisteme de telegrafie fără fir. – A perfecționat continuu invenția, măbind raza de transmitere a informației. – A făcut posibilă recepția sunetului. – A asamblat eclatorul lui Hertz, antena lui Popov și coherorul lui Branly, realizând prima instalație de telegrafie fără fir. 	<ul style="list-style-type: none"> – A obținut brevet pentru sistem bazat pe invenții care nu îi aparțineau (eclatorul lui Hertz, antena lui Popov, coherorul lui Branly). – Nu a realizat prima radiogramă (transmitere a informației cu unde electromagnetice). – Este, mai degrabă, un promotor iscusit al radioului, deoarece a cooptat un număr mare de savanți, inventatori (inclusiv celebrul Edison) la dezvoltarea radiocomunicației.

În concluzie: Disciplina școlară *Fizica. Astronomie* poate contribui la formarea competenței interculturale prin intermediul conținuturilor legate de istoria acestei științe și de invențiile realizate de reprezentanții diferitelor culturi. O altă dimensiune de aplicare ar fi activitățile de protecție a mediului, la care pot participa elevi de diferite etnii, precum și colaborarea cu semenii de peste hotare în cadrul unor proiecte comune, cum ar fi instruirea la distanță, participarea la concursuri etc. Toate acestea favorizează cunoașterea mai profundă a diversității culturale și obținerea unui comportament bazat pe respect față de valorile proprii și ale reprezentanților diferitelor culturi.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. http://blog-fizica.first-jump.com/?l=ro&p=home&sp_p=0&sp_i=inacnkm
2. <http://www.slideshare.net/Koroli/alexei-slivca>
3. <http://prodidactica.md/files/4.pdf>
4. Попов и Маркони. <https://www.youtube.com/watch?v=bJQCYzmgelM>
5. Guglielmo Marconi and the invention of radio <https://www.youtube.com/watch?v=VM3JEUK6Q2s>
6. http://ro.wikipedia.org/wiki/Nikola_Tesla
7. http://noema.crifst.ro/doc/2012_3_01.pdf
8. Cerbușcă P. et. al. Dezbateri. Manual pentru elevi. Liga Națională de Dezbateri Preuniversitare. Chișinău, 2002.

Practici pentru dezvoltarea competenței interculturale

Daniela STATE,
Liceul Teoretic *Columna*, mun. Chișinău

În lumea modernă, diversitatea în sens larg – indiferent dacă este de natură culturală sau lingvistică – poate fi pusă pe seama a doi factori esențiali: intensificarea migrației și noile tehnologii de informare și comunicare, ambii lăsându-și amprenta nu numai pe persoanele mature, dar și pe copiii de vîrstă școlară mică. În acest context, rolul școlii este de a-i învăța pe viitorii tineri cum să conviețuiască într-o lume marcată de diferențe lingvistice și culturale, prin acceptarea acestora, dar și prin identificarea și însușirea valorilor care îi unesc.

Educația multiculturală în societatea modernă nu este numai o chestiune de descoperire a bogăției și varietății de aspecte de această natură în cadrul clasei de elevi, ci și în școală, comunitate. Toleranța față de aspectele mai puțin cunoscute trebuie să devină atitudini esențiale. Din cercetările psihologice reiese din ce în ce mai clar că interacțiunea între elevi în cadrul unui colectiv divers promovează un asemenea tip de experiență de învățare, ei fiind puși în mod inevitabil în fața unor concepții care diferă de cele personale.

În calitate de factor determinant al procesului educativ, școala trebuie să se orienteze nu numai către crearea cadrului adecvat în vederea autodezvoltării personale, dar și către definirea unui mediu care să furnizeze o experiență educațională de cea mai înaltă calitate. Pentru realizarea acestui obiectiv, elevii trebuie să depășească simpla memorare a unor informații prestabilite într-un anumit domeniu și să dezvolte o înțelegere integrată mai profundă a unor sisteme aflate în interacțiune complexă. Este esențială, în această privință, abilitatea de a gândi temeinic, creativ și din perspective diferite. Iar misiunea cadrului didactic este de a încuraja elevii să articuleze și să evalueze opinii, să asimileze date din variate surse și să emită judecăți într-un mod inovativ și modern. Este necesar să se propună situații de învățare care să-i angajeze pe elevi, să încurajeze discuțiile și să faciliteze dezbaterile, pentru a crea perspective multiple de abordare a diferitelor situații și probleme.

Educația interculturală formală include inițiative care sînt dezvoltate în interiorul sistemului școlar; școala este – după familie – agentul principal al socializării, prin care elevii obțin nu numai o educație academică, dar și învață despre propriul lor cod cultural.

Perspectiva interculturală se adresează tuturor. Nu este suficient a realiza lecții sau activități extrașcolare care au ca obiectiv cunoașterea specificului cultural al unei comunități, la ordinea zilei este participarea, implicarea, nu doar „vizionarea”. Prin urmare, se impune integrarea unei perspective interculturale în ansamblul activităților școlare și extrașcolare, la diferite discipline, în aspectul și climatul instituției, adică deschiderea școlii față de comunitate (promovînd relațiile învățători-elevi, elevi-elevi și învățători-învățători).

Educația interculturală nu trebuie să se limiteze la transmiterea unor conținuturi specifice în cadrul unei discipline particulare, consolidarea abordării sale interdisciplinare este fundamentală; nu poate fi concepută doar pentru mediul școlar, ci și în legătură cu cel extrașcolar (familie, grupuri sociale, instituții, comunități, mass-media).

Întrucît majoritatea disciplinelor școlare de la ciclul primar sînt predate de către învățătorul clasei, ceea ce oferă multiple oportunități pentru realizarea activităților interdisciplinare, și competența interculturală, ca oricare dintre competențele-cheie, este una interdisciplinară, învățătorii pot lesne identifica legăturile interdisciplinare, prin stabilirea timpului și a strategiei de realizare a acestor activități.

Modelele prezentate pot fi abordate creativ, cadrele didactice modificând unele conținuturi, alegând momentul oportun pentru realizarea lor. Deoarece orele de dirigenție, de educație moral-spirituală sau de educație tehnologică, prin caracterul lor, pot oferi un spațiu temporal și o libertate mai mare decât materiile de bază, anume aceste ore oferă numeroase posibilități pentru asemenea activități. Din cele 3 subiecte propuse, cel puțin 2 trebuie să fie actualizate și nu predate (și doar unul să fie nou pentru elevi).

Impunerea pe plan educativ a unor strategii eficiente de realizare a educației interculturale se poate realiza în contextul curriculumului actual, orientându-ne pe câteva direcții:

- pătrunderea diversității etnice și culturale în întreg mediul înconjurător;
- prețuirea diversității;
- întărirea și afirmarea propriei identități;
- introducerea conținuturilor cu referire la etnii și a diferențelor culturale în toate formele de învățământ;
- recunoașterea sărbătorilor și a festivităților specifice grupurilor etnice;
- reflectarea variatelor realități socioculturale în lecturi, povestiri, compoziții muzicale și plastice;
- folosirea în învățare a experiențelor diferite;
- recunoașterea succeselor și a contribuțiilor membrilor unui grup;
- valorificarea în curriculum a resurselor comunității locale;
- antrenarea tuturor copiilor în studiul continuu al comunității locale;
- interpretarea succeselor unor copii din perspectiva valorilor unui grup;

Există trei niveluri la care se pot identifica *strategii și forme de realizare a educației interculturale*: la nivelul curriculumului nucleu; la nivelul curriculumului la decizia școlii; la nivelul activităților extracurriculare.

Perspectiva interculturală de concepere a educației conduce la evitarea conflictelor și a violenței. Încă de la vîrstă școlară, copilul este sprijinit să-și formeze deprinderea de a comunica, a asculta și a vorbi, de a lua decizii în mod democratic în cadrul grupului, de a se implica în rezolvarea problemelor interpersonale. De aici și misiunea învățătorului de a acorda o atenție deosebită stăpînirii emoțiilor primare, evitînd altercațiile, cît și educării respectului de sine și pentru alții, a toleranței față de opinii diferite.

Competențele interculturale îi ajută pe elevi:

- să se inițieze în modelele active și participative, în învățarea prin grupuri cooperante, în organizarea de proiecte colective, în animarea unor jocuri de simulare, a unor interpretări de roluri, în dezbateri;
- să se obișnuiască să medieze conflictele, să descopere prejudecățile și stereotipurile și să perceapă cunoașterea din mai multe puncte de vedere;
- să conștientizeze neînțelegerile care pot surveni între persoane de limbi, culturi sau religii diferite și să contribuie la depășirea acestora;
- să dezvolte strategii novatoare și să coopereze cu partenerii din comunitate;
- să evalueze învățămîntul și educația nu numai în termeni de selecționare și competiție, ci și din punctul de vedere al raporturilor sociale care se pot dezvolta.

Interculturalitatea se cere a fi considerată o parte componentă a realității zilnice din școală, și nu o temă sau o activitate adăugată. Or, copilul nu poate fi lăsat singur în acțiunea sa de descoperire a asemănărilor și a diferențelor care îl înconjoară, de aceea trebuie creat un mediu adecvat de învățare și de valorificare a diversității ca resursă educațională.

Fiecare cadru didactic trebuie să-și propună să realizeze un proces de incluziune prin prelucrarea prechizițiilor culturale pe care le posedă elevii, prin proiectarea unor demersuri de comunicare interculturală în învățămînt, care vor conduce în mod firesc la soluționarea unor probleme. Incluziunea presupune nu numai racordarea elevilor la cultura clasei, școlii, comunității, ci și integrarea experienței culturale a noului venit în experiența comună a clasei. Or, un element cultural nu are niciodată un sens unic, izolat, ci se înscrie într-o evoluție, într-o istorie, într-o tradiție și desemnează realitatea unei experiențe concrete. Transmiterea acestui sens elevilor este un exercițiu dificil, interdisciplinar, ce imprimă acțiunii educative o dimensiune culturală.

Competențele interculturale constituie o necesitate majoră într-o societate multiculturală și acestea ar trebui să fie formate chiar din clasele primare.

Educația interculturală reprezintă o formulă ce corespunde unei schimbări paradigmatică a actului educativ în favoarea unei *învățări inovatoare*. Valorile avansate de *noile educații* sînt specifice societății contemporane: pacea și cooperarea, toleranța, democrația, comunicarea și mass-media, schimbarea și dezvoltarea etc. Acestea îmbogățesc *conținutul axiologic al educației*, făcîndu-l mult mai dinamic, și orientează sensul educației de la *modelul pluridisciplinar clasic* la *modelul interdisciplinar*.

Ne-am propus să venim cu cîteva demersuri de formare a competențelor interculturale la elevii de vîrstă școlară mică, cu recomandări practice, abordînd modelul interdisciplinar al curriculumului actual.

Clasa I

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
I	Limba română	Utilizarea majusculei la începutul propoziției, la prenume și nume de persoane.	<i>Majuscula la început de propoziție și la prenumele și numele de persoane</i>
	Dirigenție	Identificarea caracteristicilor personale.	<i>Mă mîndresc cu al meu nume</i>
	Educația tehnologică	Prezentarea unor informații despre sat, oraș și unele aspecte privind meșteșugurile populare.	<i>Meșteșugurile populare</i>

EVOCARE

- Citește/ascultă poezia.

NUMELE

Ce nume ai, copile drag?	Povața care o asculți –
Un nume e-o comoară.	Ea ne-a rămas și nouă
Un nume-l ai de la părinți	Din moși-strămoși: să le păstrezi
Și-un nume – de la țară.	Curate pe-amîndouă.

Vasile Romanciuc

REALIZARE A SENSULUI

- Scrie prenumele tău pe verticală, apoi completează fiecare linie orizontală cu cîte o însușire care începe cu litera dată și te caracterizează.

--

Fiecare copil are dreptul la un nume chiar de la naștere. Numele pe care l-ai primit te deosebește de alți copii, el este parte a identității tale. De aceea, trebuie să fii mîndru de el și să-l porți cu demnitate. Majoritatea numelor au variante de dezmiardare, care se numesc *diminutive*. Unele nume de familie ne permit să aflăm informații despre ocupațiile strămoșilor noștri: Moraru, Vieru, Dogaru, Cheianu etc.

- Pe tine cum te dezmiardă rudele? Iar prietenii?
- Care din numele tale îți place cel mai mult? De ce?

Știai oare că unele prenume sună diferit în limbi diferite, dar înseamnă același lucru? De exemplu, numele românesc Ion este cunoscut ca Ivan în limba rusă, John în engleză, Jean în franceză, Jan în poloneză ș.a.m.d., toate provenind de la numele ebraic Yohanán.

(Cultura bunei vecinătăți. Caiet pentru clasa I)

REFLECȚIE

- Literele din numele de mai jos au fost încurcate. Restabilește-le ordinea.

AROTUR R _____ ICONBAU C _____
EVIUR V _____ COTOIRUR C _____

Soluții: Rotaru, Ciobanu, Vieru, Croitoru

- Cum crezi, ce ocupație aveau strămoșii de la care provin următoarele nume?

Moraru – Pîslaru – Ciobanu –
Ciubotaru – Olaru – Grădinaru –

- Unde poți întâlni aceste meserii: în localități rurale sau urbane?

- Alcătuieste propoziții în care să folosești și cuvinte ce denumesc numele de mai sus, dar și meseria de la care provin.

EXTINDERE

- Cu ajutorul doamnei învățătoare, „tradu” numele ce urmează din limba:

rusă	găgăuză
Colesnic _____	Calpacci _____
Cuznețov _____	Dermenji _____
Plotnicov _____	Berber _____
Melnic _____	Demerji _____
Sadovnic _____	Terzi _____

Soluții: Colesnic – rotar, Cuznețov – fierar, Plotnicov – lemnar, Melnic – morar, Sadovnic – livădar;

Calpacci – căciular, Dermenji – morar, Berber – frizer, Demerji – fierar, Terzi – croitor.

- Ce meserie aveau persoanele care purtau numele de mai sus?
- Ce produse/obiecte obținea fiecare în rezultatul muncii sale?
- Ce unelte (ustensile) folosea?
- Cum se scrie fiecare dintre aceste nume?
- Află de la părinți de ce te-au numit anume așa și povestește-le colegilor în clasă.

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
I	Limba română	Identificarea unor imagini la textul/fragmentul citit și analiza prin comparare.	<i>Textul și imaginea</i>
	Educația tehnologică	Identificarea articolelor de port popular după aspect, denumire, funcție.	<i>Obiecte de port popular (cămăși femeiești și bărbătești; catrințe, batiste în 3 colțuri, cingători etc.) Funcțiile, aspectul obiectelor de port popular</i>

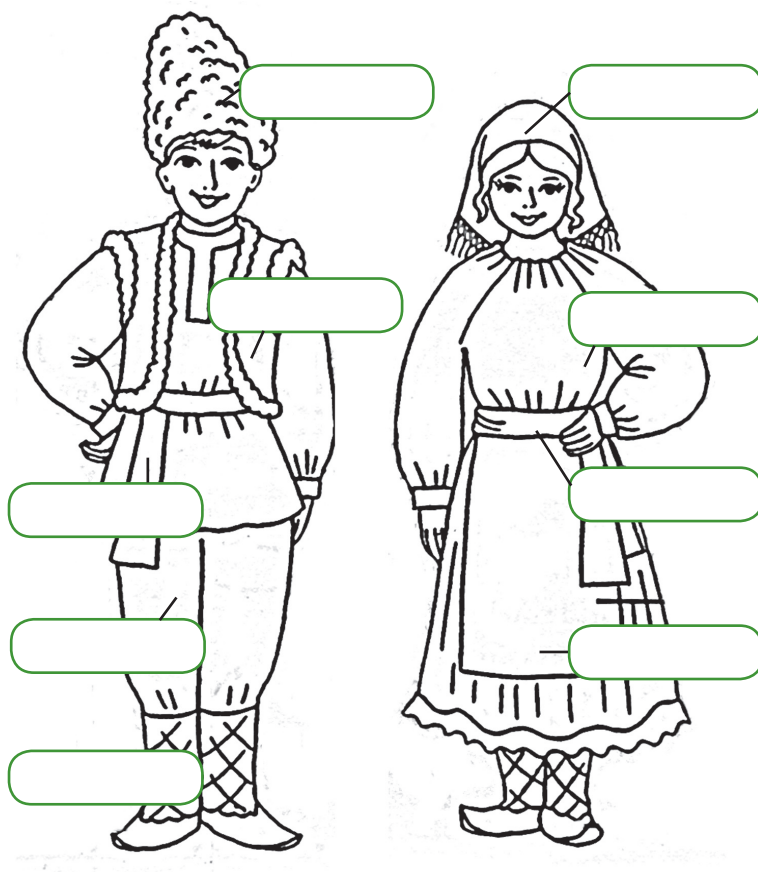
EVOCARE

- Ce elemente ale portului românesc cunoști?
- Ce culori au, de obicei, aceste elemente?
- Ce obiecte/ornamente sînt reprezentate pe ele?
- Citește/ascultă poezia.

Iată-mă, sînt românaș.
 Deși mic, dar drăgălaș.
 Tata zice că-s fecior,
 Iar mama: puișor.
 Mă îmbracă, mă gătește
 Uite-așa pe românește:
 Cu **opinci** cu **zurgălăi**,
 Cum stă bine la flăcăi,
 Și cu **cușma** pe-o ureche,
 Ca să le fiu drag la fete.
 Mult îmi place și iubesc
 Portul nostru românesc:

Albă **ia** cu **altițe**,
 Cu **ciucuri** și **lămîițe**,
 Și **bundiță** ca un lan,
 Picurată cu **mărgean**,
 Și cu **spice** și cu **fluturi**,
 De la vechile-nceputuri.
 Desenat cu **ac** vrăjit,
 Rîde **brîul** vălurit,
 Sub **sumanul** gros **de lînă**,
 Cu **flori** albe de fîntînă;
 Chiar și **traista** uneori
 Parcă scapără de flori.

Opinci – încălțăminte țărănească făcută dintr-o bucată de piele dreptunghiulară legată cu fișii de piele.
Ie – bluză femeiască din componența costumului național, confecționată din pânză albă și ornamentată cu broderii sau cusături, de obicei geometrice, pe piept, la mâneci și la guler.

Alțițe – broderie care se face pe umerii iilor.

Ciucuri – ornament dintr-un mănunchi de fire legate sau împletite, cu care se împodobește marginea unor obiecte; canaf.

Lămîițe – plantă originară din Argentina, ale cărei frunze, frecate în mînă, dau un miros plăcut de lămîie.

Bundiță – cojocel, pieptăraș.

Mărgean – șirag de mărgele, po-doabă.

Suman – haină țărănească lungă (pînă la genunchi); țundră, zeghe, dulamă.

Traistă – obiect în formă de sac, confecționat dintr-o țesătură, din piele etc., cu o baieră pentru a fi agățat, care servește la transportul sau la păstrarea unor obiecte, mai ales a mîncării; straiță.

REALIZARE A SENSULUI

- Înscrie cuvintele evidențiate în tabelul de mai jos, corespunzător:

Piese ale costumului național	Elemente de decor ale costumului	Materiale, ustensile

- Înscrie în casete, din poezie, denumirea pieselor corespunzătoare.

Costumul național ne poate spune multe lucruri despre persoana care îl poartă: de ce etnie este, cărei religii aparține. Nu numai femeile și bărbații, ci și tinerii, și adulții, și bătrânii pot avea costume naționale diferite, care arată dacă sînt căsătoriți, ce ocupație au, în ce regiune a țării locuiesc etc.

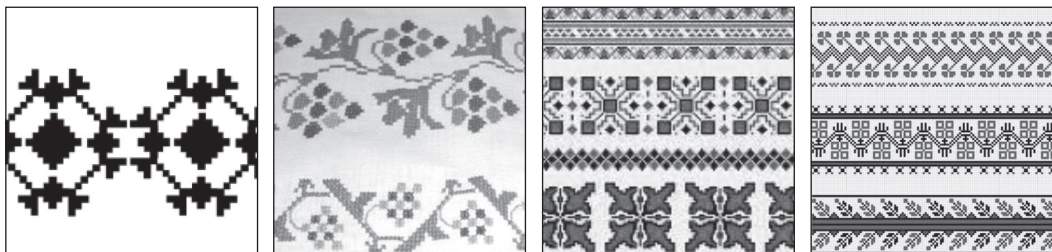
În zilele noastre, majoritatea oamenilor se îmbracă în mod asemănător. Nu întotdeauna putem determina după haine din ce țară vine omul și de ce naționalitate este. În trecut însă, fiecare popor se îmbrăca deosebit. Costumele naționale exprimă ideea de frumusețe a fiecărui popor, ele sînt un monument de istorie și cultură. Astăzi, în Republica Moldova vedem costume populare, de obicei, la sărbători, concerte etc.

(Cultura bunei vecinătăți. Caiet pentru clasa I)

- Ai și tu un costum popular?
- Descoperă, împreună cu părinții sau cu doamna învățătoare, diverse costume naționale, ornamente diferite, de diferite culori.
- Cum crezi, de ce ele se deosebesc?

REFLECȚIE

- Creează enunțuri utilizînd cuvintele evidențiate din poezie.
- Privește cu atenție imaginile de mai jos. Discutați despre asemănările și deosebirile dintre elementele decorative specifice diferitor naționalități din Republica Moldova.

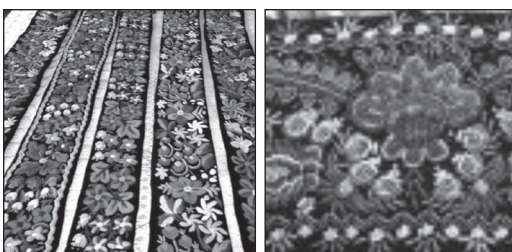

Elemente populare românești

Elemente populare rusești

Elemente populare ucrainenești

Elemente populare bulgărești

Elemente populare rome

EXTINDERE

- Întreabă părinții dacă în familia voastră s-au păstrat costume populare din vremea cînd erau purtate zi de zi.

- Desenează 2 batiste/cingători, apoi ornamează-le cu elemente decorative ce reprezintă costume naționale ale diferitelor naționalități ce locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova.

Clasa a III-a

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
III	Științe	Descrierea unor locuri după un plan propus.	<i>Globul pământesc. Harta</i>
	Dirigenție	Identificarea valorilor de participare și responsabilitate.	<i>O țară, o casă, un grai...</i>
	Limba română	Redactarea textelor proprii cu și fără repere, aplicând tehnicile de redactare învățate.	<i>Organizarea estetică a scrisului în caiete, pagină</i>

EVOCARE

- Citește/ascultă și formulează 2 întrebări în baza textului. Răspunde la întrebările colegilor:

MOLDOVA MEA

Locul unde ne-am născut și trăim se numește pământ natal. Eu m-am născut în Moldova.

Moldova este patria mea.

Duminica trecută am fost la bunica, la Soroca. Acolo am văzut râul Nistrul. Pe malul lui se înalță o cetate cu ziduri înalte de piatră. Demult, moldovenii au ridicat cetatea ca să se apere de dușmani.

Cînd veneam acasă, am trecut prin codru, care este mare și frumos. La marginea pădurii am făcut un popas sub un stejar cît toate zilele de mare. Brațele lui puternice parcă povesteau întâmplări despre trecutul țării.

Tare mi-a plăcut Nistrul și codrul.

În cale am mai întîlnit lanuri doldora de grîu, cîmpii mănoase, vii roditoare și livezi bogate. Moldova e mică, dar frumoasă. Vreau să văd toată Moldova!

Te iubesc, Moldovă, pământ natal!

(după Vladimir Beșleagă)

REALIZARE A SENSULUI

- Răspunde complet la întrebările propuse, consultînd harta:
 - Cu ce țări se învecinează Republica Moldova?
 - În ce limbă vorbesc vecinii țării noastre?
 - Ce frontieră naturală – munte sau râu – există între România și Republica Moldova?
 - Cum este mai mare Republica Moldova: de la *nord* la *sud* sau de la *est* la *vest*?
 - Unde este situată capitala Republicii Moldova?
- Subliniază pe hartă denumirea raionului în care locuiesc bunicii tăi. Cu ce raioane se învecinează acesta? Scrie 2-3 denumiri.
- Subliniază în șirul ce urmează bogățiile naturale ce se găsesc în Republica Moldova: sare, petrol, nisip, diamant, cărbune, lemn, fier, apă, argilă, cretă, granit, aur.
- Scrie 4-5 obiecte pentru a căror confecționare se folosesc resurse naturale din Moldova.
- Ce frontieră naturală – munte sau râu – există între Ucraina și Republica Moldova?

REFLECȚIE

Ceea ce ne poate prezenta ca națiune și ca identitate sînt: graiul, muzica, dansul, cîntul, portul, obiceiul. Muzicienii și compozitorii ne-au cîntat și ne-au încîntat, dansatorii au promovat dansul popular, valorificînd ritmul și caracterul românilor, iar scriitorii și poeții au descris năzuințele poporului spre libertate, au cinstit vitejia marilor personalități, au descris frumusețea plaiului natal și dragostea de țară. Imensă și incomensurabilă este și contribuția domnitorilor și vitejilor care au luptat cu dîrzenie pentru acest colț de rai. Ne mîndrim că avem acest plai mioritic, această gură de rai transmisă din generație în generație. Țara este ceea ce avem cel mai frumos din lume.

Activitate de grup

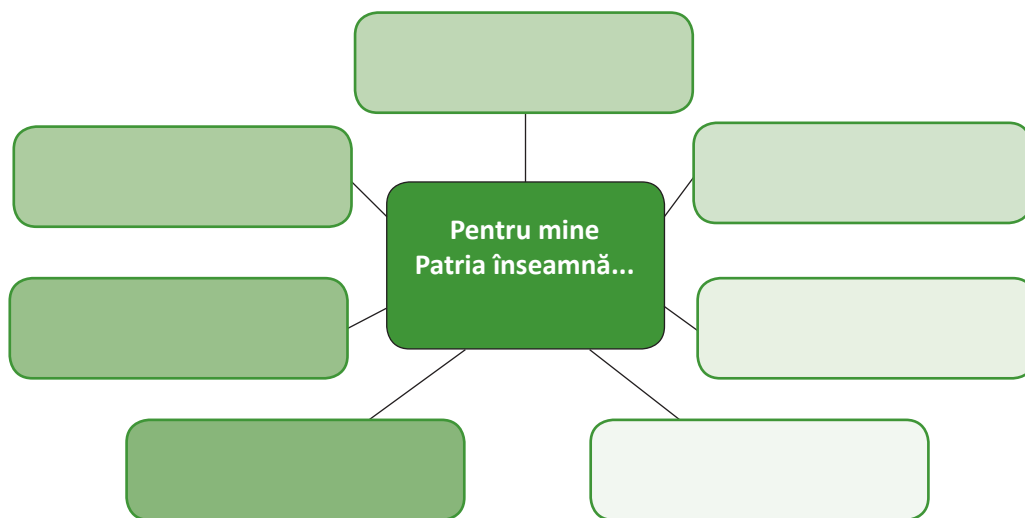
- Completează tabelul. Scrie numele unor personalități și faptele lor care fac dovada că-și iubesc/și-au iubit țara.

Personalitatea	Fapte, acțiuni
Ion Creangă	A promovat prin scrierile sale tradițiile și înțelepciunea populară.

(Dirigenție. Caietul elevului, clasa a III-a)

EXTINDERE

- Completează diagrama de mai jos.

- Cu ce crezi că se aseamănă Moldova pe hartă?
- Ce sate și orașe din țară ai vizitat?
- Lipește imaginea/fotografia unui loc pitoresc din Republica Moldova vizitat de tine. Descrie acest loc, amintindu-ți prin ce te-a impresionat cel mai mult.

(Dirigenție. Caietul elevului, clasa a III-a)

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
III	Limba română	Exprimarea gândurilor, a emoțiilor și sentimentelor față de mesajul textelor citite sau a unor secvențe textuale.	<i>Calitățile (însușirile, trăsăturile) personajului literar</i>
	Educația moral-spirituală	Aplicarea învățăturilor Bibliei în viața de zi cu zi. Atitudinea corectă a copilului în familie, față de prieteni, la școală.	<i>Explicarea moralei textelor biblice/literare în raport cu situațiile din viață</i>
	Dirigenție	Identificarea valorilor de participare și responsabilitate. Analiza situațiilor de viață reale și imaginare conform normelor acceptate de societate.	<i>Sîntem colegi. Putem fi prieteni!</i>

EVOCARE

- Explică proverbul: *Prietenia e un ocean pe care mulți vor să-l străbată, dar pînă la malul celălalt majoritatea se îneacă.*
- Încercuiește răspunsul care îți corespunde.

<i>Ai un singur prieten.</i>	Da	Nu
<i>Ai mai mulți prieteni.</i>	Da	Nu
<i>Dorești să-ți faci prieteni în clasă.</i>	Da	Nu
<i>Îi consideri pe părinți prieteni.</i>	Da	Nu
<i>Știi proverbe despre prietenie.</i>	Da	Nu
<i>Ai prieteni ce vorbesc altă limbă.</i>	Da	Nu
<i>Te poți împrieteni cu copii de alte naționalități.</i>	Da	Nu

REALIZARE A SENSULUI

- Citește poezia.

AU VRUT MELCII SĂ SE BATĂ

Pe-o tulpină de stejar
au încremenit doi melci
și privesc cum jos în vale
se bat crîncen doi berbeci.

Își fac vînt din două dealuri
de-acum patru zile melcii.
Nu mai pot de nerăbdare
și se-ntorc la stîni berbecii.

Își fac vînt din două dealuri,
cap în cap se bat berbecii,
tocmai sar scînteii din coarne...
Doamne, nici nu suflă melcii.

Melcii însă vin la vale,
se-ntîlnesc a cincea zi.
– Bună ziua, frățioare!
– Bună... Cum trăiești, ia zi?

Hai și noi ca să ne batem...
Faceți loc, măi frați berbeci!
Au încremenit berbecii –
oare cum se bat doi melci?

Ați crezut c-au să se bată?
Și eu astfel am crezut.
Dar... vedeți, cît coboîră,
melcii au uitat ce-au vrut.

Iulian Filip

- Prin ce se aseamănă berbecii și melcii?
- Prin ce se deosebesc?
- Cine dintre ei sînt mai certăreți?
- Cum crezi, de ce nu s-au bătut melcii?
- Cunoști animale prietenoase? Care sînt ele?
- Cum se manifestă prietenia între animale? Dar între oameni?
- Care sînt motivele certurilor dintre colegi? Dar între alte persoane?

- Completează tabelul de mai jos.

Sînt deja prieteni:	Aș dori să se împrietenească:
Mama și fiica, fiul	Cîinele și pisica
Alba-ca-Zăpada și piticii	Greierul și furnica

Activitate de grup

- Citiți situațiile. Alegeți una, discutați în baza ei, apoi completați cadranele de după text.

Emel

Emel este o fetiță turcoaică cu ochi migdalați și cu părul negru strălucitor și sănătos. Pasiunile ei sînt dansul și patinajul. De curînd, ea a primit o eșarfa roșie de prins la mijloc, ce îi înfrumusețează mișcarea în dans. Locuiește într-un cartier frumos din Chișinău. Atunci cînd iese la joacă, se alătură celor de aceeași etnie, care par a o înțelege mai bine, știindu-i limba și obiceiurile.

De ceva vreme, suferă că unii colegi și-au sărbătorit ziua de naștere și nu au invitat-o și pe ea, afirmîndu-i ca este turcoaică.

Sandu

Sandu este un băiat de 12 ani. Este un sportiv bun, care a obținut mai multe medalii la atletism. Recent, s-a mutat la o școală din orașul Chișinău. Ar dori să povestească despre succesele lui, dar de multe ori se simte stînjenit, deoarece vorbește greu limba română. Părinții, bunicii și majoritatea locuitorilor satului din care a venit Sandu sînt ucraineni.

David

David este un băiețel firav de 10 ani, are părul ca focul și pistrui care îi acoperă nasul și obraji. El este evreu și a moștenit de la bunicul său talentul de a cînta foarte frumos. La un concurs interșcolar, a fost remarcat de mai multe ori și a fost sfătuit de juriul concursului să meargă într-o școală de muzică.

De multe ori a venit acasă și le-a spus părinților că i se spune „roșcovanul pistruiat”. Cînd copiii îl strigă și îl porecesc, îi vine să plîngă. Acum i se pare că toată lumea se uită la părul și la pistruii lui.

NUMELE:	PROBLEMA:
CARACTERISTICI:	SOLUȚII:

(Dirigenție, clasa III. Ghidul dirigintelui)

- Cunoașteți și alte persoane (copii) cu probleme similare?
- Putem spune că aceste persoane sînt deosebite sau diferite de ceilalți?
- Credeți că izolarea acestor persoane este necesară și benefică? De ce?
- Ar fi acestea argumente pentru genericul lecției noastre?

REFLECȚIE

- Cum este prietenul/prietena ta? Încercuiește cuvîntul care i se potrivește.

Amabil/ă calm/ă dușmănos/dușmănoasă timid/ă
fricos/fricoasă sensibil/ă răzbunător/răzbunătoare devotat/ă
iertător/iertătoare ordonat/ă

- Elaborați, lucrînd în grupuri a cîte 4-5, sfaturi/reguli de comunicare într-o clasă, școală prietenoasă, ai cărei membri se respectă reciproc.
- Cum crezi, caracteristicile amabil, fricos, timid, ordonat pot fi atribuite unei persoane sau unui întreg popor, unei etnii? Află și părerea colegilor tăi.

Fii prietenos! auzi deseori. Prietenia este un sentiment bazat pe legături între oameni, pe simpatie, respect, bunăvoință, încredere, pe idei și principii comune indiferent de naționalitate, religie, rasă sau limba vorbită. Prietenii sînt relații importante, deși uneori pot dura cît o vacanță de vară. Aceste relații te pot schimba foarte tare!

Fiecare are nevoie de un prieten. Dacă le soliciți ajutor, vor fi bucuroși să-ți întindă o mîină, mai ales că deseori ai procedat și tu cu ei la fel.

A cunoaște bine pe cineva nu înseamnă a ști totul despre el. În discuție, nu încercăm să aflăm toate secretele lui. Noi trebuie să avem încredere în cel de alături, să fim prietenoși unii cu alții, să ne încurajăm reciproc. Proverbul spune: *Mustă-ți prietenul cînd nu vă vede nimeni, dar laudă-l cînd te aud toți.*

(Cultura bunei vecinătăți. Caiet pentru clasa I)

EXTINDERE

- Citește atent textul. Continuă-l cu 2-3 enunțuri.

PUTEREA PRIETENIEI

Într-o localitate fusese o furtună atât de mare, încât toți arborii au fost smulși din rădăcini. După potolirea vântului, oamenii au observat doi copaci înalți, stînd unul lîngă altul nevătămați. Se tot gîndeau locuitorii cum de au rezistat acești pomi. Răspunsul l-au aflat după ce au dezgropat rădăcinile. Rădăcinile celor doi pomi s-au împletit atât de strîns, încît furtuna nu avusese nici o putere asupra lor.

Tot așa și prietenia dintre oameni...

- Creează și tu un text asemănător, scoate în evidență *puterea prieteniei*, care constă și în acceptarea diversității.

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
III	Limba română	Compararea textelor selectate din literatura pentru copii cu textele de bază.	<i>Selecția textelor literare pentru prezentarea în cadrul lecțiilor de limba română și la alte discipline</i>
	Istoria	Selectarea diferitelor tipuri de informații despre un eveniment istoric din 2 surse diferite.	<i>Obiceiuri, datini și tradiții strămoșești</i>
	Educația muzicală	Improvizarea jocurilor, scenetelor cu personaje din povești folosind jucării, accesorii, măști, costume, mișcarea corporală, elemente de dans adecvate subiectului.	<i>Costumul popular, alte atribute decorative ale cîntecului și jocului popular</i>
	Activitate extracurriculară	Utilizarea conceptelor specifice valorilor moral-spirituale pentru conștientizarea și respectarea tradițiilor naționale.	<i>Un colind pentru cei dragi Să trăiți, să-nfloriți!</i>

EVOCARE

- Citește, apoi memorează cîntecul.

COLINDE, COLINDE

Colinde, colinde, E vremea colindelor! Căci gheața se întinde Asemeni ogliindelor. Și tremură brazii, Mișcînd rămurelele, Căci noaptea de azi-i Cînd scînteie stelele.	Se bucur' copiii, Copiii și fetele! De dragul Mariei Își piaptănă pletele. De dragul Mariei, Și al Mîntuitorului, Lucește pe ceruri, O stea a călătorului.
---	---

Mihai Eminescu

Concurs-fulger:

- Ce înseamnă Postul Crăciunului?
- Cînd vine Moș Nicolae la copii?
- Ce înseamnă numele *Nicolae*?

- Cum se pregătesc creștinii pentru Ajunul Crăciunului și pentru Crăciun?
- Ce fac gospodarii înainte de Ajunul Crăciunului?
- De unde s-a moștenit obiceiul împodobirii bradului în Ajunul Crăciunului?
- Ce este „colindul” și cînd se cîntă el?
- Cum se pregătește masa de Crăciun?
- Ce obiceiuri respectă familia voastră de Crăciun?
- Unde lasă Moș Nicolae darurile?

REALIZARE A SENSULUI

- Formează triade. Explică legătura dintre ele.

Crăciunul	urătură	cadouri
Anul Nou	ciuboțică	Nașterea Domnului
Sfîntul Nicolae	colind	nuielușă

La români, pregătirile pentru Crăciun încep din ziua Sfîntului Ignatie, cînd se face sacrificarea ritualică a porcului de Crăciun, se alege starostele colindătorilor, se stabilesc mahalalele de colindare, se învață colindele etc.

De Crăciun și de Anul Nou se fac vizite tradiționale pe la case. În vremurile de demult, la această ceremonie participau toți, mic și mare, cu excepția femeilor.

Mai tîrziu, în rolul colindătorilor au început să apară în special copiii și flăcăii.

În ajunul sărbătorii de Sfîntul Vasile, băieții umblă din casă în casă și interpretează *Plugușorul*, avînd clopoței cu care sună în timpul interpretării refrenului. Ca și la Crăciun, gospodinele le dăruiesc oaspeților colaci, dulciuri și bani mărunți.

(Cultura bunei vecinătăți. Caiet pentru clasa I)

- Recunoaște și descrie tradițiile reprezentate în imagini:

Tradiționale sînt șezătorile în serile lungi de iarnă, cînd mai mulți locuitori ai satului se adună într-o casă, lucrează la meșteșuguri populare și interpretează piese de folclor.

Creștinii ucraineni intră în atmosfera sărbătorilor de iarnă cu Ziua Sfîntului Nicolae. De dimineață, de la mic la mare, merg la Sfînta Liturghie, iar seara tinerii se întîlnesc la șezătoare.

Cea mai importantă și solemnă perioadă a sărbătorilor de iarnă la găgăuzii din Moldova este intervalul dintre ajunul Crăciunului și Boboteaza. Ei au o mulțime de obiceiuri și datini pentru a spori fertilitatea pămîntului și a animalelor domestice, a ridica bunăstarea în familie și a neutraliza spiritele rele.

(Cultura buneii vecinătăți. Caiet pentru clasa I)

Cubul

- ✓ **Describe.** Ajunul Crăciunului la voi în familie.
- ✓ **Compară.** Cum se sărbătorește Crăciunul la diverse popoare ce locuiesc în Moldova.
- ✓ **Asociază.** Unește ce se potrivește:
Colinde Vestește nașterea lui Iisus
Steaua Cete de copii
Sorcova Se seamănă
- ✓ **Analizează.** Ce sărbători preced și succed sărbătoarea Crăciunului?
- ✓ **Argumentează.** De ce copiii umblă de la casă la casă cu uratul?
- ✓ **Aplică.** Interpretează unul din cîntecele învățate cu tematica Crăciunului.

(Dirigenție. Caietul elevului, clasa a III-a)

REFLECȚIE

- Citește expresiv textele. Memorează-le.

SEMĂNĂTURĂ

Să ningă,
Să plouă,
Să picure rouă
Și grîu să-ncolțească,
Bogat să rodească!
...
Tare ca piatra,
lute ca săgeata,
Tare ca fierul,
lute ca oțelul.
La anul și la mulți ani!

COLINDĂ

Steaua sus răsare
Ca o taină mare,
Steaua strălucește
Și lumii vestește
Că astăzi curata
Prea nevinovata
Fecioara Maria
Naște pe Mesia.

URĂTURĂ

Să vă fie casa plină
De belșug și de lumină!
Anul care, iată, vine
Să v-aducă numai bine,
Să vă fie casa casă
Cu pîine, colaci pe masă!
Ia mai mînați, măi flăcăi,
Și sunați din zurgălăi
Să se audă-n depărtări!
Hăi, hăi, hăi!

(folclor)

- Află ce obiecte se folosesc în timpul urăturii, al semănatului, al Sorcovei și al colindatului.
- Ascultă, învață urăturile altor popoare din Republica Moldova.

Коляда пришла,
Рождество принесла!
Дай Вам счастья
В новый год!
Во дворе – приплод,

Сійся, родися, жито, пшениця,
Горох, чечевиця і всяка пашниця.
Внизу корениста, зверху — колосиста.
Щоб на майбутній рік
Було більше, ніж торік.

Авшамнэрсын чорбажы,
Бююн олдук коладажы.
Бу гежа дуду Христос,
Юремис бундан чок хош.
Биз кутлээрыз хепсини,

На поле – природ:
Жито, пшеницу
И всякую пашницу!
(*folclor rusesc*)

Щоб всього було доволі
І в коморі, і на полі.
Сію, вію, посіваю
З Новим роком Вас вітаю!
(*folclor ucrainean*)

Айыры ен пек сени.
Таа тез чыкын капуйа,
Верин йол Коладайа!
(*folclor găgăuz*)

- Cunoști vreunul din aceste colinde, cîntece pe de rost? Interpretează-le.
- Întreabă-i pe părinții tăi ce colinde și urături știu.

EXTINDERE

- Desenează 2-3 simboluri ale Crăciunului. Compară-le cu simbolurile alese de colegii de clasă. Argumentează.
- Colectează informații despre obiceiurile de Crăciun ale vecinilor tăi, vorbitori de altă limbă. Identifică asemănări și deosebiri.

Clasa a IV-a

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
IV	Educația tehnologică	Evaluarea bucatelor: valoarea nutritivă, aspectul estetic, gustul, mirosul etc. Descrierea etapelor tehnologice urmate la prepararea bucatelor servite la masă.	<i>Prelucrarea culinară a produselor alimentare</i> <i>Diversitatea bucatelor tradiționale moldovenești</i>
	Dirigenția	Descrierea specificului zonal al activității oamenilor (instituții, profesii, tradiții, obiceiuri).	<i>Dorul de patrie</i>
	Matematica	Investigarea unor situații-problemă din cotidian care solicită aplicarea operațiilor aritmetice și a metodelor de rezolvare învățate.	<i>Înmulțirea și împărțirea la un număr de o cifră</i>

EVOCARE

E loc sub soare...

- Elevilor li se propun câteva imagini, în baza cărora să completeze afirmația *E loc sub soare...*

- Elevii sînt ghidați pentru a acumula cît mai multe idei, după care sînt rugați să generalizeze cele spuse, completîndu-se afirmația inițială: *E loc sub soare pentru... toți, indiferent de etnie, religie, vîrstă, diferențe de sex, origine, concepte sau aspect exterior, indiferent de culoarea pielii, problemele de sănătate...*
- Ce naționalități locuiesc în Republica Moldova?
- Ce sărbători specifice altor naționalități cunoști?
- Ce bucate tradiționale naționale cunoști?

(*Dirigenție, clasa I. Ghidul dirigintelui*)

REALIZARE A SENSULUI

Metodele de preparare a bucatelor și ingredientele tradiționale s-au transmis din generație în generație. Ele depindeau de resursele accesibile fiecărui popor, erau influențate de vecinii lui. Astfel s-au format bucătăriile naționale.

Comunicînd cu popoarele vecine, oamenii învățau tehnici de gătire noi, descopereau rețete speciale. De aceea, la diferite popoare din aceeași regiune întîlnim mîncăruri asemănătoare.

- Stabilește corespondențe între cele 2 coloane, pentru a stabili proveniența unor bucate ce sînt preparate pe teritoriul Republicii Moldova.

Pierogi (colțunași prăjiți)	Bucătărie românească
Cavurma (carne de oaie înăbușită)	
Legume umplute	Bucătărie rusească
Terci de hrișcă	
Clătite cu miere	Bucătărie ucraineană
Pește umplut	
Învîrtită	Bucătărie bulgărească
Pască	
Pelmeni	Bucătărie găgăuză
Sarmale	
Șașlic	Bucătăria evreiască
Colțunași cu vișine și smîntînă	
Crenvurști cu varză înăbușită	Bucătărie poloneză

(Cultura bunei vecinătăți. Caiet pentru clasa I)

- Înseamnă cu o bifă mîncărurile pe care le-ai gustat măcar o dată.
- Pune semnul exclamării alături de mîncarea care ți-a plăcut în mod deosebit.
- Scrie 5 denumiri de bucate care se pregătesc în familia ta. Care din ele sînt bucate naționale?
- Ascultă ce au răspuns la întrebare colegii tăi și încercuiește denumirile care coincid.

REFLECȚIE

Bucătăria popoarelor din Republica Moldova a fost influențată de bucătăria turcească, deși astăzi turcii locuiesc în țara noastră doar ca oaspeți. Ei ne-au adus sarmalele, ciulamaua, ciorba, iahnia, cavurma etc. Fiecare popor le-a adaptat la gustul său, le-a dat o nouă denumire.

De exemplu, în limba rusă sarmalele se numesc *golubți*, pentru că seamănă cu porumbei înveliți cu aripile. Sarmalele rusești și ucrainesti sînt, de obicei, mai mari ca dimensiune decît cele românești. Borșul, a cărui denumire provine din limba ucraineană, există astăzi și în bucătăria românească, și în cea rusească, poloneză. Fiecare popor are nuanțe proprii de preparare a borșului. Cea dintîi rețetă s-a pierdut demult și fiecare gospodină îl prepară în felul ei.

Același lucru s-a întîmplat și cu alte bucate naționale: comunicînd între ele, popoarele din Republica Moldova au făcut schimb de rețete, și astăzi nu ne mai gîndim de unde provin crenvurștii cu varză acră (bucătăria germană), salata cu mere și nuci (bucătăria evreiască), pilaful (bucătăria turcească) ș.a.m.d.

(Cultura bunei vecinătăți. Caiet pentru clasa I)

- Citește și, împreună cu colegii de clasă, stabilește ce mâncare poți obține utilizând rețetele de mai jos: *pierogi (colțunași polonezi), cozonac românesc, clătite rusești, kavurma (Turcia), golubfi (sarmale ucrainesti)* sau *pască românească cu brînză*?
- Calculează ce cantitate de produse trebuie pentru o porție sau mai multe, corespunzător numărului de persoane din familia voastră (oaspeți invitați la o cină).

Ingrediente (4 porții)	Ingrediente (1 porție)	Ingrediente (__ porții)
800 g de pulpă de vită 4 bucăți de ardei capia 400 g de roșii 200 g de ceapă Chimen arăbesc Piper Sare		

Ingrediente (3 porții)	Ingrediente (1 porție)	Ingrediente (__ porții)
Pentru aluat: 3 ouă 210 g de smîntînă 360 g de făină Un vîrf de cuțit de sare 1 praf de copt Pentru umplutura de varză murată: 30 g de unt 45 g de ceapa tocată 225 g de varză spălată și tocată Sare și piper după gust Pentru umplutura de cartofi: 45 g de unt 75g de ceapă tocată 300 g de piure de cartofi 6 g de sare 6 g de piper alb		

Ingrediente (2 porții)	Ingrediente (1 porție)	Ingrediente (__ porții)
240 g de făină 1 linguriță de praf de copt 250 ml de lapte 2 linguri de miere 2 ouă bătute ușor 40 g de unt topit pentru uns tava sirop de fructe 50 g de unt bătut pentru servit		

Ingrediente (4 porții)	Ingrediente (1 porție)	Ingrediente (__ porții)
500 grame de carne tocată 100 g de orez 4 cepe 100 g de morcov Pătrunjel, mărar 2 linguri de făină de grâu 4 linguri de bulion Sare, piper, alte condimente		

Ingrediente (4 porții)	Ingrediente (1 porție)	Ingrediente (__ porții)
Pentru aluat: 400 g de făină 100 g de zahăr 40 g de unt 200 ml de lapte 2 linguri de ulei 2 ouă Esență de rom sau vanilie, puțină sare 40 g de drojdie Pentru umplutură: 800 g de brânză de vaci 200 g de zahăr pudră 40 g de unt 4 ouă 4 linguri de smântână 140 g de stafide 1 lingură de griș 1 lingură de făină Coajă rasă de la o lămâie Puțină sare, zahăr vanilat		

Ingrediente (5 porții)	Ingrediente (1 porție)	Ingrediente (__ porții)
1000 g de făină 10 ouă 220 g de unt 320 ml de lapte 50 g de drojdie proaspătă 300 g de zahăr Esență de vanilie și de rom, sare		
Coaja de la 1 lămâie Coaja de la 1 portocală 40 g de ulei Pentru umplutură: 200 g de nucă 200 g de zahăr 100 g de cacao Esență de rom, scorțișoară, lapte		

EXTINDERE

- Află de la membrii familiei rețeta mîncării tale preferate. Ca să nu uiți ce urmează să întreb, poți să te conduci de următorul plan:
 - Denumirea mîncării: _____
 - Produsele necesare și cantitatea lor: _____
 - Ce fel de veselă se folosește: _____
 - În ce mod se pregătește, pas cu pas: _____
- Calculează cantitatea de produse pentru o persoană, dar și pentru întreaga familie.
- Propune această rețetă colegului de clasă și roagă-l să calculeze cantitatea de produse necesare pentru familia sa.
- Preparați, împreună cu părinții, după una din rețetele propuse mai sus.
- Alege o rețetă specifică unei alte etnii, prepară această mîncare împreună cu părinții. Povestește despre experiența acumulată și impresiile membrilor familiei.

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
IV	Științe	Comunicarea diverselor observații asupra locuitorilor țării noastre.	<i>Populația Republicii Moldova</i>
	Matematica	Explorarea unor modalități elementare de organizare și clasificare a datelor în scheme, tabele.	<i>Probleme rezolvabile prin 1-3 operații învățate</i>

EVOCARE

- În denumirile unor popoare ce locuiesc în Republica Moldova au fost încurcate literele. Unește cu săgeți cuvîntul scris greșit cu cel corect:

UGĂGĂZI
GARIBUL
ZIPONELO

POLONEZI
BULGARI
GĂGĂUZI

REEVI
LABEȘIRU
RCTUI

TURCI
BELARUȘI
EVREI

REALIZARE A SENSULUI

Structura etnică a Republicii Moldova (nr. pers.):

- Moldoveni – 2742231
- Găgăuzi – 151596
- Ruși – 369896
- Evrei – 4867
- Români – 73529
- Bulgari – 79520
- Polonezi – 4174
- Rromi – 12778
- Ucraineni – 442475
- Alte grupuri etnice și cele nedeclarate (belaruși, germani, turci, armeni, azeri, tătari, arabi, uzbeki, greci) – 57613

(Wikipedia, conform recensământului din 2004)

- Stabilește ce naționalități au colegii tăi de clasă.
 - În școala ta învață elevi ce au altă naționalitate decât a ta?
- Întreabă-i pe colegi de ce naționalitate sînt.
 - Cunoști persoane (vecini, rude, prieteni) care vorbesc altă limbă decât a ta?
- Cum credeți, ce calități ajută reprezentanții diferitor etnii să trăiască împreună?

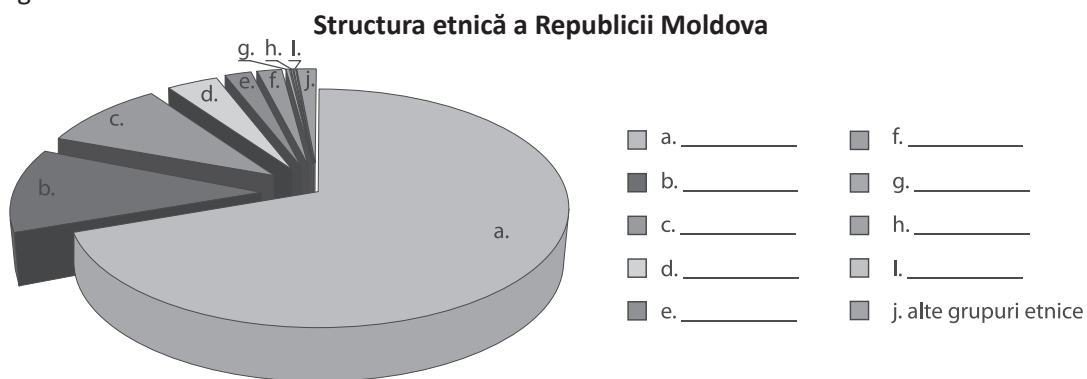
REFLECȚIE

- Ordonează numerele din informația de mai sus în ordine crescătoare, apoi scrie naționalitățile ce locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova în ordinea descrescătoare a numărului de reprezentanți.

A. _____

B. _____

- Analizează diagrama de mai jos. Scrie pe liniile rezervate denumirea naționalităților reprezentate în diagramă.

EXTINDERE

- Creează, utilizînd datele din informația de mai sus, probleme care să se rezolve prin:
 - 2 operații de adunare;
 - 3 operații de adunare;
 - 2 operații de scădere;
 - o operație de adunare și una de scădere;
 - 2 operații de adunare și una de scădere.

- Propune colegului de bancă să rezolve problemele alcătuite de tine. Verifică corectitudinea rezolvării acestora.

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
IV	Limba română	Manifestarea conduitei autonome în scopul elaborării în scris a unor compoziții proprii sau de grup.	<i>Compuneri cu început/sfârșit dat</i>
	Istoria	Prezentarea rezultatelor unor modificări în modul de viață al oamenilor din localitatea natală.	<i>Locul familiei în istorie</i>
	Dirigenția	Selectarea și preluarea modelelor receptate din grupul de apartenență, literatură, știință, cultură.	<i>Copilul – un lăstar în copacul vieții</i>

EVOCARÉ

- Formează din șirul de cuvinte triade posibile.

1. mamă	4. unchi	7. copil
2. mătușă	5. bunic	8. nepot
3. bunică	6. tată	9. verișor
Soluții: 1 - ___ - ___	2- ___ - ___	3- ___ - ___

- Alege o triadă care îți este mai apropiată. Explică relația dintre cuvinte.

REALIZARE A SENSULUI

- Citește textul.

COPACUL SE ȚINE CU RĂDĂCINILE...

Se stârnește vînt. Lui Stănică i se pare că nucșorul se îndoiaie prea tare.

– Bunele, mă tem să nu se rupă, zice el îngrijorat.

– Pune-i o proptea, zice bunelul. Cît îi mititel, are nevoie de sprijin.

Stănică alege un băț potrivit, îl înfige adînc lîngă copăcel și îi leagă ușurel unul de altul.

– Acum stai fără grijă, spune bunelul. Degrabă o să i se prindă rădăcinile și nici un vînt n-o să-l mai dea jos.

Băiatul se uită la puiet, la nucul cel bătrîn și se gîndește ceva în mîntea sa.

– Bunele, face el, dar eu de ce nu am rădăcini? Dacă se stârnește un vînt mare-mare?...

Bunelul zîmbește:

– Dacă se stârnește un vînt mare-mare, tu ai să te ții de tătîcul tău și de mămîca ta. De mine și de bunîca.

Și de toți ceilalți ai noștri.

Copacul se țîne cu rădăcinile, iar omul – cu neamurile.

Aurel Scobioală

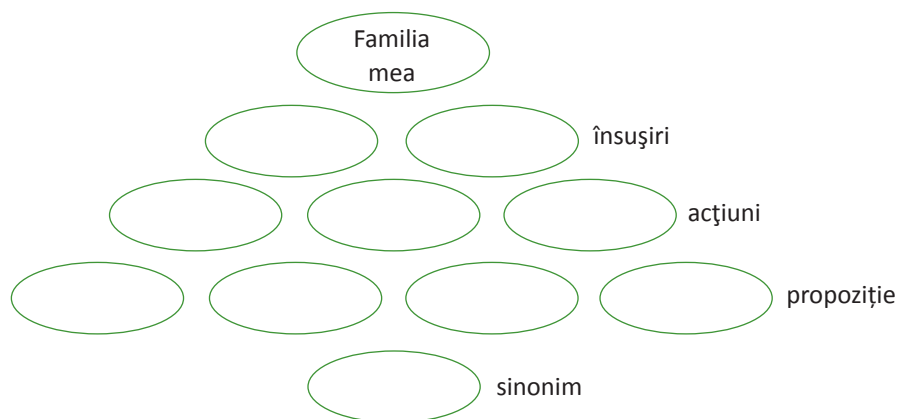
- Explică sensul proverbului de la sfîrșitul textului.
- Ce alt simbol, în afară de cel al copacului, se potrivește pentru termenul de *Familie*?

REFLECȚIE

- Ce sînt pentru tine următoarele persoane:

mama și tata	părinții mamei și ai tatălui
frații părinților	părinții bunicilor
copiii unchilor și ai mătușilor	

- Completează diamantul corespunzător.

EXTINDERE

- Completează enunțurile.

Un copil este ca _____

Un copil este, pentru părinții lui, ca o _____

Fiecare copil trebuie să-și cunoască bunicii și străbunicii, pentru că _____

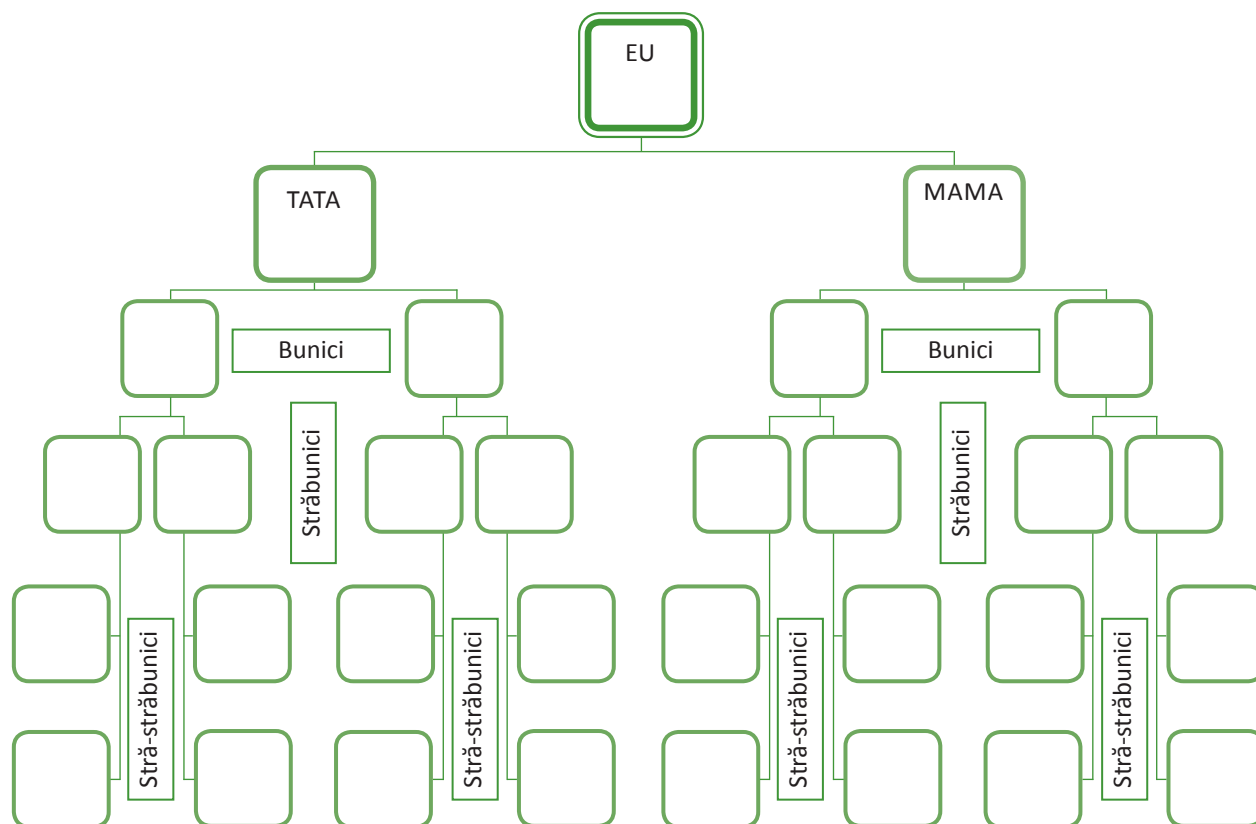
Toți părinții au datoria de a le povesti copiilor despre rădăcinile lor _____

Activitate în grup

- Grupați-vă pentru a lucra în unul din atelierele propuse.
 - _ *Atelierul poezilor:* Compuneți o poezie sau un text despre copilărie sau despre părinți.
 - _ *Atelierul arhitecților:* Creați un simbol al familiei.
 - _ *Atelierul muzicienilor:* Interpretați un cântec despre copilărie sau despre familie.
 - _ *Atelierul pictorilor:* Realizați un peisaj/colaj pentru a reda frumusețea familiei.
 - _ *Atelierul istoricilor:* Găsiți 3 asemănări și 3 deosebiri dintre copilăria ta și cea a părinților tăi.
- Completează, împreună cu părinții, arborele genealogic de mai jos, scriind numele, data și locul nașterii, precum și naționalitatea (vezi *Arborele genealogic din pagina 125*).

(Dirigenție. Caietul elevului, clasa a IV-a)

Clasa	Disciplina	Subcompetențe	Subiectul
IV	Limba română	Reproducerea orală a unui fragment dintr-un text narativ, a unei informații libere sau tematice, alese independent, la dorință, din diferite surse, în fața publicului din clasă. Utilizarea eficientă a elementelor de construcție a comunicării în procesul de învățare activă a limbii și literaturii române.	<i>Reproducerea orală a unui fragment dintr-un text narativ, a unei informații libere sau tematice</i> <i>Îmbogățirea vocabularului: sinonime, antonime, cuvinte cu sens propriu și figurat</i>
	Istoria	Comunicarea diverselor observații asupra locuitorilor țării noastre.	<i>Populația Republicii Moldova</i>
	Dirigenția	Selectarea și preluarea modelelor receptate din grupul de apartenență, literatură, știință, cultură.	<i>O țară, o casă, un grai...</i>

EVOCARE

- Citește poezia.

CIOCÎRLIA

Ciocîrlia își învață
 Puiul a cînta:
 – Fără cîntec, dragul mamei,
 Nu putem zbura.
 Noi avem numai un cîntec,
 Dragă puișor,

Dar se cheamă *Ciocîrlia*
 Și-i nemuritor.
 Cîntecul acesta veșnic,
 Puiule, să-l cînți.
 Fără cîntec ești pe lume
 Ca fără părinți.

Vasile Romanciuc

- De ce puiul de ciocîrlie trebuie să învețe cîntecul?
- Tu înțelegi ce vorbesc păsările? Dar ele te înțeleg pe tine?
- În ce mod comunică animalele? Dar insectele?
- Cum crezi, în cîte „limbi” vorbesc păsările?
- Întreabă-i pe colegi și pe vecini în ce limbi pot vorbi.
 - În ce limbi cunoști măcar cîteva cuvinte?
 - Desenează o imagine în baza poeziei.

REALIZARE A SENSULUI

- Cuvîntul *limbă* sună diferit la diferite popoare. Unește fiecare cuvînt cu limba din care vine:

Язык	ebraică
Мова	poloneză
Език	română
Lembah	rusă
Limbă	găgăuză
Dili	ucraineană
Jezyk	bulgară

Oamenii se deosebesc între ei prin: nume, înfățișare, vîrstă, limba pe care o vorbesc, credință, port, obiceiuri, ocupație, naționalitate, calități speciale.

Dar, locuind împreună sau în vecinătate, învățînd împreună, învățăm să comunicăm și să relaționăm.

Ca să afli cîteva dintre limbile în care comunică locuitorii Republicii Moldova, vezi cîte naționalități conviețuiesc în țara ta.

Limba maternă este prima limbă pe care o vorbim. O învățăm în copilărie de la părinți și de la alte persoane apropiate. Unii oameni au două limbi materne, dacă învață a vorbi într-o limbă cu mama și în alta cu tata. Limba de stat este principala limbă a țării, care îi unește pe cetățeni și îi ajută pe cei cu limbi materne diferite să comunice între ei.

Toate limbile trebuie respectate. Limba ta maternă trebuie s-o păstrezi cu drag, s-o cunoști și s-o îmbogățești; ea este comoara pe care ai moștenit-o de la strămoși. Odată, ai s-o transmiți urmașilor tăi.

În lume există foarte multe limbi. Unele dintre ele sînt uitate și dispar. Este foarte important să ne păstrăm limba. Pe 21 februarie se sărbătorește Ziua Internațională a Limbilor Materne.

(Cultura bunei vecinătăți. Caiet pentru clasa I)

- În ce limbă ai început să vorbești?
- Ce limbi posedă părinții, bunicii și alte rude de-ale tale?
- În ce limbă comunică acasă vecinii tăi? Dar colegii tăi de clasă?
- În ce limbă comunică oamenii din localitatea ta?
- Ce dificultăți întâmpină cei care vorbesc o altă limbă decît majoritatea localnicilor?
- În ce mod se poate învăța o limbă?
- Ce limbi străine ai vrea să înveți? De ce?
- În ce situații omului îi este dor de țara sa, de localitatea natală?
- Citește informația de mai jos.

Multe dintre cuvintele din limba română se aseamănă cu cuvintele altor limbi. Un motiv ar fi că au aceeași origine, altul că ar fi fost împrumutate unele de la altele. Iată cîteva asemănări:

- *română, turcă, greacă*: alăută, amanet, catifea, călăuză, farfurie, fistic, geamantan, lăutar, lăută, palavră, pilaf, zuluf, dădacă, harababură, maimuță,
- *română, turcă, greacă, franceză*: cafea,
- *română, turcă, bulgară*: arpagic, năut, odaie, raft, salam, zarzavat, pîrjoale,
- *română, turcă, sîrbă, croată*: bostan, mosor,
- *română, turcă, bulgară, sîrbă, croată*: burghiu,
- *română, turcă, greacă, bulgară, sîrbă, croată*: cutie,
- *română, turcă, maghiară*: papuc, tărîm,
- *română, turcă, franceză*: padișah,

- română, turcă, rusă, ucraineană: liman,
- română, greacă: caisă
- română, rusă: ceai, cioban, piersică
- română, slavă: vișine, cireșe
- română, sîrbă: cîrd
- română, germană: oberliht
- română, macedoneană: ciocan.

Limba română a împrumutat multe cuvinte din turcă, slavă, maghiară, greacă etc. Iată câteva dintre cele mai folosite:

- Cuvinte împrumutate din **limba turcă**: acadea, atlas; baclava; berechet; buzdugan; basma; beci; borangic; bumbac; bursuc; butuc; capcană; capot; chef; ciob; cașcaval; catîr; cazan; ceaun; chibrit; chioșc; chirie; cioban; ciomag; ciorap; ciorbă; cîntar; cusur; dandana; dovleac; dud; dugheană; dulgher; fes; geantă; ghiveci; habar; hac; halat; haimana; hal; halal; halva; hamal; hambar; haz; herghelie; geam; iaurt; ibric; lalea; lighean; liliac; lulea; macara; magiun; moft; moftangiu; musafir; mușama; nufăr; pastramă; salcîm; sarma; sofa; susan; șiretlic; taifas; tarabă; taraf; tavan; telemea; tutun; tărîm; toi; trufanda; zambilă; zeflemea; zor.
- Cuvinte împrumutate din **limba slavă** (sau derivații): a iubi, glas, nevoie, prieten, a zîmbi, zăpadă, ceas, iad, graniță, măgar, nădejde, pricină, rai, rîs, a sădi, sfînt, stăpîn, veac, vreme, plug, sită, război, brici, dobîndă, a sfîrși, a săvîrși, apostol, călugăr, cazanie, slova, stareț, episcop, evanghelie, brazdă, ogor, snop, babă, boier, sticlă, steag, veac, veste, zid, zvon, bogat, bolnav, scund, slab, vesel, vrednic, izbi, îndrăzni, lipi, lovi, privi, trăi, trăsni.
- Cuvinte împrumutate din **limba greacă**: a agonisi, tacticos, folos, prisos, cost, arvună, mătase, flămură, stol, buzunar, proaspăt.
- Cuvinte împrumutate din **limba maghiară**: neam, viclean, oraș, belșug, gînd, fierăstrău, vameș, a cheltui, chin, răvaș, tobă, chipeș, uriaș, a tămădui, a îngădui, a bînui, a (se) bizui.
- Cuvinte împrumutate din **limba latină** (fondul de bază): apă, lumină, foc, cîntec, farmec, copil, ochi, mîină, frate, soră, casă, pîine, pămînt, țară, aur, dulce, a veni, a zice, a procura, iarbă, cireș, cîmp, zi, oaie, bou, găină, ager, agil, bătrîn, veteran, clar, colocviu, insulă.
- Cuvinte împrumutate din **limba franceză**: influență, inventar, a soluționa, recensămînt, mesager, parfum, elev, antreu.
- Cuvinte împrumutate din **limba italiană**: operă, capodoperă, bancă, contabil, bilanț, piano, bariton, solfegiu, mandolină, spaghete.
- Cuvinte împrumutate din **limba germană**: crenvurșt, rucsac, halta, boiler, bliț, procură, prodecan.
- Cuvinte împrumutate din **limba rusă**: combinat, agregat, mecanizator, agrotehnică, procuratură.
- Cuvinte împrumutate din **limba engleză**: talk-show, mass-media, stres, campus, speaker, picup, motel, radar, tobogan, corner, meci, fault, dribling, ring, design, miting.

(Dicționar de cuvinte împrumutate)

- Găsește sinonime pentru cuvintele din informație.
- Găsește și antonime pentru câteva dintre cuvintele de mai sus.
- Subliniază cuvintele pe care le-ai auzit în alte limbi.
- Ce cuvinte din alte limbi seamănă cu unele din limba română?
- De ce oamenii utilizează cuvinte din alte limbi?
- Creează un text din 8-9 enunțuri în care să folosești cel puțin 15 cuvinte din cele de mai sus.

REFLECȚIE

- Împreună cu colegii de clasă scrie aceste cuvinte în limba unui alt popor din Moldova, în afară de limba ta maternă:

Eu	Tu	Noi
Da	Familie	La revedere!
Nu	Vecin	Salut!
Prieten	Învățător	Cum te cheamă?
Mamă	Mulțumesc	Eu mă numesc...
Tată	Bine	Hai să fim prieteni!
Bunică	Scuză-mă	Poftim!
Bunic	Bună ziua!	Poftă bună!

EXTINDERE

Invitație pentru prieten

- Scrie un mesaj unui prieten imaginar din altă țară. Pentru a fi mai convingător:
 - folosește fotografiile și desenele ale împrejurimilor localității;
 - descrie cele mai importante clădiri din localitate;
 - descrie flora și fauna, utilizând expresii frazeologice, creații proprii etc.;
 - enumeră tradițiile și obiceiurile localității, precum și sărbătorile tradiționale în timpul cărora se primesc oaspeți.

ÎN LOC DE... EPILOG!

Pentru a valorifica înțelepciunea etniilor ce locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, propunem câteva proverbe și zicători ce pot servi la inițierea unor discuții despre valorile comune ale acestora. Ele pot fi folosite la orele de limbă română, educație moral-spirituală, dirigenție sau la alte dexterități care facilitează dezvoltarea competenței culturale.

Proverbe despre vecini și vecinătate

- Cine are vecini, rar se laudă singur. (românesc)
- Nu-ți cumpăra casă, cumpără-ți un vecin. (românesc)
- Cel mai aproape neam e vecinul. (ucrainean)
- Fără frate mă descurc, dar fără vecin nu pot trăi. (rusesc)
- Vecinul de aproape e mai drag decât fratele de departe. (ucrainean)
- Binele cu bine se răsplătește. (bulgăresc)
- Binele de rău te scapă, să-l arunci chiar și în apă. (românesc)
- Yakın komuşu taa ii uzak hısımdan. (găgăuz) Vecinul de aproape e mai bun decât neamul de departe. (traducere)
- Pace la vecini – pace și la tine în casă. (armenesc)

- La casa aprinsă vecinul aleargă primul să o stingă. (românesc)
- Vecin bun ai nimerit, mare bine-ai dobândit. (românesc)

Proverbe despre limbă

- Cuvântul rău din gură rea iese. (bulgar)
- Limba e dulce ca mierea și amară ca fierea. (românesc)
- Кто говорит, тот сеет; кто слушает – собирает. (rusesc) Cine vorbește seamănă, cine ascultă culege. (traducere)
- Птицю пізнати по пір'ю, а людину по мові. (ucrainean) Pasărea se cunoaște după pene, iar omul după vorbă. (traducere)
- Tatlı dil baldan taa tatlı. (găgăuz)

- Limba maternă e mai dulce ca mierea. (traducere)
- Hayırsız laf bıçaktan sivri. (găgăuz)
Cuvîntul poate fi mai ascuțit decît cuțitul. (traducere)
- Fena laf adamın üreeni yaralêër, ama seveda – ilaçlêër. (găgăuz)
Cuvîntul tăios – rănește, iar cel bun – tratează. (traducere)
- Er bekleyarsaydın ilik, yapma kimseyä körlük. (găgăuz)
Dacă aștepți pace, nu semăna război. (traducere)

Proverbe despre familie

- Prețul tinereții la bătrînețe se apreciază. (turcesc)
- Pomul tînăr se îndoiaie, cel bătrîn se frînge. (ebraic)
- Ce n-a învățat Ionică, nu mai învață Ion. (românesc)
- Мир да лад – в семье клад. (rusesc)
Pace și voieșie – în casă bogăție. (traducere)
- Masanın gözellii – imeklâr, evin gözellii – uşaklar. (găgăuz)
Masa o împodobesc bucatele, iar casa – copiii. (traducere)
- Boba-analar- ballı laflar. (găgăuz)
Mama și tata – cuvinte sfinte. (traducere)

Proverbe despre muncă, meserii

- İnsan doyrêr topra, toprak doyrer insanı. (găgăuz)
Omul hrănește pămîntul, iar pămîntul pe om. (traducere)
- Çok, dostum, işleyecan-tatlı ekmeğ iyecan. (găgăuz)
Dacă muncești mult, vei mînce pîine gustoasă. (traducere)
- Ремесло пить-есть не просит, а само кормит. (rusesc)
Meseria nu cere de mîncare, dar te hrănește. (traducere)
- Omul cu meșteșug trăiește din belșug. (românesc)
- Cine are meserie – are și pîine în buzunar.

(găgăuz)

- Cine are o meserie, are o moșie. (românesc)
- Cine mai adînc ară, mai mult cară. (românesc)
- Cu răbdarea și hărnicia se capătă meseria. (românesc)
- Zaaamet bizi doyrêr haylazlık –dilenci brakêr. (găgăuz)
Munca hrănește omul, iar lenea îl face să hoinărească. (traducere)

Proverbe despre păsări, anotimpuri

- Fiecare pasăre își iubește cuibul. (românesc)
- Cu o rîndunică nu se face primăvara. (bulgăresc)
- De-ar fi hrană în hulubărie, că hulubi se vor aduna. (rusesc)
- Fiecare pasăre cu ciocul ei se hrănește. (ucrainean)
- Весною сверху печёт, а снизу морозит. (rusesc)
Primăvara de sus te arde, de jos te îngheață. (traducere)
- Кто спит весною, тот плачет зимою. (rusesc)
Cine doarme primăvara, plînge iarna. (traducere)
- Dacă nu plouă în mai, nu se face mălai. (românesc)
- O zi de primăvară hrănește un an. (românesc)
- La curățenia de primăvară, găsești tot ce-ai pierdut prin casă. (ebraic)
- Primăvara e veselă, dar săracă, iar toamna e tristă, dar bogată. (ucrainean)

Proverbe despre vestimentație

- Не бывает красоты там, где нет чистоты. (rusesc)
Unde nu-i curățenie, nu-i nici frumusețe. (traducere)
- Nu după suman trebuie judecat omul. (românesc)
- Nu haina te înfrumusețează, ci faptele bune. (ucrainean)

Proverbe despre prietenie

- Нет друга, так ищи, а нашёл – береги. (rusec)
Dacă n-ai prieten, caută-l; dacă l-ai găsit, păstrează-l. (traducere)
- Дерево живёт корнями, а человек – друзьями. (rusec)
Copacul se ține cu rădăcinile, iar omul – cu prietenii. (traducere)
- Un prieten se câștigă patruzeci de ani. (turcesc)
- Orice să fie nou, dar prietenul să fie vechi. (rusec)
- Aurul se încearcă în foc, iar prietenul la nevoie. (românesc)
- Când nu-i prietenie, spor în lucru n-o să fie. (românesc)

Proverbe rome

- Nu asculta pe cine a trăit mult, ci pe cine a umblat mult.
- Cartea-i pentru a citi, mintea - pentru a gândi.

Proverbe rusești

- Cel mai înalt fir de iarbă va fi primul tăiat de coasă.
- Lupul nu se teme de câine, dar nici nu-i place când îl latră.
- Ești primit după cum ți-e haina; ești dat afară după cum ți-e mintea.
- Pentru drumeție de o zi bună, ia pâine pentru o lună.
- Nu e vinovată oglinda că ți-e strîmbă fața.
- Cine se teme de pădure nu mănîncă mere.
- Spune-i adevărul în față și ai un dușman pe viață.
- Viața nu-i așa simplă ca și cum ai traversa un câmp cu flori.
- Propria povoară e mai ușoară.

Proverbe turcești

- Înțeleptul nu spune ce știe, iar prostul nu știe ce spune.
- Cap fără durere nu are decît sperietoarea din bostănărie.

- Ascultă de o sută de ori, gîndește de o mie de ori și vorbește doar o singură dată.
- Să nu-ți spui secretul prietenului, fiindcă și el are un prieten căruia i-l va spune.
- Decît prietenia ignorantului, mai bine dușmănia învățatului.
- Fiecare pierdere este un avertisment.
- Cine muncește se cunoaște după mîină și cine învață, după limbă.
- Cine nu a dormit pe piatră între străini nu cunoaște prețul rogojinii de acasă.
- Omul politicos învață politețea de la cel care nu o are.
- Cine cade pentru dreptate se scoală repede.
- Banii se câștigă, sănătatea ba.
- Omul vesel este ca soarele: luminează acolo unde intră.
- Prețul tinereții la bătrînețe se apreciază.
- Cine întreabă trece și munții, cine nu se rătăcește chiar și la loc șes.
- Avarul pierde mai mult decît cheltuiește cel darnic.
- Pentru dragostea față de trandafir grădinarul devine sclavul a mii de spini.
- Nu te lăsa în fîntînă cu funia altuia.
- O oră de adevăr valorează cît 70 de ani de rugăciuni.
- Munca înseamnă o zi scurtă și o viață lungă.
- Un prieten se câștigă în patruzeci de ani.
- Să nu zici că ai grîu pînă nu-l vezi în hambar; să nu zici că ai un copil pînă nu treci printr-un necaz.
- Orice să fie nou, dar prietenul să fie vechi.
- Cine nu ascultă de cei vîrstnici, umblă urlînd.
- Cine nu se mulțumește cu puțin nu va avea parte niciodată de mai mult.
- Cine se place pe sine nu poate să-i placă pe alții.
- Nu e o rușine să nu știi, e rușine să nu întrebi.
- Gura lumii nu e pungă să se strîngă.

Proverbe bulgărești

- Nici Dumnezeu nu-i fără de păcat, de vreme ce a creat lumea.

- Cele mai frumoase mere sînt întotdeauna mîncate de cei mai obraznici porci.

Proverbe poloneze

- Ceea ce micul John nu a învățat, John cel bătrîn nu știe.
- Mai bine un cîrnat în mînă decît un jambon la măcelar.
- Dacă nu știi ce-i apa, nu te sui în luntre.
- Ceea ce îi e permis voievodului, nu îți este permis și ție.
- Dacă îl iubești nu îl împrumuta.
- Nu e greu să joci, e greu să te oprești din joc.

Proverbe evreiești

- Viața este prea scurtă pentru a te grăbi.
- Nu poți lua două piei de pe un bou.
- Cere sfatul unui dușman și fă invers.
- Cînd înțeleptul devine furios, înțelepciunea e de prisos.
- Tăcerea înseamnă înțelepciune, dar să taci

tot timpul nu e înțelept.

- Viața este cea mai mare afacere. O primești pe gratis.
- Inima este un lacăt, care însă nu poate fi deschis cu un șperaclu.
- Mamă înțelege ceea ce nu spune copilul.
- Dacă o cetate se dărîmă devine ruină, pe cînd o movilă de gunoi rămîne gunoi.
- Carte fără prefață, este ca un corp fără suflet.
- Prostănacul dacă ascultă, învață mai mult ca deșteptul care vorbește.
- Pomul tînăr se îndoaie, cel bătrîn se frînge.
- Dacă vrei ca visele să devină realitate, nu mai dormi.
- Indiferent ce se întîmplă, o călătorie îți oferă întotdeauna o poveste de spus.
- Cînd se bucură un cocoșat? Cînd vede unul și mai cocoșat ca el.
- Dumnezeu nu putea fi peste tot, de aceea a creat mamele.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cucuș C., Cozma T. Locul educației pentru diversitate în ansamblul problematicii educației contemporane. Iași: Polirom, 2001.
2. Cozma T. (coord.) O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea, Iași: Polirom, 2001.
3. Cozma T., Sechedin E. Concepte de împrumut în educația interculturală.
4. Cucuș C. Educația. Dimensiuni culturale și interculturale. Iași: Polirom, 2000.
5. State D., Suff E., Aradjioni M. Cultura bunei vecinătăți. Eu, familia mea și vecinii. Caiet de educație interculturală pentru elevii din clasa I. C.E. PRO DIDACTICA, Chișinău, 2014.
6. State D., Stici A., Colesnic L., Antohi N., Enciu E., Dirigenție. Caietul elevului, clasa I, a II-a, a III-a, a IV-a. Chișinău: Lyceum.
7. State D. Dirigenție, clasa I. Ghidul dirigintelui. Portofoliul metodic, Manual. Chișinău: Cartier.

Educația interculturală în clasele primare

Nina MÎNDRU,
Gimnaziul *Mihai Eminescu*, or. Orhei

Cultura include credințe, tradiții și obiceiuri dobândite într-un anumit context, deci constituie un ansamblu de cunoștințe, atitudini, deprinderi și modele de comportament proprii unui grup social dat, transmisibile prin educație.

Educația interculturală presupune un demers în spiritul înțelegerii și acceptării diferențelor de limbă, port, tradiții, religie etc. Reputatul pedagog ieșean Constantin Cucoș afirmă că aceasta este „o opțiune ideologică în societățile democratice și vizează pregătirea viitorilor cetățeni în așa fel încât ei să facă cea mai bună alegere și să se orienteze în contextul multiplicării sistemelor de valori” [1].

Reieșind din realitatea complexă de azi, cadrele didactice trebuie să promoveze dialogul intercultural și respectul pentru diversitate. Chiar din primele zile ale aflării copilului în școală, învățătorul trebuie să-l stimuleze să se simtă alături de colegi ca într-o familie, indiferent de etnie sau religie, să participe plener la activități etc. Prin toate demersurile școlare și extrașcolare, el va dezvolta o comunicare constructivă, creînd o atmosferă prietenoasă în clasă.

Copilul trebuie sprijinit să-și formeze deprinderi de comunicare, de luare a deciziilor în cadrul grupului în mod democratic, de implicare în soluționarea problemelor interpersonale chiar din clasa întâi. Astfel, îl obișnuim să participe la activități, să coopereze cu colegii în cadrul grupului; îi stimulam curiozitatea, îl învățăm să accepte ideile celui de alături, dezvoltându-i sentimentul de încredere, favorizînd comunicarea asertivă.

Prin felul în care sînt selectate conținuturile, metodele, formele de organizare a activităților, prin fixarea unor momente importante de colaborare în cadrul evenimentelor instructive, elevii sînt ghidați să-și dezvolte un comportament tolerant.

Prezentăm două modele de demers didactic în cheia educației interculturale în clasele primare.

1. SUB CĂCIULA LUI GUGUȚĂ

EVOCARÉ

Cine are pălărie...

- Elevii formează un cerc și își transmit o pălărie, rostind versurile:

Cine are pălărie

Multe, multe azi mai știe!

- Odată rostite toate versurile, cel la care a ajuns pălăria trebuie să spună numele unui personaj de poveste. Elevii vor evita repetarea.
- Se inițiază discuții în baza întrebării:
 - La ce ne servește o pălărie?

Posibile răspunsuri: să ne acoperim capul; să ne protejăm de soare; să ne deghizăm; să fim în pas cu moda etc.

REALIZARE A SENSULUI

- Elevii răspund la întrebarea:
 - Ce știți despre cușma lui Guguță?

- Elevii citesc sau audiază textul:

CUȘMA LUI GUGUȚĂ

Tata i-a făcut căciula mai mare, ca s-o poarte și la anul.

- Cade peste ochi, tată.
- D-apoi ridic-o, Guguță, că altă treabă n-ai în iarna asta. La școală încă nu umbli.
- Hm! Guguță n-are treabă?! Om vedea, cui ar fi să-i cadă căciula.

A doua zi, dis-de-dimineață, Guguță se trezește înaintea tatei și dă mîncare la oi. Cînd a venit tata cu un braț de fîn, băiețelul mergea prin ocol călare pe un berbec.

De atunci Guguță avea grijă de oi. Dar în satul *Trei Iezi* se lăsa tot mai mare ger. Oamenii ieșeau din casă încotoșmănați, iar cînd mergeau, parcă aveau scripcă la picioare. Odată Guguță venea de nu știu unde. Pe lîngă moară se întîlnește cu o fetiță din clasa întîi cu cărțile subsuoară. Era vînată de frig.

- Dă să le duc eu, arată Guguță la cărți.
- Tu? îl măsoară fata cu ochii, dar în loc să zică „nu”, i le dă. Apoi își vîră mîinile în mîneci și haide-hai după Guguță. Merge băiatul și se gîndește: „Dacă n-am geantă, pun cărțile sub căciulă. O să încapă și capul, și cărțile”.

Își scoate căciula și o întoarce cu gura în sus, dar vede fetița și i se face încă o data milă de dînsa.

- Așa-i, că ți-e frig?
- Olecuță, dîrdîie fata.
- Știi ce, pune căciula mea pe cap!
- Nu, Guguță. Ai să îngheți tu.
- Dacă n-o iei, o las aici, și o așează pe zăpadă. Scîrț-scîrț – se duc amîndoi...

Tremură băiatul de frig, dar n-are încotro. Căciula rămîne singură în mijlocul drumului. Întoarce capul ba Guguță, ba fata, să vadă, dacă mai este acolo.

Căciula, cînd își dă seama că stăpînul o leapădă, unde își adună toate puterile și cînd trage odată aer cu gura – se face mai mare. Atunci Guguță dă o fugă, o aduce pe umăr și intră cu fată cu tot sub căciulă. A dus fata acasă, apoi și-a căutat de interesul lui. De atunci băiatul răsărea ca din pămînt la poarta școlii și aștepta să iasă de la lecții clasa întîi. De luni pînă sîmbătă căciula a tot crescut. Acum încăpeau șase fete sub ea. Odată, pe un viscol, a dus-o și pe învățătoarea lor acasă. Cînd rămînea loc, lua și băieți.

- Măi, ce căciulă vine pe drum! ieșeau pe la porți cei din satul *Trei Iezi*. E cît un stog de fîn! După ce împrăștia copiii pe la pragurile lor, căciula se făcea iar mica, s-o poată pune Guguță în cui.

A vrut Guguță să încapă satul cu tot cu case sub cușmă – și cușma a crescut cît satul de largă și înaltă de-a umplut cerul. În satul de sub cușmă s-a făcut primăvară, numai că lămpile electrice ardeau și ziua. Claxonau mașini sub cușmă, scîrțîiau cumpenele fîntînilor... Sătenii trăiau acum cu capul descoperit, fiindcă toate cușmele din sat au intrat în a lui Guguță, atunci cînd s-a făcut mare. Au rămas numai cîteva – în capetele oamenilor care umblau la oraș după covrigi, halva și cu alte treburi, că dincolo de cușma uriașă a lui Guguță era iarnă în toi.

Spiridon Vangheli

- Identificați, în baza textului, personajul principal.
- Răspundeți la întrebări, avînd ca reper textul *Cușma lui Guguță*.
 - Ce i-a dăruit tata lui Guguță?
 - Ce moment din text vi se pare neobișnuit? De ce?
- Demonstrați în baza textului că Guguță este băiat harnic.
 - Ce evenimente din text ne dovedesc că băiatul este bun la suflet?
- Descoperiți calitățile acestui băiețuș plin de fantezie și griji (hazliu, protector, optimist, visător, chib-zuit, sîrguincios, șmecher, generos, binevoitor, atent, prietenos, vesel...).

Coridorul

- Elevii se aranjează în două rînduri, față în față, formînd un coridor. Pe rînd, traversînd coridorul și ajungînd în capăt, enunță o calitate a lui Guguță sau o idee din text.

Semaforul

- Fiecare elev primește cîte 3 cartonașe: verde, roșu și galben. Se anunță sarcina de lucru, demonstrîndu-i-se clasei o căciulă din hîrtie și carton. Elevii o cercetează atent și descoperă etapele de confecționare a acesteia.
- Elevii sînt invitați să ridice cartonașele corespunzător: verde – am înțeles; roșu – nu am înțeles; galben – nu sînt sigur.
- Elevii ce au ridicat cartonașul verde sînt rugați să le furnizeze colegilor explicații.

Pași:

1. Formarea grupurilor mici de lucru.
2. Explicarea etapelor de confecționare a căciulii.
3. Pregătirea materialelor (mostrelor).
4. Asamblarea părților.
5. Elaborarea unui mesaj de înmînare a căciulii unui coleg.

Taxiul

- În cadrul acestui joc, elevii formează perechi. Pe fundalul unei melodii, ei dansează, se deplasează prin sală imitînd un taxi. Atunci cînd muzica este oprită, fiecare își găsește perechea.

REFLECȚIE

- Elevii fac schimb de căciuli, care este însoțit de mesaje încurajatoare (Îți dăruiesc această căciulă și sper...).
- Se trag concluzii asupra jocului: Cum v-ați simțit? De ce? Cine v-a ajutat să faceți o căciulă bună?

Activitate distractivă

- Elevii dansează în perechi. Apoi, perechile se unesc cîte două și tot așa pînă cînd toți elevii se cuprind într-o horă mare.

Mesaj de încheiere

„Împreună, parcă am fi sub căciula ocrotitoare a lui Guguță. Încurajați și ghidați să obținem un produs final, ne-am simțit bine. Am trăit sentimente profunde atunci cînd colegii ne-au dăruit căciulițe și ne-au adresat mesaje frumoase. Aceste activități ne ajută să ne schimbăm comportamentul, să ne ajutăm reciproc și să oferim unul altuia cît mai multe momente fericite.”

2. DIFERIȚI, DAR PRIETENI!

EVOCARE

Aruncarea monedei

- Formînd grupuri, elevii discută despre calitățile, dar și defectele pe care le au.
- Membrii grupului aruncă, pe rînd, o monedă. Dacă aceasta cade cu aversul în sus, un coechipier va enunța o calitate de-a sa, iar dacă cu reversul – un defect.
 - Ce calități ați remarcat?
 - Dar ce defecte? Cum putem scăpa de ele?
- Se trag concluzii: „Toți avem calități, dar și defecte. Prin străduință, încercăm să înlăturăm defectele. Important este să ne simțim bine în cadrul grupului. Sîntem diferiți, dar colegi și buni prieteni, ca într-o familie.”

REALIZARE A SENSULUI

Votăm cu pasul

- Pe un poster sînt scrise mai multe calități și defecte umane.
- Elevilor li se propune să se apropie de poster, pe rînd, să aleagă 2 variante și să le bifeze.

Votăm cu pasul	
omenos	prietenos
răbdător	distractiv
atent	încăpăținat
onest	sociabil
egoist	credincios

- După ce s-au pronunțat toți elevii, se analizează tabloul obținut. Se inițiază discuții, pentru a argumenta o opțiune sau alta.

- Elevii sînt rugați să-și exprime părerea despre calitățile unui prieten, în baza poeziei:

În clasă cu prieteni silitori

Simțim lumina harului divin.

Mi-s dragi că-s generoși și răbdători,

Chiar și atunci cînd uneori greșim.

- Cum ne simțim alături de prieteni? De ce?
 - De ce trebuie să fim prietenoși chiar și atunci cînd cineva greșește?
 - Cum putem corecta greșelile comise?
- Dați exemple de ființe care ne pot fi prieteni.

- Copiii citesc sau audiază următorul fragment:

DUMBRAVA MINUNATĂ

Apropiindu-se de lumina licuriciului cunoscă că se află lîngă o scorbură de răchită străină. Pletele lungi ale ramurilor cădeau către ea și se clătinau alene.

- Asta-i o casă bună, mormăi Patrocle.

Atunci Lizuca își ceru voie de la răchită:

- Mătușă răchită, șopti ea, ne dai voie să intrăm în casă la mata?

Răchita o mîngîie și-i dădu drumul în scorbură.

- Aici e foarte bine, Patrocle, grăi fetița către prietenul ei cîine. Văd că este saltea și pernuță de mușchi. Mă învelesc cu paltonul și-mi pun bereta pe cap și pot dormi împăratește. Uite, este loc și pentru tine.

Cățelul intră și el în scorbură și se ghemui lângă copilă.

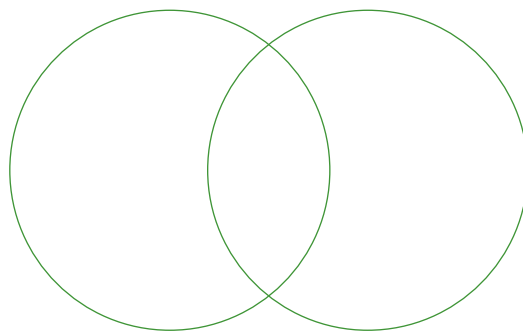
- Patrocle, eu cred că nu trebuie să ne temem de mama pădurii. Aici îs locuri curate... Sfînta Vineri stă aproape. Știi de ce mă tem?
- De ce te temi?
- De bursuc.
- N-are decît să vină, mormăi cu dispreț Patrocle, găsec eu ac de cojocul lui!

Mihail Sadoveanu

- Răspundeți la întrebări, avînd ca reper fragmentul de mai sus:
 - Unde a găsit Lizuca gazdă bună?
 - Cine era prietenul credincios al fetei?
 - De ce se temea Lizuca?
 - Cum a încurajat-o cățelul pe fetiță?
- Demonstrați, în baza fragmentului de mai sus, că Lizuca era o fată politicoasă.

Diagrama Venn

- Elevii notează în cercuri asemănări și deosebiri dintre personajele Lizuca și cățelul.
- Ei elaborează argumente, demonstrînd că Lizuca și cîinele sînt diferiți, dar prieteni.

REFLECȚIE

Popularea blocului

- Se prezintă imaginea unui bloc de locuit. Fiecare elev extrage dintr-o cutie o fișă, care are notat pe verso numele unui coleg, urmînd să-și scrie numele alături.
- Elevii sînt anunțați că vor popula blocul, iar vecini le vor fi colegii de clasă. Fiecare dintre ei va lipi fișa la etajul dorit, apoi va identifica cît mai multe caracteristici pozitive ale colegului cu care va locui la același etaj.

Notă: Accentuăm faptul că nu-ți poți alege vecinii de etaj. De aceea, vom accepta pe oricine, străduindu-ne să întreținem relații frumoase. Important este ca fiecare copil să găsească caracteristici pozitive pentru colegii de clasă.

- În final, elevii argumentează ideea: *Sîntem diferiți, dar prieteni.*

Recomandări metodice

Considerăm că subiectele pe care le abordăm în clasele primare, dar și strategia didactică pe care o utilizăm, trebuie să mențină deschiderea elevilor spre comunicare, spre relații de amiciție cu colegii de diferite culturi. Tehnicile interactive sînt binevenite și eficiente în cadrul acestui demers didactic. Învățătorul va crea o atmosferă prietenoasă, plină de respect, va încuraja elevii, inclusiv pe cei timizi sau din familii dezavantajate, să se simtă liberi.

De asemenea, putem organiza o masă rotundă cu genericul *Am învățat de la părinții mei*. Pe o scenă improvizată, fiecare elev va prezenta un joc, un obicei, un cîntec, o poezie, un moment folcloric pe care l-a învățat de la părinți.

Prin intermediul tehnicii *Coridorul*, îi vom mobiliza pe toți elevii să participe la activitate, important este să fie luate în calcul toate ideile. Acest factor îi va determina să emită mesaje la temă și să fie mai descătușați.

Tehnica *Semaforul* va oferi oportunitatea de a coopera și de a realiza lucrări în comun. Elevii care au însușit tehnica confecționării unei căciuli vor colabora cu plăcere, ajutîndu-i pe colegi să înțeleagă și ei etapele de lucru.

Asigurarea unei comunicări eficiente și a relațiilor bazate pe stimă și ajutor reciproc va constitui pentru elevi un templu al prieteniei și îi va orienta în acceptarea diversității culturale.

La discreția cadrului didactic, dar și cu acordul copiilor, se pot organiza și alte activități utile și captivante în echipă:

- *Corul prieteniei* – se interpretează cîntece pentru copii;
- *Statuia prieteniei* – membrii grupului se sfătuiesc cum să construiască o statuie;
- *Blazonul prieteniei* – copiii desenează individual schițe, apoi alcătuiesc un colaj;
- *Țara prieteniei* – elevii povestesc cum și-o imaginează;
- *Pomul prieteniei* – elevii îl alcătuiesc din flori, frunze și fructe și îl „dotează” cu mesaje de valoare pentru o prietenie durabilă;
- *Hora prieteniei* – toate echipele se unesc într-un grup mare și dansează o horă.

După cum afirmă Constantin Cucoș, prin tot ceea ce facem, trebuie „să evităm, pe cît posibil, riscurile ce decurg din schimburile inegale dintre culturi sau, și mai grav, tendințele de atomizare a culturilor”[1]. Urmînd acest îndemn, vom cultiva generațiilor viitoare valori fundamentale: cooperarea, comunicarea liberă, respectul pentru diverse opinii, toleranța față de reprezentanții altor culturi, învățîndu-le, totodată, cum să-și stăpînească emoțiile și să aplaneze eventualele conflicte.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cucoș C. Educația. Dimensiuni culturale și interculturale. Iași: Polirom, 2000.
2. Curriculum școlar, clasele I-IV. Ministerul Educației, 2010.

Formarea competențelor interculturale la copiii de vîrstă timpurie

Efimia MUSTEAȚĂ,
Instituția preșcolară nr. 52, mun. Chișinău

Educația interculturală începe de la cea mai fragedă vîrstă. Copiii mici acumulează rapid informații despre lumea care îi înconjoară și își formează păreri în legătură cu experiențele prin care trec. Ei încearcă să înțeleagă și semnificația diferențelor culturale. Pentru a găsi răspunsuri la întrebările pe care și le pun, analizează ceea ce fac adulții din preajmă.

Avînd în vedere caracteristicile psihice și emoționale ale copiilor de vîrstă timpurie, este necesar să le oferim situații adecvate de învățare, exemple de coexistență pașnică, prietenie și cooperare între reprezentanții diferitelor etnii. Percepția lumii ca un sistem unic, cu o multitudine de forme culturale și lingvistice, conștientizarea acestei diversități și unități reclamă educarea la copii a respectului pentru alte culturi, religii și credințe. Crește importanța valorilor universale, dar și tendința de a le păstra pe cele naționale, ambele contribuind la formarea viitorului cetățean al Republicii Moldova, capabil să locuiască în mod pașnic și civilizat nu doar în propriul stat, ci și oriunde în lume.

Grădinița nu poate rămîne în afara acestor procese, deoarece aici se reproduce cultura și se pun bazele unor noi experiențe. Părinții și cadrele didactice au datoria de a-i ajuta pe copii să înțeleagă cît de dăunătoare sînt prejudecățile. Adaptarea la un mediu multicultural/intercultural este un proces de durată, care le cere să îi ajute pe cei mici să respecte cultura, tradițiile, obiceiurile altor copii.

Educația interculturală constituie o necesitate în societățile democratice, dar și o componentă a realității zilnice din grădiniță. Aici, demersul educativ trebuie conceput și realizat din perspectivă interculturală, prin deschiderea către comunitate și specificul ei, organizînd jocuri, serbări, derulînd proiecte tematice comune etc. Pentru a lărgi viziunea preșcolarilor asupra frumuseții, bogăției și varietății culturilor colegilor de grupă, cadrele didactice vor utiliza variate strategii și modalități de organizare și desfășurare a procesului educațional, urmărind obiectivul general de egalizare a șanselor.

Proiectul tematic *Casa noastră*

Proiectul tematic vizează cele 3 module din Curriculumul pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova *Cultura buneii vecinătăți*:

- *Natura Republicii Moldova;*
- *Oamenii din Republica Moldova și cultura lor;*
- *Parteneriatul cu familia;*

și cele 5 domenii de dezvoltare din Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere la 7 ani:

- *Dezvoltare fizică, sănătate și igienă personală;*
- *Dezvoltare socioemoțională;*
- *Capacități și atitudini în învățare;*
- *Dezvoltarea limbajului, a comunicării și premisele citit-scrisului;*
- *Dezvoltarea cognitivă.*

Evenimentul de deschidere și alegerea temei

Alegerea tematicii proiectului a fost dictată de interesul manifestat de mai mulți copii de 5-7 ani față de Samira: o fetiță dintr-o familie de rromi, care arată altfel decât colegii săi, are tenul feței mai închis, părul des și negru, vorbește și se îmbracă altfel. La întoarcerea din vacanță, Samira le-a povestit copiilor despre prietenii ei, despre animalele și plantele pe care le-a văzut. Fiind curioși, aceștia i-au adresat întrebări despre jucăriile cu care se joacă, despre felul cum se salută la ei etc. De aceea, educatoarele le-au propus ca în săptămîna ce urmează să discute despre formulele de salut, familie, prietenie, casă, oraș. Astfel a demarat proiectul tematic *Casa noastră*.

Copiii pot afla mai multe lucruri despre limba vecinului, numele prietenilor, regulile de comunicare, înțelegînd că fiecare are o familie și o casă.

Înainte de a da start proiectului, pentru a obține informații cu privire la ceea ce știu și ceea ce doresc să afle copiii, s-a inițiat jocul *Ce știi despre casă, familie?* Pe baza răspunsurilor obținute, s-a realizat harta proiectului. Pentru a le pune la dispoziție cît mai multe materiale (a fost creat un „dosar tematic”, completat zilnic), s-a solicitat ajutorul părinților, prin intermediul unei *Scrisori de intenție*, care s-a afișat într-un loc vizibil. De asemenea, a fost invitat bunicul Samirei, care le-a vorbit copiilor despre tradițiile și obiceiurile rromilor.

Activitățile au fost planificate în conformitate cu cerințele Curriculumul pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova *Cultura bunei vecinătăți*, ținîndu-se cont de particularitățile de vîrstă și individuale ale copiilor, de ritmul de lucru al fiecăruia.

Metodele și procedeele folosite în cadrul activităților desfășurate pe parcursul săptămîinii au fost alese cu grijă, pentru a stimula participarea copiilor și a le satisface curiozitatea, pentru a le educa respectul față de părinți, față de cultura proprie și față de alte culturi, pentru a le forma atitudini corecte.

Descrierea proiectului

Grup-țintă: grupa mare-pregătitoare, 5-7 ani.

Durată: o săptămîină.

Resurse umane: copiii, educatoarea, părinții copiilor, un bunic.

Resurse materiale: cărți ilustrate despre familie, vederi cu diferite case, planșe, albume foto, enciclopedii, reviste, cărți despre formule de salut și de politețe, jucării (cuburi de plastic, mașinuțe, puzzle etc.), CD-uri, CD-player, creioane colorate, cărți de colorat, acuarele, coli de desen, pensule; hîrtie colorată, glasată, creponată și autocolantă; lipici, plastilină, foarfece, jetoane, aparat foto, xerox, calculator.

Metode și procedee: *Brainstorming*, observația spontană și dirijată, explicația, demonstrația, exercițiul, jocul, povestirea, învățarea prin descoperire, problematizarea, activitate în grup.

Obiectivele generale:

- formarea culturii spirituale, a atitudinii corecte față de: familie, casa părintească, oraș, patrie, limbă, istorie și patrimoniu cultural național;
- cultivarea respectului, a simpatiei, a toleranței față de persoanele de alte etnii și religii.

Scrisoare de intenție

Dragi părinți!

Copilul este viitorul adult, iar familia reprezintă baza societății, este locul în care se clădesc valori, se formează oameni, se conturează personalități.

Pentru a învăța mai multe lucruri despre orașul nostru, familie, prietenie, formulele de salut etc., ne-am propus să derulăm săptămîna viitoare un proiect de cercetare cu tema *Casa noastră*.

Copiii grupei mijlocii au nevoie de ajutorul Dvs. la acumularea materialelor: fotografii (pentru albumul familiei), enciclopedii, cărți, imagini, jocuri, curiozități, diverse informații despre cultura vecinilor. Vă rugăm să discutați cu ei pe marginea subiectului anunțat.

De un real sprijin ar fi participarea Dvs. efectivă, contribuția cu idei, cunoștințe și materiale.

Sperăm că acest proiect va îmbogăți experiența copiilor, făcîndu-le, în același timp, și plăcere. Vă mulțumim anticipat pentru implicare.

Grupa *Buburuzele*

Scrisoare de mulțumire

Dragi părinți!

Noi, copiii din grupa *Buburuzele*, împreună cu educatoarele, Vă mulțumim pentru ajutorul acordat la desfășurarea proiectului *Casa noastră*.

Cu această ocazie, am aflat foarte multe lucruri noi și sîntem mai bogați sufletește.

Vă invităm să vedeți rodul muncii noastre din această săptămîna: expoziția de lucrări, prezentată în sala grupei.

Vă mulțumim și Vă așteptăm cu drag!

Invitație adresată bunicului

Stimate bunic Andrei!

Noi, copiii din grupa *Buburuzele*, ne-am propus să realizăm pe parcursul săptămîinii viitoare proiectul *Casa noastră*. Vă rugăm ca, într-una din zile, să participați la activitățile noastre și să ne răspundeți la întrebările care ne frămîntă. Vă mulțumim.

Educatoarele și *Buburuzele*

Inventar de probleme

Ce știu copiii	Ce doresc să afle
<ul style="list-style-type: none">• Vecinii locuiesc în apropierea casei noastre.• Fiecare copil are o familie.• Mama și tata sînt părinții noștri.• Au frați surori, prieteni.• Fiecare are limba sa maternă.	<ul style="list-style-type: none">• Cum arată casa vecinilor?• Cine sînt părinții prietenului?• Care este limba maternă a vecinului?• Cum ne salutăm în limba vecinilor?• Cine sînt frații și surorile lor?

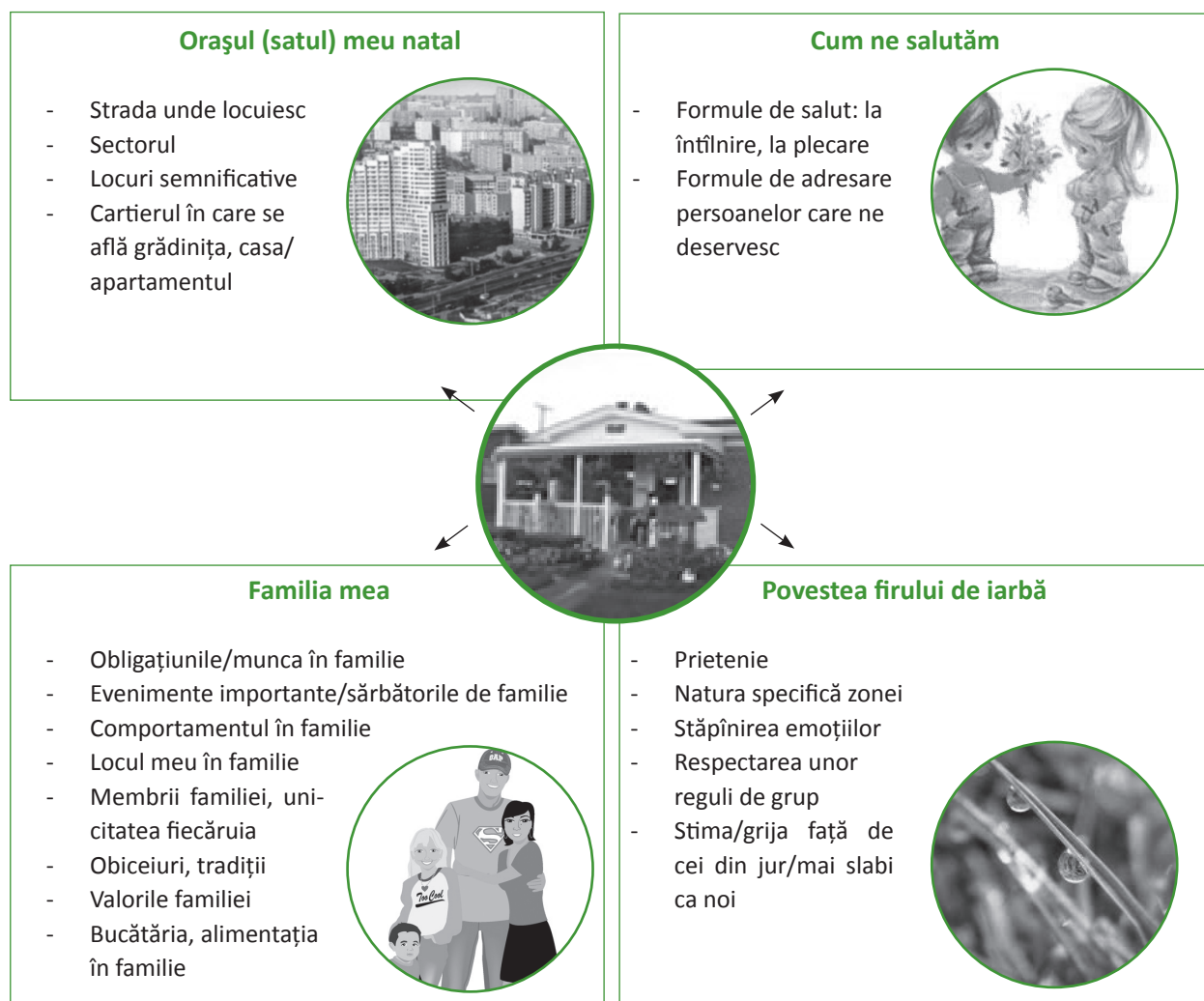
- Fiecare dintre noi trăiește pe o stradă, care poartă un nume.
- Ce obiceiuri și tradiții se respectă în familia mea și în cea a vecinului?
- Ce jucării are vecinul meu?
- Cum ne comportăm în ospetie?
- Cum se numesc străzile orașului meu?

Crearea centrului tematic

Centrul tematic se amenajează cu materialele aduse de toți cei implicați în proiect: copii, părinți, educatoare, bunic. Fiindcă aveam clar în minte inventarul de probleme enunțate de copii, am studiat Curriculumul pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova *Cultura bunei vecinătăți*, m-am documentat temeinic din cărți și reviste de specialitate, am acumulat curiozități. Pentru o mai bună vizualizare, toate conceptele au fost structurate pe subteme, obținând o *Hartă a proiectului*.

Harta proiectului *Casa noastră*

Subiectele propuse pentru acest proiect vor fi adaptate la regiunea, oamenii și cultura locală, precum și la vârsta copiilor cu care se lucrează. Vor fi studiate natura, locurile și edificiile de menire socială din apropierea grădiniței, accent punându-se pe formarea competențelor interculturale.

Centrele de interes și materialele puse la dispoziția copiilor

Centrul <i>Alfabetizare</i>	Centrul <i>Arte</i>	Centrul <i>Științe</i>
Cărți ilustrate cu animale domestice, vederi Planșe Albume foto și reviste Cărți cu sau despre animalele domestice Caiete auxiliare CD-uri DVD-uri DVD player Dicționar ilustrat	Cărți de colorat Creioane colorate Coli de desen Acuarele Pensule Hârtie colorată, glasată, creponată și autocolantă Lipici Plastilină Planșete Foarfece	Reguli de comportare Obiceiuri și tradiții ale culturii noastre și a vecinului Imagini, foto Albumul familiei
Centrul <i>Joc de rol</i>	Centrul <i>Apă și nisip</i>	Centrul <i>Construcții</i>
Coșulețe Măști Păpuși Animale de pluș	Apă, nisip, diferite forme pentru jocul în nisip	Piese <i>Lego</i> Mozaic Cuburi din plastic Mașinuțe
Centrul <i>Joc de masă</i>		
Puzzle Imagini		

Inventarul activităților

Data, ziua	Jocuri și activități realizate în centre	Activități pe domenii experiențiale/de cunoaștere	Jocuri și activități recreative	Activități de dezvoltare personală
Luni	Alfabetizare: Alcătuirea unei cărțulii cu „cuvinte magice” (copiii vor aduna într-o carte imagini cu diferite formule de salut)	Activitate frontală/în macrogrup: • Copiii observă modul în care funcționează un magazin. Un copil va fi „vânzătorul”, iar ceilalți – „cumpărătorii”. Sarcini în centre Copiii: Arte: ✓ vor pregăti un cadou, o felicitare pentru prietenul pe care îl vor vizita; Joc de rol: ✓ vor imita vizita la un prieten, îi vor cumpăra un cadou, vor utiliza diferite formule de salut; Construcții: ✓ vor construi un magazin de jucării. Discuție	Jocul didactic <i>Mă întâlnesc cu prietenul meu</i>	Întâlnirea de dimineață: Formulele de salut Rutina: Igiena după joc Tranziția: Cu ajutorul „trenuțului”, copiii își ocupă locul în centre.
Marti	Alfabetizare: Lectura textului <i>Acasă de D. Matcovschi</i>	Activitate frontală/în macrogrup: • Prezentare PowerPoint <i>Chișinăul de ieri și azi</i> .	Audierea cântecului <i>Orașul Chișinău</i>	Întâlnirea de dimineață: Orașul (satul, orașelul) natal

	<p>Discuții în baza textului lecturat</p> <p>Examinarea unor tablouri, imagini, albume despre casă, familie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stabilirea asocierilor legate de capitala țării – Chișinău. <p>Sarcini în centre</p> <p>Copiii:</p> <p>Alfabetizare:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor completa spațiile libere din text cu cuvinte potrivite ca sens; ✓ vor lectura textul obținut și îl vor compara cu originalul; <p>Arte:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor reda prin desen casa lor așa cum și-o imaginează în viitor; <p>Științe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor elabora cartea de vizită a Chișinăului; ✓ vor elabora macheta (micro)sectorului în care locuiesc; <p>Construcții:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor construi cartierul în care locuiesc; <p>Apă și nisip:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor reda o secvență din cel mai impresionant loc al (micro)sectorului în care locuiesc; <p>Joc de masă:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor reconstitui imaginile <i>Orașul meu – Chișinău</i>. 	<p>(muzică și text de Daria Radu)</p>	<p>Rutina: Igiena după activitate</p> <p>Tranziția: <i>Mîinile frumos ne dăm</i> <i>Un cerc mare noi formăm,</i> <i>Cercul nostru se destramă</i> <i>Centrele iarăși ne cheamă.</i></p>
<p>Miercuri</p>	<p>Alfabetizare: <i>Cea mai frumoasă zi alături de cei dragi</i></p>	<p>Activitate frontală/în macrogrup:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuții despre ce înseamnă familia pentru noi, cum trebuie să ne comportăm în cadrul familiei și care sînt responsabilitățile fiecărui membru, care sînt cele mai importante evenimente ale unei familii și cum sînt ele sărbătorite. <p>Sarcini în centre</p> <p>Copiii:</p> <p>Alfabetizare:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor povesti despre cel mai frumos moment petrecut în sînul familiei; <p>Arte:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor desena familia lor; ✓ vor colora atîtea steluțe cîți membri are familia lor; 	<p>Jocul didactic <i>Mimează</i></p>	<p>Întîlnirea de dimineață: Locul de muncă al părinților noștri, al părinților prietenilor și vecinilor noștri. Profesiile. Ocupațiile de odinioară ale locuitorilor satului (orașului, orașelului) natal</p> <p>Rutina: Igiena după joc</p> <p>Tranziția: Poezioare în limbile vorbite de copiii din grădiniță – găgăuzi, ruși, bulgari etc.)</p>

		<p>Științe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor ordona crescător sau descrescător membrii familiei lor conform vârstei; ✓ vor numi obiecte de vestimentație ale membrilor familie lor; ✓ vor colora îmbrăcămintea specifică familiei lor; <p>Construcții:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor construi o casă pentru toți membrii familiei lor; <p>Joc de masă:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor reconstitui imaginile <i>Familia mea</i>. 		
Joi	<p>Alfabetizare: Povestirea, înscenarea/dramatizarea lucrării <i>Povestea unui fir de iarbă</i></p> <p>Jocul de rol <i>Alege și grupează</i></p> <p>Științe: <i>Ce se află în/lângă casa ta?</i></p>	<p>Activitate frontală/în macrogrup:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lectura textului. • Repartizarea rolurilor, înscenare. <p>Sarcini în centre</p> <p>Copiii:</p> <p>Arte:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor realiza cu pensula un câmp cu brazde și iarbă, prin trasarea de linii verticale; ✓ vor respecta regulile pentru activitatea de desen; <p>Alfabetizare:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor alcătui povestioare despre firul de iarbă; ✓ vor completa fișa de lucru; <p>Nisip și apă:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor uda nisipul cu stropitoarea; ✓ vor fixa în nisip copaci și flori; ✓ vor amenaja alei, cu ajutorul unor pietricele; vor improviza un parc; <p>Științe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor face observații asupra încolțirii semințelor de iarbă; ✓ vor exersa pașii necesari în acest sens; ✓ vor planta semințe în tăvițe; <p>Construcții:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor construi din lemnișoare bănci pentru parc, respectând regulile valabile pentru acest centru; <p>Joc de masă:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor așeza elasticul pe tablete, redând firele de iarbă; ✓ vor verbaliza acțiunile. 	<p>Jocul distractiv <i>Salută-te cu mine!</i></p>	<p>Întîlnirea de dimineață: Vecinii noștri</p> <p>Rutina: Igiena după joc</p> <p>Tranziția: <i>Bat din palme: clap, clap, clap!</i> <i>Din picioare – trap, trap, trap,</i> <i>Ne-nvîrtim, ne răsucim</i> <i>Și la centre noi pornim.</i></p>

<p>Vineri</p>	<p>Jocul de rol <i>De-a familia</i> Simularea unei activități în familie: membrii acesteia ajută la gătirea bucatelor</p> <p>Alfabetizare: <i>Membrii familiei</i> (examinarea unor imagini și fotografii)</p>	<p>Activitate frontală/în macrogrup:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dezlegarea ghicitorilor. • Discuții despre familia din care facem parte, componența acesteia, cum ne ajută părinții, cum le arătăm că ținem la ei, că îi iubim. <p>Sarcini în centre Copiii:</p> <p>Alfabetizare:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor primi imagini și fotografii cu membrii unei familii; ✓ vor recunoaște fiecare persoană și o vor caracteriza; <p>Științe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor realiza un album al familiei lor; <p>Construcții:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor construi casa lor preferată. 	<p>Jocul de atenție <i>Ghici cine lipsește!</i></p> <p>Jocul didactic <i>Știm să ne prezentăm</i> (fiecare copil are mai multe nume)</p>	<p>Întâlnirea de dimineață: Sărbătorile familiei noastre și ale vecinilor</p> <p>Cunoștințe despre familie și rude. Cultura relațiilor familiale</p> <p>Rutina: Igiena după joc</p> <p>Tranziția: Părinții mei fac ordine în casă: mama spală rufe și le pune la uscat, mătură; tata scutură covoarele; eu aranjez șervețelele pe masă, pun tacîmurile. Ajutînd părinții, le arătăm că îi stimăm și îi iubim.</p>
----------------------	--	---	--	--

Activitatea metodică săptămînală:

- proiectarea activităților;
- pregătirea centrelor de interes pentru activitățile de învățare;
- completarea documentelor de evidență a activităților;
- completarea portofoliului educatoarei;
- completarea portofoliilor copiilor cu lucrările realizate de ei;
- organizarea orei metodice *Să cunoaștem drepturile/obligațiile copiilor, dar și ale părinților.*

EVALUARE

- Vernisarea expoziției cu lucrările copiilor ce vizează aspecte ale educației interculturale.
- Observarea comportamentului copiilor în diferite contexte.

Proiectul didactic *Cum ne salutăm*

Vîrsta copiilor: 5-7 ani.

Forma de organizare: frontal, în grupuri mici, individual, în perechi.

Forma de realizare: activitate integrată.

Tipul de activitate: de predare/consolidare.

Obiectivele de referință:

Copiii vor fi capabili:

- să aplice formule elementare de comunicare în diferite situații;
- să manifeste interes față de „limba vecinului”, să înțeleagă formulele elementare de adresare.

Obiectivele operaționale:

Cognitive:

- să conștientizeze importanța salutului;

- să utilizeze formula de salut în diferite contexte;
- să folosească cât mai corect formulele de salut.

Socioafective:

- să dobândească comportamente și atitudini civilizate față de ceilalți;
- să manifeste atitudine binevoitoare față de alte persoane.

Psihomotorii:

- să participe la jocul didactic propus.

Atitudinale:

- să înțeleagă și să transmită mesaje simple, să reacționeze la acestea;
- să manifeste atitudini de cooperare, spirit de echipă.

Strategii didactice

Metode și procedee: conversația, explicația, jocul didactic, demonstrația.

Mijloace de învățare: masă, jucării.

Desfășurarea activității

Evenimente ale instruirii	Conținutul activității	Strategii didactice			Evaluare
		Metode și procedee	Materiale	Forma de organizare	
Moment organizatoric	<ul style="list-style-type: none"> • Se creează condiții pentru realizarea activității: <ul style="list-style-type: none"> – aerisirea încăperii; – distribuirea materialelor pe centre de activitate; – pregătirea materialelor demonstrative; – aranjarea scaunelor în semicerc. 		Scaune		
	<ul style="list-style-type: none"> • Salutul de dimineață: <i>Astăzi e o zi frumoasă, bună dimineața!</i> <i>Să ne strângem de mânuțe,</i> <i>Bună dimineața!</i> <i>Să zîmbim prietenește,</i> <i>Bună dimineața!</i> <i>S-alungăm orice tristețe,</i> <i>Bună dimineața!</i> <i>Am venit la grădiniță ca să ne distrăm,</i> <i>Multe lucruri fabuloase noi să învățăm!</i> <i>Nimeni nu se ceartă, nimeni nu se bate!</i> <i>Toți vom fi prieteni, altfel nu se poate.</i> <i>Eu privesc la tine, tu privești la mine,</i> <i>Hai, copii, cu toții, hai să ne cuprindem!</i> 	Salutul		Frontal	Observarea comportamentului copiilor
Evocare	<ul style="list-style-type: none"> • Jocul Cum te simți? Copiii răspund la întrebare: <i>Eu astăzi mă simt/sînt... vesel(ă), fericit(ă), în siguranță, curajos, curiosă, înaripat, fermecătoare, plină de viață etc. Dar tu cum te simți?</i> • Mesajul zilei: Copiii descoperă tema prin decodificarea cuvîntului <i>salut</i>. 	Jocul didactic		Frontal	Ingeniozitatea copiilor, răspunsurile oferite

	<ul style="list-style-type: none"> Se poartă o conversație despre modul cum ne comportăm într-un magazin sau atunci când ne întâlnim cu prietenii/rudele. Cum ne salutăm? Cine se salută primul? Cum de adresăm atunci când vrem să fim deserviți? Ce facem după ce am fost deserviți? Ce zicem la despărțire? 	Conversația	Poster cu mesajul zilei	Individual	Capacitatea copiilor de a recepția mesajul
Realizare a sensului	<ul style="list-style-type: none"> Se inițiază o discuție: „Azi vom realiza două activități: jocul <i>La magazin</i> și jocul <i>O întâlnire cu prietenul/a</i>, pentru a vedea cum ne comportăm în fiecare din aceste situații: cum ne salutăm, cum discutăm etc.” 	Discuția Jocul didactic		Frontal	Modul de comunicare și de comportare în situațiile vizate
	<ul style="list-style-type: none"> În fața copiilor se aduce o masă cu mai multe jucării și li se spune că vor improviza o vizită la un magazin de jucării. Copiii trebuie să fie atenți cum se salută, cum cer jucăria, cum își iau la revedere de la vânzător/oare. 	Jocul de rol	Jucării	Frontal Individual	Reacția la informații și completările făcute de copii
	<ul style="list-style-type: none"> Se anunță modul în care se va lucra: va fi ales un „vânzător”, ceilalți copii fiind „cumpărători”. Ajungi la masă, cumpărătorii se vor saluta, în diferite limbi (<i>Bună ziua sau Bună dimineața, Здравствуйте</i> etc.), vor cere jucăria dorită (<i>Vă rog să-mi dați...</i>), după care vor mulțumi și își vor lua rămas bun (<i>Vă mulțumesc, La revedere</i>). În acest fel vor proceda toți copiii. Se organizează jocul <i>O întâlnire cu prietenul/a</i>, pentru a exersa utilizarea formulelor de salut. 	Jocul de rol Demonstrația			
	<ul style="list-style-type: none"> Se va face o demonstrație, după care un copil se va apropia de un coleg, pe care îl va saluta (<i>Salut, Noroc</i> etc.), îl va întreba ce face și apoi va pleca, dar nu înainte de a-și lua rămas bun (<i>La revedere, Salut, Pe curînd, Pa-pa</i> etc.). 	Observația			Aprecieri verbale
	Este important să se știe că cei care intră în casă, în magazin etc. se salută primii. Dacă se întâlnesc pe stradă, copiii se salută în același timp, iar atunci când pleacă, își iau rămas bun.	Explicația		Frontal	Aprecierii implicării copiilor
Reflecție	<ul style="list-style-type: none"> Tranziție: Copiii extrag câte o fișă de culoarea preferată și urcă în vagonul de aceeași culoare. Cu ajutorul „trenuțului”, ei vor fi repartizați în centrele de activitate. 			Frontal	

	<p>Sarcini în centre Copiii:</p> <p>Alfabetizare:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor alcătui cărțulia cu „cuvinte magice”; ✓ vor căuta imagini cu diferite formule de salut și le vor aduna într-o carte; <p>Arte:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor pregăti un cadou, o felicitare pentru prietenul pe care îl vor vizita; <p>Joc de rol:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor imita vizita la un prieten; ✓ vor cumpăra un cadou pentru prieten, utilizând diferite formule de salut; <p>Construcții:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor construi un magazin pentru jucării. 	<p>Conversația</p> <p>Demonstrația</p> <p>Jocul de rol</p>	<p>Foi, acuarele, pensule, fișe cu cuvinte, imagini, foarfece, jucării</p> <p>Materiale de construcție</p>	<p>În grupuri</p>	<p>Eficiența lucrului în microgrupuri, în perechi, individual</p> <p>Aprecieri verbale</p> <p>Relația copil-copil în timpul îndeplinirii sarcinii de grup</p>
	<p>Evaluarea lucrului în centre</p> <ul style="list-style-type: none"> • Copiii trec de la un centru la altul și le povestesc colegilor ce au realizat. 	Discuția		<p>Frontal</p> <p>Individual</p>	Aprecieri verbale
Extindere	<ul style="list-style-type: none"> • Copiilor li se propune să observe acasă cum se salută și își iau rămas bun părinții și să povestească a doua zi la grădiniță. 	Observația			

Proiectul didactic *Orașul (satul) meu natal*

Tipul activității: integrată.

Forma de organizare: frontal, în microgrup, individual, în perechi.

Obiectivele de referință:

Copiii vor fi capabili:

- să împărtășească valorile moral-spirituale familiale și sociale;
- să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate.

Obiectivele operaționale:

Cognitive:

- să identifice simboluri care reprezintă orașul Chișinău;
- să participe la conversație, adresând întrebări și primind răspunsuri în baza materialului prezentat în PowerPoint;
- să elaboreze *Ciorchinele* cuvîntului *Chișinău*.

Socioafective:

- să completeze variantele de răspuns date de colegi;
- să participe cu interes la activitate.

Psihomotorii:

- să răspundă la întrebări în baza textului lecturat;
- să execute mișcări euritmice corespunzătoare exprimării verbale.

Atitudinale:

- să conlucreze în echipă, manifestînd bunăvoință, ajutor reciproc;
- să se orienteze cu ușurință în (micro)sectorul în care trăiesc.

Strategii didactice

Metode și procedee: *Mesajul*, prezentarea PowerPoint, convorbirea, explicația, *Ciorchinele*, *Turul galeriei*, pauză dinamică, tranziție.

Resurse umane: copiii, educatoarele, părinții, un specialist în istorie.

Resurse materiale: Panouri: *Calendarul zilei*, *Calendarul naturii*, semne convenționale; Panoul *Mesajul zilei*, carioca, fotografiile despre Chișinău, fotografiile cu copii ai străzii, foi A3 și A1, jetoane cu imagini, fișe cu cuvinte, creioane, ceracolor, imagini despre Chișinău, capsator, lipici, materiale de construcție, puzzle: *Orașul meu – Chișinău*, mese cu fața de sticlă, veioze, nisip, făină de porumb, scobitori.

Desfășurarea activității

Evenimente ale instruirii	Conținutul activității	Strategii didactice			Evaluare
		Metode și procedee	Materiale	Forma de organizare	
Moment organizatoric	<ul style="list-style-type: none">Se asigură condiții optime pentru activitate, cu participarea copiilor:<ul style="list-style-type: none">se distribuie materialele;se aranjează mesele și scaunele.	Conversația			Nivelul de implicare a copiilor
	<p>Salutul: <i>Toată lumea-n felul ei</i> <i>Se salută, vrei nu vrei,</i> <i>Chiar și pasărea, firește,</i> <i>Se salută pasărește.</i></p> <p>Eu sînt Maria și îți zic <i>Bună dimineața!</i> Mă bucur că mă aflu aici. Tu cum te saluți? (Fiecare copil se salută în limba sa maternă.)</p> <p>Discuții:</p> <ul style="list-style-type: none">Cum v-ați simțit?Ce vreți să aflați la această activitate?	Salutul	Panouri	Frontal	Aprecieri verbale
Evocare	<ul style="list-style-type: none">Stabilirea coordonatelor temporale: Azi este... Ieri a fost... Mîine va fi...<ul style="list-style-type: none">Ce anotimp este?Cum e timpul azi?Prezența: Se numără fetele, băieții; se află numărul total de copii.Mesaj: <i>Salut, patrioților. ce frumos,</i> <i>Ce minunat cuvînt.</i> <i>Acasă-i un,</i> <i>Acasă-i un (Emilia Plugaru)</i><ul style="list-style-type: none">În ce localitate se află casa voastră?Ce știți despre localitatea voastră?Ce locuri ați vizitat cu părinții?Care sînt locurile voastre preferate?	Lectura și descoperirea mesajului	Panoul <i>Mesajul zilei</i> , carioca	Frontal	Flexibilitatea, fluiditatea în gîndire

Realizare a sensului	<ul style="list-style-type: none"> Prezentare: <i>Chișinăul de ieri și de azi</i> 	Prezentare PowerPoint	Laptop, proiector, stick, informații, poze	Frontal	Atenția, aprecierea răspunsurilor ingenioase
	<ul style="list-style-type: none"> La ce vă gândiți atunci când auziți cuvântul <i>Chișinău</i>? Copiii, regrupați în 5 echipe, realizează <i>Ciorchinele</i> și apoi îl prezintă. Pauză dinamică: <i>Cîntecul Orașul Chișinău</i> 	Ciorchinele	Cîntecul <i>Orașul Chișinău</i> (muzică și text Daria Radu)	Frontal În grup mic	Logica expunerii gândurilor, formularea corectă a răspunsurilor
	<ul style="list-style-type: none"> Lectura textului <i>Acasă</i> de D. Matcovschi. Discuții în baza textului: <ul style="list-style-type: none"> Ce înțelegeți prin cuvântul <i>acasă</i>? Ce înseamnă <i>acasă</i> pentru cocorii din text? Cum se simt păsările acasă? Dar voi cum vă simțiți? Aveți și voi două case? Care sînt ele? Toată lumea are casă? (imagini cu copii ai străzii) Cum sînt acești copii? 	Energizarea Lectura în pereche Convorbirea	Textul <i>Acasă</i> de D. Matcovschi Foi A5, carioca, creioane, panou	Frontal Individual	Aprecieri verbale privind calitatea realizării sarcinilor
Reflecție	<ul style="list-style-type: none"> Tranziție: <i>Mîinile frumos ne dăm, Un cerc mare noi formăm, Cercul nostru se destramă Centrele iarăși ne cheamă.</i> Sarcini în centre Copiii: Alfabetizare: <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor completa spațiile libere din text cu cuvinte potrivite ca sens; ✓ vor lectura textul și îl vor compara cu originalul; Arte: <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor reda prin desen casa în care locuiesc așa cum și-o imaginează în viitor; Științe: <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor elabora cartea de vizită a Chișinăului; ✓ vor elabora macheta (micro)sectorului în care locuiesc; 	Explicația Activitate practică Explicația Activitate practică	Foi A1 (2), fișe cu cuvinte, carioca Fișe (setul <i>Mă joc și creiez</i>), carioca, creioane, ceracolor Foi A3 și A1, imagini despre Chișinău, carioca, capșator, lipici, cutiute de diferite dimensiuni, fotografii	În grup Individual În grupuri	Relația copil-copil Eficiența lucrului în microgrup, în perechi, individual Aprecieri verbale Relația copil-copil în timpul realizării sarcinii de grup

	<p>Construcții: ✓ vor construi cartierul în care locuiesc;</p> <p>Apă și nisip: ✓ vor reda o secvență din cel mai impresionant loc al (micro)sectorului în care locuiesc;</p> <p>Joc de masă: ✓ vor reconstitui imaginile <i>Orașul meu – Chișinău</i>.</p> <p>Evaluarea lucrului în centre</p> <ul style="list-style-type: none"> • Copiii, sărind pe rând ca floricelele de porumb, vor continua propozițiile educatoarei: – Am învățat... – Am trăit emoții... – Le voi povesti părinților despre... 	<p>Activitate practică</p> <p>Turul gale-riei</p>	<p>Materiale de construcție, fișe cu cuvinte, Puzzle <i>Orașul meu – Chișinău</i>, mese cu fața de sticlă, 2 veioze, nisip, făină de porumb, scobitori</p>	<p>Individual</p>	<p>Eficiența lucrului în microgrup, în perechi, individual</p> <p>Aprecieri verbale</p>
Extindere	<ul style="list-style-type: none"> • Copiii, împreună cu părinții, vor citi legende despre satul/orașul natal, vor realiza o excursie la Muzeul Național de Istorie a Moldovei. 				

Proiectul didactic *Familia mea*

Forma de realizare: activitate integrată.

Forma de organizare: frontal, în grup, individual.

Tip de activitate: predare-învățare.

Obiectivele de referință:

Copiii vor fi capabili:

- să-și formeze atitudini pozitive față de familie, față de viața de familie și rolurile familiale;
- să împărtășească valorile moral-spirituale familiale și sociale;
- să recunoască emoțiile de bază în situații simple, familiare.

Obiectivele operaționale:

Cognitive:

- să numească membrii familiei din care fac parte;
- să precizeze activitățile specifice fiecărui membru al familiei;
- să specifice drepturile și îndatoririle fiecărui membru al familiei;
- să descrie cum sînt sărbătorite cele mai importante evenimente ale familiei.

Psihomotorii:

- să deseneze familia;
- să povestească o istorioară frumoasă despre familia lor.

Socioafective:

- să exprime ideile și trăirile personale;
- să lucreze în grup cooperînd și respectîndu-se reciproc.

Atitudinale:

- să creeze o bună dispoziție unul altuia;
- să se ajute reciproc.

Strategii didactice

Mijloace și procedee: conversația, observația, clasificarea, *Brainstormingul*, jocul didactic, *Cercurile concentrice*, explicația, exercițiul, *Floricelele de porumb*.

Mijloace de învățare: foi, creioane colorate, lipici, planșă, fișe de lucru, jetoane, cîntecul *Familia mea*.

Desfășurarea activității

Evenimente ale instruirii	Conținutul activității	Strategii didactice			Evaluare
		Metode și procedee	Materiale	Forma de organizare	
Moment organizatoric	<ul style="list-style-type: none"> • Întîlnirea de dimineață: • Copiii vor cînta împreună cu educatoarea un cîntec; vor completa <i>Calendarul naturii</i> (data, ziua, luna, anotimpul, vremea). • Se vor trece în revistă noutățile zilei. 	Conversația Lucrul în echipă	Ecusoane, creioane	Frontal	
Evocare	<ul style="list-style-type: none"> • Salutul: • Copiilor li se propune spre audiție cîntecul <i>Familia mea</i> (versuri – R. Ghilt, muzică – Rogvaiv). • Se inițiază o discuție: <ul style="list-style-type: none"> – Despre ce este vorba în cîntec? – Ce formează tata, mama, copiii și bunicii? • Mesaj: ocși – <i>M-ați recunoscut? Sînt..... (nourășul). Vara vă aduc....., iar iarna..... Azi.... (dimineață), de aici de sus, am..... (văzut) pe.....(stradă) un obiect. Cineva l-a(pierdut). Răspunsul îl veți găsi în plic (în care se află o poză cu familia).</i> 	Lectura și descoperirea mesajului Conversația	CD player, disc, panoul <i>Mesajul zilei</i> , nurași decupați, scrisoare	Frontal	Aprecierea răspunsurilor ingenioase
Realizare a sensului	<ul style="list-style-type: none"> • Se examinează o poză la tema <i>Familia mea</i> și se realizează o discuție în baza acestuia (Descrieți persoanele din imagine. Împreună, ce formează ele? Cum trebuie să ne comportăm în familie? Ce rol are fiecare membru al familiei voastre?). Se anunță tema: <i>Familia și însemnătatea ei</i>. Discuțînd, copiii vor afla cum trebuie să se comporte în familie și care sînt responsabilitățile fiecărui membru. Se vor identifica cele mai importante evenimente ale familiei și felul în care sînt sărbătorite. 	Discuția	Planșă, jetoane cu membrii familiei	Frontal	Observarea sistematică

	<ul style="list-style-type: none"> • Mesaj: <i>Familia reprezintă cea mai de preț comoară a noastră, este locul unde întotdeauna ne vom simți în siguranță, iar părinții sînt cei care veghează liniștea copiilor lor.</i> • Se expune o planșă pe care este reprezentată o familie și se analizează componența acesteia. • Copiii sînt încurajați să vorbească despre propria familie. 	Observația Demonstrația Jocul didactic		În grupuri	
	Jocul didactic Mimează <ul style="list-style-type: none"> • Grupați în 3 echipe, copiii aleg cîte două jetoane. Ei trebuie să mimeze activitatea persoanei desenate pe jeton. Celelalte echipe trebuie să ghicească despre care membru al familiei este vorba. • Fiecare răspuns corect aduce echipei jetoane cu membrii unei familii și obligațiile acestora în gospodărie. Echipele vor prezenta jetoanele primite. Fiecare copil va alcătui o propoziție în baza imaginii de pe jeton. • Se inițiază un dialog despre evenimentele importante care au loc în cadrul unei familii și despre rolul fiecărui membru. • În perechi, copiii vor povesti care a fost cea mai frumoasă zi alături de cei dragi. • Copiii vor forma 2 cercuri înscrise unul în altul. Ei se vor mișca în cerc și, la semnalul educatoarei, se vor opri. • Fiecare copil se va întoarce și va forma pereche cu colegul din fața sa, apoi ambii își vor povesti despre cea mai frumoasă zi trăită alături de membrii familiei lor. 	Cercurile concentrice		În perechi	Aprecieri verbale
	<ul style="list-style-type: none"> • Tranziție: Se prezintă poezioare în limbile vorbite de copiii din grădiniță – găgăuză, rusă, bulgară etc. 	Jocul didactic		Frontal	Aprecierea implicării copiilor
Reflecție	Sarcini în centre Copiii: Alfabetizare: ✓ vor relata despre cea mai frumoasă zi petrecută în familie;	Povestirea	Foi de album, lipici, acuarele, creioane colorate		Aprecierea creativității copiilor

	<p>Cum credeți, cu cine se poate întâlni fluturașul? _____!</p> <p>Notă: Fiecare literă se raportează la o cifră din scara numerică.</p> <p>Noutăți: Azi, mai mult ca oricând, soarele strălucește cu putere.</p>				
Realizare a sensului	<ul style="list-style-type: none"> Se va realiza o scurtă discuție despre anotimp. Copiii li se arată un firisor de iarbă, ei fiind rugați să-l examineze. <p style="text-align: center;">Povestea firului de iarbă</p> <ul style="list-style-type: none"> Copiii vor fi grupați în 4 echipe, după cum urmează: <p><u>Rezumatorii</u> – vor expune rezumatul poveștii;</p> <p><u>Întrebătorii</u> – vor adresa întrebări legate de conținutul poveștii:</p> <ul style="list-style-type: none"> Cine a vrut să rupă firul de iarbă? (fetița și băiețelul) Ce a vrut să facă rîndunica cu firul de iarbă? (cuib) Cum este firul de iarbă? (verde, timid și firav) Cînd răsare primul fir de iarbă? De ce nu s-a lăsat mîncat firul de iarbă? Din ce cauză este timid firul de iarbă? <p><u>Clarificatorii</u> – vor explica cuvintele noi din text (<i>povară, timid, neînsemnat</i> etc.) și vor alcătui cu ele propoziții;</p> <p><u>Prezicătorii</u> – vor alcătui un alt final al poveștii, pe baza celor expuse de către colegi.</p>	<p>Conversația</p> <p>Explicația</p> <p>Examinarea</p> <p>Povestirea</p>	Platou cu pămînt și fire de iarbă	Frontal	Participarea activă la discuții
	<ul style="list-style-type: none"> Se va expune conținutul poveștii și se vor repartiza sarcinile. La sfîrșitul activității, se va realiza piramida personajelor. Copiii răspund la întrebări și aleg imaginile corespunzătoare, completînd piramida. Întrebări: Cine este personajul principal? Cine a vrut să rupă firul de iarbă? Cine a vrut să mănînce firul de iarbă? Ce ne învață firul de iarbă? Cum trebuie să ne purtăm cu cei mai slabi/neputincioși ca noi? Trebuie să avem grijă de alte persoane? 			În grup mic	

Reflecție	<ul style="list-style-type: none"> • Tranziția: <i>Bat din palme, clap, clap, clap!</i> <i>Din picioare – trap, trap, trap,</i> <i>Ne-nvîrtim, ne răsucim</i> <i>Și la centre noi pornim.</i> 	Citirea poeziei	Fișe de lucru	Frontal	Aprecieri verbale
	<ul style="list-style-type: none"> • Repartizarea copiilor în centrele de activitate se va face prin extragerea ecusoanelor cu imaginile unor flori de grădină. <p>Sarcini în centre Copiii:</p> <p>Alfabetizare:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor alcătui povestioare despre firul de iarbă; ✓ vor completa fișa de lucru; <p>Arte (lucrare colectivă):</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor realiza un câmp cu brazde și iarbă, prin trasarea de linii verticale, cu pensula; ✓ vor respecta regulile valabile pentru activitatea de pictură; <p>Nisip și apă:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor uda nisipul cu stropitoarea; ✓ vor fixa copacii și florile în nisip; ✓ vor amenaja aleile din parc cu ajutorul unor pietricele, improvizînd un parc; <p>Științe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor observa semințele de iarbă; ✓ vor exersa pașii necesari la plantare; ✓ vor planta semințe în tăvițe; <p>Construcții:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor construi din lemnișoare bănci pentru parc; ✓ vor respecta regulile din acest centru; <p>Joc de masă:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vor așeza elasticul pe tablete, redînd schematic firele de iarbă; ✓ vor verbaliza acțiunile. 	<p>Povestirea</p> <p>Carton, pastă de făină de culoare verde</p> <p>Demonstrația</p> <p>Explicația</p> <p>Exercițiul practic</p> <p>Observația</p>	<p>Bare din lemn, elastic</p>	<p>În grup mic</p> <p>Individual</p> <p>Tăvi, pământ, semințe, apă.</p>	<p>Creativitatea și ingeniozitatea copiilor</p>
	<p>Evaluarea lucrului în centre:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lucrările realizate de copii vor fi expuse în cadrul unei expoziții cu tema <i>Povestea firului de iarbă</i>. • Se vor face aprecieri verbale referitoare la comportamentul copiilor din timpul activităților. 	<p>Expoziția</p> <p>Conversația</p>			Aprecieri colective și individuale
Extindere	<ul style="list-style-type: none"> • În timpul plimbării, copiii se vor juca prin iarbă, o vor examina, vor alcătui povestioare despre ea. • Împreună cu părinții, ei vor căuta informații/povestioare despre natură, prietenie, toleranță și le vor prezenta colegilor. 	<p>Explicația</p> <p>Observația</p>		<p>Frontal</p> <p>Individual</p>	Aprecieri verbale

POVESTEA FIRULUI DE IARBĂ

M. Băndulescu

Era o zi călduță, la început de primăvară. Zăpada se topise și mici pîrăiașe de apă se prelingeau prin grădini, pe lîngă case, pe poteci. Soarele strălucea timid. Prin aer plutea un miros de pămînt reavăn.

M-am gîndit să merg la plimbare, să mă mai dezmoțesc după o iarnă atît de lungă, să simt parfumul primăverii. Am mers, am tot mers, pînă am ajuns la marginea unei păduri. Obosită, m-am așezat pe o buturugă și am ascultat glasul pădurii, foșnetul crengilor, murmurul apelor, ciripitul păsărelelor, toate m-au fermecat.

Cînd am coborît privirea, lîngă buturugă am văzut un fir de iarbă ce mă privea cu ochi de rouă. Era de un verde crud și strălucea în razele soarelui. M-am aplecat să-l rup, să-l strivesc între degete, să-i simt mirosul plăcut. Cum l-am atins, un glăscior subțirel mi-a strigat:

– Stai, oprește-te! Nu mă rupe! Abia am răsărit! Sînt primul fir de iarbă din pădure. Știi cîți au nevoie de mine? Așteaptă și vei vedea.

M-a mirat faptul că un singur fir de iarbă, atît de neînsemnat, atît de mic, poate fi important pentru cineva. Nu l-am mai rupt. Am stat și l-am privit, gîndindu-mă la ceea ce mi-a spus. Lîngă noi s-a oprit o rîndunică. Ciripind, a vrut să ciugulească firul plăpînd de iarbă, dar acesta i-a strigat:

– Stai, oprește-te, nu mă rupe! Ce vrei să faci?

– Vreau să te duc la cuibul meu. Trebuie să le pregătesc puișorilor mei un culcuș moale, și tu ești tocmai bun pentru mine.

– Dar...eu... abia am răsărit. Sînt primul firușor de iarbă din pădure. Tu știi cîți au nevoie de mine?

Păsărica l-a privit cu ochii ei de mărgele și, după ce l-a ascultat cu atenție, a plecat mai departe să caute altceva pentru cuibul său. Poate va găsi un fir de fin, poate un puf moale ori o crenguță. Glasul ei răsuna vesel și parcă întreaga natură a prins viață.

Nici nu a plecat bine păsărica și lîngă noi au apărut un iepuraș, un ieduț și un mieluț țopăind fericiți că au scăpat de frigul iernii. De cum au zărit firul de iarbă, s-au și repezit să-l mănînce.

– Stați, stați! De ce vă tot grăbiți? Eu sînt doar un singur fir de iarbă, iar voi sînteți trei. Tot nu vă ajunge și mulți mai au nevoie de mine.

Clipind din ochisorii lor mari și blînzi, cei trei prieteni se uitară speriați unii la alții, apoi plecară mai departe, săltînd veseli.

Peste puțin timp, pe lîngă mine au trecut doi copilași ce rîdeau fericiți, pentru că au găsit o mulțime de ghiocei. Au zărit și ei firul de iarbă. Fetița s-a aplecat să-l rupă. Voia să-l pună lîngă ghiocei și să-l ducă mamei în dar.

Imediat firul de iarbă a glăsuțit:

– Stai, te rog, nu mă rupe. Uite, sînt primul firușor de iarbă din pădure... De-ai ști cîți au nevoie de mine!...

Ascultători, copiii au plecat spre casă fericiți că îi vor face mamei o bucurie.

Cînd mă hotărisem și eu să plec, am văzut apropiindu-se o furnicuță, care îi vorbi cu mult respect firului de iarbă:

– Bine te-am găsit, firule de iarbă! Îți mulțumesc că ne-ai adus primăvara! Acum, te rog, să mă ridici cît mai sus, să pot vedea cît mai am de mers pînă la mușuroi. Am ostenit cu povara-n spate.

Furnicuța se urcă ușor pe firul de iarbă și privi în depărtare. Am privit și eu și am rămas uimită. Poiana înverzise, de parcă un covor fermecat se așternuse la picioarele mele. Era de un verde smarald presărat cu stropi de soare. Erau păpădiile ce înveseleau poiana. Era minunat.

Toate vietățile pădurii erau fericite: mieluțul și ieduțul pășteau iarba crudă, iepurașul țopăia vesel,

păsărica aduna fire de iarbă pentru cuibul puișorilor ei. O mulțime de gândăcei, albine și fluturi zburau de colo-colo sub căldura razelor de soare, iar cei doi copilași, împreună cu colegii de la grădiniță, luau pământ cu iarbă cu tot cu rădăcină. S-au gândit că ar putea să facă și în curtea grădiniței o poieniță la fel de frumoasă.

– Acum vezi cât de important este chiar și un firicel de iarbă ? Vezi câtă lume are nevoie de mine? Acum, când sîntem mii și mii de fire de iarbă, putem fi și mai folositori și toată lumea este mulțumită. O picătură, ca o lacrimă, strălucea pe firul de iarbă în lumina lunii.

Se inserase. Am plecat spre casă meditănd asupra discuției cu firul mic și plătînd, cu gîndul că.....

Proiectul didactic *Eu și familia mea*

Tema zilei: *Familia mea este o comoară.*

Tipul de activitate: predare, consolidare.

Forma de organizare: frontal, în grup, individual, în perechi.

Obiectivele de referință:

Copiii vor fi capabili:

- să demonstreze abilități și deprinderi de comunicare eficientă și de comportare civilizată în mediul familial și în cel social;
- să manifeste o atitudine pozitivă față de familie, sentimente de dragoste, atașament și generozitate pentru membrii familiei.

Obiectivele operaționale:

Cognitive:

- să definească cuvîntul *familie*;
- să recunoască membrii familiei din fotografiile și imaginile prezentate;
- să alcătuiască o familie din cel puțin 3 membri cu ajutorul imaginilor prezentate;
- să prezinte un dialog în familie, timp de 2 minute;
- să formuleze corect formule de politețe și de salut.

Psihomotorii:

- să utilizeze materialele în mod organizat;
- să acompanieze ritmic linia melodică propusă cu mișcări corporale sugestive.

Socioafective:

- să manifeste spirit de echipă și să colaboreze în realizarea sarcinilor;
- să aprecieze comportamentul personajelor din poveste;
- să se identifice drept prieten al unor copii din diverse medii apropiate (grădiniță, familie).

Atitudinale:

- să exprime sentimente de bucurie, satisfacție, mulțumire în legătură cu activitatea desfășurată.

Strategii didactice

Metode și procedee: explicația, *Brainstormingul*, observația, munca în echipă, jocul didactic.

Resurse: imagini și fotografii cu membrii unei familii (tata, mama, fetița, băiatul, bunicul, bunica), jucărie aragaz, șorțuleț, tacîm, castron, șervețele, față de masă, imagini cu membrii familiei și activitățile acestora, buline colorate, laptop, fotografii, minge.

Desfășurarea activității

Evenimente ale instruirii	Conținutul activității	Strategii didactice		Forma de organizare	Evaluare
		Metode și procedee	Resurse		
Moment organizatoric	<ul style="list-style-type: none"> Se asigură cadrul adecvat pentru activitate: <ul style="list-style-type: none"> aerisirea sălii de grupă; aranjarea mobilierului pentru lucrul în grupuri; pregătirea materialului didactic necesar. 				Observarea copiilor
	<ul style="list-style-type: none"> Întâlnirea de dimineață: <i>Calendarul naturii.</i> Împărtășirea unor impresii, cuvintele-cheie fiind: <i>mama, tata.</i> Salutul: <i>Bună dimineața, copii. V-ați salutat și îmbrățișat familia înainte de a veni la grădiniță? Cum ați făcut acest lucru?</i> Joc didactic <i>Știm să ne prezentăm</i> <i>Fiecare copil are mai multe nume. Numele de familie îl poartă toți membrii familiei (de ex.:). Prenumele îl distinge pe fiecare dintre membrii aceleiași familii (de ex.: ...). Copiilor li se propune să se prezinte în limba lor maternă.</i> 	Explicația Demonstrația Jocul didactic	<i>Calendarul naturii</i>	Frontal Individual	Aprecieri verbale
Evocare	<ul style="list-style-type: none"> Se citesc câteva ghicitori (vezi Anexa 2). Odată dezlegate, educatoarea anunță tema zilei – <i>Eu și familia mea</i> – și subtemele (componenta familiei, ajutorul reciproc în cadrul familiei, valorile acesteia etc.). 	Explicația Demonstrația	Fișe cu ghicitori	Frontal	Implicarea copiilor
Realizare a sensului	<ul style="list-style-type: none"> Folosind o planșă de carton, se prezintă succesiv membrii familiei (fiecăruia îi revine o imagine și cel puțin trei fotografii aduse de către părinți), se enumeră obligațiile pe care le au în familie. 	Explicația Discuția Demonstrația	Imagini cu membrii familiei	Frontal Individual	Comportamentul copiilor, aprecieri verbale
	<ul style="list-style-type: none"> Se descriu membrii familiei și se explică unicitatea fiecăruia. Copiii sînt rugați să povestească despre cea mai plăcută activitate realizată în familie. Mesaj: <i>Fiecare familie este unică, specială, o comoară neprețuită.</i>	Descrierea Povestirea	Masă, fotografii		

	<ul style="list-style-type: none"> Copiii sînt repartizați în 3 grupuri, reprezentînd membrii familiei (mama, tata și copilul). Pe o măsuță se află imagini cu acești membri; pe altă măsuță – obiecte de bucătărie, jucării (cuburi, mașinuțe, păpuși etc.). Fiecare grup, la semnalul sonor, trebuie să se apropie de prima măsuță și să aleagă imaginea corespunzătoare rolului primit și un obiect pentru a desfășura o activitate specifică. Se insistă pe verbalizarea acțiunii. La final, se vor forma familii și se va simula ritualul de pregătire a bucatelor și de servire a mesei. <p>Jocul de atenție Ghici cine lipsește</p> <ul style="list-style-type: none"> Pe tabla magnetică se plasează fotografiile unei familii. Se indică fiecare membru. Copiii închid ochii pentru cîteva momente, iar atunci cînd îi deschid, sînt anunțați că un membru al familiei lipsește. Ei trebuie să identifice persoana lipsă și să spună cauza (o ocupație, îndeletnicire). Răspunsurile corecte sînt însoțite de aplauze, fiind recompensate cu buline roșii. 	Jocul didactic	Buline roșii		Creativitatea, originalitatea răspunsurilor
	<ul style="list-style-type: none"> Tranziție: Părinții mei fac ordine în casă: <ul style="list-style-type: none"> Mama spală rufele și le pune la uscat; mătură. Tata scutură covoare, șterge praful. Eu aranjez șervețelele pe masă, pun tacîmurile. 	Jocul de simulare		Frontal Individual	Observarea comportamentelor copiilor la verbalizarea acțiunilor
Reflecție	<p>Sarcini în centre Copiii:</p> <p>Alfabetizare: ✓ vor primi imagini, fotografii cu membrii familiei și îi vor recunoaște;</p> <p>Științe: ✓ vor realiza un album al familiei;</p> <p>Construcții: ✓ vor construi casa lor preferată;</p> <p>Joc de rol De-a familia ✓ vor simula o activitate din familie: pregătirea cinei.</p>	<p>Explicația</p> <p>Demonstrația</p> <p>Lucrul în grup</p> <p>Brainstormingul</p>	Jetoane, fotografii Șorțuleț, bucătărie improvizată, fotografii	În grup mic Individual	Aprecieri verbale

	<p>Evaluarea lucrului în centre:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Copiii se aranjează în cerc și se inițiază jocul <i>Stop</i>. • Copiii își aruncă unul altuia mingea pînă la semnalul sonor <i>Stop</i>. Educatorea pune o întrebare, iar copilul la care s-a oprit mingea răspunde: <ul style="list-style-type: none"> – Cum putem să ne ajutăm părinții la treburile gospodărești? – Cum le arătăm dragostea noastră? – Din cine este formată o familie? – Cum îi salutăm pe cei dragi? • Discuții: <ul style="list-style-type: none"> – De ce membrii unei familii trebuie să se ajute unul pe altul? – Ce câștigăm dacă ne ajutăm părinții? – Ce le demonstrăm celor din jur prin comportamentul nostru? – Toți părinții sînt la fel? 	<p>Jocul didactic Stop</p>				Aplauze
Extindere	<ul style="list-style-type: none"> • Copiii, împreună cu părinții, vor realiza o felicitare pentru o familie apropiată, folosind cît mai multe cuvinte de dezmierdare la adresa membrilor ei. 	<p>Explicația</p> <p>Demonstrația</p>	Imagini cu membrii familiei	Frontal În grup		Aprecieri prin buline colorate

Anexa 2

Ghicatori

E frumoasă, e bună, grijulie mereu
Ea mă ține de mîină și e îngerul meu.
O iubesc tare mult,
Dragă îmi este și o sărut.

(Mama)

El este eroul meu
Stă lîngă mama mereu
O ajută și ne iubește
Și povești el îmi citește.

(Tata)

E nins de ani îmbătrînit,
Eu îl ascult, doar sînt mai mic,
Iar el este bunul meu....

(Bunic)

O iubesc atît de mult!
Și mereu eu o ajut...
Azi îi dau o păpușică...
Doar e....

(Sora mea mai mică)

Seara la culcare,
Îmi spune povești,
E bătrîină tare,
Cred că o ghicești...
Umblă toata ziua
Și e harnică...

(Bunica)

Proiectul didactic *Vecinii mei*

Grupa: pregătitoare.

Tema zilei: *Prietenul meu.*

Tipul de activitate: predare, consolidare.

Forma de organizare: frontal, în grup, individual, în perechi.

Obiectivele de referință:

Copiii vor fi capabili:

- să manifeste interes față de oamenii din jur, semenii, obiecte, evenimente și fenomene din mediul ambiant;
- să comunice semnificativ și în mod prietenos cu semenii lor.

Obiectivele operaționale:**Cognitive:**

- să definească cuvântul *prietenie*;
- să specifice calitățile unui prieten adevărat;
- să înțeleagă mesajul textului și să analizeze comportamentul copiilor;
- să asocieze calitățile prietenului său cu plante, animale, jucării și obiecte preferate;
- să povestească despre relațiile de prietenie dintre oameni și animale.

Psihomotorii:

- să utilizeze cu ușurință materialele folosite la desen, decorare și confecționare;
- să execute mișcările sugerate de condițiile jocului;
- să realizeze construcții originale.

Socioafective:

- să manifeste spirit de echipă și să colaboreze în realizarea sarcinilor;
- să aprecieze comportamentul personajelor din poveste;
- să se identifice drept prieten al unor copii din diverse medii apropiate (grădiniță, familie).

Atitudinale:

- să exprime sentimente de bucurie, satisfacție, mulțumire în legătură cu activitatea desfășurată.

Strategii didactice

Metode și procedee: lectura, studiul de caz, conversația, explicația, descrierea, exercițiul creativ, *Brainstormingul*, demonstrația, *Graficul T*, *Piramida*, *Ciorchinele*, jocul didactic.

Resurse: imagini, fișe de lucru, ecusoane, coli de hârtie, hârtie colorată, poster, hârtii pentru bomboane, lipici, carioca, foarfece, mărgelile, materiale de construcție, jocuri de masă, cărți cu proverbe.

Desfășurarea activității:

Evenimente ale instruirii	Conținutul activității	Strategii didactice		Forma de organizare	Evaluare
		Metode și procedee	Resurse		
Moment organizatoric	<ul style="list-style-type: none"> • Crearea condițiilor optime pentru desfășurarea activității: <ul style="list-style-type: none"> – aerisirea încăperii; – pregătirea materialelor pentru centrele de activitate. 				
Evocare	<ul style="list-style-type: none"> • Salutul de dimineață: <i>Astăzi e o zi frumoasă, bună dimineața!</i> <i>Să ne strângem de mînuțe,</i> <i>Bună dimineața!</i> <i>Să zîmbim prietenește,</i> <i>Bună dimineața!</i> <i>S-alungăm orice tristețe,</i> <i>Bună dimineața!</i> <i>Am venit la grădiniță ca să ne distrăm,</i> 	Conversația Citirea poeziei	Textul poeziei	Frontal	Implicarea copiilor

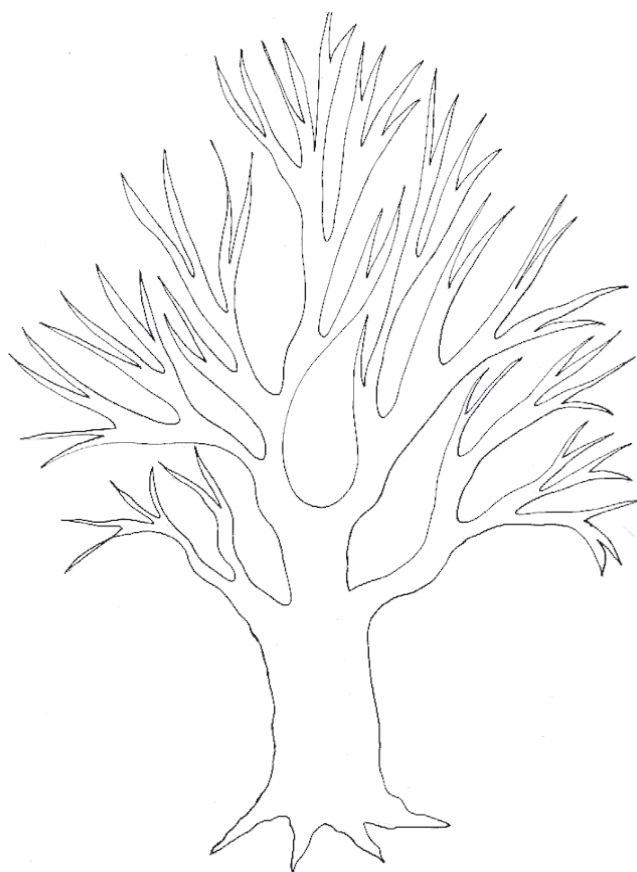
	<p><i>Multe lucruri fabuloase noi să învățăm! Nimeni nu se ceartă, nimeni nu se bate! Toți vom fi prieteni, astfel nu se poate. Eu privesc la tine, tu privești la mine, Hai, copii, cu toții, hai să ne cuprindem!</i></p> <p>• Jocul Cum te simți?</p> <p>Copiii răspund, pe rând, la întrebarea din denumirea jocului: Astăzi mă simt/sînt vesel(ă), fericit(ă), în siguranță, curajos, curioasă, înaripat, fermecătoare, plină de viață etc.</p>				
Realizare a sensului	<ul style="list-style-type: none"> Copiii li se repartizează câte o fișă, împărțită în două, pe care sînt scrise cîteva cuvinte și antonimele acestora, de ex.: <i>prieten – dușman, înțelegere – conflict.</i> Copiii trebuie să citească informația de pe fișă și să rupă partea pe care este scris cuvîntul ce are conotație negativă. 	<p>Jocul de socializare</p> <p>Conversația</p> <p>Observația</p> <p>Găsirea antonimelor</p>	Fișe		Aprecieri verbale
	<ul style="list-style-type: none"> Educatorea explică noțiunea de <i>prietenie</i> și sensul proverbului <i>Prietenul adevărat la nevoie se cunoaște.</i> <p>Mesaj: <i>Alături de familie, prietenii sînt unele dintre cele mai importante persoane din viața noastră. Fără aceștia, lumea ar fi mult mai rece, oamenii ar fi unii pentru ceilalți niște străini. Prietenia se naște dintr-un sentiment de simpatie, de stimă față de o altă persoană.</i></p>	Explicația	Fișe	Frontal Individual	Creativitatea copiilor
	<p>Jocul didactic Copacul prieteniei</p> <ul style="list-style-type: none"> Copiii formează 4 grupuri, corespunzător cifrei extrase, fiecare avînd de realizat cîte o sarcină, activitatea soldîndu-se cu schițarea în comun a unui tablou al prieteniei. Fiecare grup va prezenta produsul obținut și va comenta cîteva citate despre prietenie. Toate echipele participă la completarea ideilor. Copiii scriu sau redau printr-un simbol grafic numele celui mai bun prieten din grupă. În perechi, ei vor lipi pe frunzele copacului cartonașele cu numele/imaginea celui mai bun prieten și vor explica criteriile după care își aleg prietenii (vezi Anexa 3). Cu ajutorul acestui joc, se va stabili ce implică o relație de prietenie adevărată. 	<p>Jocul didactic</p> <p>Explicația</p> <p>Conversația</p> <p>Completarea fișelor</p>	Fișe de lucru, cartonașe	Frontal În grup mic În perechi	Aprecieri verbale

	<p>✓ vor realiza o carte cu asemenea proverbe;</p> <p>✓ vor personaliza fiecare pagină cu imagini, scriind și prenumele "autorului,,;</p> <p><i>Etapa II</i> Graficul T</p> <p>✓ vor citi cuvintele, vor analiza imaginile și vor identifica calitățile unui prieten;</p> <p>✓ vor trece calitățile bune la rubrica <i>Așa DA</i>;</p> <p>✓ vor trece calitățile mai puțin la rubrica <i>Așa Nu</i>;</p> <p>Arte:</p> <p>✓ vor analiza materialele de pe masă;</p> <p>✓ vor confecționa din ele un cadou pentru prietenul drag.</p> <p>În timp ce copiii lucrează, educatoarea îi ghidează, stimulându-le încrederea în forțele proprii.</p>	<p>Conversația</p> <p>Exercițiul</p> <p>Graficul T</p> <p>Explicația</p> <p>Conversația</p> <p>Lucrul practic</p>	<p>Imagini despre calitățile bune și mai puțin bune ale omului</p> <p>Mărgele, ață, hîrtie colorată, hîrtie creponată, vopsele de diferite culori, plastilină</p>		<p>Aprecieri verbale</p> <p>Realizarea corectă a sarcinilor</p> <p>Aprecieri individuale, concentrația atenției</p>
Reflecție	<p>Jocul Moșul cu pălărie</p> <ul style="list-style-type: none"> Copiii sînt așezați în cerc. Ei vor transmite o pălărie, rostind versurile: <p><i>Moșul are pălărie, Moșul nostru multe știe!</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Copilul la care se oprește pălăria, va deveni Moșul Atotștiutor și va trebui să răspundă la întrebările educatoarei. <p>Întrebări:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ce ți-a plăcut cel mai mult pe parcursul activității? Cum crezi, ce ți-a reușit cel mai bine? De ce? Cum te simți? Ce-ai învățat din activitatea de astăzi? De ce avem nevoie de prieteni? Cînd un prieten nu este adevărat? <ul style="list-style-type: none"> Copiii li se propune să redea grafic <i>Portretul prietenului drag</i>. 	<p>Jocul</p> <p>Exercițiul</p> <p>Conversația</p> <p>Desen</p>	<p>O pălărie</p> <p>Hîrtie, lipici, foarfece, acuarele, pensule, hîrtie colorată etc.</p>	<p>Frontal</p> <p>Individual</p>	<p>Aprecieri verbale (colective și individuale)</p> <p>Aprecieri individuale</p>
Extindere	<p>La plimbare:</p> <p>Copiii:</p> <ul style="list-style-type: none"> se vor juca împreună cu prietenii în diferite jocuri; vor desena pe asfalt cu cretă colorată <i>Un dar pentru prietenul meu</i>. 		<p>Cretă colorată</p>	<p>În grup mare</p>	

- Lipiți pe frunzele copacului imaginile, desenele care îl reprezintă pe cel mai bun prieten.

Concluzii:

1. Prin activitățile descrise, copiii învață că nu trebuie să fie indiferenți față de ceea ce se întâmplă în jurul lor, că toți au nevoie de familie, de casă, de prieteni.
2. Activitățile prezentate le ofer copiilor posibilitatea să se manifeste, să acționeze, să-și spună părerea, să interacționeze, să asculte opinia specialiștilor și a educatoarelor, să pună întrebări și, mai ales, să afle răspunsuri la ele.
3. Pe parcursul derulării proiectului *Casa noastră*, copiii manifestă sensibilitate față de membrii familiei, vecini, cultura lor, învață să fie respectuoși, să acționeze responsabil, să respecte regulile de comunicare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Breben S. Metode interactive de grup. Ghid metodic. București: Arves, 2002.
2. Curriculumul Educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova. Chișinău, 2006.
3. Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2008.
4. Standardele profesionale naționale ale cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie. Chișinău, 2010.
5. Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere pînă la 7 ani. Chișinău, 2010.
6. 1001 idei pentru o educație timpurie de calitate. Ghid pentru educatori. Chișinău: CEPD, 2010.
7. Suff E., Musteață E. Curriculum pentru educația interculturală a copiilor din instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova *Cultura bunei vecinătăți*. Chișinău: CEPD, 2014.